

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ
СОЦІОЛОГІЧНА АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ЗАПОРІЗЬКА ОБЛАСНА РАДА
РЯЗАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ С.А. ЕСЕНИНА
ПРОЕКТ ЄС-ПРООН «МІСЦЕВИЙ РОЗВИТОК, ОРІЄНТОВАНИЙ НА ГРОМАДУ – II»
ТЮМЕНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ

МАТЕРІАЛИ
III Міжнародної наукової конференції
«СОЦІАЛЬНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПРОЕКТУВАННЯ
МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ»
29 березня 2013 року

Запоріжжя
2013

УДК 101.8.001.8 (063)
ББК Ю63лО
С 255

С 255 Соціальне прогнозування та проектування майбутнього України. Матеріали III Міжнародної наукової конференції 29 березня 2013 року. – Запоріжжя: ЗНУ, 2013. – 298 с.

ISBN 978-966-96965-8-8

До збірника увійшли доповіді на пленарному засіданні, тези виступів на засіданні секцій, присвячені різним аспектам соціального прогнозування та проектування в сфері політики. Збірник розрахований на суспільствознавців, викладачів вищих навчальних закладів, студентів, магістрів, держслужбовців, всіх, хто цікавиться розвитком суспільствознавчого знання.

Редакційна колегія:

Лепський Максим Анатольович – доктор філософських наук, професор
(голова редколегії)

Гугнін Едуард Анатолійович – кандидат соціологічних наук, доцент

Кудінов Ігор Олексійович – кандидат філософських наук

ISBN 978-966-96965-8-8

© Автори статей, 2013
© ЗНУ, 2013

Наукове видання
(українською, російською, англійською мовами)

СОЦІАЛЬНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПРОЕКТУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ

Матеріали III Міжнародної наукової конференції
29 березня 2013 року

Головний редактор *М.А. Лепський*
Науковий редактор *Е.А. Гугнін*
Технічний редактор *І.О. Кудінов*

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ «СОЦІАЛЬНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ: МЕТОДОЛОГІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ»

БЕХ Ю.В. <i>Суперечності у формуванні загальної теорії управління</i>	9
БІРЮКОВА Т.Ф. <i>Проблема визначення суспільства знання</i>	12
ГОРОДЕЦЬКА О.Г. <i>Методологічні передумови дослідження й прогнозування результатів електоральних процесів</i>	14
ГУГНИН Э.А. <i>Особенности планирования избирательной кампании политическими партиями</i>	18
ДУБІНІНА Я.П. <i>Роль маркетингу в системі управління освітою регіону</i>	21
ЗОСЬКА Я.В. <i>Соціальне прогнозування формування суспільства споживання в Україні</i>	24
КАТАЄВ С.Л. <i>Соціальні ролі та призначення інтелігенції</i>	27
КОВАЛЬ В.А. <i>Управление социальным самочувствием</i>	30
КОРНІЄНКО Г.М. <i>Міф як мисленева форма уявлення соціального світу</i>	31
КУДІНОВ І.О. <i>Актуалізація проблеми суб'єкта життя</i>	34
КУЛИК М.А. <i>Традиції соціологічного осмислення територіальної ідентичності</i>	36
ЛЕВАДА С.В. <i>Суб'єкти та об'єкти соціальної події</i>	39
ЛЕПСКИЙ М.А. <i>Существенные сдвиги модернизации как детерминанты определения направлений прогнозирования</i>	41
МОСАЄВ Ю.В. <i>Соціальні особливості футбольних дербі румунії</i>	47
МОФА С.О. <i>Перспективи розвитку націоналізму та національної самосвідомості в Україні</i> 50	
ОГАРЕНКО Т.О. <i>Забезпечення правового захисту громадян як завдання політичного управління розвитком України</i>	53

Павленко І.О. <i>Специфіка застосування синергетичного підходу в дослідженні соціального світу</i>	57
Розя Ю.Ю. <i>Соціоєкологічна зумовленість депопуляції великих міст та смертності в контексті статистики органічних захворювань в Україні</i>	60
Святненко І.О. <i>Технології структурування тіла через харчову поведінку як інструмент влади: прогностичний аспект</i>	62
Сидоренко О.Л. <i>Місія зовнішнього незалежного оцінювання у становленні державно-громадської системи управління освітою</i>	64
Хрустальов Ф.С. <i>Споживча поведінка різних соціальних груп</i>	69
Чавкіна С.В. <i>Громадська думка – як найважливіша інформаційна складова політичного маркетингу</i>	73
Щербина В.В. <i>Сучасна молодь в формуванні постмодернізму</i>	74
Ядранський Д.М. <i>Інформаційний простір як форма простору соціального</i>	77

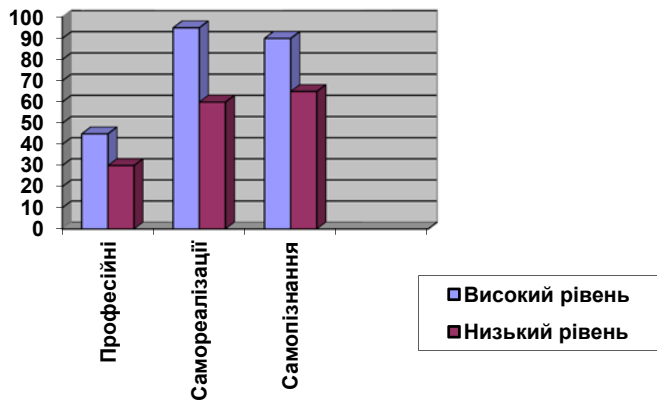
СЕКЦІЯ «ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПРОЕКТУВАННЯ У ФІЛОСОФІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ»

Абаніна Н.С. <i>Інерція як фактор соціального прогнозування</i>	79
Астахова Т.Г. <i>Лідерство в соціокультурному просторі України: Г.С. Сковорода та майбутнє</i> ..	81
Бутченко Т.І. <i>Філософські засади проектної свідомості</i>	86
Бех В.П. <i>Толерантність як чинник розбудови європейської освіти</i>	87
Бобровський М.І. <i>Взаємозв'язок традицій і новаторства як умова сталого соціального розвитку</i>	103
Бойко Г.В. <i>Мотивування студентів до волонтерської діяльності</i>	105
Воловик В.И. <i>Научный процесс как объект социального прогнозирования</i>	107
Воронова Г.В. <i>Перспективи розвитку життєдіяльності</i>	113
Горпинич О.В. <i>Метод «Форсайт» та його роль в управлінні</i>	114

Література

1. Ведин И. Ф. Бытие человека : деятельность и смысл / И. Ф. Ведин. -Рига : Зинатне, 1987. – 212 с.
2. Кернберг О. Тяжёлые личностные расстройства. Стратегии психотерапии./ О. Кернберг – М.: «Прогресс», 2012. – 422с.
3. Леонтьев Д.А. Факторная структура теста смысложизненных ориентаций // Д.А. Леонтьев. Психол. журн. – 1993. – Т.14. – № 1. – С. 150-155.
4. Мэй Р. Любовь и воля / Р. Мэй. – М.: Издательство «Винтаж», 2011. – 288 с.
5. Богачёва И.Г. Смысложизненные ориентации учащихся в различных образовательных средах. Дисертация на соискание ... к.педагог.н. – М.: МГУ, 2010. – 148 с.

Діаграма 3

На третій діаграмі ми зобразили співвідношення між найвираженішими цінностями у обох групах. Згідно цих даних, цінності індивідуального порядку превалюють у декілька разів над цінностями колективними. Проте, не можна не зауважити, що у групі з нижчим соціальним статусом майже всі цінності знаходяться в одному діапазоні. Тобто, цінності утворені з амбітності для них також не відіграють важливої ролі.

У групі з вищим достатком, цінність самореалізації постає на перше непорушне місце. При чому, у більшості респондентів оцінка таких цінностей була максимально можливою.

Загалом, не зацікавленість групи з вищим соціальним статусом у потребах інших, суспільних цінностях та інтересах, підтверджує показники перших тестів, згідно яких виявлено відсутність направленості смислів у майбутнє. Адже, майбутнє однієї людини не можливо прогнозувати, не знаючи майбутнього світу, у якому вона живе.

Наші спостереження говорять про те, що у суспільстві відсутнє відчуття взаємодопомоги, відчуття стабільності. Відкритим залишається питання стосовно того, чи потрібно обов'язково бути бідним для того, щоб бути добрим. Тоді людина має постійно жертвувати власними інтересами, задля інтересів інших. Потрібними є установка на альтруїзм, гуманні цінності, розвиток моральних якостей. Необхідним вбачається пошук такої форми суспільно-економічних взаємин, який би дозволив людям жити у достатку, при цьому маючи високі моральні та духовні цінності.

В іншому випадку можна говорити про те, що кожен має покладатись лише на себе, не може розраховувати на інших та й сам не хоче нікому допомагати. Власне, схожої думки, дотримувався і відомий психолог-екзистенціаліст Роло Мей: «Людська відповідальність полягає в тому, щоб знайти новий рівень свідомості, який буде адекватним їй та зможе заповнити прогресуючу безлику пустоту нашої технологічності людським смислом» [4].

Діденко Д.С.	
<i>Проблемне поле дослідження соціального часу</i>	116
Додонов Р.А.	
<i>Постнеклассическая наука: апогей или имитация</i>	119
Дойчик М.В.	
<i>Гідність людини як критерій становлення демократичного суспільства</i>	124
Калашник Н.С.	
<i>Високоякісна підготовка державних службовців як чинник конкурентоспроможності України у світі</i>	128
Каприцын И.И.	
<i>Роль традиції в розвитку релігійної культури Середньовіччя</i>	130
Краснокутський О.В.	
<i>Державотворчі потенції правової свідомості</i>	133
Лагутин А.В.	
<i>Возможно ли политическое управление, и в Украине, в частности?</i>	138
Малиновська О.С.	
<i>Перспективи формування громадянськості особистості</i>	143
Масюк О.П.	
<i>Соціальне замовлення в контексті планування громадського життя</i>	145
Повзло А.Н.	
<i>Философский смысл категорий свободы и необходимости в плоскости развития социальных перспектив будущего человечества</i>	147
Радчук Я.В.	
<i>Конкретно-історична специфіка проявлення феномену спільної справи</i>	151
Скворець В.О.	
<i>Закономірності процесу розвитку життєустрою народу</i>	154
Хапілова В.П.	
<i>Роль вищих навчальних закладів у формуванні конкурентоздатності майбутніх фахівців соціальної сфери</i>	159
Широбокова О.О.	
<i>Осмыслення новації як діяльнісне визначення творчості</i>	163
Чайка І.Ю.	
<i>Особливості розвитку інформаційного суспільства в Україні</i>	166
Цаплина І.С.	
<i>Постнеклассичний образ майбутнього як ознака сучасного соціального проекту</i>	171
Цокур Є.Г.	
<i>Трансформація ролі суспільства у державно-управлінській діяльності</i>	173

СЕКЦІЯ «ПОЛІТИЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ УКРАЇНИ»

Арабаджієв Д.Ю.	
<i>Моніторинг громадянської ідентичності учасників навчально-виховного процесу: регіональний аспект</i>	177

Дідікін А.Б.	
<i>Оцінка регулюючого впливу як методологія аналізу нормативних правових актів: досвід Росії та України</i>	178
Василенко К.О.	
<i>Військова політика XXI століття як складова розвитку українського суспільства</i>	182
Горло Н.В.	
<i>Правовий статус і функції органів регіонального самоврядування в Україні</i>	185
Кальцева С.І., Мірошніченко Г.О.	
<i>Принципи поділу влади у механізмі політичного управління</i>	188
Коваленко А.О.	
<i>Колегіальні органи влади та їх місце в системі представництва інтересів</i>	190
Моисеев С.В.	
<i>Социальное прогнозирование и ключевые факторы социальных изменений: основные методологические подходы</i>	194
Кіндратець О.М.	
<i>Роль та значення експертизи в підвищенні ефективності політичного управління</i>	197
Лепська Н.В.	
<i>Прогностичний потенціал пропагандистських комунікацій в інформаційному суспільстві</i>	199
Мальована Ю.Г.	
<i>Державотворчий аспект національної самосвідомості</i>	204
Меликян А.А.	
<i>Украина на пересечении экономико-гуманитарных, информационных и геополитических вызовов и проблем</i>	206
Николаева Т.Е.	
<i>Влияние политической оппозиции на процесс модернизации в Украине</i>	211
Руднева А.О.	212
<i>Інформаційна безпека та інформаційна політика України в умовах інформаційного протистояння</i>	212
Степанюк Н.С.	
<i>Публічна політика та громадянське суспільство</i>	215
Хорішко Л.С.	
<i>Деякі особливості консалтингового супроводу політичного управління</i>	218
Чигрин В.О.	
Максименюк М.Ю.	
<i>Механізми впливу етнонаціональної та регіональної ідентичності на політичний вибір громадян України</i>	220
Шульга Р.Ю.	
<i>Трансформація правозащитной деятельности: от советского идеализма к новому прагматизму (опыт России)</i>	226

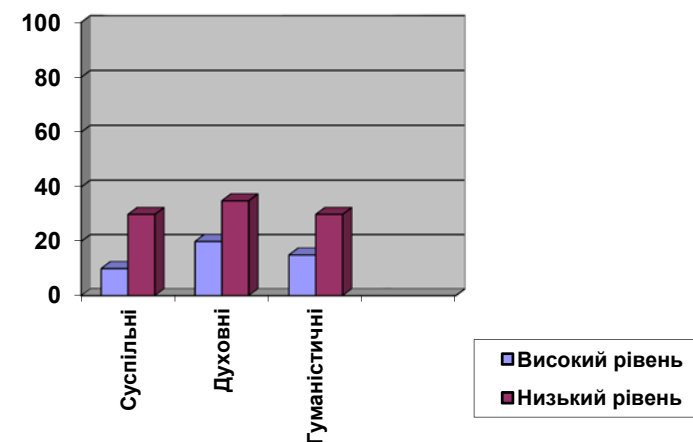
направленість на майбутнє не свідчить про наявність чіткої мети та плану з її досягненням, а вказує на те, що менш забезпечені люди живуть надією щодо покращення, появи змін, що допоможуть їм у майбутньому.

Досліджувані з експериментальної групи, не вбачають цінностей у своїх минулих досягненнях, мають негативне ставлення до свого теперішнього життя, не відчують себе керівником у ньому, сподіваються «на випадок».

Досліджувані з контрольної групи (з вищими соціально-економічними показниками) більше уваги приділяють своїм досягненням, вказують на результати своєї діяльності, більш занурені у сьогодення, живуть теперішнім моментом. Вони не вбачають стабільності у майбутньому. Майбутнє виглядає не окресленим, непевним. За Д.А.Леонтьєвим, високі показники цієї шкали вказують на те, що досліджуваному притаманне ставлення до життя, що необхідне лише для того щоб жити [3].

2. Вираженість певного типу цінностей.

Діаграма 2

На Діаграмі 2 ми бачимо чітко виражену тенденцію опитуваних з контрольної групи до індивідуальних цінностей, які направлені лише на власне благополуччя. Оцінка тверджень духовного чи суспільного спектру не те, що була слабо виражена, а взагалі стрімко йшла до нуля. Тож, ми бачимо повне не зацікавлення у житті людей, які оточують, суспільства та країни загалом.

Проте, звернемось і до результатів експериментальної групи. Вони вищі за результати контрольної, проти навіть не досягають і половини можливої величини результату у методиці. Такі дані, говорять нам про те, що хоча і цілі у житті дійсно змінюються залежно від соціально-економічних факторів, проте є дещо, що об'єднує і експериментальну і контрольну групу – низький показник суспільної направленості та гуманістичних цінностей. Духовність також майже відсутня у житті досліджуваних або займає незначне місце.

- Духовні
- Гуманістичні
- Не конструктивні (врахування лише власних інтересів та потреб):
- Професійні
- Самореалізації
- Самопізнання

Нами було проведено дослідження, у якому прийняло участь 120 осіб – 60 чол – експериментальна група – наукові працівники та викладачі; 60 чол – контрольна група – працівники банківської сфери. Вік досліджуваних – від 30ти до 55 років. У кожного з них є стабільна робота.

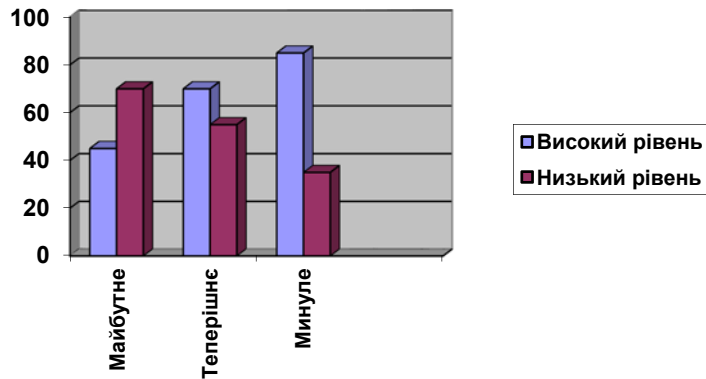
За результатами авторської анкети на визначення соціально-економічного статусу, респондентів було умовно поділено на 2 групи. У першу групу входили респонденти з вищим соціально-економічним статусом (73 особи – 60,8 = 60%), у другій групі були респонденти з нижчим соціально-економічним статусом (47 – 39,2 = 40%).

Методи емпіричного етапу дослідження: «Тест смысложизненных ориентаций» (СЖО, Д.А.Леонтьев), Морфологічний тест життєвих цінностей (Сопов В.Ф., Карпушина Л.В.), Експрес-діагностика соціальних цінностей особистості (Н.П.Фетіскін, В.В.Козлов, Г.М.Мануйлов), Тест «Духовний потенціал особистості» (Помиткін Е.О.) та авторська анкета, направлена на визначення соціально-економічного рівня особистості.

Згідно отриманих даних, нами було виділено дві проблематики, що стосуються соціального прогнозування майбутнього України:

1. Рівень осмисленості, направленості життя особистості, її ставлення до своїх теперішніх та майбутніх здобутків;

Діаграма 1

На Діаграмі 1 зображене порівняння середніх результатів, отриманих при обробці даних СЖО. Результати вказують на те, про те, що люди з нижчим соціальним статусом у своїх стремліннях направлені на майбутнє. Проте, характер відповідей на запитання окреслює цю ситуацію з трохи іншого боку: їх

Яруш М.В.

Забезпечення транспарентності державного управління у прогнозуванні суспільно-політичних процесів 232

СЕКЦІЯ «СТУДЕНТСЬКА НАУКА У ФОРМУВАННІ МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ»

Битко А.

Роль та місце політичних текстів в сучасному політичному просторі України 235

Ашурубєков А.

Социальная ответственность в современной украинской политике 238

Вакуленко Д.

Політична культура суспільства як детермінанта розвитку політичної системи 242

Виговська Г.

Дихотомія «центр–регіон» у сучасному економічному просторі України 244

Земляна К.

Жіночі архетипи в рекламному медіапросторі України 249

Коваль М.

Світова еліта як феномен сучасного міжнародного простору 251

Ковтун О.

Феномен кохання: соціологічний аналіз 254

Корнієнко Є.

Суб'єктні когнітивні механізми віддзеркалення соціального світу 258

Куліна В.

Перспективи розвитку ісламу у Франції 261

Ломова Г.

Особистісна організація робочого часу соціального працівника 263

МАТВІЄНКО В.

Вплив кольору на життєдіяльність дітей з особливими потребами 265

МАРИНЯК М.

Стереотипи «героя» в образах художніх фільмів 268

НЕСТЕРОВ Д.

К вопросу о глобальных проблемах человечества 270

ПОТАПОВА Н.

Перспективи розвитку жіночого руху в політичному просторі України 272

РОМАНЕЦЬ А.

Соціальний капітал як вагомий ресурс виборчих кампаній 275

СНАПІРО Д.

Трансформації життєвих стратегій студентської молоді 277

ФРОЛОВА Н.

Поняття та види політичної поведінки громадян 280

ЦВЯТКОВА Т.

Політичні цінності в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку 281

ЧЕРНУХА Т.

Політична еліта як фактор формування і розвитку інститутів громадянського суспільства в Україні.....284

ШЕВЕЛЄВА О.

Конвертації капіталів у полі літератури: українські реалії287

ЮРГІНА Ю.

Роль національної ідентичності в умовах українського державного будівництва на сучасному етапі.....290

КІЗІМА В.В.

Направленість смисложиттєвих орієнтацій особистості зрілого віку у зв'язку із соціально-економічними факторами.....293

Література

1. Кінаш Б.С. Правові аспекти державного будівництва в Україні. Юридичний часопис.
2. Пашкова О.Б. Роль національної ідеї в процесі консолідації суспільства // Проблеми педагогічної освіти в полікультурному просторі України: Всеукр. конф. з міжнар. уч. Житомир, 22–23 травня 2007 р. – Житомир, 2007. – С. 108-115.
3. Степико М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія / М.Т. Степико. – К. :НІСД, 2011. – 336 с.

Кізіма В.В.

магістр Інституту соціології, психології та соціальних відносин
НПУ ім. М.П. Драгоманова

НАПРАВЛЕНІСТЬ СМISЛОЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ ОСОБИСТОСТІ ЗРІЛОГО ВІКУ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ ФАКТОРАМИ

Суспільство складається з людей. Тому, для досконалішого вивчення суспільства нам необхідно визначити домінуючі погляди особистостей, які його утворюють. Кожна людина, свідомо чи несвідомо керується певними цінностями, формує на їх основі цілі та смисли свого життя.

З іншого боку, оскільки, людина є соціальною істотою, вона не може існувати поза контекстом інших людей, відірвано від спільноти, класу.

Тож, ми розглядаємо як необхідні ті цінності людини, які направлені на інших людей, є більш глобальними, бо приносячи добробут іншим людям, людина збагачує і себе, а зважаючи лише на свої інтереси, може перешкоджати здійсненню загальних інтересів, мети, що, насправді, є загально важливою.

Смисложиттєві орієнтації тлумачаться як домінуючі ціннісні установки та потреби в рамках конкретної смислової системи (І.В.Ведін [1]).

Сімона де Бовуар писала про надважливу роль сенсу життя, спрямованість особистості на нього в контексті суспільних цінностей: «Лише одне може допомогти нам не перетворитись у старості на абсурдну пародію самих себе в минулому – це продовжувати мати стремління до всього, що дає смисл нашому буттю: бажання присвятити себе людям, групам або якимось справам, суспільній, політичній або творчій роботі. ... Життя є цінним до тих пір, доки людина бачить цінність життя інших, стверджуючи її любов'ю, дружбою, невдоволенням або співчуттям. Коли це так, то у наших словах та вчинках залишається смисл» [2].

Ціннісна сфера, тобто їх направленість є однією з характеристик смисложиттєвих орієнтацій [5].

У зв'язку з теоретичним аналізом, нами було підготовлене дослідження. Його предметом є психологічні особливості залежності ціннісної характеристики смисложиттєвих організацій особистості зрілого віку під дією соціально-економічних факторів.

Цінності нами було умовно поділено на декілька груп за їх корисністю для суспільства та інших людей:

Конструктивні (тобто, направлені на інших, суспільне благополуччя, вдоволення потреб інших людей):

– Суспільні

територіального розмежування країни по обидва береги Дніпра. Питання тоді постає наступне: навіщо ж ми тоді боролися за цю вистраждану століттями незалежність.

Українська держава може стати виявом суспільної турботи про безпеку та добробут кожного і забезпечити рівні громадянські права лише за умови високої національної самосвідомості, що і надає членам спільноти відчуття власної причетності до соціальних процесів. При цьому національна ідея, залишаючись вираженням духу нації, елементом національної свідомості, виявляє себе як в етнокультурному так і в державно-політичному сенсі, адже нація-держава знаходить своє відображення саме в національній ідеї, яка постає як стратегія розвитку і нації, і суспільства. З огляду на це, національну ідею можна розглядати як один із чинників соціально-політичної консолідації поліетнічної політичної спільноти [2].

Звичайно, дану тему важко осмислити на 3-х сторінках, тому аналізуючи вище описане, можна дійти до висновків щодо вирішення порушеного питання. Проблематика постає в тому, що влада не дбає про рівень політичної культури та свідомості нації, яка також особливо не переймається цим. Тому, коли говорять про те, що риба гниє з голови, практично завжди мають рацію. Саме політична еліта має зараз перейматися проблемами збереження національно-державної ідентичності. Ще однією проблемою є те, що найвищі представники влади, які покликані представляти інтереси народу, а не свої власні, маючи намір досягти європейських стандартів життя, не думають про засоби їх досягнення, а саме через формування громадянського суспільства, яке, на мою думку, є головною ознакою політичної культури, основним засобом творення стратегічних цілей суспільства і консолідуючим чинником української громадянської і політичної спільноти. Проблемним також нинішні глобалізаційні процеси, до яких можна ставитися неоднозначно, але не заперечуючи того, що вони мають на мені уніфікацію мовно-етнічного поля.

На сучасному етапі еволюції української національної ідеї необхідно сформулювати умовні кроки та «технічні завдання», без виконання яких пошук у сфері національної ідеї не дасть соціально вагомих результатів. Задля цього необхідно встановити відкритий діалог між елітизованою владою та свідомо активним суспільством, аби встановити саме ті цінності і пріоритети для формування нових ідеалів та принципів національної ідентичності, які безпосередньо вплинуть на основні процеси реформування, а можливо, і трансформації державного будівництва України.

Апелюючи до закономірностей історичних процесів, як і світових, так і вітчизняних, зазначу, що роль національної ідентичності в умовах державного будівництва сучасності одна із пріоритетних і найважливіших. І це має усвідомити, перш за все, саме суспільство, і діяти в рамках збереження державності, оскільки влада завжди буде переслідувати власні інтереси. Саме через усвідомлення себе як частини політичного простору української державності, її основних об'єктів ми можемо впливати на і на власне, і на політичне життя, ставши частиною своєї нації. Не треба перевищувати роль національного фактора, як це бачить націоналізм, а формувати власну і своєрідну систему нації, яка будучи в досконалому вигляді, зможе створити новий рівень існування суспільства через його вплив на державні інститути.

СЕКЦІЯ «СОЦІАЛЬНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ: МЕТОДОЛОГІЯ, ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ»

Бех Ю.В.

кандидат філософських наук, доцент,
докторант кафедри соціальної філософії та філософії освіти
Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова (м. Київ)

СУПЕРЕЧНОСТІ У ФОРМУВАННІ ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ УПРАВЛІННЯ

Сучасна наука достеменно доводить, що технічний, біологічний і соціальний світ тісно взаємопов'язані один з одним, і що тут діють одні і ті ж закономірності у сфері управління. «Природа одна, – пише П. Енгельмейєр, – вона починається у царстві мінералів і закінчується у душі генія» [12]. Сьогодні в науці чітко зафіксовано, що технічні системи, біологічні системи і соціальні системи мають загальні закономірності розвитку і функціонування, що пояснюються та підкоряються законам і закономірностям техно-, біо- і соціоценозів. А тому існує нагальна потреба у «збіганні організаційних форм» (за О. Богдановим) або теоретичному оформленні загальної теорії управління.

Стан наукової розробки проблеми достатньо широкий – від кібернетики, системології до тектології, або від Н. Вінера, Г. Клауса, С. Біра, А. Берга до А. Тихонова, О. Богданова, Б. Українцева та ін. Отже, теоретичне та практичне напрацювання в одному напрямку – управління, свідчать, що визріла нагальна необхідність створити загальну теорію управління, адже у науковій літературі можна зустріти відповідні продукти/теорії, хоча без розгорнутого світоглядно ідеологічного і методологічного інструментарію обґрунтування. Так у сфері управління технічними системами поширена теорія автоматизованого управління як «сукупність дій, що спрямовані на підтримку або покращення функціонування керованого ним об'єкту без прямої участі у ньому людини у відповідності до заданої цілі управління» [3], на кшталт марсоходів які автоматично сідають на Марс та луноходів – на Місяць що успішно виконують науково-дослідну роботу. У сфері управління біологічними системами і екології існують «Теорія управління біологічними системами» і «Екологічний менеджмент», однак теоретичні розробки ще надто сирі. У сфері управління соціальними системами – «Теорія менеджменту», «Теорія соціального управління», «Общая теория социального управления», «Теорія управління соціальними процесами», проте вважаємо, що теоретична робота виконана не повною мірою. Оскільки будь-яку теорію, слід вважати завершеною, коли сформульовані закони або хоча б позначені закономірності сфери яку вона обслуговує. Нині у навчальній літературі без особливих теоретичних пояснень стали масово з'являтися закони екології і соціального управління.

Наприклад, Б. Коммонер (американський еколог) зробив спробу узагальнити системність екології як науки у вигляді чотирьох законів [див.: 5]. Їх дотримання – обов'язкова умова будь-якої екологічно обумовленої діяльності людини в природі. У свою чергу за Д. Чірасом природа розвивається й функціонує за чотирма

принципами [див.: 4]. У. Ешбі сформульовано в якості закону різноманітність як основну умову стійкості будь-якої екосистеми. М. Реймерс вказує на цілу низку законів для окремих сегментів екологічної сфери і діяльності [див.: 7]. Однак поки що ж прийнято вважати, що екологічні закони – це середньостатистичні прояви певних причино зумовлених явищ [4]. В управлінні соціальними системами спостерігається схожа картина – наука не сформувала чіткого ядра законів і закономірностей, що пояснюють управлінську діяльність у цій сфері. Адже у літературі спостерігається різноманітність законів і закономірностей, різна їх кількість та зміст [див.: 10].

Отже, необхідно ґрунтовніше вивчення законів суспільного розвитку та управління складними системами, соціального і біологічного світу, соціального та технічного, інформаційного, стихійних і свідомих процесів. У теоретичному плані родо-видові складові (управління технічними, біологічними і соціальними системами) необхідно привести до родового поняття «управління» або іншими словами – гармонізувати взаємодію людини, природи і техніки. Вирішення цього завдання наближає нас як тільки виникає нова концепція управління, на кшталт, концепції стійкого (або сталого) розвитку [9], або концепції «зеленої економіки» (збори «Ріо+20» 2012 року).

Вважаємо, що сприятиме вирішенню цієї проблеми теоретична робота у напрямку відтворення наступного ланцюжка аналітично-пошукової роботи: Факт->Проблема->Ідея->Парадигма->Концепція->Гіпотеза->Теорія.

У сфері управління можуть бути виділені такі теорії: феноменологічні і нефеноменологічні. Як правило, спочатку створюються описові (або феноменологічні) теорії, що дають лише систематичний опис і класифікацію досліджуваних об'єктів – організаційних процесів, не вникаючи глибоко у внутрішні механізми. Такі теорії не аналізують природу досліджуваних явищ, а тому не використовують складних абстрактних об'єктів, хоча схематизують і будують певні ідеалізації, вони вирішують задачу впорядкування і первинного узагальнення фактів, що відносяться до них. З такими теоріями дослідники стикаються на перших щаблях розвитку науки, коли відбувається накопичення, систематизація і узагальнення емпіричного матеріалу.

З розвитком наукового пізнання теорії феноменологічного типу поступаються нефеноменологічним (пояснювальним) теоріям, які не лише відображають істотні зв'язки між явищами (управління техно-, біо- і соціосистемами) і їх властивостями, але і розкривають глибинний внутрішній механізм явищ, що вивчаються, і процесів, їх закони. Але це вже не емпіричні, а теоретичні закони, які формулюються шляхом певних розумових дій з абстрактними об'єктами, що ідеалізуються. Такий вид теорій мають гіпотетико-дедуктивну структуру й підставою служить набір початкових понять, що включені до фундаментальних принципів (законів).

Доходимо висновку, що наукова теорія управління повинна пояснювати відомі факти, вказувати на ті існуючі зв'язки, які лежать в їх основі й передбачати нові, ще невідомі факти (явища, ефекти, властивості і тощо). Виявлення науковою теорією останніх служить підтвердженням її плідності і істинності. Виявлення внутрішніх протиріч в теорії (або між нею і фактами) дає імпульс до її зміни, до зміцнення її

зображує комплексний підхід наукового дослідження української ідентичності у взаємообумовленості усіх її складників – національного, етнічного, державницького, а також ідентичності держави та країни» [3, 2]. Досить корисною виявилася праця Е. Сміта «Національна ідентичність», в якій виражено як суб'єктивне бачення цього поняття, так і теоретико-методологічний аналіз на погляд ідентичності і консолідації з точки зору різних ідеологій та режимів, характерних для певних держав. Зрозуміти витоки вище згаданих проблем дає можливість Роман Шпорлюк у своїй публікації: «Національно-державне будівництво в Україні: проблеми та перспективи», в якій досліджено наслідки подій 1991 року та труднощі державотворення, що дає нам змогу більш детально з'ясувати вплив нації на його розвиток і ефективність. Тому, виходячи із визначених положень, метою даної роботи передбачається дослідження формування національної ідентичності і її ролі в умовах сучасного українського державного будівництва.

Можна почати з того, що державність – це досить складний комплекс елементів, структур, інститутів публічної влади, а також компонентів неполітичного характеру, які обумовлені специфікою соціально-економічних, політичних, морально-духовних умов життєдіяльності конкретного народу на відповідному етапі його розвитку. Державність – це стан не лише держави, а й суспільства в конкретний історичний період, якісна характеристика його елементів. Цей чинник зумовлює виокремлення такої спеціальної сфери та виду державної діяльності, як державне будівництво [1], яке, як уже було зазначено, формує морально-духовні настанови народу, а точніше, його національну ідентичність.

Після розпаду Радянського Союзу Україна постала як «суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава». Перед нею постали важливі проблеми створення апарату публічної влади, Основного Закону, та інші політико-правові аспекти владно-управлінського характеру, але досить мало уваги було привернуто ідеї консолідації суспільства як одного із основних чинників будівництва нової політичної системи суспільства.

Сама ідея національної ідентичності була використана в політичних цілях задля маніпуляції громадської думки через ЗМІ, але певний результат можна спостерігати лише в перші роки незалежності, надалі процес згуртування українського політичного і соціокультурного простору зупинився, адже процеси, які відбувалися в 2000-х роках (політичні кризи, «касетний» скандал, вбивство Гонгадзе і т.д.), не лише забули про народ, а й про те, яке призначення політичної та державної влади в державі, що ще більше розкололо суспільство і перевело його в стан конфронтації. Звичайно, не можна забувати про те, що цим подіям передували історичні умови, які стали закладені в історії нашої державності, як своєрідні закономірності, недоліком яких знову ж таки актуально буде визначити відсутність чіткої національної ідеї. Хоч у 1991, хоч у 1649 роках були одна ціль – незалежність, а далі чіткої стратегії і тактики ходу розвитку не було розроблено, що і в минулому, і теперішньому негативно позначається на й на положенні нації, й на її ідентичності, і на інститутах державного будівництва взагалі. Через розбрат у владній структурі, особливо після парламентських виборів 2012 року, суспільство починає апелювати до крайніх чи то лівих, чи то правих ідеологій, враховуючи і їхні позиції ідентичності, що може досить небезпечно відобразитися на національній безпеці України взагалі, і привести не лише до поглибленого соціокультурного, а й

- Бурдые П. Формы капитала [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bourdieu.name/en/node/106>.
- Радаев В.В. Понятие капитала, формы капиталов и их конвертация [Текст] / В. В. Радаев // Общественные науки и современность. – 2003. – № 2. – С. 5-16.
- Сапиро Ж. Французское поле литературы: структура, динамика и формы политизации [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bourdieu.name/en/content/sapiro-zh-francuzskoe-pole-literatury-struktura-dinamika-i-formy-politizacii>.
- Цыганков Д.Б. «Властитель дум» в поле политики: опыт социоанализа / Д.Б. Цыганков // Социологические исследования. – 1999. – №1. – С. 78-87.

Юргіна Ю.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

РОЛЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО БУДІВНИЦТВА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

«Народ доти моральний, добросесний і сильний, доки він зайнятий утіленням своїх великих цілей», – писав Гегель Г.В.Ф. Що ж ми можемо сказати про українське суспільство і його зайнятість у досягненні спільних цілей, якщо з кожним днем консолідуючий чинник у процесі суспільно-політичної кризи нашої держави все більше зменшує свої масштаби? Виходячи з цього, цілком зрозуміло, що головною проблемою є відсутність стратегічної мети держави, яка мала б діяти саме через національну ідентичність українського суспільства. Тому процес формування української політичної нації є ключовим питанням державотворення і важливою складовою національної консолідації у цілому. Постає проблема не тільки уточнення цілей і орієнтирів соціального розвитку, створення відповідних механізмів формування нації, а й осмислення її теоретико-методологічних аспектів, які мають встановити новий вектор розвитку і трансформації національної ідентичності в умовах сучасного державного будівництва, що, в свою чергу, має обмаль перспектив на майбутнє, якщо не буде реформовано; можливо, причина саме у відсутності національної злагоди та точки консенсусу між владою та народом?

У процесі національно-державного будівництва в Україні актуалізувалися проблеми патріотичного виховання, національної ідентичності, консолідації суспільства; малоефективності державно-управлінського фактора у вирішенні складних політичних конфліктах, які все більше сіють «зерно» розбрату і недовіри серед населення; відсутності чітких нормативно-правових засада виконавчої влади щодо спільного ідеологічного підґрунтя, що спонукає, з одного боку, до байдужості та апатії серед українців, а з іншого, до посилення сепаратистських тенденцій, які підтверджують факт розчарування нашого суспільства в нещодавно здобутій незалежності.

Актуальність даної проблеми є очевидною, адже її теоретичне і практичне осмислення та вирішення дасть можливість зберегти і вдосконалити політичну консолідацію через стабілізацію національного чинника в державному будівництві, що не дозволить розколотися українській нації та збереже її незалежність.

Якщо приділяти увагу останнім публікаціям і дослідженням нашої проблеми, то можна звернутися до М.Т.Степико з його монографією «Українська ідентичність: феномен і засади формування», в якій він цілком поетично, але реалістично

об'єкту, що ідеалізується, до перегляду, зміни її окремих положень, допоміжних гіпотез і т. ін.

Якщо взяти до уваги зміст трьох дискурсів, притаманних управлінню технічними, біологічними і соціальними системами, то здається, що звести їх до однієї основи принципово неможливо. В цьому вбачають сумніви дослідники управління, наприклад, П. Друкер («менеджмент ніколи не стане точною наукою» залишаючись за природою своєю не мистецтвом і навіть не професією, але практикою [13]), Л. Бесонова («Хоча вислів «філософія управління» зустрічається в літературі, не можна вважати, що ця дисципліна відбулася» [1]), О. Тихонов («...в науці немає згоди відносно природи і функцій управління, його відмітних ознак і якостей... причина цього в недостатньо глибокому теоретико-методологічному розгляді не просто проблем підвищення ефективності управлінської дії, як це традиційно робиться в менеджменті, а самого управління як проблемного об'єкту у зв'язку з його неоднозначною і фундаментальнішою роллю в трансформаціях сучасного суспільства» [11]).

Однак за Дейлом Е. Зандом, більшість теорій менеджменту «застосовна для вирішення вузького кола практичних проблем, пояснюючи якусь частину реальності. Як тільки ви виходите за ці вузькі рамки, теорія або не працює, або може дати спотворені результати» [див.: 11]. Тож наша позиція ґрунтується на головній посилці концепції розвитку науки за А. Койр – «наукове знання складається не шляхом накопичення окремих його елементів, а в результаті формування принципово нових понять» [6]. Тому пропонуємо розглянути у якості предметів теоретичного аналізу для теорії управління технічними системами – «об'єкт-об'єктні» відносини, для теорії управління біологічними системами – «суб'єкт-об'єктні» відносини, а для теорії управління соціальними системами – «суб'єкт-суб'єктні» відносини. За цих умов загальна теорія управління цілісно охопить увесь діапазон організаційних відносин і зможе обґрунтувати: на своєму рівні - загальні закони і закономірності; на галузевому - спеціальні закони і закономірності; нарешті, на емпіричному або прикладному рівні - закони і закономірності ситуативні. Аналогом тут може послужити структура теоретичного знання соціології.

Література

- Бессонова Л. А. Философские аспекты теории и практики менеджмента [Електронний ресурс] / Л. А. Бессонова. – Режим доступу : http://www.tisbi.ru/science/vestnik/2005/issue3/Philos_Manag1.html.
- Богданов А. А. Тектология: (Всеобщая организационная наука) : [в 2 кн.] / А. А. Богданов. – М. : Экономика, 1989. – Кн. 1., Кн. 2.
- Большая Советская энциклопедия : [в 30 т.]. – 3-е изд. – М. : Сов. энциклопедия, 1969-1978. – Т. 1. – 1969. – 608 с.
- Закони екології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukraine-diplom.com/56/16023-zakoni-ekologiyi.html>. – Заголовок з екрана.
- Основи загальної екології : підручник для студентів вищ. учбов. закладів ; посіб. для вчителів. – М. : Агар, 1999. – 96 с.
- Принцип соответствия : историко-методологический анализ / отв. ред. Кедров Б. М., Овчинников Н. Ф. – М. : Наука, 1979. – 317 с.

7. Реймерс Н. Ф. Экология (теории, законы, правила принципы и гипотезы) / Н. Ф. Реймерс. – М. : Журнал “Россия Молодая”, 1994. – 367 с.
8. Самоорганизация: психо- и социогенез / [под ред. В. Н. Келасьева]. – СПб. : Изд-во С.-Петербург. ун-та, 1996. – 200 с.
9. Семенов В. Стратегічне планування сталого розвитку міста / В. Семенов, Г. Висоцька, В. Прасюк // Управління сучасним містом – 2004. – № 7-9 (15). – С. 57-63.
10. Скібіцька Л. І. Менеджмент : навч. посіб. [Електронний ресурс] / Л. І. Скібіцька, О. М. Скібіцький. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 416 с. – Режим доступу : http://zaochka.net/catalog_p_5_p_p_2.html.
11. Тихонов А. В. Социология управления / А. В. Тихонов. – Изд. 2-е, доп. и перераб. – М. : “Канон+” РООИ “Реабилитация”, 2007. – 472 с.
12. Энгельмейер П. Технический итог XIX века / П. К. Энгельмейер. – М. : Типография К. А. Казначеева, 1898. – 107 с.
13. Drucker P. F. The Practice of Management. – 5th ed. – L., 1972. – First published 1955 by Wm. Heinemann Ltd.

Бірюкова Т.Ф.

кандидат філософських наук,
доцент кафедри соціології ЗНУ

ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕННЯ СУСПІЛЬСТВА ЗНАННЯ

Філософське осмислення поняття «суспільство знання» відбувається протягом останніх двох десятиліть, але й донині більш-менш чіткого визначення даного поняття не існує. Відповідно, постає питання, наскільки вільно ми можемо оперувати терміном «суспільство знання», характеризуючи ті чи інші соціальні системи?

Термін «суспільство знання» або «суспільство знань» починає використовуватися представниками різних галузей суспільствознавчих наук: філософами, соціологами, економістами, теоретиками менеджменту у другій половині 90-х років ХХ ст. Його застосовують для осмислення процесів, що відбуваються у господарському та політичному житті, в інформаційній сфері, в структурах освіти і науки, у відносинах всередині організації та між організаціями. Але крім найбільш узагальнених поглядів представники означених наук не дають науково обґрунтованої дефініції даного терміну. Навіть в опублікованій ЮНЕСКО доповіді з показовим заголовком «До суспільств знання» стверджується: «Суспільство знання... Якщо важливість цього поняття вже ні в кого не викликає сумніву, то стосовно його змістовної складової справа йде далеко не так блискуче. Про яке знання йде насправді мова? Чи слід погодитися з гегемонією науково-технічної моделі у визначенні законного і виробничого знання? І що робити з дисбалансом, який спостерігається у сфері доступу до знання, і перешкодами на цьому шляху як у національному, так і глобальному вимірі? Такі лише кілька питань, на які теперішня доповідь, перша подібного роду, намагається знайти моральні та практичні елементи відповіді» [3, 7]. Отже, представники ЮНЕСКО відмічають, що є питання, відповіді на які ще тільки належить знайти. Але вже на наступних сторінках доповіді ми зустрічаємо: «Сьогодні є визнаним фактом, що знання перетворилося у предмет колосальних економічних, політичних і культурних інтересів настільки, що може слугувати для визначення якісного стану

опозиції. У політиці не буває остаточних перемог і поразок» В.Януковича, «Сповідь мера» Л.Черновецького), гострих проблем української держави («Качиний суп по-українськи» Д.Табачника), історико-політичного розвитку України («Україна не Росія» Л.Кучми) тощо. У жанрі художньої літератури працює А. Герман: її авторству належать два великі твори – «Піраміди невидимі» (2003) та «Червона Атлантида» (2011). Втім, у останньому творі, хоч і в художній формі, описуються історичні події в Україні аж до Помаранчевої революції. На нашу думку, політична спрямованість літератури не випадкова: окрім очевидної обізнаності політиків саме в цій сфері, існує ще і фактор привабливості для читачів. Книга про політику написана самим політиком видається достовірним джерелом інформації про високу політику та її кулуарну атмосферу. До того ж, політична тематика книжок – найкоротший шлях до примноження політичного капіталу і можливість мимохідь поставити під питання легітимність позиції інших агентів політичного поля.

По-друге, література авторства політиків має особливість процесу видавництва та тиражування книжок. На стан липня 2011 року загальний тираж 4 книг В.Януковича, за свідченням Е.Вакуленка, склав 1 млн. 200 тисяч екземплярів, авторські права на його книги біли викуплені за 16 млн. гривень типографією «Новый мир» (Донецьк). Для порівняння, одна з найбільш тиражованих письменниць України Люко Дашвар має загальний наклад понад 300 тисяч екземплярів за сім книжок. Проте, на підтвердження зазначеної тенденції не обов'язково вдаватися до крайнощів: в середньому книжки політиків виходять тиражами 10-15 тисяч екземплярів, нарівні з масовою художньою літературою. Такі тиражі та письменницький успіх політиків стають можливими завдяки тому, що вони пропускають етап символічного визнання, прийнятий у полі літератури. Ім'я письменників від політики ще перед випуском книги на слуху в широкого загалу, до того ж такі автори нерідко використовують адміністративний ресурс для поширення своєї літератури.

Отже, конвертація капіталів у літературному полі може відбуватися принаймні двома шляхами, один з яких на сучасному етапі дуже поширений в Україні. Зазначені особливості структурування українського поля літератури та значна популярність письменництва серед політиків в цілому пояснюється, за термінологією Бурдьє [1], превалюванням гетерономного принципу ієрархізації поля. Він вказував на те, що у полі виробництва культури весь час точиться боротьба між автономним («мистецтво заради мистецтва») та гетерономним («буржуазне мистецтво») принципами, і баланс сил у даній боротьбі залежить від автономності поля в цілому. Минулі практики псевдолітературоцентризму, сучасна актуальність мовного питання в літературі та значний попит на книжки політичного змісту – все це вказує на невелику автономію українського поля літератури, його політизованість. Це значно полегшує процеси конвертації політичного і економічного капіталів у культурний.

Література

1. Бурдьє П. Социальное пространство: поля и практики / П.Бурдьє [Пер. с франц.; Отв. ред. перевода, сост. и послесл. Н.А. Шматко]. – М.: Институт экспериментальной социологии; СПб.: Алетей, 2005. – 576 с.

Капітал ми, слідом за В. Радаєвим, розуміємо як накопичуваний ресурс, що бере участь у процесах відтворення і зростання вартості шляхом взаємної конвертації своїх різноманітних форм. Відповідно, капітал за своєю природою обмежений, накопичуваний, ліквідний, конвертований, має додаткову вартість[3]. Ці властивості характерні передусім для капіталу у його широкому політико-економічному визначенні, втім багато у чому вони, на нашу думку, є універсальними. Так, наприклад, у політичному полі точиться боротьба між агентами за отримання місця у Верховній раді – політичний капітал такого кшталту є обмеженим. Культурний капітал, об'єктивований у вигляді книг є ліквідним, тому що може бути проданий іншому агенту для інкорпорації. І, безсумнівно, на думку П.Бурдьє, є властивість капіталу конвертуватися: «Можливість конвертації різних типів капіталу слугує основною стратегією, спрямованою на забезпечення відтворення капіталу (і позиції, що займає його власник в соціальному просторі) шляхом перетворень, мінімізуючих витрати, з якими пов'язане перетворення» [2].

Отже, метою нашої роботи є дослідження специфіки структурування поля літератури через конвертацію капіталів. Насамперед, нас цікавитиме вплив політичного капіталу на позицію агента в полі літератури: це пов'язано з тим, що історично український соціальний простір надто політизований, підпорядкований політичним подіям. Крім того, ще Бурдьє вказував, що найсильніший вплив на поле літератури здатне справити поле політики – вони відносяться «як мікрокосм до макрокосму».

Розглядаючи конвертацію капіталів в літературному полі, ми можемо виділити як мінімум два її можливі шляхи, що поширені в Україні. Перший шлях прийнятний для агентів, що мають значний культурний та символічний капітал та прагнуть використати це для отримання політичного капіталу. Приклад такої стратегії в українському політичному полі демонструє М.Матіос. Схожий механізм використано А. Шевченком та В. Кличком, що конвертували свій символічний капітал у політичний. Втім, на нашу думку, цей шлях конвертації небезпечний втрагою обсягу того первинного капіталу, що був використаний для конвертації. Як зазначає Д.Циганков, розглядаючи соціальну траєкторію О.Солженіцина, в полі політики немає позиції «володаря дум», і зберегти ідентичність, що характерна для поля літератури, у позиції, що відноситься до поля політики, неможливо[5].

Другий шлях використовується агентами, що мають значний обсяг політичного капіталу та прагнуть примножити його (або сукупний капітал) шляхом конвертації у літературному полі. Саме тому серед політиків популярний жанр автобіографії: за кордоном така література особливо поширена в ході виборчої кампанії. Цей шлях використовує переважна більшість українських політиків – А.Герман, Л.Кравчук, Л.Кучма, Д.Табачник, С.Тигіпка, М.Томенко, О.Турчинов, Л.Черновецький, В.Ющенко, В.Янукович. Подібним засобом примножують свій символічний та сукупний капіталі відомі персони шоу-бізнесу та спорту (О.Блохін, Я.Клочкова, Т. Кароль, Н.Мейхер, М.Поплавський, К.Скрябін та ін.) – книжки дозволяють їм підтримувати зацікавленість широкого загалу.

Літературна творчість політиків в Україні має свої особливості. По-перше, переважна більшість книг, написаних українськими політичними діячами, напряду стосуються політики: досвіду управління країною та політичної діяльності («Рік в

суспільства – суспільства знання, контури котрого починають перед нами вимальовуватися» [3, 9], – тобто так швидко знайдена відповідь на таке складне питання? Тому сучасні дискусії про знання та соціальні трансформації виразно демонструють доречність і зростаючу актуальність питання про філософський і соціологічний статус концепції суспільства знання.

Справедливості заради слід відмітити, що ідея суспільства знання не така вже й нова. Появу даного терміну пов'язують з ім'ям відомого американського теоретика наукового менеджменту П. Дракера. В своїй книзі «Посткапіталістичне суспільство» автор систематизує і розвиває ідеї, які були висунуті у його попередніх роботах («Майбутнє індустріальної людини» (1942), «Невидима революція» (1976), «Нові реалії» (1989) та інших) щодо майбутнього людства, яке від пов'язує з подоланням традиційного капіталізму шляхом трансформацій ліберальних цінностей та приватної власності. На його думку сьогодні основний імпульс прогресу виходить не від соціальної структури, а від окремого індивіда. Це пов'язано з становленням інформаційного суспільства. П. Дракер вважає, що «Знання швидко перетворюється у визначальний фактор виробництва, відсуваючи на задній план і капітал, і робочу силу... Сучасне суспільство, – пише він – ще завчасно розглядати як «суспільство знання». Але вже зараз ми можемо говорити про створення економічної системи на основі знань – knowledge society – де знання перетворюється у головну виробничу силу» [2, 71]. Традиційні фактори – земля (природні ресурси), робоча сила і капітал – не зникли, але набули вторинного значення. Як пише П. Дракер «Знання, у новому його розумінні, означає реальну корисну силу, засіб досягнення соціальних та економічних результатів» [2, 75]. Дійсно, застосування знань до організації праці забезпечило небачене раніше зростання її продуктивності. Вона стала підвищуватися щорічно на 3,4-4%, тобто подвоїлася за 18 років.

П. Дракер вважає, що використання знань для пошуку найбільш ефективних способів застосування наявної інформації з метою отримання необхідних результатів – це по суті і є основа суспільства знання.

Таким чином, можна зробити певний висновок: суспільство знання – це суспільство, у якому знання систематично і цілеспрямовано застосовується для того, щоб визначити: які нові знання необхідні, чи є отримання таких знань доцільним, і що слід робити, щоб забезпечити ефективність їх використання. Тобто у суспільстві знання докорінним чином змінюється роль знання. Воно стає головним, а не просто одним з видів ресурсів.

Друга проблема щодо розуміння терміну «суспільство знання» полягає у пошуку відповіді на питання – чи тотожне воно терміну «інформаційне суспільство»? На думку російського вченого І.Ю. Алексеевої поняття суспільства знання не тотожне інформаційному суспільству. Авторка зазначає, що зміст першого поняття вміщує характеристики, що стосуються не тільки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, але будь-яких технологій і сфер діяльності [1]. Тож можна сказати, що суспільство знань розглядається як більш високий рівень розвитку інформаційного суспільства, де ставка робиться не просто на інформацію, а на вміння працювати з нею, продукувати нові знання.

Дійсно, в останні декілька десятиліть рівень розвитку комп'ютерних і комунікаційних технологій сприймався як показник науково-технічного і промислового розвитку тієї чи іншої країни і навіть як показник демократичності суспільства. Але у майбутньому подібну роль будуть виконувати інші технології: нанотехнології, біотехнології, когнітивні і соціогуманітарні технології. Розвиток нано-, біо-, когнітивних наук і технологій здатний призвести до таких змін у характері суспільства і природи людини, котрі сьогодні розглядаються хіба що як фантастичні. Створення гібридних (таких, що складаються із органічних та неорганічних субстанцій) матеріалів та приладів, управління біологічними процесами на молекулярному рівні, розкриття таємниць роботи людського мозку, поява штучного інтелекту, – все це передбачає формування нового соціально-технологічного укладу, що характеризується не тільки зростанням рівня науки і техніки, новими галузями економіки і способами організації виробництва, але й новими формами соціальності, ціннісними орієнтирами, новим розумінням сутності і природи людини. Таких нових рис набуває суспільство знання. Воно ще не має чіткого визначення, але вже сьогодні виступає новим суспільним ідеалом, що визначає спрямованість стратегій і програм регіональних, національних і міжнародних структур.

Література

1. Алексеева И.Ю. Что такое общество знания? / И.Ю. Алексеева. – М.: Когито-Центр, 2009. – 268 с.
2. Дракер П. Посткапиталистическое общество / П. Дракер // Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология / Под ред. В.Л.Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – 640 с.
3. К обществам знания: Всемирный доклад ЮНЕСКО. – М.: ЮНЕСКО, 2005. – 240 с.

Городецка О.Г.

кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри філософії і соціології ТДАТУ (м. Мелітополь)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ Й ПРОГНОЗУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ ПРОЦЕСІВ

Загалом, дослідження електоральних процесів, до яких, безумовно, належить і мотивація електоральних дій, електоральної діяльності, електоральної поведінки – це процес порівняння реальних спостережень із теоретичними гіпотезами, висновками, положеннями. Тому, обговорюючи проблему операціоналізації цих понять, ми повинні враховувати, що мотивація, з одного боку, це поняття, яке формується на індивідуальному рівні, а з іншого – поєднує виборців, створюючи з них більш-менш усталені цільові групи.

Може саме недооцінка важливості методології операціоналізації понять в електоральних дослідженнях, не завжди вірний напрямок обрання структурно-логічної схеми самого процесу операціоналізації дослідниками й призводить до того, що результати досліджень не завжди збігаються з результатами виборів.

Тому спробуємо викласти нашу точку зору на цей процес, яка спирається на роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників, які аналізували загальні закономірності руху від теорії до практики у соціології й навпаки [4; 7 та ін.], а також

кількість політичних партій, хоча кількісна ознака не завжди забезпечує політичний спокій в суспільстві.

Політична система нашої держави складається і формується як демократична, що визначає присутність політичного плюралізму. А політичний плюралізм – це принцип, що, дозволяє існуванню розмаїттю політичних сил із змаганням між ними у боротьбі за представництво в органах державної влади [5, 114-119].

Підсумовуючи сказане, відзначимо, що активне функціонування в сучасній Україні базових елементів громадянського суспільства, як-то недержавних ЗМІ, незалежних від держави суспільних об'єднань та різних форм власності, свідчить про те, що процес формування певної моделі громадянського суспільства в Україні завдяки політичній еліті все ж таки відбувається. За роки незалежності представники різних формувань української політичної еліти намагалися створити певні передумови виникнення у державі початкових зародків громадянського суспільства та його інститутів. І хоча сьогодні не можна казати про утвердження в Україні життєздатних моральних норм, дієздатної системи освіти і виховання, науки і культури, здорових і справедливих соціальних відносин, – слід визнати наявність позитивних зрушень у напрямку до демократії.

Література

1. Політична система та інститути громадянського суспільства в Україні –К: КНЕУ, 2006. – 460 с.
2. Гаджиев К.С. Политическая наука. – М: «Международные отношения», 1994. – 380 с.
3. Проблеми української політики: аналітичні доповіді інституту політичних та етнопольських досліджень ім.І.М.Кураса НАН України. – К.: КНЕУ, 2010. – 340 с.
4. Алексеев И.В. Личность. Политика. Управление. – К: Знання України, 2001. – 340 с.
5. Громадянське суспільство в сучасній Україні./за ред. Рудича Ф.М. – К: Парламентське видавництво, 2006. – 404 с.

Шевелєва О.

студентка магістратури
факультету соціології та управління ЗНУ

КОНВЕРТАЦІЇ КАПІТАЛІВ У ПОЛІ ЛІТЕРАТУРИ: УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Літературне поле, як і будь-яке інше, структурується у процесі боротьби агентів, що в ньому знаходяться, та перерозподілу капіталів. Те, що ми маємо змогу бачити в сучасній українській літературі – формування когорти визнаних авторів та «авангарду» мистецтва, ієрархізацію письменників та формування специфічних течій, є результатом зміни агентами позицій в літературному полі, надбання ними культурного капіталу та символічного визнання їх легітимності. Втім, досліджуючи літературне поле, необхідно пам'ятати таку його особливість, як підпорядкованість іншим полям соціального простору, зокрема політичному. Така недостатня автономність поля літератури проявляється у тому, що на позицію агента в літературному полі впливають його позиції в політичному та економічному полях. Підпорядкованість літературного поля використовується деякими агентами для примноження свого сукупного капіталу в соціальному просторі. Це стає можливим завдяки природі капіталу.

По-перше, сучасна політична еліта в Україні зростала під час зміни радянського суспільно-політичного ладу і формування нової політичної системи, що, звичайно, вплинуло на доброякісну складову політичного світосприйняття еліти, пристосування її потенціалу до нових реалій, використання узвичаєних і оновлених методів політичної діяльності тощо. Тому природно, що представники еліти посіли головні посади у всіх нових владних структурах і невимушено впливають на весь механізм політики.

По-друге, еліта показує певну еволюційність, поповнюючи свій склад людьми, необхідними з точки зору їх вигідності в керівництві суспільством.

По-третє, українська еліта більше зорієнтована на формування й уживання механізмів управління по вертикалі, що посилює її владу в регіонах. Але вона також змушена «підганяти себе» до структур громадського життя, використовуючи диференціацію суспільства, і повніше впливати на формування інститутів громадянського суспільства. А це означає, що сучасна політична еліта змушена більше йти на активнішу пропагандистську діяльність, відкритість, поширення суспільних контактів. Президентські 2004 р. та парламентські вибори 2006 р. стали прикладом прагнення еліт до удаваної демократії [3, 117-119].

По-четверте, сучасна політична меншість примушена приховувати консервативні погляди на власну привілейованість в управлінні суспільством і виявляти більш ліберальну орієнтацію та мотивацію.

По-п'яте, треба відмітити, що вітчизняна політична еліта відсторонюється (хоча старанно приховує цей факт) від великих народних мас через чималі складнощі, які ті створюють у суспільстві, а також через те, що вимушена загравати з масами. Звісно ж, сучасна еліта не веде відкритих наступів на маси, а здійснює, як правило, політику протиставлення одних груп іншим.

Тим не менш, завдяки ефективній роботі представників політичної еліти зміцнішала правосвідомість громадян, самостійність особистості та її участь у політичному житті, наступив політичний плюралізм. Є певне піднесення у демократичному розвитку окремих засобів масової інформації, хоча ця сфера суспільно-політичного буття має ще багато прогалин і викликає громадські докори. Політична еліта посідала безпосередню участь у створенні і діяльності різних громадських об'єднань, асоціацій та рухів, організацій [4, 58]. Усе ж треба відмітити, що найбільший внесок лідери і еліта зробили у створенні української багатопартійності, хоча сьогодні цей процес супроводжується дуже неоднозначними оцінками.

Активний процес утворення політичних партій на початку 90-х років в Україні, пов'язаний з розпадом Комуністичної партії СРСР і втратою її політичної монополії, став певним етапом створення багатопартійності.

Політичні партії, про що свідчить світовий суспільно-політичний досвід, організують лише окремих елемент широкого політичного спектра, проте вони намагаються реалізувати не часткові інтереси будь-яких прошарків населення, а постачати успіхи загальногромадських благ всього суспільства. Політичні партії за підтримкою власних ідеологічних, інформаційних та організаційних засобів відбиваються на владні структури, з метою втілення в життя своїх бачення про дане становище суспільства. Молода українська демократія дає право собі велику

тих науковців, які торкалися безпосередньо питань виборів та електоральної поведінки [1; 2 та ін.].

Отже, для того, щоб подати на загальний або науковий розсуд науково обгрунтоване пояснення електоральних процесів, ми повинні починати з формулювання певною мірою абстрактних гіпотез, метою яких є передбачення наявності більш-менш тісних та усталених взаємозв'язків між змінними, які представляють поняття, за допомогою яких ми матимемо довести справедливості своїх тверджень, вірність прогнозів, дієвість рекомендацій.

Слід, однак, зауважити, що ці гіпотези, на відміну від гіпотез у багатьох інших суто теоретичних науках, у соціології – тим більше, у соціології електоральній – повинні будуватися на вивченні попередніх виборів, які відбувались у певному часово-просторовому континуумі, у яких брали участь не абстрактні гуманіди, а конкретні виборці, які знаходились у конкретних соціально-економічних умовах. Тому розрахунок та формулювання перемінних понять для кожного конкретного випадку, розробка методик кількісного представлення цих понять, щоб мати можливість сказати, наскільки підтверджуються соціологічними спостереженнями наші теоретичні передбачення, є запорукою успіху або неуспіху дослідження на його теоретичному рівні.

Але у нашому випадку ми маємо певні групи перемінних, які, безумовно, варіюються (кількісно й якісно, у часі й просторі), але мають постійну якісну визначеність.

До них належать, з одного боку, різноманітні стимули до участі у електоральному процесі – стимули зовнішні, зумовлені типом і станом суспільства, зовнішньо- та внутрішньополітичною ситуацією в країні, рівнем розвитку політичної сфери суспільства та таких її складових, як рівень політичної культури, стан політичної свідомості, рівень розвитку демократії тощо.

Д.Б. Мангейм і Р.К. Річ, яких ми висували арбітрами у нашому обговоренні, наводять дуже дотепний приклад, який доцільно процитувати у повному обсязі: «Часто зустрічається ситуація в соціологічних науках, тому що найбільш важливі їхні поняття багатомірні в тому розумінні, що вони мають більш ніж один аспект або компонент. Із цих понять, що вводяться нами, повинні відбиватися їхня багатомірність (тобто різноманітність, відмінність), якщо ми хочемо, щоб вони були використані як індикатори концепції. Наприклад, якщо критерієм поняття «демократія» ми оберемо тільки проведення регулярних виборів, то існує ймовірність того, що ми класифікуємо як демократичні диктаторські режими, які також проводять вибори, але тільки з одним кандидатом на пост і не допускають волі висловлення думок. У такому випадку диктатуру ми будемо розглядати як західноєвропейську демократію. Щоб одержати коректний критерій того, яку націю вважати демократичною, ми, безсумнівно, маємо потребу в індикаторах, що відбивають всю розмаїтість цього поняття» [6, с. 77].

Іншою групою перемінних слід, на нашу думку, вважати мотивації електоральної діяльності, сутність яких ми розглянули вище.

Зрозуміло, що й тут слід враховувати джерела формування таких мотивацій – загальні, групові чи індивідуальні. Може саме тому операціоналізація мотивації

електоральної поведінки є, бодай, не найскладнішим аспектом аналізу електорального поля й процесів, які на цьому полі відбуваються.

Дещо легше, з точки зору формування шкал, кластерів, факторів, тобто суто соціологічних методик кількісного й якісного аналізу, ситуація складається з групою перемінних, які характеризують електоральні дії, електоральну діяльність, електоральну поведінку.

Але розглядати цю групу перемінних окремо від зазначених вище двох перших груп, на нашу думку, неправомірно, оскільки існує роками перевірений взаємозв'язок між ними, який у дещо спрощеному вигляді можна подати таким чином (рис. 1)

Рис. 1. Взаємозв'язок перемінних у електоральному процесі

Але, як би то не хотілося нам залишитись на рівні теоретизування, ми повинні перейти від абстрактного поняття до змінного й далі до показника в процентах, або у вимірюваних величинах. Це перетворення і є те, що називається операціоналізацією, оскільки ми звели абстрактне поняття до безлічі значень, які можуть бути отримані за допомогою спеціальних операцій. І нарешті, ми робимо порівняння, на підставі яких зможемо оцінити правильність нашої гіпотези, скориставшись порівнянням значень, отриманих у результаті процесу вимірювання показників в усіх розглянутих вище групах.

За словами цитованих вище американських авторів, спостереження означає *використання інструмента для виміру властивості або поведінки* (курсив наш – О.Г.) [3, с. 86]. Зрозуміло, що до останнього твердження ми пристаємо повністю.

Наведений вище рисунок показує, що ми ніколи не можемо навіть у принципі порівнювати поняття, хоча наші теорії будуть сформульовані саме в термінах понять. Ми порівнюємо показники понять, про що свідчить наступна схема, яку ми наводимо з цитованої нами книги [5].

Метою нашої наукової розвідки є аналіз політичної еліти у формуванні та створенні умов для розвитку інститутів громадянського суспільства в Україні.

Сучасне соціально-політичне життя, процеси демократизації, зовнішньополітичні відносини вимагають від правлячих кіл йти шляхом реформування політичної системи, а з нею й управлінських структур у демократичному напрямі. Реалії політичного сьогодення доводять, що ринкова економіка, громадянське суспільство і політична демократія тісно взаємопов'язані та взаємообумовлені. Структура громадянського суспільства має два компоненти: 1) систему громадянських інститутів суспільства і 2) правову та економічну систему співжиття громадянського суспільства. До системи громадянських інститутів належать: культурні та спортивні клуби; сімейно-родинні коаліції; молодіжні, жіночі, профспілкові та інші об'єднання; релігійно-духовні організації; політичні партії та партійні блоки; творчі асоціації інтелігенції. До системи правового та економічного співжиття належать: соціальна рівноправність громадян; природні права особи, народний суверенітет; індивідуальна або колективна приватна власність; місцеве самоуправління, ліги кооператорів та інших господарських блоків [1, 184-190]. Як бачимо, фактично всі елементи структури громадянського суспільства не залежать від влади і лише деякі мають зв'язки з діяльністю політичних еліт і лідерів. Але це стосується розвинутих демократичних політичних систем.

У державах з перехідними політичними системами, до яких належить Україна, вплив політичних лідерів та правлячої еліти на формування інститутів громадянського суспільства значно поширюється. Особливо він помітний при утворенні різних громадських об'єднань та рухів, а також при формуванні правових та економічних основ громадського співжиття. «Демократичні інститути не можуть поліпшуватися самі, – стверджує Карл Поппер. – Їх поліпшення залежить від особистостей» [2, 94-96].

Враховуючи, що держава залишається провідною ланкою теперішньої політичної системи в Україні і вирішальним типажем в політичній сфері, бо завдяки монополії на владу тільки вона здатна розв'язувати численні політичні та соціально-економічні справи, головним фігурантом у формуванні інститутів громадянського суспільства природно виступають представники правлячої меншості, тому що створення ефективних політичних інститутів громадянського суспільства має певну залежність від процесу формування та функціонування сучасної української політичної еліти.

Стосуючись проблеми визначення характеристики сучасної політичної еліти в Україні, можна відзначити, що до неї переважно належать представники владних структур як загальнодержавного рівня, так і місцевого самоврядування. Але елітарний прошарок українського політикуму поповнюється за рахунок олігархів та їх сателітів, які все активніше проникають у владні структури, використовуючи свій фінансовий потенціал.

Сьогодні, коли актуалізувалася проблема демократизації політичної системи України, важливо використовувати в практичному плані наукові здобутки, що стосуються характеристики деяких властивостей, притаманних сучасній українській політичній еліті.

будівництва національної ідеї: цінність незалежності та проблематика досягнення її Україною, необхідність захисту від внутрішніх та зовнішніх ворогів, прагнення до підвищення рівня національного розвитку, що легше та ефективніше відбувається в національній державі [6], в свій час ці ідеї активно використовували «батьки-засновники» Конституції в США. Враховуючи складність світу сьогодні ми вважаємо, що національна держава Україна розвиваючи ціннісно-ідеологічний потенціал досягне процвітання на світовій арені та стане впливовим міжнародним актором.

Література

1. Політологічний енциклопедичний словник / Упорядник В. П. Горбатенко; За ред. Ю.С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. – 2-е вид., до. І перероб. – К.: Генеза, 2004. – 736 с.
2. Политология: краткий словарь / Н. А. Босенко, В. Г. Доманов и др.; ред. В. Н. Коновалов. – : Феникс, 2001. – 447 с.
3. Алмонд Г., Пауелл Дж., Стром К., Далтон Р. Сравнительная политология сегодня: Мировой обзор: Учебное пособие/ Сокр.пер.с англ.. А.С.Богдановского, Л.А.Галкиной; Под.ред. М.В.Ильина, А.Ю.Мельвиля. – М.:Аспект Пресс, 2002. – 537 с.
4. Шайгородський Ю. Ціннісні трансформації в період суспільних змін // Соціальна психологія. – 2009. – №3. – С. 86-94.
5. Фоломеев М.А. Патерналістські політичні традиції в системі відносин української держави та суспільства // Вісник ХНУ ім.В.Н.Каразіна. Сер. «Питання політології». – 2009. – №861, вип. 15. – С. 148-155.
6. Федералист: Политические эссе А. Гамильтона, Дж. Мэдисона и Дж. Джея. – М.: Издательская группа «Прогресс» – «Литера», 1994.

Чернуха Т.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

ПОЛІТИЧНА ЕЛІТА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Розвиток України на шляху до демократії, складовими якої є розбудова правової держави й ефективна діяльність інститутів громадянського суспільства, потребує активного включення ще одного вкрай важливого суб'єкта для реалізації потреб та інтересів всього суспільства – політичної еліти. Вона постає як повноважна, політично компетентна соціальна верства, яка володіє суттєвим владним ресурсом, що дозволяє організовувати, управляти, впроваджувати, контролювати і коригувати суспільні реформи в різних сферах життя.

Соціогуманітарна наука завжди звергала фокус своєї уваги до з'ясування взаємодії цих двох найважливіших суб'єктів, що є рушійними силами процесу політичної організації і самоорганізації суспільства, – еліти і громадськості. Вчені намагалися проаналізувати, які механізми має політична меншість щодо формування інших самокерованих інститутів суспільства. Такими дослідниками як Капустін Б.Г, Рудич Ф.М., Бабкіна О.В., Горбатенко В.П. було аргументовано шляхи впливу один на одного політичної еліти і громадянського суспільства, розроблено ряд кроків та етапів, де політична еліта поставала ключовим фактором щодо поступового розвитку різних інститутів громадянського суспільства.

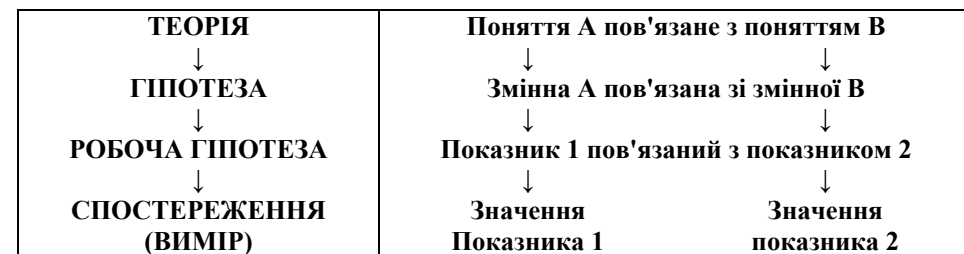

Рис. 2. Операціоналізація: відносини між поняттям, змінною й виміром

Хотілося б зауважити, що операціоналізація майже неминуче приводить до деякого спрощення або часткової втрати змісту, оскільки показники рідко передають усе, що ми вкладаємо в поняття. І хоча нам майже завжди доводиться миритися із частковою втратою змісту, необхідно проводити операціоналізацію так, щоб мінімізувати цей недолік. Потрібно підшукувати такі показники, які передають можливо більшу частину змісту понять або окремі його аспекти настільки точно, наскільки це можливо.

Формулювання повноцінних гіпотез ми не могли здійснювати, не вивчивши електоральної історії, а також не знайшовши показників, які мали б пов'язувати минулі вибори з майбутніми. Виходячи з цього, можливо пояснити, чому операціоналізації належить вирішальна роль у перевірці теорії й у всьому процесі дослідження.

Можна визначити деякі необхідні складові цього процесу, без дотримання яких вивчення мотивації електоральної поведінки й електорального вибору стає лише імітацією наукового дослідження:

1. Теоретичне обґрунтування мети і завдань дослідження, чітке визначення його об'єкту та предмета, обов'язкове висунення орієнтованих у часі, просторі й цільових групах гіпотез.

2. Відбір теоретичних понять, які найбільш адекватно відбивають зовнішні й внутрішні, загальні, групові й індивідуальні риси об'єкту дослідження, з одного боку, й процесів (електоральна дія, електоральна діяльність, електоральна поведінка), які цей об'єкт характеризують в площині електоральних практик.

3. Пошук й використання належного інструментарію, за допомогою якого ми плануємо вимірювати характеристики мотивації вершини електоральної поведінки – електорального вибору й можливих витоків її конфлікту.

4. Послідовне й взаємопов'язане використання різних рівнів виміру – номінального, порядкового, інтервального, за допомогою яких нам буде легше знаходити зв'язок між процесами, що мають різну складність розуміння й опрацювання.

5. Використання так званих «незалежних» змінних, за допомогою яких можна спробувати виявити певну систему в їхніх відносинах із залежними змінними.

6. Застосування жорстких процедур виміру, які там, де це можливо, здійснювали б вимірювання більш високих рівнів. Наприклад, коли ми вивчаємо мотивацію участі електорату у виборах, доцільно використовувати градацію вікових груп респондентів, яка, з одного боку, дає нам відносно велику кількість об'єктів

вимірювання, а з іншого – дає змогу співвідносити вікові групи з історичними періодами розвитку суспільства

Література

1. Бекешкіна І. Вибори-98 як процес політичного самовизначення населення / І. Бекешкіна // Політичний портрет України. – 1998. – № 21. – С. 18–28.
2. Вишняк О. Дослідження і прогнозування виборів в Росії та Україні досвід і проблеми (1990–1998) / О. Вишняк, І. Шевель. – К. : Стило, 1998. – 150 с.
3. Городецька О.Г. Мотивація електоральної поведінки в умовах різних виборчих систем в сучасній Україні : дис. канд. соціол. Наук : 22.00.04 «Спец. та галузеві соціології» / О.Г. Городецька. – Запоріжжя, 2011. – 201 с.
4. Добренков В.И. Методы социологического исследования : учебник / В.И. Добренков, А.И. Кравченко. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 768 с.
5. Лисовский С.Ф. Избирательные технологии: история, теория, практика / С.Ф. Лисовский, В.А. Евстафьев. – М. : РАУ Университет, 2000. – 319 с.
6. Мангейм Дж.Б. Политология: Методы исследования / Дж.Б. Мангейм, Р.К. Рич. – М. : Весь Мир, 1997. – 544 с.
7. Нозль-Нойман Э. Массовые опросы. Введение в методiku демоскопии / Э. Нозль-Нойман. – М. : Прогресс, 1978. – 380 с.

Гугнин Э.А.

кандидат социологических наук, доцент,
доцент кафедры социологии ЗНУ

ОСОБЕННОСТИ ПЛАНИРОВАНИЯ ИЗБИРАТЕЛЬНОЙ КАМПАНИИ ПОЛИТИЧЕСКИМИ ПАРТИЯМИ

Основной функцией деятельности партийных организаций всех уровней в ходе избирательной кампании является формирование общественного мнения. Чем активнее работа политических партий, тем сильнее электоральная поддержка. К основным формам деятельности политических партий во время избирательной кампании относятся: встречи лидеров (или доверенных лиц) партии с избирателями, работа лидеров общественного мнения (ЛЮМов), проведение массовых публичных мероприятий. Остановимся более детально на анализе каждой из перечисленных форм.

Встреча с избирателями – это традиционное средство предвыборной агитации, закрепленное в избирательном законодательстве, одна из наиболее эффективных избирательных технологий (по последним социологическим исследованиям степень эффективности этой технологии – более 40%).

Основными элементами процедуры проведения встреч с избирателями являются:

- выступления главы/члена партии или лома перед избирателями, ответы на вопросы;
- выступления избирателей;
- получение обратной связи от избирателей (в виде наказов, пожелание, требований и др.), которая будет основой региональной/всеукраинской избирательной Народной программы.

Наявність патерналістських настроїв в Україні обумовлена історичним минулим держави та дісталася в спадок від СРСР. Громадяни звикли, що мінімальний рівень життя і регулювання життєдіяльності суспільства здійснюватиметься державою через управлінський апарат. Тобто, держава виконує регулюючу функцію не лише задля забезпечення комфортних умов життєдіяльності громадян з забезпеченням мінімального рівня життя. Створюється ситуація за якої громадяни не впливають на її функціонування політичної системи і стають де-факто залежними від держави [5, 150].

Патерналістські настрої в Україні пояснюються також небажанням населення відповідати за свої рішення. Перекладення відповідальності за політичну ситуацію в країні, лише на «погану владу» характерне українцям.

На нашу думку, не зважаючи на зазначені вище тенденції перспективи розвитку єдиної української ціннісно-ідеологічної системи, є безумовними, але цей процес буде довготривалим і для його реалізації необхідне культивування характерних для українців цінностей в суспільному середовищі. Приналежність до певної політичної нації накладає обов'язки на людину, що складаються з підтримки існуючої системи цінностей та прийняття її. Враховуючи тенденції до лібералізації України та цінування громадянами країни традиційних інститутів (сім'я, патерналістська держава тощо) можна зробити прогноз стосовно нової української ціннісної системи. На нашу думку, вона базуватиметься на поєднанні західних та східних цінностей виходячи з конструктивних та раціональних прагнень. По перше, відбудеться вкорінення демократичних інститутів та посилиться їх вплив на владу. Український виборець через розвиток особистої політичної відповідальності відчужує механізми впливу, що даються йому на виборах. Це призведе до розвитку громадянського суспільства, яке вимагатиме задоволення інтересів громадян.

По друге, принцип розподілу влади стане легітимним через викорінення корупційних схем із судової та законодавчої системи. Загальна демократизація суспільства та підвищення рівню нетерпимості громадян по відношенню до корумпованості влади та державних інституцій призведе до формування соціального замовлення для проведення реформ, які мінімізують корупцію.

По третє, після становлення ліберальної свідомості громадян країни можливим буде формування вільного ринку та підприємництва. В українському суспільстві сформована тенденція прагнення людини до індивідуального успіху. Тому після остаточного вкорінення цього принципу відбудеться становлення вільного ринку, який функціонує на процесах саморегуляції, іноді звертаючись за допомогою до держави.

Враховуючи особливості історичного процесу нами виведена закономірність, що українці прагнуть до домінування держави у системі суспільних відносин. Патерналістська держава східного типу піклується про своїх громадян, а українцям така риса Батьківщини імпонує. Роль держави в майбутньому буде зменшена в плані диктування правил гри згори, але при цьому необхідно зберегти її регулюючу функцію через механізм соціального замовлення з боку громадян.

Для забезпечення стабільного розвитку української держави в сучасному глобалізованому світі бажаним є формування єдиної системи цінностей. На нашу думку, для реалізації цього проекту важливим є культивування в суспільстві

Ціннісна система українців сьогодні є дуже вразливою. Адже наявні в Україні політичні процеси пов'язані з політичною нестабільністю та відсутністю чіткого вектору стратегічного розвитку країни. Ці причини призводять до засвоєння громадянами української держави різних ідеологічних та ціннісних конструкцій, що в свою чергу створює розкол суспільства.

Актуальність визначеної нами проблематики пов'язана з тим, що Україна знаходиться в стані трансформації не лише державно-управлінської, економічної та соціальної сфери, а й трансформації радянської ціннісної системи. В нашій країні поруч знаходяться і комуністичні, і демократичні ідеали.

Політичні цінності на сьогодні є один з елементів політичної культури, яка в свою чергу обумовлює політичну систему характерну для певної країни світу.

Політологічний енциклопедичний словник трактує поняття політичних цінностей, як об'єкти політичного життя та їх властивості, що задовольняють соціальні потреби людини і які вона проектує на політичну сферу держави [1, 719]. Вони є специфічними особливостями, що характерні для громадян, що проживають на певній території і приймають безпосередню чи опосередковану участь в діяльності держави. Ціннісне сприймання об'єктів політичного життя зумовлюється конкретно-історичними умовами розвитку держави, місцем особи, соціальної спільноти в системі певних економічних та соціально-політичних відносин, потребами та інтересами людини.

Поняття політичної культури визначається, як сукупність елементів і феноменів свідомості, культури в цілому, політичної поведінки, формування та функціонування держави [2, с. 220]. Г. Алмонд та Дж. Пауелл акцентували увагу на тому, що національна політична культура є сукупністю суспільних ціннісних установок в галузі політики та їх ролі в політичному житті держави. Ними визначалися три рівні орієнтації громадян в площині національної політичної культури: політичної системи, політичного процесу та політичного курсу. В контексті нашого дослідження визначним є системний рівень, адже саме до нього дослідники віднесли уявлення громадян та лідерів про цінності та орієнтації, що скріплюють політичну систему [3, с. 93-94].

Стан української ідеологічної системи сучасності вкрай складний. Відсутня єдина система цінностей та розуміння напрямку розвитку країни. Ю. Ж. Шайгородський пов'язує трансформацію ціннісної системи України зі змінами умов функціонування політичної системи та розпадом СРСР [4, 86]. Розбалансованість ціннісної системи українців пов'язана з історичним розвитком держави. Україна багато віків була розірвана між кількома імперіями, що оточували її.

В українській спільноті на сьогодні відсутній принцип єдиних політичних цінностей. Історична практика показує, що ціннісна система жителів Західної України є більш наближеною до ліберальних та демократичних ідей. Індивідуалістський підхід, прагнення до свободи і незалежності української держави. Східні регіони більш схильні до колективістських цінностей, їм ближча ідея патерналістської держави. Відомим фактом є те, що в період інтеграції України у склад Радянського Союзу Схід легше пройшов цей процес, не виникало такого жорсткого протистояння за незалежність єдиної України.

Проводить зустрічі з виборцями необхідно на протязі всієї виборчої кампанії з моменту реєстрації впродовж до суботи перед днем виборів.

Види зустрічей:

1. Зустрічі з трудовими колективами (проводяться по місці роботи виборців).

2. Спеціально підготовлені зустрічі (обычно проводяться в клубах, кінотеатрах, інших підходящих приміщеннях. Після таких зустрічей, особливо в сільській місцевості, бажано виступити артистам або інші розважальні заходи).

3. Зустрічі з виборцями по місці їх проживання (проходять, як правило, в неформальній обстановці).

4. Зустрічі в місцях скоплення людей: на ринках, біля великих магазинів, в парках, во дворах і др. Такого роду зустрічі можуть проводитися в формі мітингів або пікетів.

5. Зустрічі з колективами громадських організацій (ради ветеранів, благодійні фонди та організації, всілякі асоціації і др.). Такі зустрічі, як правило, проводяться в приміщенні офісу відповідної громадської організації або ж в спеціально взятому приміщенні.

6. Зустрічі керівників/членів партії, а також ЛОМів з керівниками підприємств та організацій.

Другою основною формою діяльності партійних організацій всіх рівнів є робота з лідерами громадського думки.

Лідери громадського думки – це відомі значимі фігури, які в найбільшій ступені впливають на формування громадського думки і здатні ефективно впливати на певні електоральні групи.

Лідери громадського думки можуть бути як формальними (керівники підприємств, організацій, установ і др.) так і неформальними (це є люди, які користуються реальним авторитетом в межах тієї або іншої електоральної групи).

Агітація силами лідерів громадського думки – це широко використовувана технологія ведення прямої агітації серед виборців, основною перевагою якої є використання авторитету значимих людей регіону для формування громадського думки в користь певної партії.

Основні форми проведення агітації силами ЛОМів:

– агітація в робочих колективах на формальних і неформальних зустрічах;

– пряма і косвенна агітація в електоральних групах, де вплив лідерів громадського думки найбільш сильний;

– освітлення діяльності лідерів громадського думки, їх думки і позиції в регіональних/всукраїнських ЗМІ;

– залучення лідерів громадського думки до організації публічних заходів, проводимих штабом.

І, нарешті, третьою основною формою діяльності партійних організацій всіх рівнів є участь в проведенні масових публічних заходів.

Основной особенностью и преимуществом массовых публичных мероприятий является возможность использования прямого агитационного воздействия на большие группы избирателей в сочетании с созданием информационных поводов для СМИ, что существенно расширяет и усиливает эффект воздействия.

Для обеспечения качественной, а главное эффективной агитационной работы, необходимо организовать в структуре партийной организации информационно-аналитический отдел.

К основным функциям информационно-аналитического отдела относятся:

1. Разработка концепции позиционирования партии (кандидата) в регионе.
2. Разработка идеологических постулатов партии (блока) в соответствии со спецификой региона, гендерными особенностями электората, возрастной спецификой базового и не определившегося электората, территориальной принадлежностью электоральных групп (жители города и села) и др.
3. Разработка, исходя из специфики региона агитационных материалов (листовки, плакаты, видео- и аудиоролики, сувенирная продукция и др.).
4. Мониторинг СМИ с целью выявления основных реперных точек региона, создания социально-экономического и политического паспортов региона, а также оперативного реагирования на возможные выпады политических оппонентов в сторону нашей партии (блока).
5. Формирование необходимого общественного мнения посредством размещения агитационных материалов (прямых и косвенных) в наиболее значимых СМИ (печатных и телевизионных), а также в тех СМИ, которые точно воздействуют на определенные электоральные группы (например, пенсионеров, социально не защищенные слои, медицинские работники и др.).
6. С целью эффективного и качественного позиционирования партии (кандидата), необходимо проведение социологических исследований. Таких исследований должно быть минимум три и проводиться они должны несколькими независимыми социологическими службами одновременно (с целью получения наиболее объективной информации). Кроме этого, необходимо проведение нескольких экспресс-опросов, основной целью которых будет анализ эффективности проведения тех или иных мероприятий (акций), а также анализ эффективности проводимой избирательной кампании в целом в определенном районе (городе, селе, поселке).
7. Разработка проектов и специальных проектов, а также сбор «черной» информации с целью вбрасывания его в случае крайней необходимости.

Деятельность информационно-аналитического отдела должна осуществляться в непосредственной взаимосвязи с руководителем штаба, руководителем организационного отдела, группами оперативного реагирования, группами зачистки агитационных материалов.

Таким образом, планирование избирательных кампаний политическими партиями в обязательном порядке должно включать не только мероприятия по формированию необходимого образа и имиджа в массовом сознании, но и конкретные «полевые» мероприятия, основной целью которых является пропаганда

За характером вчинків, методам, які використовуються та відносно спрямованості політичну поведінку можна розділити на конфліктну, конфронтаційну, руйнівну і безконфліктну, неконфронтаційну, творчу. Перша характеризується гострим протистоянням політичних сил, їх розбіжністю, виразом політичного протесту. Друга – пошуком політичної згоди, підтримкою правлячих структур, досягненням консенсусу і т.п. Руйнівна поведінка спрямована на різку зміну, перелом існуючих порядків, традицій, характеризується неприйняттям чужої точки зору і намаганнями знищити все, що здається неправильним. Безконфліктна політична поведінка є рідкісним явищем, адже політика за природою є боротьбою за дефіцитний ресурс – владу, тому зіткнення інтересів, прагнень, цінностей є неминучим, отже, конфлікти завжди будуть наявними. Неконфронтаційна поведінка в політичній сфері найчастіше є просто відсутністю зовнішнього протистояння, конфлікту, але не означає повну їх відсутність в якості назрівання або ескалації. Творча політична поведінка характеризується креативним мисленням та нестандартними підходами до стандартних політичних задач, ситуацій, знаходження нових шляхів виходу із складних моментів. Творчість в політичній поведінці допомагає будувати щось нове та якісніше, удосконалювати існуючий політичний порядок.

Політична поведінка є складною системою, де проявляються усвідомлювані і неусвідомлювані, раціональні та емоційні компоненти, які знаходяться в складній взаємодії між собою. Різноманітне комбінування співвідношення цілей, методів, засобів і форм включеності особистості як громадянина в політичну поведінку утворює певний тип політичної поведінки, який може змінюватися залежно від суспільно-економічної, політичної ситуації, умов та зовнішніх факторів. Політична поведінка громадян постійно знаходиться в стані трансформації та удосконалення, відповіді на нові виклики часу та соціальної системи.

Література

1. Ольшанский Д.В. Основы политической психологии. – Екатеринбург: Деловая книга, 2001. – 496 с.
2. Козлов В.В., Новиков В.В., Гришин Е.В. Политическая психология. – М., 2010. – 458 с.
3. Деркач А.А. Политическая психология. Учебное пособие для вузов – М.: Академический Проект, Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 858 с.

Цвяткова Т.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

ПОЛІТИЧНІ ЦІННОСТІ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Сучасні політичні системи підвладні впливу багатьох факторів. Одним з яких є трансформація політичних цінностей згідно з загальноприйнятими в світі стандартами. На сьогодні таку роль відіграють демократичні політичні цінності. Глобалізаційні процеси призвели до розповсюдження їх по всьому світу, і Україна в цьому випадку не є виключенням.

Фролова Н.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ПОЛІТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ГРОМАДЯН

Політика неможлива без участі людей, так як вона є продуктом їх діяльності, розвитку та ускладнення суспільних відносин. Проявом участі людина в політиці є політична поведінка особистості як громадянина.

Політична поведінка є важливим різновидом поведінки людини в суспільстві. Вона являє собою процес взаємодії особистості з політичним середовищем і становить сукупність форм, способів буття індивідуума в політичній сфері суспільства. Виділяють політичну поведінку різних суб'єктів політики: фізичних або юридичних осіб, соціальних груп. Одиницею політичної поведінки виступає вчинок, який є особистісно і суспільно значимим актом, в якому відображаються політичний світогляд людини, переконання, проявляється політична культура.

Комплекс поняття політичної поведінки включає систему вчинків і дій громадянина, характеризує його взаємодію із соціальним середовищем та різними суспільно-політичними силами. Така сукупність включає суму свідомих дій (спрямовані на досягнення певної соціально значущої мети, дій, породжуваних традиціями, ціннісними орієнтирами) та вплив несвідомих дій, викликаних емоційним станом індивіда.

Особистість в сфері політики взаємодіє з іншими людьми, з політичними організаціями, державними органами і т. п. Її стосунки з ними можуть бути відносинами підтримки, співпраці, союзу або протистояння, протидія, суперництва. Ці відносини визначаються збігом або протилежністю інтересів учасників.

Політична поведінка є якісною неоднорідною, серед найбільш важливих форм виділяють наступні:

- реакція, коли дії людей в політиці служать відповідями на зовнішній вплив. джерелом активності в цьому випадку є інші люди або інститути;
- періодична участь, пов'язана з делегуванням повноважень у виборах, політичних кампаніях;
- діяльність у політичних організаціях, партіях;
- виконання політичних функцій у рамках державних органів: служба в армії, органах державного управління, охорони правопорядку. тощо;
- відвідання політичних зборів, засвоєння і передача політичної інформації, участь у політичних дискусіях;
- пряма дія – безпосередній вплив на функціонування і зміну політичних інститутів через такі форми політичної діяльності як мітинги, демонстрації, страйки;
- вплив на хід політичних процесів через звернення, листи, зустрічі з політичними лідерами, представниками державних і політичних організацій та рухів.

За ступенем політичної включеності суб'єкта в суспільно-політичну діяльність політична поведінка особистості розділяється відповідно на активну, нонконформістську і пасивну, конформістську, що виражається в політичному індиферентизмі, ескапізмі і абсентеїзмі.

основных программных положений партии и донесение их до конкретных избирателей в процессе непосредственной коммуникации.

Дубініна Я.П.

старший викладач кафедри соціальної роботи
Запорізький національний технічний університет

РОЛЬ МАРКЕТИНГУ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ РЕГІОНУ

Економічні, політичні, соціальні й інші зміни, що відбуваються у суспільстві, змушують освітню галузь швидко реагувати на них і вносити корективи в свою концепцію. Проте існуюча система вищої професійної освіти не в змозі швидко і гнучко реагувати на мінливі умови, що, у свою чергу, породжує низку суперечностей: з точки зору роботодавців – невідповідність підготовки фахівців вимогам виробництва, диспропорція між підготовкою фахівців освітніми установами в професійно-кваліфікаційному розрізі і реальними потребами роботодавців, витратність «доучування» випускників в організаціях, що прийняли їх на роботу; з точки зору випускників – обмеженість уявлення щодо обраної професії і її перспектив, недостатня профорієнтація, відсутність або низька мотивація до отримання високої кваліфікованості в обраній професії, орієнтація на працевлаштування не за фахом; з точки зору освітніх установ – хронічне відставання від вимог ринку праці і, як наслідок, низька конкурентоспроможність випускників, відсутність взаємодії з роботодавцями під час оновлення програм навчання відповідно до вимог ринку праці. Усунення всіх наведених суперечностей та вирішення викликаних ними проблем вбачається в тісній взаємодії учасників ринку праці та ринку освітніх послуг.

Сучасний ринок освітніх послуг об'єктивно детермінується потребами суспільства, держави, що проявляються через потреби ринку праці, мінливі вимоги роботодавців до кваліфікації кадрів. На це накладаються неоднорідні і нестійкі потреби самих споживачів освітніх послуг. Поведінка вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг, безумовно, залежить від загальної соціально – економічної ситуації, характеру та рівня розвитку ринкових відносин в країні і багато в чому визначається специфікою того чи іншого *регіонального ринку*. Вузи оцінюються і ранжуються в залежності від того, наскільки успішно вони задовольняють мінливі запити і схильні до постійного ускладнення потреби споживачів. Виражений вплив на попит і споживання освітніх послуг, а значить, і на ситуацію на ринку послуг вищої освіти, надають мотиваційно-особистісні установки молоді, сформовані стереотипами престижності і затребуваності окремих професій в конкретних сучасних умовах *регіону*. При цьому вони часто не збігаються з реальними потребами ринку праці. Дана ситуація має довгостроковий характер, що передбачає необхідність застосування комплексу заходів, спрямованих, передусім, на вироблення ефективних механізмів взаємодії ринку освітніх послуг і ринку праці.

Взаємодія двох ринків має виявлятися не просто в ефективно функціонуючому ринку праці, у реформуванні та розвитку ринку освітніх послуг, але і в забезпеченні їх інтеграції шляхом використання певних організаційно-економічних механізмів, у розвитку партнерських відносин між суб'єктами цих двох ринків.

На наш погляд, **найбільш ефективним інструментом узгодження інтересів, продуктивної взаємодії і координації всіх суб'єктів соціального партнерства в освіті є маркетинг.** *Маркетинг освітніх послуг* ми розуміємо як *механізм взаємодії регіонального ринку праці з регіональною системою вищої освіти*, за допомогою якого можна раціонально розв'язати проблеми кадрового забезпечення регіону.

Маркетинг особливо актуальний для системи освіти, оскільки здатний допомогти у вирішенні загострених протиріч між кризовим станом економіки і високими темпами зростання сфери освіти, між попитом і фактичною пропозицією освітніх послуг, між державною і недержавною освітою, визначити раціональні пропорції між гуманітарними та технічними спеціальностями, потребами народного господарства та випуском фахівців освітніх установ.

У сучасному світі вища освіта стає однією зі сфер, куди активно проникають ідеї маркетингу, маркетингові принципи і підходи. Цей процес є закономірний в умовах становлення глобально-інформаційного устрою і «нової економіки»: виконуючи, насамперед, соціальну функцію, вища освіта перетворюється з витратної сфери в потужний фактор розвитку економіки, забезпечує відтворення людського капіталу спільноти. За таких обставин відбувається глибоке і серйозне переосмислення принципів функціонування вищого навчального закладу як самостійного суб'єкта, що надає освітні послуги певного профілю, якості, обсягу і затребуваності, а також конкурує з іншими вузами. Формуються нові підходи до організації й управління діяльністю освітнього закладу вищої школи, націлені на підвищення його ефективності, динамічності, конкурентоздатності. Таким чином, потреба ефективного управління процесами освіти зумовила актуальність проблем маркетингу освітніх послуг та необхідність розвитку практики маркетингу у сфері освіти.

Незважаючи на вже наявний накопичений досвід теоретичних та практичних розробок у сфері маркетингу освіти, ще недостатньо розроблений ряд істотних питань щодо формування стратегії маркетингової діяльності вищого навчального закладу, оцінки якості освітніх послуг, оцінки конкурентоспроможності вузу на ринку освітніх послуг та інших питань, що стосуються використання маркетингових інструментів в управлінні вищими навчальними закладами. На сьогоднішній день вузи реально відчули потребу в дієвих маркетингових прийомах та методах, які відповідають сучасним умовам розвитку ринку освітніх послуг та дозволяють формувати свою стратегію і забезпечувати собі конкурентоспроможну позицію з подальшим позитивним розвитком.

Під маркетингом у сфері освіти ми розуміємо соціальний процес, спрямований на задоволення і формування освітніх потреб особистості та соціальних груп й організацій шляхом забезпечення конкурентного обміну товарами і послугами, що становлять цінність для покупця. Маркетинг у сфері освіти виступає як соціально орієнтований і відповідальний процес, тобто є засобом регулювання не тільки економічних, але і соціальних відносин. Учасниками ринкових маркетингових відносин є освітні установи, споживачі (окремі особистості, організації і підприємства), посередники (служби зайнятості, біржі праці), держава.

Ключовим елементом у плані маркетингу установ освіти є відбиття концептуальної позиції із забезпечення привабливості освітнього сервісу для

і продумані рішення зменшується разом зі зниженням соціально-економічного статусу.

Трансформація і модернізація українського суспільства, нові соціально-економічні умови змінили систему ціннісних орієнтирів, котрі визначають вибір життєвих стратегій молоді. Проблема полягає в тому, що залишаються невизначеними суперечності між потребою студентської молоді в конструюванні стратегічних орієнтацій свого життя на основі уявлень про їх зміст і тенденціями трансформації соціокультурного простору, що створюють ситуацію ризику у формуванні і реалізації молодими людьми життєвих стратегій. Н. Наумова, досліджуючи життєві стратегії у перехідних суспільствах, відмічає, що «... посилення гнучкості соціальної поведінки, зміна життєвих стратегій у слід за зміною «правил гри», за якими функціонує нестабільна соціальна система, – одна з найбільш ефективних відповідей людини на невизначеність» [4, 51].

Найбільш типовими життєвими стратегіями молоді у період нестабільності стають «адаптаційні стратегії» та «стратегії виживання». Т. Заславська відмічає, що в основі адаптаційної стратегії є намагання до соціального виживання, до збереження мінімально припустимого соціального статусу [1, 152].

Дослідженню життєвих стратегій молоді через призму праці і трудової діяльності присвячена стаття соціолога В.С. Магуна. Він вивчав життєві стратегії молоді і засоби їх досягнення. Аналізуючи результати соціологічних досліджень, автор приходять до висновку, що молодь будує свої життєві стратегії, плануючи використовувати і власні ресурси, і допомогу з боку оточуючих. У молодих людей з'являється можливість досягти високого рівня своїх прагнень і домагань уже не за рахунок «екстенсивного» характеру праці, який був притаманний 90-м рокам, а за рахунок різних форм власної активності: мобілізувати енергію і здібності на здобуття конкурентоспроможної професійної кваліфікації [2].

Таким чином, намітився перехід від стратегії уступок у якості життя до стратегії накопичення високої кваліфікації – людського капіталу.

Означена проблематика є настільки важливою для нас особисто, оскільки ми зараз завершуємо базову професійну освіту, що її розробка буде продовжуватися нами у виконанні кваліфікаційної роботи бакалавра.

Література

1. Заславская Т.И. Трансформационный процесс в России: социкультурный аспект // Социальная траектория реформируемой России : Исследования Новосиб. социол. школы / Отв. ред. Т.И. Заславская, З.И. Калугина. – Новосибирск: Наука, 1999. – 268 с.
2. Магун В.С. Революция притязаний и изменения жизненных стратегий молодежи: 1985–1995 годы / В.С. Магун // Социологический журнал. – 1996. – № 3-4. – С. 92-105.
3. Маринов М.Б. Стратегия жизни личности в индивидуализирующемся обществе: дис. ... доктора филос. наук : 09.00.11 / М.Б. Маринов. – Ростов-на-Дону, 2008. – 364 с.
4. Наумова Н.Ф. Жизненные стратегии в переходном обществе / Н.Ф. Наумова // Социологический журнал. – 1995. – №2. – С. 45-58.

нерівність, з'явилися такі соціальні групи, як підприємці, менеджери, вільні професіонали, безробітні та інші. Значно диференціювалися ціннісні орієнтації людей, їх уявлення про норми. Як наслідок, раніше стабільний і зрозумілий простір соціальних позицій, культурних норм і стандартів поведінки став невизначеним та динамічним.

Соціальні зміни зачіпають покоління молодих людей, перед якими постає комплексна проблема життєвого самовизначення. Від того, яким чином вирішить цю задачу українська молодь, зокрема студентство, залежить сьогодення і, більшою мірою, майбутнє нашого суспільства. Отже, аналіз їх життєвих стратегій, ціннісних установок і уподобань є надзвичайно важливим для визначення тенденцій та спрямованості тих змін, що відбуваються в Україні.

Дослідження життєвих стратегій особистості має комплексний характер. Теоретико-методологічним підґрунтям для розробки поняття «життєва стратегія» в його соціологічній інтерпретації є дослідження з соціальної психології, філософії, політології і соціології. Активного розвитку проблематика стратегій життя особистості набула на пострадянському просторі. Дослідження в зазначеному напрямі є доволі різнобічними та характеризуються суттєвою відмінністю в підходах до поняття стратегії життя. Серед найбільш відомих дослідників, котрі вивчають дану проблематику, на особливу увагу заслуговують роботи К. Альбуханової-Славської, М. Марінова, О. Васильєвої, Т. Резнік, О. Злобіної, Є. Головахи та ін.

Проаналізувавши різні підходи і погляди на розуміння поняття «життєва стратегія», ми відмічаємо, що у визначенні даного поняття досі немає логічної чіткості. Воно трактується або як система перспективних уявлень і орієнтацій особистості, або ще більше вузько – як система цілей, планів і ціннісних орієнтацій. Із усіх запропонованих визначень нам найбільш імпонує трактовка, дана М. Маріновим. На його думку «Стратегія життя особистості – це комплекс уявлень і дій особистості, яка мислить стратегічно, спрямований на вибудовування соціальних дій і взаємодій, орієнтованих на перспективу шляхом перерозподілу життєвих ресурсів, виходячи із самоцінності життя» [3, 86].

Отже, стратегія життя – це вектор, спрямованість поведінки індивіда чи соціальної групи, що базується на життєвих уявленнях, цілях та домаганнях. У свою чергу, останні базуються на самоідентифікації особистості, на усвідомленні нею власних потреб та ресурсів їх досягнення. Такі ресурси мають особистісний, груповий та інституціональний характер, що становить інтерес для соціологів.

У стабільні періоди суспільного розвитку, які характеризуються усталеними цінностями, нормами, стандартами і правилами поведінки, життєві стратегії є більш-менш визначеними. Вони змінюються тільки під впливом особистісних криз: вікових, професійних тощо. Зовсім по іншому формуються життєві стратегії у перехідних суспільствах, ключовою характеристикою яких є стан нестабільності. У зв'язку з цим різко зростає залежність поведінки людини від його соціального та індивідуального життєвого ресурсу. Сама по собі така залежність підсилює раціональність і адекватність соціальної поведінки людини. Але вона вносить в її поведінку й ірраціональний елемент, оскільки можливість приймати довгострокові

цільової аудиторії з урахуванням соціальних, економічних, конкурентних умов, що є присутніми на освітньому ринку як об'єктивна реальність. Технологічно це пов'язане із системою *прогнозування* майбутніх потреб, запитів і переваг споживачів освітніх послуг.

Потенціал маркетингової діяльності спрямований на підвищення якості освітніх послуг, позиціонування й просування нових освітніх технологій конкурентоздатності та зростання престижу самої установи. Тим самим освітні послуги установи стають частиною інтелектуального продукту, мають специфічні особливості й фактори формування, визначають стратегічні процедури маркетингу на освітньому ринку регіону.

Специфіка стратегій маркетингових досліджень, орієнтованих на задоволення потреби в освіті, полягає в наступному: для суспільства – маркетингові дослідження з'ясовують напрями оптимізації управління системою освіти; для держави – маркетингові дослідження використовуються з метою адаптації структур управління до існуючих умов; для особистості маркетингові дослідження – це можливість декларування потреб та участі у формуванні освітнього замовлення.

Маркетингове дослідження нами розглядається в двох аспектах – широкому й вузькому. У широкому розумінні роль маркетингових досліджень полягає не тільки (і не стільки) в фіксації проблеми, а й в розробці алгоритму її вирішення, *прогнозуванні* стратегії розвитку освітньої організації. У вузькому сенсі маркетингове дослідження може розглядатися як моніторинг рівня відповідності попиту і пропозиції на ринку освітніх послуг. *Маркетингові дослідження – це основа для прийняття управлінських рішень.*

Ефективність маркетингової діяльності в установах освіти базується на реалізації ідей соціального партнерства: маркетинговий підхід орієнтує управління на максимальне задоволення освітніх потреб тих, хто навчається, запитів батьків, соціальних партнерів і держави, узгодження їх інтересів. *Маркетинг якісно змінює характер системи управління освітою.*

Таким чином, маркетингова модель управління освітньою установою визначається як компонент процесу управління, що проявляється в розробці стратегії й тактики вивчення ринку освітніх послуг й активного впливу на споживчий попит.

Критеріями оцінки ефективності маркетингової моделі управління освітньою установою є: задоволення освітніх потреб замовників, організаційний розвиток структурних підрозділів установи, впровадження інноваційних освітніх програм, розвиток державного та громадського управління, мотивація співробітників на досягнення нових якісних результатів.

Отже, в сучасних умовах для успішного функціонування вузів на ринку освітніх послуг необхідною умовою є використання маркетингового підходу у управлінні життєдіяльністю вузів.

Маркетинг вищої освіти – це система управління ринковою діяльністю вищих навчальних закладів, спрямована на регулювання ринкових процесів і вивчення освітнього ринку, що веде до найбільш ефективного задоволення потреб: особистості в освіті; освітньої установи – у розвитку; фірм й інших організацій-

замовників – у рості кадрового потенціалу; суспільства – у розширеному відтворенні сукупного особистісного й інтелектуального потенціалу.

Маркетинг та маркетингові дослідження дозволяють знайти баланс між потребами в освіті суб'єктів соціальної системи – суспільства, держави і особистості. Маркетингові дослідження фіксують актуальні потреби, тенденції їх розвитку і характеризують систему умов досягнення рівноваги, дозволяють регулювати процес взаємодії між виробником і споживачем на освітньому ринку.

Перехід на маркетингове управління вищим навчальним закладом означає використання маркетингової методології виявлення та задоволення потреб в освітніх і супутніх послугах, формування маркетингової стратегії з урахуванням змін світового та регіонального ринків освіти і праці.

Можна стверджувати, що маркетинг освітніх послуг – це принципово новий напрямок в управлінській діяльності вищих навчальних закладів, який потребує наукового та прикладного обґрунтування. Перспективами подальшого дослідження окресленої проблеми є використання маркетингових підходів до управління освітою на всіх рівнях його організації – від керівництва конкретними навчальними закладами до державного рівня управління.

Зоська Я.В.

доктор соціологічних наук, доцент,
професор кафедри соціології та соціальної роботи
Класичного приватного університету (м. Запоріжжя)

СОЦІАЛЬНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬСТВА СПОЖИВАННЯ В УКРАЇНІ

Соціальне прогнозування як передбачення тенденцій і перспектив можливого розвитку соціальних систем, об'єктів, суспільних явищ та процесів базується на виявлених параметрах виникнення, існування стійких форм і тенденцій розвитку даного явища. Отже прогнозування трансформації сучасного українського суспільства можливе лише за умов ретельної діагностики соціокультурного розвитку суспільства та постійного моніторингу цих процесів.

Сучасне суспільство описується й аналізується як постіндустріальне, інформаційне, постмодерне, масове, мережеве тощо. «Суспільство споживання» доповнює ці поняттєві характеристики сучасного суспільства, зокрема, в аспекті цілеспрямованого й концентрованого зосередження на споживчому фетишизмі, соціальному консьюмеризмі.

Суспільство, у якому великого значення набуло індивідуальне споживання, з початку 60-х рр. минулого століття почали називати «суспільством споживання» або «суспільством споживачів». Якісно новою ознакою суспільства споживання є можливість реалізації прагнення до споживання для значно більшої кількості людей.

У сучасних умовах активне індивідуальне споживання (консьюмеризм) зазнає інституціоналізації й перетворюється на важливий фактор економічного розвитку країни. Консьюмеризм характеризується масовим споживанням матеріальних благ, формуванням системи цінностей та установок, що полягає в споживачьому ставленні до речей, людей, соціуму (щастя залежить від рівня споживання, цінністю

Отже, соціальний капітал – вагомий ресурс виборчих кампаній, основа якого заключається у гарних стосунках між акторами і партнерами, котрих може об'єднувати спільна мета, ідея, інтерес, або навіть дружні чи родинні зв'язки, що в свою чергу слугуватиме підґрунтям для розширення власних можливостей та відкрис доступ до ресурсів інших суспільних утворень та соціальних структур. В політиці, а особливо під час перебігу виборчих кампаній, ми часто бачимо як політики ссилаються на лідерів громадських думок, вони роблять це заради того, щоб отримують підтримку серед тієї верстви населення котра прислухається до цього лідера. Лідери думок взаємодіють із політиками на основі найрізноманітніших умов, але якщо між ними гарні стосунки, то останній, в свою чергу, може використати це собі на вигоду. Наприклад, запропонувати приєднатись до власної виборчої кампанії, аргументуючи це спільністю ідей та вагомістю суспільно-політичної активності. Звісно, приятельські стосунки зіграють свою роль і дадуть знижку на дану послугу, або можливо навіть зроблять її безкоштовною, що допоможе застосувати зекономлені фінансові ресурси на підвищення подальшого блага власної політичної активності.

Література

1. Тетяна Слободян «Проведення виборчої кампанії під час місцевих виборів у Республіці Польща: особливості правового регулювання». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vpu/Polit/2011_4-5/191-197_copy.pdf.
2. Малкин Е., Сучков Е. Политические технологии. 2-е (7-е) стер. изд. / Е. Малкин, Е. Сучков – М.: «Русская панорама», 2008. – 680 с.
3. Бучин М. А. Ресурси виборчої кампанії та особливості їх використання в Україні: Автореф. дис. канд. політ. наук: 23.00.02 / М. А. Бучин; Львів. Нац. ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2005. – 20 с.
4. Bourdieu P. The Forms of Capital // Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education / Ed. by J.G.Richardson. – N.Y.: Greenwood, 1985. – P. 248.
5. Bourdieu P. The Forms of Capital / P. Bourdieu // Handbook of Theory and Research for Sociology of Education. – N.Y., 1986. – P. 241-258.
6. Nachapiet J. Social Capital, Intellectual capital, and the Organization Advantage / J. Nachapiet, S. Choshal // Academy of Management Review. – 1998. – Vol. 23. – P.242-266.
7. Coleman J. Foundations of Social Theory. Cambridge (MA), 1990.
8. Фукуяма Ф. Що таке соціальний капітал. Газета «День», – № 177. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/170538>.
9. Baker W. Marketnetworksandcorporatebehavior // AmericanJournalofSociology. – 1990. – Vol. 96. P.589 – 625.

Снапіро Д.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

ТРАНСФОРМАЦІЇ ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Внаслідок трансформації українського суспільства, що відбувається протягом останніх 20-ти років, радикальним чином змінилися соціокультурні умови життя людей. Перш за все, перетворилися інституціональна і соціально-групова структури, сформувалися нові політичні і економічні інститути, поглибилася соціальна

вдається відразу зосередити максимальну кількість ресурсів у власних руках, їм приходиться вживати певні міри, стосовно того, щоб отримати бажаний доступ до необхідних благ. В основному, всі звикли що дані міри фінансового характеру, але є ще і інші варіанти. Отримати доступ до вище перерахованих ресурсів можна ще за допомогою гарно налагодженої системи зв'язків, тобто уміння налагоджувати гарні стосунки також може стати вагомим елементом виборчої кампанії. Довірливі та неформальні стосунки, що позитивно впливають на взаємодію та розширюють можливості акторів, говорять про наявність соціального капіталу у їх сфері взаємодії.

Концепт ресурсів є визначним у розумінні значення поняття соціальний капітал, це детермінується характеристикою родового поняття «капітал». Так, за допомогою ресурсів визначають соціальний капітал П.Бурд'є (ресурси, засновані на родинних відносинах і відносинах у групі членства [5], Ж.Нахапет, С.Госал (певна сума фактичних і потенційних ресурсів, доступних через мережі взаємостосунків) [6]. П.Бурд'є визначив соціальний капітал як «сукупність актуальних чи потенційних ресурсів, що пов'язані з наявністю міцних мереж зв'язків»[4, 48]. Дж. Колман дійшов висновку, що соціальний капітал – це ресурс соціальних відносин, полегшуючий діяльність індивідів за рахунок формування довіри, взаємних обов'язків, очікувань, відповідних норм і правил [7, 307]. Френсіс Фукуяма, розуміє соціальний капітал – як неформальні норми або цінності, які роблять можливими колективні дії у групах людей [8]. У.Бейкер дав поняттю соціальний капітал наступне визначення – це ресурс, котрий отримують актори із різноманітних соціальних структур, а потім користуються ним, відповідно до власних інтересів [9, 619]. Отже, на основі гарних зв'язків, формуються довірливі стосунки, що призводять до плідної колективної діяльності, через членів «колективу» можна отримати доступ до ресурсів різних соціальних структур, щоб реалізувати власні інтереси, як умога ефективніше.

Залучення нових ресурсів чи агентів до політики може сприяти появі нових структурних взаємозв'язків і тенденцій, котрі будуть характеризуватись ефективністю та продуктивністю, що так необхідно для сучасних виборчих кампаній. Оскільки ключовим концептом соціального капіталу є концепт ресурсів, то – саме ця ознака споріднює соціальний капітал з виборчими кампаніями, оскільки останнє є тим феноменом, що породжується у суб'єкт-об'єктних відносинах. Політичний актор підпорядковує собі діяльність та залучує всі можливі атрибути політичної участі іншого актора, і тим самим перетворює його на об'єкт. Це можна побачити на прикладі того, що електорат (об'єкт) на виборах довіряє якомусь кандидату чи партії (суб'єкт), і в результаті віддає за них свій голос.

Слід зауважити, що довіра є ключовим елементом отримання влади в демократичних суспільствах, адже в більшості з них система політичної влади заснована на принципі репрезентації, а точніше надання права одним владарювати над іншими згідно заздалегідь визначеного суспільного договору та процедури, наприклад – процедури виборчої кампанії. У контексті виборів електорат довіряє тому чи іншому політику представляти власні інтереси на різних рівнях владних структур. Дійсно, без наявності довіри неможливі ніякі плідні взаємини між людьми, а тим паче під час виборчих кампаній.

виступає все, що приносить задоволення). Розгляд споживання як теоретичного конструкту дав змогу дійти висновку про те, що сукупність речей людини стає своєрідною заміною, двійником її соціального значення, ідентичності. Соціальне середовище конструє вимоги до легітимізації статусу людини, компонентом якого і є речовий дискурс. Споживання розглядається як процес соціального конструювання. Споживання – це текст, яким люди повідомляють про своє місце в суспільстві і про свої ціннісні орієнтації.

Критичні аргументи щодо можливості існування суспільства споживання в Україні можна сприймати з огляду на те, що суспільство перебуває в перманентній і застійній економічній і соціальній кризі, проте лише обмеженою мірою. Обґрунтовано, що Україна як сучасна європейська країна має якості суспільства споживання, але з певною специфікою проявів. В Україні наявні певні матеріальні, інфраструктурні, інформаційні передумови формування суспільства споживання.

Серед об'єктивних факторів та передумов становлення суспільства споживання наявні такі: розвинутий ринок споживчих товарів, необхідні кошти (у вигляді готівки чи кредитних ресурсів), відповідний рівень зайнятості населення, інформація про товари, поліпшення організації торгівлі, післяпродажного сервісу тощо.

Населення засвоює зразки споживання через рекламні ролики, серіали, журнали, канали соціальної комунікації тощо. Водночас через нестачу коштів суспільство споживання в Україні існує переважно суб'єктивно, в уяві, а не в реальних вчинках, у реальному споживанні. Суспільство споживання в Україні представлене переважно на рівні суб'єктивної репрезентації, оскільки на ментальному рівні типова людина є людиною, яка споживає. Як інституціалізована реальність суспільство споживання в Україні є зародковим і малорозвиненим, оскільки реальні практики споживання не мають масового характеру через відсутність у більшості людей матеріальних можливостей реалізувати свої споживчі інтенції.

В умовах кризи природним чином зменшується обсяг матеріального споживання, відбувається обмеження споживання звичних об'єктів для забезпечення матеріальних умов комфорту.

Якщо західне суспільство споживання ґрунтується на добробуті, то українське – формується в умовах дефіцитарності споживання. Тому лейтмотивом, системоутворювальною рисою такого споживання є компенсаторний характер споживацької поведінки. Споживачам зазвичай необхідно компенсувати відсутність достатку для того, щоб реалізувати, нехай навіть у викривленій формі, деякі важливі інтенції суспільства споживання. Звідси ірраціональний характер нашого суспільства споживання, що має урізаний, багато в чому віртуальний, підроблений, симулятивний характер.

Ірраціональні, постмодерні форми споживання набувають стійкого та поширеного характеру. Символічні різновиди споживання сприймаються й утверджуються в суспільній свідомості як: розумна форма задоволення потреб; реакція на певну ситуацію; виклик моді; справа, у яку стороннім не потрібно втручатися. Відсутність різких негативних оцінок, на нашу думку, є початком інституціоналізації символічних видів споживання. Саме в символічному

споживанні більш виразними є прояви інституціоналізації споживацької сфери повсякденності.

Масове поширення символічних різновидів споживання (демонстративного, символічного) як звичайних явищ вимагає зосередження уваги на тому, що люди фактично споживають знаки у вигляді речей, а процесу безпосереднього придбання реальної речі передують операції дублювання її в знаках (образах), у яких поєднуються річ та її призначення, що забезпечує статус і владу, задоволеність і заспокоєння. Оскільки соціальний зміст споживання визначається не тільки самою річчю, а й тим ефектом, який вона здійснює на оточуюче соціальне середовище, тому за зовнішнім ефектом визначають знакову природу речей.

Поширенню символічного споживання (поряд з іншими факторами) сприяє шопінг як різновид розваг та проведення дозвілля, що пов'язаний зі споживацтвом і зосереджується на процедурі придбання, яка має естетичний зміст та містить елементи азартної гри. Закріплення символічного споживання (як прояв інституціоналізації) відбувається у формуванні соціальних норм повсякденного споживання, що передбачає зовнішню презентацію за допомогою системи знаків і символів. Зовнішній ефект слугує символічним вираженням визначеної норми, від якої залежить ідентифікація соціальної позиції особи. За соціальним символом, носієм якого слугують зовнішні ефекти, приховується зіставлення індивідом своїх дій із соціальними нормами і зразками поведінки.

Під впливом інституціоналізації символічного споживання перебуває формування споживчих стандартів (житло, домашня техніка, комп'ютер і мультимедійна техніка). Закріплення символічного споживання в повсякденній практиці напряму залежить від матеріальних можливостей населення. В умовах економічної кризи неконсистентність статусу компенсується зовнішніми ефектами – відбувається маскуванню невідповідності між матеріальним станом та соціальним статусом. Оскільки речі в соціальних відносинах часто сприймаються як сума значень “річ” і “зовнішні ефекти речі», тому вони можуть розглядатися в термінах симулякра (речі здатні симулювати презентацію статусу і можуть бути несправжнім заміном змісту, об'єктивно значущої ознаки). Тобто зовнішній ефект є засобом створення явища без сутності. Населення з низькими матеріальними можливостями використовує подвійну символізацію (симуляризацию) споживання (символічна реалізація символічного споживання (символічна річ підмінюється символом цієї речі у вигляді несправжньої (речі)), внутрішнім механізмом якої є ефект мімікрії. В українському суспільстві використання зовнішніх ефектів у споживанні можна розглядати як контрмаргіналізуючі засоби “утримання на плаву» в умовах соціального хаосу.

Інституціоналізація символічних форм споживання виступає як нова соціальна потреба. Відбувається подвійна інституціоналізація традиційної та символічної форм споживання. Символічне споживання диференціює споживчі спільноти та сприяє їх переструктуруванню (шопоголіки, е-споживачі, просьюмери, консьюмери тощо), а в суб'єктів споживання формуються спільні риси, почуття причетності до споживчої спільноти. Поява, затвердження та засвоєння норм повсякденного споживання, споживчих стандартів, системи знаків і символів, що визначають зовнішню презентацію, сприяють споживчій соціалізації.

З подоланням всіх перешкод жіночий рух України стане більш активним, практичним та наповненим гендерним змістом. Про це свідчить його історія, він має перспективу адже жінки самі творять її історію.

Підсумовуючи вищевикладене можна зробити певні висновки: по-перше, за роки незалежності в Україні сформувалась розгалужена система жіночих організацій, які є активними учасниками політичного життя країни, по-друге, українській жіночий рух досить молодий, тому на шляху його розвитку є багато перешкод, що в першу чергу пов'язані з браком досвіду, організованості та знань.

Література

1. Бушин М. І., Лисенко А. І. Жіночий рух у період десятиріччя української державності (1991-2001pp.) / Бушин М. І., Лисенко А. І. // Наукові праці. Історичні науки : науково-методичний журнал. – 2003 – Том 26, Вип.13. – С. 116-119.
2. Магдюк Л. Особливості впливу міжнародних програм на розвиток гендерного руху в Україні: історичний аспект / Магдюк Л. // Історична панорама: Збірник наукових статей ЧНУ. Спеціальність «Історія». – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. – Вип. 8. – С. 157-170.

Романець А.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК ВАГОМИЙ РЕСУРС ВИБОРЧИХ КАМПАНІЙ

Життєдіяльність сучасної людини не можливо уявити без політичної участі тому що політика невід'ємна складова суспільного розвитку. В основному, активізація політичної участі та діяльності відбувається у період виборчих кампаній. Вибори дають можливість політичним акторам досягнути бажаної мети, пов'язаної із доступом до владних ресурсів, за умови отримання належної підтримки серед електорату. Проведення виборчих кампаній пов'язано із мобілізацією всіх можливих ресурсів, без яких неможливо її організувати.

Виборчу кампанію можна визначити як здійснення будь-якої діяльності з метою отримання підтримки для кандидатів або політичних партій на виборах [1]. Малкін та Сучков розглядають виборчу кампанію у широкому та вузькому значенні. В широкому розумінні виборча кампанія – набір заходів, які регламентуються законом та організовуються виборчими комісіями з метою забезпечення вільного волевиявлення громадян. У вузькому плані виборча кампанія – це дії кандидата, партії спрямовані на забезпечення бажаного результату виборів [2, 43]. Отже, виборча кампанія в даному контексті це – сукупність дій політичного актора направлена на отримання необхідної підтримки заради досягнення визначеної мети.

Планування та організація виборчої кампанії багато в чому залежать від наявних ресурсів та можливостей отримати доступ до тих, котрих вам бракує для забезпечення реалізації мети. Ресурси виборчої кампанії поділяються на базові та похідні. Базові ресурси – це ті, які неодмінно мають бути присутніми для забезпечення перемоги на виборах (кандидат, його команда, час та фінанси). Похідні ресурси з'являються у виборчій кампанії завдяки залученню базових ресурсів. До похідних ресурсів необхідно віднести інформаційний, технологічний, організаційний, елітний та адміністративний [3, 7]. Далеко не всім політикам

У третьому періоді (1920-1990) можна прослідкувати інституціональне становлення та розвиток жіночих організацій України, ускладнення їх структурної організації та розширення цілей існування. Зокрема жіночий рух був спрямований не лише на просвітницьку діяльність, а й на залучення жінок в політичну сферу та подолання дискримінації на ринку праці.

Останнім періодом в розвитку жіночих рухів України є період з 1990 років до сьогодення. В період незалежності, на противагу минулим рокам, жіночий рух стає невід'ємною частиною життя українського суспільства, проводить широку діяльність у різних напрямках, керуючись при цьому своїми статутними засадами. На початок нового століття в Україні створено і діють 31 Всеукраїнська та Міжнародна, 200 обласних, більше 1000 районних неурядових громадянських організацій, 4 жіночі партії та сотні фондів [1, 118]. Україна як демократична держава скеровує свою політику на досягнення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок у всіх сферах соціального життя. Та не дивлячись на потужну нормативно-правову базу забезпечення гендерної рівності варто зазначити, що на даному етапі розвитку, українські жіночі рухи стикаються з великою кількістю перешкод: стереотипи суспільства; застаріла, корпоративно-олігархічна система політичної еліти; недостатність ресурсів як матеріальних так і часових; небажання суспільства сприйняти жіночий рух як важливий і вагомий чинник розвитку суспільства; недостатня поінформованість суспільства про жіночий рух в Україні та інші.

Спираючись на досвід західних країн, де жінки займають вагомий частину у політичному просторі країни (наприклад – Швеції, де відсоток жінок у парламенті становить 45%), та враховуючи специфіку українського суспільства у соціальній, політичній та культурній сферах, пропонуємо наступні кроки, які б могли підвищити рівень жіночих рухів у політичному просторі України:

1) на регулярній основі проводити моніторинг та оцінку ефективності запровадження законодавчих положень та політики у сфері гендерної рівності;

2) забезпечити створення та ефективну діяльність системи гендерних консультаційних центрів в містах з метою посилення просвітницької роботи, спрямованої на викорінення гендерних стереотипів;

3) забезпечити доступний механізм вирішення спорів та скарг про дискримінацію. Для здійснення цього створити Місцеві Жіночі Ради наділені владою вирішувати спори та скарги на місцевому рівні;

4) ініціювати запровадження гендерних курсів в вищих та середньо-спеціальних навчальних закладах з метою популяризації жіночих рухів та подолання дискримінації жінок у всіх сферах суспільного життя;

5) активізувати інформаційно-просвітницьку роботу серед населення області щодо впровадження гендерної рівності та подолання дискримінації за статевою ознакою в усіх сферах суспільного життя;

6) організувати спеціальні школи підвищення лідерських здібностей та інформування про жіночі права та можливості;

7) проведення соціальних акцій на підтримку матерів-одиначок, жінок-політиків, жінок-лідерів та ін.

Можна зазначити, що символічне споживання може становити небезпеку для суспільства: відбувається зміщення споживання з речей на артефакти і знаки; засоби соціального контролю щодо споживчих девіацій діють неефективно; недостатньо використовуються методи передачі соціального досвіду щодо прийнятної форми споживання; слабкими є формальні і неформальні соціальні санкції до носіїв споживчих девіацій; слабкою є ініціатива до інтерналізації нормативних очікувань з приводу прийнятних форм споживання.

Символічне споживання, яке притаманне суспільству постмодерну, в Україні набуває спотвореного характеру. Воно, по-перше, обмежене, по-друге, стає саме символічним, тобто лише слугує для задоволення потреби у збереженні гідності та поваги. В умовах кризи формується подвійна символічність споживання. Тобто символічність споживання реалізується символічно, умовно, за рахунок зовнішнього ефекту символів соціального статусу та демонстрації наявності нормативної речової оснащеності.

Отже, суспільство споживачів в Україні як державі, що не має необхідного потенціалу економічного розвитку для реалізації класичних моделей такого типу суспільства, має специфіку. Для кризового суспільства може бути прийнятним модифікований варіант суспільства споживання, в якому враховуються такі риси практик споживання, як їх уявний характер, хронічне відставання економічних можливостей людини від її споживацьких сподівань, великий обсяг незадоволеного попиту та ін. У своєму класичному вигляді теорія суспільства споживання може бути застосована для опису практик споживання для відносно невеликої частини населення та окремих анклавів України західного типу (столиця й окремі райони великих міст) на території України. Для цих груп населення актуальним є завдання формування стриманого споживання. Але більша частина населення живе за іншими стандартами, і споживацтво для неї виступає як латентна якість, що чекає свого виходу за сприятливих для цього умов.

Література

1. Бодрийяр Ж. Система вещей / Ж. Бодрийяр. – М. : РУДОМИНО, 2001. – 224 с.
2. Бодрийяр Ж. Общество потребления. Его мифы и структуры : [пер. с фр.] / Ж. Бодрийяр. – М. : Культурная революция : Республика, 2006 б. – 269 с.
3. Бодрийяр Ж. Симуляторы и симуляции / Ж. Бодрийяр. – М. : Добросвет, 1981. – 390 с.
4. Грааф Дж. Потребляемость. Болезнь, угрожающая миру / Джон де Грааф, Дэвид Ванн, Томас Нэйлор ; [пер. с англ. Н. Макаровой]. – М. : Ультракультура, 2003. – 392 с.
5. Зоська Я.В. Суспільство споживання та соціальні практики споживачів в Україні: монографія / Я.В. Зоська. – Запоріжжя : КПУ, 2011. – 352 с.

Катаєв С.Л.

доктор соціологічних наук, професор, завідувач кафедри соціології
Мелітопольського державного педагогічного університету ім. Богдана Хмельницького

СОЦІАЛЬНІ РОЛІ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ

Принциповою рисою центральноєвропейської соціальності була легітимізація інтелігенції як важливого автентичного морально-нормативного інституту. Поняття «інтелігенція» для Центральної Європи має унікальний, неповторний сенс. Це не

просто соціальна група. Це феномен культури, феномен громадського життя, який не мав аналогів у Західній Європі. Інтелігенція традиційно мала високий, елітарний статус у країнах даного регіону до середини ХХ ст., що зберігала напівфеодалний вигляд та ієрархічну структуру суспільства. В умовах відсутності конкуренції з боку буржуазії, інтелігенція, яку називають «продуктом центральноєвропейської відсталості», займала важливу соціальну нішу, яка не обмежувалася науковою або художньою діяльністю.

З середини ХІХ ст. міська інтелігенція, що формувалася у Центральній Європі, вважала себе продовжувачем історичної місії дворянства, хранителькою національної ідентичності, культури, мови, традицій. Вона брала на себе роль громадського лідера, відповідального за долю національного розвитку, трансляцію специфічної системи цінностей із покоління в покоління. Інтелігенція сприймала себе як особливу, харизматичну верству суспільства. Інтелігенція Центральної Європи фактично зайняла соціальні позиції буржуазії, зберігши ментальність аристократії. Її збідніла частина осідала в містах, переносючи туди своєрідну систему цінностей та орієнтуючись головним чином на підвищення рівня освіти, але уникаючи зайняття торгівлею або матеріальним виробництвом. Розділення на працівників фізичної праці та елітарні прошарки, що зайняті духовним виробництвом, на людей «простих» та «освічених традиційно» домінувало в дворянських культурах.

Роль інтелігенції пов'язана з тим фактом, що, попри історичні катаклізми та панування тоталітарних режимів, з середини ХІХ – першої половини ХХ ст. й далі, розвиток освітньої системи пов'язувався зі збереженням та культивуванням традиційних релігійних морально-правових засад, які передували розвиткові економіки та ринку. А відтак інтелігенція поставала упродовж тривалого історичного часу більш потужною спільнотою ніж буржуазія, яка була нечисленною та неспроможною в повному обсязі артикулювати власні суспільно-політичні інтереси. Саме інтелігенція у Центральній Європі здійснювала широкий спектр функцій соціального контролю.

В Центральній Європі закінчення учбового закладу, особливо вищого, перетворилося на символ відповідної соціальної приналежності. Причому найбільший конкурс існував при вступі на престижні спеціальності, незалежно від їхньої економічної перспективи. Освітній статус сприймався як своєрідне свідоцтво про благородне походження, украй принадне для низових верств суспільства. Особливо треба зазначити, що у людей зберігалось прагнення вибирати традиційні види освіти, які не завжди пов'язані з економічним або політичним пріоритетам цього часу.

Інтелігенція – це проміжний прошарок. Він знаходиться з-поміж соціальних класів. Окремий представник інтелігенції може мати і має певну класову орієнтацію та в конфліктах, що відбуваються, приймає сторону того або іншого прошарку. Більш того, його вибір може бути послідовним і виражати чітку класову позицію. Але окрім таких зв'язків мотивацією інтелігента буває і те, що отримана освіта озброїла його знаннями, що дозволяють розглядати актуальні проблеми з різних сторін, на відміну від більшості учасників дискусій, які бачать проблему тільки з одного боку.

конституційно гарантовану гендерну рівноправність, мають обмежений доступ до політичного управління державою.

Проблема політичної активності жіночих організацій є доволі актуальною та добре розробленою темою соціологічних досліджень. Опрацюванням даного питання займаються такі дослідники як С.М. Айвазова, Є.В. Здравомислова, А.А. Кальманович, І.В. Кобринська, О.С. Козуля, Л.П. Смоляр та інші. Разом з тим недостатньо дослідженими залишаються у вітчизняній науці такі аспекти проблеми як специфіка розвитку жіночих організацій на теренах України, їх особливості та перспективи розвитку.

Об'єктом даного дослідження є жіночі організації та рухи в політичному просторі.

Предметом виступає специфіка діяльності жіночих організацій та рухів в політичному просторі України.

Мета: дослідити особливості функціонування жіночих організацій в політичному просторі України

Для кращого розуміння теми дослідження необхідна конкретизація таких понять як «жіночий рух» та «політичний простір». Під жіночим рухом ми будемо розуміти сукупність жіночих ініціатив спрямованих на досягнення гендерної рівності та подолання нерівномірного розподілу соціальних ролей обох статей в усіх сферах суспільного життя. Під політичним простором розуміється розмаїття вимірів політичної реальності, сфера здійснення політики, політичної діяльності, тобто певний вид соціальної діяльності, не обов'язково пов'язаний з державною владою.

Рух за піднесення статусу жіноцтва розпочався із Французької революції 1789р., однак набув поширення і певної форми лише протягом ХІХ ст. Український жіночий рух був започаткований у 50-60 – х роках ХІХ століття та сприйняв західноєвропейську доктрину фемінізму, доповнюючи її національними особливостями.

В історії розвитку жіночих рухів на Україні традиційно виділяють три періоди, які збігають з періодами розвитку західноєвропейського жіночого руху:

- перший етап (кінець ХІХ – середина ХХ століття) – етап саморефлексії, визначення завдань та цілей діяльності;
- другий етап (кінець ХХ – початок ХХІ століття) – пошук шляхів взаємодії зі структурами державної влади і партійно-політичних систем;
- третій етап (сучасність) – самовизначення у контексті громадянського суспільства, оволодіння його прийомами та способами діяльності.

Проте на думку Лариси Магдюк жіночий рух України в своєму розвитку проходить чотири етапи. Перший період з 1870-1900 рр. є початком формування жіночих рухів на Україні під впливом західноєвропейської феміністичної ідеології. Основними характеристиками даного періоду є створення особливої форми фемінізму, який ґрунтується на специфіці ментальності українського жіноцтва [2, 126].

Другий етап 1900-1920рр. В цей період можна побачити значне поживлення в діяльності жіночих організацій, що було зумовлене формальним набуттям громадянських прав та свобод жінок нарівні з чоловіками в ХХ столітті.

Он характеризуется снижением рождаемости и смертности, переходом человечества к простому замещению и является естественным следствием перехода от традиционного к модерному обществу. Это связано с тем, что процесс модернизации ведет к посту ВВП на душу населения, улучшению качества жизни (питание, здравоохранение, санитарные условия). Это в свою очередь приводит к падению смертности и росту продолжительности жизни, а потом и падению рождаемости. Дело в том, что в традиционном аграрном обществе рождение большого количества детей имело, в первую очередь, прагматический экономический смысл: дети рассматривались как дополнительная рабочая сила в хозяйстве и также единственная гарантия обеспечения родительской старости в условиях отсутствия системы государственного страхования и пенсионного обеспечения. Кроме того, в условиях относительно высокой детской смертности, нужно было обеспечить так же высокий уровень рождаемости, что являлось бы гарантией продолжения рода. Модернизация разрушает этот тип поведения просто из-за его неактуальности.

Таким образом, мы считаем, что отношение к глобальным проблемам человечества требует серьезного пересмотра, с учетом изучения истории развития как природы так и человечества и без преувеличения роли субъективного фактора на возникновение вышерассмотренных проблем.

Литература

1. Продовольственная проблема [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.globaltrouble.ru/prodovol_stvennaya_problema.html.
2. Знание-сила. – Новости науки: 27.12.99. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.znanie-sila.ru/news/issue_57.html.
3. Production, Sales, and Atmospheric Release of Fluorocarbons Through 2004 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.afeas.org/overview.php>.
4. Цыганков П.А. Проблема закономерностей международных отношений // Теория международных отношений. – М.: Гардарики, 2003. – С. 84.

Потанова Н.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЖІНОЧОГО РУХУ В ПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

На сучасному етапі становлення української державності пріоритетним завданням є становлення громадянського суспільства, що має всі можливості щодо забезпечення належного рівня функціонування державно-управлінських систем. Жіночі організації є одним з елементів громадянського суспільства, що забезпечує взаємодію між суб'єктами громадськості та органами державного управління з метою здійснення демократичних перетворень.

Важливою рисою демократії в сучасному суспільстві є активна участь жінок в політичному житті країни, її активна участь в державному управлінні та у системі державотворення. У зв'язку з цим створення, розвиток, та підтримка жіночих організацій є значним внеском у зміцнення демократичних засад державності України. Наразі, проявляється тенденція, коли жінки, не дивлячись на

Французький соціолог Р. Дебре, описуючи специфічне становище інтелігенції, справедливо звертає увагу на її маргінальний характер, стверджуючи, що більшість інтелігенції – це викладачі, які не тільки позбавлені гідних матеріальних ресурсів, але й можливості просування соціальною драбиною: унаслідок того, що «закоркування місць на найвищих поверхах (професори, керівники кафедр) та перешкоди на антресолях (старші викладачі) роблять сходження нагору проблематичним» [1, с. 198]. Учений називає інтелігенцію та носіїв інтелектуального знання «соціальними аутсайдерами».

Економічна революція створила основу прискореного розвитку суспільства, давши імпульс іншим змінам. Найважливішим серед них був не лише підйом рівня освіти, але і тісно взаємозв'язане з ним зростання міст. Перетворення сільського населення в міське стало центральною ланкою модернізації у центральноєвропейських державах. Урбанізація суттєво змінила принципи організації життя інтелігенції, норми і зразки їхньої поведінки та свідомості. Завершувався найбільш драматичний період адаптації мігрантів з села (серед яких було багато представників інтелігенції) до нових умов міського життя, пов'язаний з розпадом звичних міжлюдських відносин, з появою почуття ізоляції та соціальною фрустрацією.

Окрім освіти, найважливішою цінністю інтелектуального простору Центральної Європи була ідея рівності. Поєднання освіти та рівності зумовлювало повсякденне життя інтелігенції, її діяльність та самосвідомість. Рівність була найважливішим принципом соціалізму, який мав на увазі прискорене економічне зростання, розвиток суспільства на основі підвищення рівня освіти та кваліфікації широких верств населення. Перетворення освіти на загальне й доступне явище є найважливішим проявом соціальної рівності. Це не суперечило традиціям Центральної Європи, згідно з якими від інтелігенції завжди чекали поєднання посланництва та професіоналізму в здійсненні двох основних місій – національною та модернізаційною.

Центральноєвропейська інтелігенція (переважно «нова») створила тип культури, тісно пов'язаний зі «старою дворянською культурою» і, зберігаючи спадкоємність з нею, сприймала себе як національну еліту.

На перетині 1960 – 1970-х рр. «нова» інтелігенція стала носієм національно-культурних цінностей, істотно відрізняючись від свого західного аналога (інтелектуала) та представників середнього класу. Центральноєвропейську інтелігенцію, яка нерідко нехтувала працею, що дає можливість досягнення більш високого рівня життя, відрізняли від інших соціальних прошарків не доходи або професійні інтереси, а особливості типу культури та взаємовідносин. Тобто інтелігенція є специфічним поєднанням психологічних характеристик, стилю поведінки, соціального статусу та системи цінностей.

Зараз у центральноєвропейському інтелігенті переплітаються риси найрізноманітніших історичних епох, утворюючи специфічний, характерний тільки для нього, синтез архаїки та постмодерну, соціального та ліберального, національного та глобального. Географічне та геополітичне положення Центральної Європи лише посилює внутрішню неоднорідність цього типу культури. Упродовж останнього півстоліття культура центральноєвропейського типу формувалася як

перехідна. Поняття про перехідність весь цей час залишалося головним для народів цього регіону, зумовлюючи поведінку та свідомість центральноєвропейця. В суспільстві формуються структури, що дають центральноєвропейській інтелігенції відчуття спадкоємності, зв'язку поколінь. Їх основа виникає в середовищі міської освіченої молоді, що виступила в ролі головної рушійної сили подальшого розвитку.

Література

1. Вулф Л. Винайдення Східної Європи: Мапа цивілізації у свідомості епохи Просвітництва / Вулф Л. ; [пер. С. Біленького та Т. Цимбал]. – К. : Критика, 2009. – 591 с.

Коваль В.А.

кандидат педагогічних наук, доцент
Класического приватного університета

УПРАВЛЕНИЕ СОЦИАЛЬНЫМ САМОЧУВСТВИЕМ

Проблема управления социальным самочувствием разработана в отечественной и зарубежной социологической литературе недостаточно. При этом стоит отметить, что и само понятие «социальное самочувствие» до сих пор является неточным и в его понимании нет ясности и логики анализа

Тем не менее, необходимо отметить, что исследованиями в области социологии, социальной психологии, психоанализа и философии накоплены данные, которые можно рассматривать как теоретико-методологические предпосылки для разработки понятия «социальное самочувствие» и его социологической интерпретации.

Под социальным самочувствием мы понимаем систему субъективных ощущений, свидетельствующих об изменении в той или иной степени социального комфорта и социального настроения личности в ходе удовлетворения социальных потребностей детерминированных воздействием ценностно-нормативной системы социокультурного поля. Следовательно, социальное самочувствие определяется степенью удовлетворения социальных потребностей личности инкорпорированных социокультурным полем.

К социальным потребностям относятся потребности, связанные с включением индивида в социальные группы и коллективы, в различные сферы производственной и внепроизводственной деятельности, в жизнедеятельность общества в целом.

Социокультурное поле задает ценностно-нормативный стандарт и определяет по каким параметрам будет происходить сравнение личностью своего положения с другими.

При управлении социальным самочувствием следует учитывать недостаточность использования экономических показателей, которые получили наибольшее распространение в современных исследованиях как по проблеме социального самочувствия так и близким к ней темам – социальному комфорту и социальному настроению. Использование экономических показателей связанных с уровнем жизни и потреблением не позволяют эффективно использовать такие инструменты как прогнозирование и моделирование, так как в них исследователь

Но все нововведения в области машиностроения, обработки почвы, химизации, мелиорации, безусловно, имели и обратную сторону медали в виде негативного воздействия на окружающую среду, что сразу, же было названо экологической проблемой. Если это и можно с некоторой условностью назвать проблемой, то нужно учесть фактор того, что так называемая экологическая проблема является, объективным явлением, естественно вытекающим из процесса НТП, о необходимости которого не приходится спорить. Так же в области глобальных экологических проблем принято зачислять: 1) глобальное потепление, 2) возможная нехватка кислорода из-за вырубки лесов и 3) озоновые дыры. Если отойти от обсуждения этих вопросов в области публицистики и обыденного общения, то можно сделать ряд научных замечаний. Согласно одной из самых распространенных и признанных в научной среде теорий, глобальное потепление – есть абсолютно естественный процессом постоянного изменения климата Земли, которое происходило и без существования антропогенного фактора. Известно, что современная Сахара, в позднем палеолите, была цветущим зеленым регионом, стабильно поливаемым дождем, когда Европа была покрыта ледниками. Изменение климата происходит условно раз на 1700 лет. Что касается вырубки лесов, то это конечно негативное явление, которое нужно держать в правовых рамках, но оно не настолько глобально катастрофическое, как может показаться на первый взгляд. Ведь на самом деле около 80-90 % кислорода на планете вырабатывает мировой океан. Что касается озоновых дыр, то существует интересная гипотеза, согласно которой, процесс их образования может быть в значительной мере естественным, и не связан исключительно с вредным воздействием человеческой цивилизации [2]. Как бы там ни было, человечеством уже были приняты меры по ограничению выбросов хлор- и хромсодержащих фреонов путём перехода на другие вещества [3], при учете, что процесс “закрытия озоновых дыр”, вполне обратим и занимает от одного до пяти десятилетий.

Кроме всего сейчас много говорят о так называемых проблемах разоружения, ввиду возможности начала Третьей мировой ядерной войны. Мы же считаем, данное утверждение несколько наивным, ведь еще со второй половины XVII века в Европе родилась идея “баланса сил”. Баланс сил в международных отношениях – это распределение мирового влияния между отдельными центрами силы – полюсами, цель которого – предотвращение доминирования в международной системе одного или группы государств, а так же поддержания мировой внешнеполитической стабильности [4]. Именно для этого существует монополия на владение ядерным оружием у ряда ведущих и конкурирующих мировых держав, которые используют этот “аргумент”, для поддержания стабильности, недопустимости перерастания локальной войны в мировую. Так же мировой политиком который по своему характеру, в большой мере, прагматичен и рационален, прекрасно понимает исключительно отрицательные последствия потенциальной ядерной войны во всех сферах общественной жизни, как на локально-национальном, так и на мировом уровне. Проще говоря – это просто ни кому не выгодно.

Так называемую демографическую проблему, мы так же склонны относить к объективным последствиям естественного и необходимого процесса развития НТП. В научной литературе это явление получило название – демографический переход.

сучасного українського художнього фільму. На їх основі можна визначити образи українського героя, які повинні ґрунтуватись на соціокультурній основі та потребам розвитку українського суспільства, які необхідно пропагувати у масовій українській культурі, що є каналом формування проекту української соціалізації молоді, як суб'єктів майбутнього розвитку. Саме завдяки усвідомлення образів, оснований на соціокультурному ґрунті та суспільних потребах, можлива гармонійна соціалізації молоді без нав'язливої, нецікавої дидактики застарілих або зруйнованих стереотипів.

Нестеров Д.

студент исторического факультета ЗНУ

К ВОПРОСУ О ГЛОБАЛЬНЫХ ПРОБЛЕМАХ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА

В современном мире понятия связанные с глобальными проблемами довольно часто становятся предметом различных диспутов в научных, политических, общественных кругах и в СМИ. К глобальным проблемам принято относить те явления и процессы, которые затрагивают всю человеческую цивилизацию, для решения которых необходимо участие всех государств, ввиду появления условий угрозы дальнейшего существования человечества. В научной литературе выделяется разное число глобальных проблем. Среди них, мы рассмотрим самые известные из традиционно выделяемых. Мы же ставим перед собой задачу – предложить свой взгляд на этот неоднозначный и актуальный вопрос, который заключается в том, что бы показать невозможность подведения всех вышеперечисленных явлений и процессов под единый знаменатель глобальной проблематики, а так же их частичному или полному несоответствию вообще понятию – глобальная проблема человечества. А так же остановимся на проблеме пропорциональности объективного и субъективного в этих “проблемах”.

Начнем освещение этого вопроса из так называемой глобальной проблемы продовольствия. В современном мире все еще остается актуальной проблема голода. Зона, в которой значительная часть населения недополучает необходимое количества калорий, на мировой карте охватывает обширную территорию, включая почти всю Африку к югу от Сахары (за исключением ЮАР), Западную Азию, Южную и Юго-Восточную Азию, Карибский бассейн, часть Южной Америки (кроме Аргентины, Уругвая и юго-востока Бразилии) [1]. Безусловно, это довольно обширные территории с огромной частью населения, но это далеко не весь мир. Хотя еще в период Нового времени до второй половины XIX века проблема голода касалась абсолютно всех регионов мира, даже Европы, когда сейчас такое явление ей абсолютно не характерно. Для большей же части населения Земли продовольственная проблема является полностью или частично решенной. То есть продовольственная проблема в XXI веке перешла из разряда всемирной проблемы в региональную. А произошло это как раз благодаря НТП, который поспособствовал развитию капитализма, установления сети торговых взаимосвязей по всему миру, увеличение площади орошаемых земель, увеличение продуктивности сельского хозяйства и т.д.

должен опираться не только на ценности, которые задаются экономическими практиками, но и на иные терминальные и инструментальные ценности воспроизводимые в повседневных практиках групп и выполняющих роль прескрипторов социокультурного поля, задающих схемы восприятия, оценивания и воспроизводства практик социальным агентом.

На наш взгляд, ценности и нормы задаваемые социокультурным полем должны быть спроектированы как симулякры, что позволит создавать долгосрочные проекты, так как симулякры непроверяемы реальностью, а значит устойчивы во времени и не теряют своего значения при быстрых социальных изменениях. К тому же с помощью симулякр мы получаем возможность задавать ценности и нормы, что дает возможность более эффективного использования предметной соотносительной нормы (сравнение по поставленным целям).

Использование объектов-симулякров при проектировании в социальной сфере позволяет повысить эффективность нововведений так как:

1. Улучшение положения одних людей не будет вызывать напряженность у других, вследствие того что социальные нововведения оцениваются через призму ценностно-нормативной системы, а она в этом случае предзаданна.

2. Становится возможным решение социальных проблем в том смысле, в котором они задумывались и без порождения опасных сопутствующих социальных процессов.

3. Появляется возможность повсеместного использования «Эффекта Пигмалиона», когда прогнозирование успеха мобилизует людей и им удается делать то, что в других случаях было бы невозможно.

4. Преодолевается неопределенность, которая создает проблему управления рисками.

При этом необходимо отметить, что объекты-симулякры должны не только закладываться в проект, но и постоянно воспроизводиться сообществом, на которое он направлен. Последнее достигается с помощью уже известных и отработанных технологий, которые применяются средствами массовой информации.

Корнієнко Г.М.

старший викладач кафедри соціології ЗНУ

МІФ ЯК МИСЛЕНЕВА ФОРМА УЯВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СВІТУ

У процесі пізнання оточуючого світу людина приходить до проблеми самопізнання, співвідносить перші початкові розуміння навколишнього світу з розумінням самого себе, а також співвідносить та приводить у відповідність певні механізми пізнавального процесу по відношенню до різних об'єктів та предметів пізнання. Але що ж виступає базовими складовими, коли ми оперуємо певними образами, символами, поняттями в процесі пізнання, на чому ґрунтується процес пізнавального розвитку. Тут ми зіштовхуємось з проблемою впевненості та достовірності у визначенні предмету, його змістовних ознак, а також проблемою їх взаємозв'язку, що не тільки складає основу світорозуміння та світопояснення, а й визначає напрямом, точніше вектор діяльнісної реалізації.

Протягом більш ніж двох тисячоліть, в дискусіях з приводу місця, ролі, значення людини в сучасній цивілізації переважає ряд певних думок, які так чи інакше виступають незмінними, підкреслюючи важливість розумових здібностей. Неминучим став висновок про те, що ми відрізняємось від тваринного світу своєю здатністю до пізнання, прагненням до знань, окрім того, здатності, які необхідні для отримання нових знань, набувають особливого значення.

Вислів Сократа «Пізнай себе!», ствердження Аристотеля «Всі люди за своєю природою прагнуть до знань», або думка Декарта «Я мислю, тому я існую» метафорично, але підтверджують важливість даного припущення. Навіть в сутінкову епоху середньовіччя не підлягала сумніву важливість розумових, раціональних факторів. Ще на початку Середньовіччя один з батьків віри св. Августин висловлював: «Вірі в Бога повинно передувати розуміння деяких речей. В той же самий час віра, котрою в нього вірять, допомагає більше зрозуміти... чи можливо б було вірити проповідникові віри, якщо б раніше не була б зрозумілою за крайньою мірою його мова, якщо не казати більше?... Так що розум просувається вперед в розумінні того, в що він вірить...» [1, 232]. Через декілька сторіч Данте висловлював думку про те, що головна функція людського роду у всій його сукупності міститься у постійному використанні усіх можливостей розуму, по-перше, для роздумів, а потім, завдяки розвитку і заради самого себе, – для використання їх на практиці.

Слід зазначити, що не тільки повага до знань, але й віра, добродійність також залишались лейтмотивом протягом століть. Більш того, інколи, якщо не завжди вони протиставлялись одне одному, зазначимо також, навіть якщо віра та любов вважались понад усе, як правило вони протиставлялися здоровому глузду.

Перша ступінь на шляху розвитку від первісного стада до общини – створення спільноти на ґрунті певних соціальних зв'язків, зміцнення їх усередині общини та відокремлення її від інших спільнот. Це складний процес, який одночасно охоплює інтеграцію спільноти, її диференціацію від інших спільнот та генералізацію колективної свідомості. Цей процес виявив себе у ритуалізмі та формуванні мовної комунікації, єдиним засобом якої були ритуал та слово, міф, в умовах відсутності інших механізмів утримання, зберігання та трансляції колективного досвіду. Саме міф, як специфічна форма суспільної свідомості, поєднував в собі знання та віру, які ще не усвідомлювались, не піддавались рефлексії, не були виокремлені. «Первісне мислення не знає абстракцій. Воно маніфестується в діях, в формах соціальної організації, в фольклорі, в мові» [5, 96]. Суспільне буття первісна людина освоювала за посередництва міфу, який також виконував функції соціального контролю та виступав як регулятор поведінки в системі спілкування.

Міф, спираючись на дослідження Лосева О. Ф., визначається як діалектично необхідна категорія свідомості та буття, самосвідомості та соціального буття, що надається як матеріальна життєва реальність суб'єкт-об'єктної, структурно здійсненої взаємодії. Міф це символічно надана свідомість життя, образ буття особистісного, соціального [див. 3, 8-96]. Міф є особливий стан свідомості, первісна рефлексивна мисленева форма уявлення реальності, соціального світу.

Надалі початковий смисл міфів та ритуалів, що повторювались з покоління до покоління, втрачаються, вони сприймаються на віру, а ритуальні правила та зміст

Перша - це проголошення відсутності українського кінематографу, як явища, бренду, або асоціація виключно з історичними фільмами. Це говорить нам про спроби формування образу історичного національного героя. Тут же часто зустрічалась думка що подібні картини баталій, кровопролиття, «шароварщини» досить набридли глядачу. Це уточнення говорить нам про невідповідність образів які подаються в сучасному українському кінематографі потребам сучасного українського суспільства.

Друга точка зору – отождошення українського кінематографу з радянським, при чому якраз ці фільми згадуються з теплотою і ноткою ностальгії. Якщо взяти до уваги образи, які подаються в фільмах, то це може говорити нам про ностальгію за усталеною системою цінностей і про актуалізацію бажання стійкості в суспільстві. Але слід зазначити що подібну думку висловлювали в більшості люди старшого віку.

Третя точка зору полягає в констатації процесу злиття українського кінематографу з російським, причому з домінуванням останнього. Це може говорити про насадження російських зразків поведінки, які, до речі, після розпаду СРСР також не до кінця сформувались.

Тепер перейдемо до образу головного героя. Аналізувався образ головного героя саме чоловіка за статтю. У ході дослідження отриманий набір характеристик, які повинні бути присутні в образі героя чоловіка.

Розглянемо отримані характеристики. Дуже важливою і цікавою була думка про те що образ чоловічого героя повинен бути синтезом ідеальних, піднесених якостей і реальних, «приземлених». Ідеальними виступили наступні риси: ідеальна краса, скромність, однаковою повинна бути зовнішня і внутрішня краса, цілеспрямованість, впевненість в своїх силах, людина, яка постійно долає свою недосконалість, відповідальність, він повинен бути хазяїном, захисником своєї сім'ї, поряд зі справжнім чоловіком повинна бути жінка.

До реальних, приземлених рис віднесли наступні риси: вміє вирішувати проблеми, повинен бути опорою, надією, повинен переконливо говорити, повинен бути прикладом. Також він може володіти деякими негативними якостями, щоб бути більш близьким до реальності, інформанти були готові простити герої такі риси: відсутність мотивації робити вибір, відсутність моральних рамок.

В образах ідеального та реального чоловіка-героя перекликалися такі характеристики – «зовнішність», здатність бути суб'єктом (цілеспрямованість, впевненість в своїх силах, чоловік який робить все сам, вміє добиватись, створювати, вміє вирішувати проблеми), особистісний розвиток (людина, яка постійно долає свою недосконалість, відповідальна, здатна співчувати, турботлива), менш рельєфно визначений образ комунікатора (вміння переконливо говорити). У стереотипах образу чоловіка експерти визначали базові архетипи, а також соціальні ролі чоловіка - хазяїн, захисник своєї сім'ї, батько, партнер жінки, коханий. Також були визначені і негативні образи «сучасного чоловіка» - пасивний лідар, мачо, альфонс, фемінний чоловік, заперечення яких також визначає демаркацію «справжнього чоловіка» та деформованого образу «чоловіка».

На нашу думку, саме образне поле соціокультурних кодів та актуалізованих характеристик образу справжнього чоловіка є важливим фактором формування

життєдіяльність дитини, на її фізичний і психічний стан. У житті дитини, а особливо дитини з особливими потребами, роль кольорів велика і різноманітна, незаперечний вплив мають кольори на свідомість і здоров'я дитини, на найрізноманітніші сфери її діяльності.

Література

1. Арт-терапія в соціальній сфері: Курс лекцій / Під ред. Сороки О.В. – Тернопіль, ТДПУ, 2008. – 86 с.
2. Прищенко С.В. Кольорознавство: навч. посібник / С.В. Прищенко; за ред. проф. Є.А. Антоновича. – К.: Альтерпрес, 2010. – 354 с.
3. Сурина Л.Н., Баранов А.А., Сурин-Левицкий С.В. Влияние цвета на здоровье, цветотерапия – лечение цветом. – Издательство: Издательская фирма «Слово», 2003. – 369 с.

Мариняк М.

студент факультету соціології та управління ЗНУ

СТЕРЕОТИПИ «ГЕРОЯ» В ОБРАЗАХ ХУДОЖНІХ ФІЛЬМІВ

У сучасних реаліях українського суспільства виникає гостра проблема самоідентифікації молодих людей, пов'язана з невизначеним, незціленим станом суспільних норм і цінностей. Зовсім недавно Україна пережила значний колапс в плані ціннісних орієнтацій, зумовлений зміною суспільного устрою та структури економіки, що, в свою чергу, призвело до руйнації усталених суспільних норм і цінностей. Тому сучасний стан Українського суспільства можливо визначити як «постаномічний», коли нові цінності формуються на рівні самоорганізації та під впливом світових лідерів масових комунікацій, що поглиблює проблеми української самоідентифікації. Особливо гостро ця проблема стоїть в сучасній молоді, оскільки суспільство не визначає напрям поколінського розвитку, визначення орієнтирів розвитку, одним із важливих є образ українського героя. Соціалізація на рівні національної приналежності великою долею відбувається через масові комунікації та їх соціокультурний простір, тому актуалізує тему ролі художніх фільмів у формуванні картини світу молодих людей, формування образів та стереотипів «героя», діяча у сучасному світі.

Тому об'єктом нашої невеличкої наукової розвідки є образ героя у художніх фільмах, а предметом стереотипи образу героя в них. Метою роботи є визначення базових стереотипів образу «героя» в художніх фільмах. Задля досягнення цієї мети звернемося до результатів фокусованого інтерв'ю проведеного «Школою прикладної соціології» сектору соціологічних досліджень студради факультета соціології та управління Запорізького національного університета.

З 4 по 27 березня групою студентів факультету соціології та управління було проведено дослідження пов'язане з художнім кінематографом та образом головного героя. Була використана якісна методологія, а саме метод фокус-груп.

Розглянемо у першому наближенні результати дослідження. Перший блок досліджень був орієнтований на стан сучасного кінематографа в цілому. Чітко проглядаються три основних точки зору:

міфу набувають абсолютного значення. Але тут слід зазначити, коли мова йде про віру первісної людини, то мається на увазі не релігійна віра, а довіра через навчання, сугестію, що тотожно почуттю належності індивіда до колективу спільноти. «Чим більш примітивне та ізольоване яке-небудь «ми», тим воно чистіше та більш типове, – пише з цього приводу Б. Ф. Поршнев, – тим більш воно внутрішнє зіткано з довіри – «віри на слово». Отже, тим більш можливість для передачі один одному омани, в межах – абсурду» [4, 160].

Природу міфологічного мислення допомагає зрозуміти дослідження Е. Кассіра символічних форм в культурі. Якщо свідомість працює з певним об'єктом (в даному випадку свідомість первісної людини спрямована на ті чи інші процеси життя), вона повинна перевести цей об'єкт на свою власну мову, мову свідомості. Свідомість, за думкою Е. Кассіра, переводить цей об'єкт, тобто життя, в символічні форми зв'язку людини та світу; символ опосередкує людину і світ, ідеальне та реальне, понятійне та чуттєве, можливе та дійсне. Символ є позначенням реальності, але не сама реальність. За символом не можливо судити ані про об'єкт, ані про суб'єкт, а тільки про спосіб їх відношення, який у міфі має велику своєрідність: символ не повинен і не може ототожнюватися з самим буттям, що знаходиться поза самим символом. «Реальний суб'єкт міфу – не субстрат думки, а субстрат почуття, – як справедливо вважає Е. Кассіра. Міф та первісна релігія не безладні, не позбавлені смислу та розумності. Проте їх внутрішня зв'язність більш залежить від почуттів, ніж від логічних правил. Ця єдність є одним з найбільш сильніших імпульсів первісного мислення.

Коли наукова думка прагне описати та пояснити реальність, вона обмежена використанням загального наукового методу, тобто методу класифікації та систематизації... Первісний погляд на життя синтетичний, а не аналітичний. Життя не має підрозділів на класи та підкласи. Воно відчувається як непорушно безперервне ціле, що не допускає ніяких різких та чітких розрізень. Межі між різними сферами – не непероборні бар'єри: вони розпливчасті та нестійкі. Раптова метаморфоза спроможна перетворити кожен річ в будь-яку іншу. Якщо існує яка-небудь характерна риса міфологічного світу, якийсь закон, що ним управляє, – це закон метаморфоз» [2, 534-535].

Таким чином, можливо вважати, що «природа» не існує в міфологічній свідомості як зовнішній світ, що протистоїть людині. Вона не виокремлюється як об'єкт, не розуміється протилежною людині, вони присутні в досвіді й сприймаються через досвід, межі між нею та людською спільнотою чітко не проведені. Але якщо суб'єкт не протиставляє себе об'єкту, то неможливе й пізнання в експліцированій формі. В деяких сучасних джерелах, що стосуються теорії пізнання, нерідко мислення та пізнання не розрізняються, мислення редуціюється до пізнання. Але ж мислення більш ширше пізнання. «Міфологічна» людина мислить, й результат цього мислення проявляється в предметній діяльності, а знання виступає поки що у неявній формі. Пізнання в еспліцированій формі – наступний етап розвитку мислення, що охоплює його вербалізацію, а отже початкового критичного відношення до себе. Якщо уявити міфологічне мислення у філософських категоріях, то можливо зазначити відсутність розрізнення необхідного та випадкового, загального та окремого, людського та природного,

духовного та тілесного, мисленого та діючого. Виокремлення пізнавальної діяльності з загальних структур практики це продукт більш пізнього культурно-історичного розвитку.

Література

1. Августин Аврелий. Исповедь. Абеляр П. История моих бедствий. – М., – 1992.
2. Кассирер Э. Избранное. Опыт о человеке. – М., – 1998.
3. Лосев А. Ф. Миф – Число – Сущность. – М., – 1994.
4. Поршнев Б. Ф. Социальная психология и история. – М., – 1979
5. Пропп В. Я. Исторические корни волшебной сказки. – М., – 1986

Кудінов І.О.

кандидат філософських наук,
доцент кафедри соціології ЗНУ

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ СУБ'ЄКТА ЖИТТЯ

Рік 2012, згідно з заявами значної кількості «експертів», повинен був стати роком кінця світу. Однак, пройшло 1 січня, а те, чого боялися люди, як завжди, не сталося. Українці чекали на численні глобальні катаклізми, а отримали торгові війни з Росією, вибори Президента Володимира Володимировича Путіна та, на своє «нещастя», ЄВРО-2012.

В той же час, деякі поодинокі особистості висловили думку, що кінець світу вже настав. Настав тільки тому, що вже з'явилися паростки нового. Так відомий дослідник Е. Тоффлер у своїй «Третій хвилі» писав: «Нова цивілізація зароджується в наших життях, і ті, хто не спроможні побачити її, намагаються її придушити. Ця нова цивілізація несе з собою новий сімейні відносини; інші способи праці, кохання та життя; нову економіку; нові політичні конфлікти, а більше того – змінену свідомість. Елементи нової цивілізації існують вже зараз. Мільйони людей вже налаштовують своє життя у відповідності з ритмами майбутнього»[3].

Новий світ дослідники називають по-різному: суспільство, що глобалізується; посткапіталістичне суспільство; інформаційне суспільство; постіндустріальне суспільство; суспільство ризику тощо. Однак не це привертає нашу увагу. У фокусі нашого дослідження не процеси інформатизації, віртуалізації або формування мережних структур в сучасному світі, а проблема трансформації ідентичності людини. Якщо раніше поняття ідентичності було багатополярним (релігійна, етнічна, класова ідентичність), то в період децентралізації глобальних організацій, делегітимізації суспільних інститутів влади, згасанням великих громадських рухів та ефемерності культурних проявів, кожний індивід все частіше організує своє життя навколо таких понять як «Я» і «інше суспільство».

В традиційному суспільстві головну роль у формуванні ідентичності окремої людини і в тому, як сприймають та відносяться до неї інші, відіграє її групова приналежність – до певного роду, племені, громади, етнічної групи,

Кожен з цих методів вносить свій вклад до профілактики і реабілітації дітей з особливими потребами. За допомогою арт-терапії досягаються цілі, як вихід із агресії, полегшення процесу лікування, отримання матеріалу для інтерпретації і діагностичних висновків, налагодження стосунків.

Найбільш часто до методу арт-терапії вдаються в реабілітації людей з особливостями розвитку і в роботі з дітьми. Діти з відхиленнями у розвитку мають труднощі в адекватному сприйнятті світу. У такої людини порушено уявлення про цілісну картину світу.

Поняття «діти з особливими потребами» має широкий зміст і включає в себе всі категорії фізичних, психічних та психологічних порушень у розвитку дитини [1, с. 39].

В Україні дітей з вадами розвитку упродовж багатьох років відносили до особливої соціальної групи, яка має свої соціокультурні особливості й потребує особливих умов організації життєдіяльності. Зазвичай більшість таких дітей виховувались у закритих спеціалізованих закладах. Подібний підхід до освіти дітей з психофізичними вадами має як позитивні, так і негативні наслідки, адже родина фактично усунута від процесу виховання.

Під причиною відхилення в розвитку розуміють дію на організм зовнішнього або внутрішнього несприятливого чинника, який визначає специфіку поразки або порушення розвитку психомоторних функцій.

В дефектології визначаються основні види аномалій, що спричиняють специфічний розвиток: порушення зору (сліпі, слабозорі, осліплі), з вираженими та сталими порушеннями слухової функції (глухі, слабочуючі, пізно оглухлі); зі стійкими порушеннями інтелектуального розвитку на основі органічного ураження центральної нервової системи (розумово відсталі); з психопатичними формами поведінки; з важкими мовними вадами (логопати); з порушеннями опорно-рухового апарата; зі складними видами порушень (сліпоглухі, порушення слуху з розумовою відсталістю) [1, с. 58].

Один із різновидів арт-терапії є кольоротерапія. Кольоротерапія – це метод лікування кольором, який впливає на емоційний і фізичний стан дитини [2, с. 36]. Лікування за допомогою кольору застосовувалося із давніх часів. Є два основних напрямки кольоротерапії. По-перше, це безпосередній вплив кольорів на мозок людини за допомогою впливу ззовні на зорові шляхи. І другий напрямок кольоротерапії – це створення необхідного лікувального середовища навколо хворого (лікувальний вплив кольорами інтер'єра приміщення; лікувальний одяг певних кольорів і фактури тканини; уживання їжі певних кольорів, що подається в посуді, кольори якого також спеціально підібрані).

До хроматичних кольорів належать: червоний, помаранчевий, жовтий, зелений, блакитний, синій, фіолетовий та інші. Кожний колір певним чином впливає на дитину та має свої позитивні і негативні якості. Деякі кольори збуджують, інші, навпроти, заспокоюють нервову систему. Окремо кожен колір є неповторним, здійснює вплив на психологію та фізіологічні функції дитини, має безпосередній вплив на тіло [3, с. 217].

Таким чином, колір **ВОІСТИНУ ВСЕМОГУТНІЙ І ЖИТТЄВО НЕОБХІДНИЙ КОЖНІЙ ЛЮДИНІ**. Великий вплив мають кольори на

використовувати у створенні умов життя дітей і тієї атмосфери, якою ми хочемо їх оточити.

Протягом останніх років педагоги і соціальні працівники зацікавилися питанням можливості використання кольоротерапії в роботі з дітьми з особливими потребами. Були розроблені методичні рекомендації щодо використання кольоротерапії під час реалізації різних проектів з використанням інтерактивних форм роботи з дітьми з особливими потребами, які допоможуть соціальним працівникам при плануванні освітньо-виховної діяльності.

Предметом дослідження є вплив кольору на психологічний та емоційний стан дитини з особливими потребами.

Метою дослідження – розкриття впливу хроматичних кольорів на психічний та емоційний стан дитини з особливими потребами.

Історія кольоротерапії почалася в той момент, коли люди помітили цілющу силу сонячних променів. Незабаром з'ясувалося, що окремі кольори веселки теж впливають на організм людини – заспокоюють, лікують або, навпаки, викликають дискомфорт.

Кольоротерапія має свій початок лише з XIX століття, коли англійські вчені Д. Даун і Г. Блант довели, що ультрафіолетове випромінювання володіє лікувальними властивостями і може використовуватися для терапії шкірних хвороб і рахіту. З тих пір метод лікування кольором став настільки популярним, що сьогодні часто використовується в медичній практиці для боротьби із серйозними захворюваннями і швидкого одужання [2, с.36].

Відомий російський психіатр В. А. Бехтерев стверджував, що уміло підібрана гама кольорів здатна благотворніше впливати на нервову систему, ніж інші мікстури.

Американський психолог Д.Ліберман, цілих тридцять років займався вивченням впливу світла і колірних променів на організм людини, прийшов до висновку про те, що колір і сонячне світло можуть замінити майже всі ліки [2, с.37].

У теперішній же час склалася ціла наукова теорія, яка розповідає про те, як саме колір діє на психофізіологічний стан людини.

Виходячи із теми нашого дослідження, перш за все, ми повинні розглянути поняття «арт-терапія» і виокремити як саме воно застосовується з дітьми з особливими потребами.

Арт-терапія – це один з методів психологічної роботи, що використовує можливості мистецтва для досягнення позитивних змін в інтелектуальному, емоційному й особистісному розвитку дитини. Дозволяє встановити контакт, виявити невербальним способом переживання дитини, викликати позитивні емоції. Виступає способом соціальної адаптації, особливо для дітей з особливими потребами, розкриває нові навички і уміння, дозволяє дитині більш активно і самостійно брати на себе участь [1, с.24].

Арт-терапія у багатьох випадках набуває переважно психопрофілактичну, соціалізуючу та розвиваючу спрямованість.

До основних методів арт-терапії належать: музикотерапія, бібліотерапія, танцювальна терапія, проєктивний малюнок, казкотерапія, лялькотерапія, психогімнастика тощо.

нації тощо. В сучасному ж суспільстві значно важливіше те, що робить окрема людина, тобто її індивідуальні дії та результати. «Не те, до кого я належу, а те, що я сам роблю, визначає те, хто я є насправді» [4], так визначає сутність сучасної людини П. Штомпка.

Ці процеси отримали свою назву – індивідуалізація. Індивідуалізація в сучасному суспільстві не пов'язана з конкретними соціальними прошарками або регіонами. Завдяки їй людина має багато більше можливостей будувати своє власне життя, ніж це мали попередні покоління. Однак, незважаючи на цю свободу, важливим негативним наслідком індивідуалізації стала втрата впевненості людини в її положенні, в правах і доступності засобів існування. Разом з нею приходять почуття невизначеності щодо майбутнього, яке погіршується відсутністю або зменшенням рівня безпеки як для окремої людини, так і її соціального оточення в цілому. «Віра в рятівну місію суспільства сьогодні мертва по обидні сторони вже розібраної ідеологічної барикади, в палацах і в хатинах, в елітарних кварталах і в міських гетто люди виявляються в полоні почуття про те, що відсутніми є не лише механізми забезпечення ефективних дій, тим паче колективних, ефективних дій та особливо довгострокових колективних дій, але й шляхи відродження таких механізмів або створення нових» [1], ось як характеризує цей стан З. Бауман.

В той же час існують дослідження, що намагаються висвітлити процес індивідуалізації сучасного суспільства в форматі «ЖЗЛ» – життя чудових людей, а саме з позиції власників особливих життєвих стратегій, потенціал реалізації яких дозволяє самореалізовуватися не лише окремій людині, а й тому соціальному оточенню, що залучено у процес будівництва її життєвого шляху. Саме така людина, з таким життєвим атрибутом, в процесі своєї життєдіяльності, досягає особливого рівня особистісного розвитку – рівня суб'єкти життя.

Ідею суб'єкта життя запропонував С.Л. Рубінштейн у середині 30-х років як своєрідний ідеал, оптимальний спосіб здійснення життя. Особистість в ході свого життя, згідно Рубінштейну С.Л., вступає у “життєві відносини” з предметним світом, навколишніми людьми і самим собою. Особистість, яка сама визначає форму і характер своїх “життєвих відносин” С.Л. Рубінштейн назвав суб'єктом – суб'єктом життя.

Будь-яка особистість, що досягла рівня суб'єкта життя, характеризується такими показниками як: домінування смислу життя серед інших регуляторів несмислової природи; переважна орієнтація на смислові, а не каузальні міжподієві зв'язки; високий рівень загальної свідомості життя; перевагою в структурі джерел сенсу життя загальнолюдуських і макросоціальних цінностей; широтою, ієрархічністю та структурованістю як індикаторами внутрішньої структурної організації сенсу життя; високою активністю в практичній реалізації сенсу життя; глибоким розумінням, свідомістю змісту сенсу життя; транспективною або перспективною локалізацією сенсу життя;

опосередкуванням сенсу життя життєвими цілями, планами і програмами; нарешті, сформованою стратегією життя.

Як зазначає С.Л. Рубінштейн, «суб'єкта в своїх діяннях, в актах його творчої самодіяльності не лише можна знайти та виявити; він твориться та призначається в них» [2]. В суспільстві, що постійно індивідуалізується, люди втрачають колишні орієнтири життя і страждають від безглуздя і спустошеності. У зв'язку з цим, як ніколи, актуально і гостро постає питання про суб'єктивізацію життя окремої людини, точніше про людину як суб'єкта життя зокрема та феномен суб'єкта життя взагалі.

Література

1. Бауман З. Индивидуализированное общество / З. Бауман. – М., 2005. – С. XXI.
2. Рубинштейн С.Л. Принцип творческой самодеятельности: к философским основам современной педагогики / С.Л. Рубинштейн // Вопросы психологии. – 1986. – №4. – С. 109.
3. Тоффлер Э. Третья волна / Э. Тоффлер; пер. с англ. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. – С. 31.
4. Штомпка П. Социология. Анализ современного общества / П. Штомпка; пер. с польск. С.М. Червонной. – М.: Логос, 2005. – С. 582.

Кулик М.А.

аспірант кафедри соціології ЗНУ

ТРАДИЦІЇ СОЦІОЛОГІЧНОГО ОСМИСЛЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Актуальний стан розвитку української та інших пострадянських держав окреслює проблемне поле формування територіальної ідентичності їх громадян. Це пов'язано як зі специфікою історичного становлення цих держав, оскільки, радянське «минуле» до сьогодні позначається на наявності громадян, що відносять себе до мешканців колишнього Радянського Союзу, так і з глобалізаційними процесами, що простежуються у динаміці формування європейської та глобальної ідентичності.

Конкретизація поняття «територіальна ідентичність» потребує попереднього звернення до аналізу терміну «ідентичність». Вперше цей термін було залучено в психології Е. Еріксоном, який переосмислив уведені З. Фрейдом поняття ідентифікації та поповнив його поняттям «ідентичність», як суб'єктивного відчуття тотожності особистості та внутрішньої безперервності [1, 495]. Е. Еріксон також розрізняв поняття «ідентичність індивіда» та «ідентичність групи», що допомогло певною мірою розв'язати проблему співвідношення «соціальне – індивідуальне» в особистості. Соціологічний аналіз розширює розуміння ідентичності до формування тотожності особистості із соціальними групами. В предметне поле дослідження феномену ідентичності входять соціальні механізми самовизначення індивідів в багатоманітних групах та досліджується коло соціальних інститутів, які забезпечують самовизначення особистості в соціальному просторі. Розвиток теорії

сфері діяльності будь-якої організації або людини. У його основі лежить принцип Парето – 20% зусиль дають 80% результату і навпаки.

2) Хронометраж – спостереження і вимірювання затрат робочого часу на здійснення повторюваних елементів операції або її в цілому.

3) Планування – структурування часу для найбільш господарського його використання при досягненні будь-яких цілей і завдань, що стоять перед керівником або організацією [4].

Отже, раціональна організація робочого часу соціальним працівником є безумовно вагомим важелем. Від цього процесу залежить продуктивність праці спеціаліста. Соціальному працівнику слід враховувати не тільки зовнішні чинники, які можуть впливати на вірне планування процесу праці, але і внутрішні, особистісні. Справжній професіонал має проаналізувати свої переваги та недоліки задля того, щоб з їх урахуванням ефективно і продуктивно працювати на користь соціальному середовищу.

Література

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / К.А. Абульханова-Славская. – М.: Мысль, 1991. – 299 с.
2. Головаха Е.И. Психологическое время личности / Е.И. Головаха, А.А. Кроник. – К.: Наукова думка, 1984 – 207 с.
3. Грузинова Л.П. Трудове право України / Л.П. Грузинова, В.Г. Короткин. – К.: МАУП, 2003. – 630 с.
4. Зайверт Л. Ваше время – в ваших руках: (Советы руководителям, как эффективно использовать рабочее время) / Л. Зайверт; пер. с нем.; авт. предисл. В.М. Шепель. – М.: Экономика, 1991. – 232 с.
5. Ковалев В.И. Особенности личностной организации времени жизни / В.И. Ковалев // Гуманистические проблемы психологической теории. – М.: Наука, 1995. – 214 с.
6. Осовська Г.В. Основи менеджменту: навчальний посібник / Г.В. Осовська, О.А. Осовський. – К.: «Кондор», 2006. – 664 с.
7. Серенкова В.Ф. Типологические особенности планирования личностного времени. Автореф. дис. канд. психол. наук / В.Ф. Серенкова. – М., 1991. – 21 с.

Матвієнко В.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

ВПЛИВ КОЛЬОРУ НА ЖИТТЄДІЯЛЬНІСТЬ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Вплив кольору відіграє важливу роль у життєдіяльності людей, зокрема у дітей, а особливо у дітей з особливими потребами. Сотні поколінь учених намагалися розгадати загадку глибинного впливу кольору на внутрішнє життя людини. Проблемами кольорів із глибокої стародавності й до наших днів займаються ціла низка наукових дисциплін, кожна з яких вивчає кольори зі сторони, що її цікавить. І на сьогодні ця тема є актуальною та дуже широко розглядається як психологами, медичними працівниками так і соціальними працівниками. Актуальністю цієї проблеми є те що, дитина з самого народження оточена кольором, він супроводжує все життя і безпосередньо впливає на фізичне та емоційне самопочуття. Як зазначає Ю.Томін – діти дуже люблять колір, який добре впливає на них, і тому його можна

Робочий час – це час, протягом якого працівник виконує роботу, визначену угодою, підпорядковуючись внутрішньому трудовому розпорядку. Можна сказати, що робочий час – це час, протягом якого працівник працює у визначеному місці на визначених угодою сторін умовах. Кодекс законів про працю визначає нормальну тривалість робочого часу працівників, яка не може перевищувати 40 годин на тиждень [4, 311].

Кожен спеціаліст, в тому числі і соціальний працівник має організувати свій робочий час. І організація цього процесу припускає розподіл і закріплення робіт по етапах, регламентування і нормування їхньої послідовності і термінів, установа м іри дисциплінарних стягнень, введення обов'язкових вимог здійснення процесу управління [6, 364].

Проте, не кожному вдається раціонально та ефективно спланувати свій робочий час. На це можуть впливати як зовнішні чинники (найчастіше інші особи або незалежні від нас обставини), так і внутрішні, або особистісні.

Проаналізувавши дослідження та термінологію у галузі психології, філософії, соціології, визначення поняття «особистісний чинник» не має місце. Тому охарактеризувавши поняття «особистість» та «чинник», ми робимо висновок, що особистісні чинники – це сукупність певних індивідуальних обставин, рис індивіда, що впливають на ситуацію, процес або явище. В нашому випадку – впливають на організацію робочого часу соціального працівника.

Аналізуючи сферу діяльності соціального працівника, необхідно підкреслити, що вона, зумовлюється його спеціалізацією. Нині соціальні працівники спеціалізуються більш, ніж по 20 напрямках. Відповідно до спеціалізації можна виділити групи соціальних працівників, зайнятих, переважно: управлінською діяльністю (менеджери соціальних служб та органів соціального захисту); контактною соціальною роботою в рамках основних видів соціального обслуговування (соціально-економічні, соціально-медичні, соціально-педагогічні, соціально-психологічні, соціально-правові та соціально-побутові послуги); профілактичною і превентивною профілактичною роботою тощо.

Всі чинники, що впливають на організацію робочого часу соціального працівника, умовно можна поділити на три групи:

- виробничі: вплив кадрової політики соціальної служби, рівень освіти, вміння, навички, компетенції, досвід роботи; рівень мотивації;
- індивідуально-фізіологічні: стать, фізичні дані і стан здоров'я;
- психологічні: розвиненість процесів сприйняття, уваги, пам'яті і мислення; стійкість емоційних станів (стриманість, терпимість); психічний стан; вольові характеристики та інші.

Сьогодні виникає вже нове покоління управління часом. Стало зрозумілим, що головне завдання тепер – не управління часом, а управління собою. Плануються не дії і час, а досягнення результатів. Іншими словами, нам слід не тільки намагатися бути більш організованими і краще розподіляти час. Слід почати по-новому мислити про час.

Можна виділити також наступні методи організації робочого часу:

1) АВС – метод, що дозволяє класифікувати особистісні ресурси за ступенем їх важливості. Цей аналіз є одним з методів раціоналізації і може застосовуватися в

ідентичності в соціології спостерігаємо в рамках трьох наукових шкіл: символічного інтеракціонізму, когнітивістської теорії та феноменології.

Дослідження ідентичності представником школи символічного інтеракціонізму Дж. Мідом були скеровані на аналіз важливості соціальної взаємодії у формуванні ідентичності особистості. Дослідник наголошує на тому, що ідентичність може мати як неусвідомлений, так і усвідомлений характер. Проте усвідомлювана ідентичність не означає автономії особи від соціуму, оскільки вона формується за допомогою уже надбаних у соціальній взаємодії категорій, вироблених у мові [2]. Відповідно до його теорії основна функція ідентичності полягає в становленні «Самості» особистості, тобто здатності людей уявляти себе в якості об'єктів своєї власної думки, ставити себе на місце іншого. Ще один представник символічного інтеракціонізму Ч.Х. Кулі продовжує дослідження ідентичності в рамках даної методології [3, 153] та зауважує, що основними умовами формування групової ідентичності є такі: по-перше, має бути наявна активна співпраця всередині групи, порівняно із менш активними зв'язками із навколишнім оточенням. Територіальне розселення спільнот на відстані забезпечує виконання даної умови, організуючи більш активну спільну діяльність в середині групи. По-друге, усвідомлення існування інших груп. В цьому контексті, значним важелем формування територіальної ідентичності постає мобільність громадян, що передбачає наявність контактів за межами визначеної територіальної спільноти. По-третє, будь-яке групове «Я» можна відчути, лише у зв'язку із якимось значним перетворенням у житті групи, що пов'язані із активною взаємодією з представниками інших групи: перемоги, успіхи, тощо.

Представниками когнітивістської теорії Г. Теджфелом та Дж. Тернером була розроблена теорія соціальної ідентичності та теорія самокатегоризації. Соціальна ідентичність розуміється ними як когнітивна система, що виконує роль регуляції поведінки у відповідних соціальних умовах. Кожна особистість, на думку дослідників, володіє набором характеристик (категорій), що демонструють його належність до групи, та дозволяють їй розпізнавати соціальну належність інших. Г. Теджфелом та Дж. Тернером було проведено ряд експериментальних досліджень за для визначення «мінімальної підстави» того, щоб особистість змогла відчути себе членом групи та почала поводити себе груповим чином. Дослідники дійшли висновку, що основний механізм, який запускає процес актуалізації тієї, або іншої ідентичності, являє собою мотиваційну структуру, орієнтовану на досягнення особою позитивного самооцінення [4]. Когнітивістська теорія ідентичності, таким чином, дає розуміння глибинних механізмів процесу ідентифікації особистості із групою, а також особистісного значення ідентифікації у конструюванні соціальних зв'язків особистості. Дана теорія в дослідженні територіальної ідентичності дозволяє дійти висновку щодо природи значущості «почуття місцевого» для особистості.

Деяко інший підхід до трактування концепту «ідентичність» обґрунтували П. Бергер та Т. Лукман, які є представниками феноменологічного підходу в соціології. Вони визначають ідентичність як «ключовий елемент суб'єктивної реальності, який знаходиться в діалектичному взаємозв'язку з суспільством і формується соціальними процесами» [5, 279]. Для них вони є незкасованими

умовами розпізнання, присвоєння і розуміння ідентичностей як самими індивідами, так і зовнішніми спостерігачами: типи мають бути в світі, інакше «ідентичність залишається незрозумілою».

Щодо дослідження територіальної ідентичності, як однієї із видів групової ідентичності, вважаємо за необхідне зазначити, що порівняно із науковим аналізом інших видів ідентичності: національна, етнічна, їй хоча і приділяється, певно, менше уваги, але протягом останнього десятиліття з'явилися дуже ґрунтовні розробки даного феномену. Вони присвячені як аналізу видових, масштабних характеристик територіальної ідентичності, так і її структурних характеристик, тенденцій її змін пов'язаних із глобальними перетвореннями.

Територіальна ідентичність, за визначенням російських дослідників Н. Шматко та Ю. Качанова, є інтеріорізовані та усвідомлені змісти територіальних спільнот, які формують «практичне відчуття» та усвідомлення територіальної приналежності індивіда [6, 95]. Таким чином, як і інші форми ідентифікації, набуття територіальної ідентичності передбачає, перш за все, визначення особистістю територіальної спільноти до якої вона належить, і, одночасно, – виокремлення від інших спільнот. Одним із ключових завдань вивчення територіальної ідентичності постає питання «масштабу» або кордонів тієї територіальної спільноти, до якої особистість себе відносить. Як зазначають Н. Шматко та Ю. Качанов в своєму дослідженні територіальної ідентичності громадян Росії, важливим при формуванні територіальної ідентичності постають «кордони тієї територіальної спільноти, до якої індивід відчуває свою приналежність» [6, 97]. Цими дослідниками запропоновано виділити наступні форми територіальної ідентичності: «обмежену територію» – конкретне місце (місто, село, область) та «значно ширший простір» – Росія, СНД, а також для деяких громадян – «уявлений простір» – все ще СРСР. Дещо більш конкретизованою є класифікація форм територіальної ідентичності за масштабом в працях українських дослідників Н. Паніної та С. Головахи. На основі багаторічного досвіду проведення всеукраїнських моніторинґів громадської думки з 1992 року та дослідження соціального самопочуття, суспільних настроїв громадян, цими дослідниками була сформована класифікація форм територіальної ідентичності [7, 35]. Дослідниками інституту соціології НАН України було виділено сім форм територіальної ідентичності, відповідно до яких мешканці України визначають свою приналежність: локальна, регіональна, громадянська, етнотропова, радянська, європейська, глобальна.

Найширшою за масштабом є глобальна ідентичність, коли людина територіально ідентифікує себе з усім світом, далі, європейська, громадянська, регіональна та наприкінці, локальна форма національно-територіальної ідентичності, відповідно до якої респондент ідентифікує себе виключно з селом або містом, в якому він мешкає. Етнотропова форма територіальної ідентичності визначає значущу приналежність респондента до певних етнічних спільнот, що мешкають на певній території держави, або поза цією державою і національність або етичність даних спільнот є вирішальним фактором ідентифікації з ними. Лише «радянська ідентичність», як форма територіальної ідентичності не визначається актуальним станом громадянства, території проживання, а радше історичним минулим країни. Фіксація радянської форми територіальної ідентичності доводить

ОСОБИСТІСНА ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОЧОГО ЧАСУ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА

Час пов'язує всі структури нашої дійсності: продуктивність праці вимірюється часом, витраченим на виробництво продукту, товару; будь-яка професійна діяльність має свій ритм, темп, швидкість; всі соціальні процеси відбуваються в часі.

У житті трапляється величезна кількість неприємних і навіть трагічних ситуацій. Іноді ми можемо їх змінити за допомогою часу, тому це є актуальною проблемою в будь-які часи. Дефіцит часу викликає хаос, паніку. Людина багато не встигає, внаслідок чого залишається багато важливих, але незакінчених справ.

В цій ситуації соціальний працівник не є виключенням. Можна сказати, що він має більш завантажений графік, ніж інші професії, проте це залежить від того, які ролі та функції він виконує, і які має обов'язки.

Об'єктом нашої роботи виступає особистість соціального працівника. Предметом є особистісні чинники організації робочого часу соціального працівника.

Метою – з'ясувати, яким чином особистісні чинники соціального працівника впливають на організацію робочого часу

Проблема дефіциту часу в професіях різного типу, в різних умовах праці і станах людини досліджувалася багатьма вітчизняними психологами: В.П. Зінченко, Д.М. Завалішин, Н.Д. Завалов, В.А. Пономаренко, Г.М. Зараківській, К.А. Абульханова-Славська, В.І. Ковальов, А.А. Кронік і С.І. Головаха та ін.

Наприклад, К.А. Абульханова-Славська, В.І. Ковальов, Л. Ю. Кублицьке, В.Ф. Серенкова та ін. активно розробляли особистісно-часову проблематику, тобто питання про індивідуальні стратегії структурування часу життя. У концепціях, розвиваючих даний напрямок, центральними є поняття особистісне самовизначення та життєва стратегія [1; 2; 5; 7].

К.А. Абульханова-Славська виділяє стратегії раціональної організації часу (стратегія активного обліку біологічно і соціально обумовлених ресурсів часу, наявних у людини). Для визначення дійсних критеріїв особистісної організації часу вводиться поняття своєчасність, що розуміється як спосіб розв'язання суперечностей між соціальними і особистісними характеристиками часу [2, 31].

В рамках концепції особистісного часу К.А. Абульханової-Славської внутрішній час людини по мірі становлення особистості стає все більш психологічним і в межі особистісним. Внутрішній час володіє наступними властивостями: найбільш часто зустрічається властивість – зміна ходу часу (уповільнення або прискорення внутрішнього часу щодо зовнішнього), оборотність часу, паралельні часи, поява додаткового часу [2, 42].

В.І. Ковальов розглядає типи індивідуальної організації часу і відношення до нього в залежності від характеру і спрямованості життєдіяльності часу людини [5]. За критеріями ситуативності-продовження і активності-пасивності їм було виділено чотири способи життя (стратегії) особистості: буденний, функціонально-дієвий, споглядально-рефлексивний та творчо-перетворюючий [5,54].

Характеристику поняття «робочий час» можна знайти у Кодексі законів про працю України.

такі як підпали мечетей (у таких містах, як Пре-Сен-Жевре, Нансі, Аннесі, Пейад), принизливі написи (наприклад, в Дромі, на стінах місцевої мечеті був нанесений заклик «спалити мусульман»), акти вандалізму на мусульманських кладовищах, антиісламські статті в пресі [6]. Такі дії навряд чи будуть сприяти швидкій інтеграції мусульман у французьке суспільство.

Проблеми розвитку ісламу як у Франції, так і в інших країнах Європи, у тій чи іншій мірі пов'язані з ідеєю нації. На думку Д.Шнаппер, відносини з іншими, чужинцями чи мігрантами, вписуються в специфічну традицію, на яку тиснуть спогади зародження нації та політичної законності, колоніальні імперії, війни та початковий політичний задум [7]. У Англії, наприклад, де чисельність мусульман сягає 4 млн. осіб, що становить 9 % населення, логіка громадянства переживається з логікою меншин: тобто, всі разом є громадянами Британії та членами меншини, чи, точніше, громадяни через належність до певної спільноти. У Франції логіка громадянства суперечить логіці меншин. У Німеччині, де нараховується 7,3 млн. мусульман, що також становить 9 % населення, навпаки, підтримується різниця між чужинцями та вихідцями держави, непевність щодо надання чужинцям німецького громадянства, навіть якщо вони облаштувалися міцно та живуть там упродовж десятиріч. Отже, у якійсь мірі вирішення проблеми ісламу у Франції пов'язане з ідеєю громадянської або політичної нації, поширеною у французькому суспільстві.

У цілому, іслам має величезні перспективи розвитку у Франції. Дослідження показують, що мусульман, які активно сповідують свою віру, більше, ніж католиків, які виконують всі настанови римсько-католицької церкви [8]. Іншим свідченням стрімкого розвитку ісламської віри є те, що побудова мечетей відбувається зараз набагато швидшими темпами, ніж католицьких або протестантських храмів. Наприклад, за останні десять років католицька церква відкрила лише двадцять нових храмів, натомість шістьдесят були перетворені в мечеті. Соціологи стверджують, що тільки три відсотки населення Франції регулярно відвідують католицькі богослужіння. Натомість, практикуючими мусульманами визнали себе вже чотири відсотки від загальної кількості громадян Франції.

Такі факти свідчать про те, що іслам буде відігравати одну з домінуючих ролей у французькому суспільстві вже в найближчому майбутньому.

Література

1. Олбрайт М. Религия и мировая политика. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2007. – С. 271.
2. France: comment est évalué le nombre des musulmans. – Le Figaro. – 7 avril. – 2011.
3. http://www.scienceshumaines.com/l-islam-en-france-lydie-fourrier_fr_25716.html.
4. Понкин И. В. Ислам во Франции / И. В. Понкин – М.: Издательство учебно-научного центра довузовского образования, 2005. – С. 21.
5. http://religion.ng.ru/printed/problems/2002-09-18/4_france.html.
6. Ternisien Xavier/ La France des mosques. – Paris: Brodard et Taupin. 2004. – P. 9-12.
7. Шнаппер Д. Спільнота громадян. Про модерну концепцію нації / Пер. з французької Р.В. Мардера; худож.-оформлювач А.С. Ленчик. – Харків: Фоліо, 2007. – 223 с.
8. <http://www.ansar.ru/world/2011/10/19/23251>.

до висновку щодо значущості історичної пам'яті у формуванні територіальної ідентичності. Наявність таких «неіснуючих» за територіальним розподілом спільнот, вказує, в котрий раз на доцільність концепції «уявлених спільнот» Б. Андерсона[8]. І хоча всі територіальні спільноти є, за своєю сутністю, уявленими, однак важливим тут є той факт, що ідентичність формується виходячи не із фактичного адміністративно-територіального поділу, юридичного статусу територій, тощо, а із історичного досвіду та сучасних практик.

Отже, дослідження феномену ідентичності в соціологічному знанні здійснюється виходячи, переважно, із трьох методологічних підходів: символічного інтеракціонізму, когнітивістської теорії та феноменології. Дослідницька увага, виходячи із цих підходів, зорієнтована або на специфіку взаємодії, організацію символічного поля спільноти, або на формування когнітивної структури, що обумовлює регуляцію поведінки особистості, або ж на специфіку ідентифікації особистості через конструювання її суб'єктивної реальності. Територіальну ідентичність розуміємо як інтеріоризовані та усвідомлені змісти територіальних спільнот, які формують «практичне відчуття» та усвідомлення територіальної приналежності індивіда. З огляду на різні варіанти масштабу території, з якою може відбуватися ідентифікація, зауважуємо на форми територіальної ідентичності: глобальну, європейську, громадянську, регіональну, локальну, етнічну та радянську.

Література

1. Эриксон Э.Э. Идентичность: юность и кризис: Пер. с англ. / Общ. ред. и предисл. Толстых А.В. – М.: Издательская группа «Прогресс», 1996. –344 с.
2. Мид Дж. Г. Избранное: Сб. переводов / РАН. ИНИОН. Центр социал. научн.-информ. исследований. Отд. социологии и социал. Психологи / Сост. и переводчик В.Г. Николаев. Отв. ред. Д. В. Ефременко. – М., 2009. – 290 с.
3. Кули Ч.Х. Человеческая природа и социальный порядок / Ч.Х. Кули. – М.: Идея-Пресс, 2000. – 320 с.
4. Turner J.C. The social identity theory of intergroup behavior / J.C.Turner, H.Taifel // Psychology of Intergroup Relations. Chicago, 1986.
5. Бергер П. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. / П. Бергер, Т. Лукман – М.: «Медиум», 1995. – 323 с.
6. Шматко Н.А. Территориальная идентичность как предмет социологического исследования / Н.А. Шматко, Ю.Л. Качанов // Социологические исследования. – 1998 – №4. – С. 94-98.
7. Головаха Е. Киев: 1990-91 Социологические репортажи / Е. Головаха, Н. Панина, Н. Чурилов – К.: Наукова думка, 1992. – 140 с.
8. Андерсон Б. Воображаемые сообщества. Размышления об истоках и распространении национализма / Бенедикт Андерсон. – М.: Канон-пресс-Ц, Кучково поле, 2001. – 288 с.

Левада С.В.

асистент кафедри соціології ЗНУ

СУБ'ЄКТИ ТА ОБ'ЄКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОДІЇ

Смисловому полю феномену соціальної події притаманні сутнісні взаємозв'язки з ключовими категоріями та основоположними поняттями соціально-філософського знання, зосередженими навколо вагомих питань щодо

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІСЛАМУ У ФРАНЦІЇ

необхідного/випадкового, особистості/суспільства, ризику/стабільності, одиничного/особливого/загального, соціального часу/соціального простору.

Однак вивчення феномену події виявляє все «різноманіття його розуміння – від Dasein фундаментальної онтології Хайдеггера, «філософії вчинку» М. Бахтіна, «чистої події» як безособової доіндивідуальної сингулярності (Ж. Дельоз) і спів можливого характеру процедур розуміння («єдність моментів істин») А. Бадью до «наукового концепту» в працях А. Уайтхеда» [1, с. 46]. Саме тому задля уникнення термінологічної та понятійної плутанини, якою може супроводжуватися подальше дослідження феномену соціальної події, актуалізується необхідність визначення ключових закономірностей, що відобразатимуть сутність досліджуваного феномену.

Відповідно до основних елементів будь-якої соціальної події, вважаємо, що найбільш ваговою закономірною ознакою є зв'язок між суб'єктом та об'єктом. Звідси метою даної роботи є визначення суб'єктів та об'єктів соціальної події.

Субстанційна основа соціальної події як феномену полягає у тому, що подія це завжди зміна. Кожна зміна є формою руху матерії. Тож, в основі будь-якої події лежить рух як зміна певного стану, а отже неодмінно якісна зміна, що може актуалізуватися на різних рівнях: від індивіда до суспільства в цілому. Отже, об'єкт соціальної події може характеризуватися соціальною значимістю як для особистості, так і для соціальної групи, соціального інституту, спільноти, для суспільства, а інколи і для людства в цілому. Таким чином, градація соціальних подій за об'єктом виглядатиме так: особисті, групові, суспільні, загальнолюдські.

Для зазначених видів можливі численні трансформації, адже особиста соціальна подія може в результаті досягти рівня групового або ж і суспільного рівня, якщо мова йде про значиму подію у житті політичного лідера або видатної особи, відомого діяча, життєві радощі і прикроці якого, скажімо, численні прихильники сприйматимуть як визначну подію. Навпаки, загальнолюдська чи суспільна подія впрямі стає груповою, особистою. Так свого часу сталося з традиційними святами радянського режиму, які на сьогодні згадуються або ж виключно ретроспективно як історичні події, або ж як значимі окремими групами та людьми.

Виходячи з того, що в основі соціальної події знаходиться зміна, варто одразу зазначити, що змінюються не лише об'єкт, суб'єкти також зазнають зворотного впливу цієї зміни. Разом з тим, соціальна подія завжди є певної єдністю, спільністю, тобто цілісністю, тож суб'єкт соціальної події пізнає та перетворює цю цілісність. Такими суб'єктами виступають особистість, соціальна група, спільнота, суспільство, а інколи і людство загалом.

Знову ж таки, згадаємо, що ключовою характеристикою суб'єкта завжди є його активне, діяльнісне, пізнавальне відношення стосовно оточуючого світу. Як зазначає у даному контексті В.І. Воловик «діяльність людей завжди проявляється в конкретних формах» [2, с. 118], при чому деякі з таких форм стають традиціями, а інші є проявами новаторства, тобто якісно новими формами. Цілком правомірно говорити в такому ж ключі і про соціальні події як про різноманітні численні форми поєднання традиційного та новаторського. Так, можна навести чимало прикладів, коли соціальні події внаслідок повторюваності набувають стійкого характеру та перетворюються на певні традиції, ритуали.

Актуальність вивчення розвитку ісламу у Франції пов'язана передусім з об'єктивними чинниками. Дослідники зазначають стрімкий розвиток такої тенденції, як ісламізація Європи. Так, завдяки високому рівню народжуваності й напливу емігрантів із Північної Африки, Близького Сходу та Південної Азії мусульманське населення Європи за останні 30 років зросло втричі. Якщо така тенденція збережеться, то до 2020 р. мусульмани складатимуть щонайменше 10 % населення країн Євросоюзу [1]. У Франції зараз проживає приблизно п'ять мільйонів мусульман – це одна з найбільших громад у Європі, тому конфлікти, проблеми та зміни, що відбуваються всередині цієї релігійної групи, дуже гостро відчуються французьким та європейським суспільством. Дві третини французьких мусульман – вихідці з країн Магрибу, Туреччини та Ірану. Кожного року громада поповнюється, приблизно, на сімдесят тисяч корінних французів, навірнених в іслам [2]. У країні нараховується п'ять соборних мечетей, близько двох тисяч ісламських асоціацій (Національна федерація мусульман Франції, Союз ісламських організацій Франції та ін.), релігійних і культурних центрів, політичних партій і рухів.

Особливістю французького ісламу є те, що віра та ставлення до релігійної практики значно відрізняються у різних поколінь – іммігрантів з мусульманських країн та мусульман, народжених вже у Франції. Для віруючих похилого віку іслам постає захистом від «зараження віруваннями та звичаями традиційного французького суспільства» [3]. Натомість, представники молодого покоління не закриваються від зовнішнього впливу на громаду, а намагаються знайти гармонію, визнаючи себе і мусульманами і громадянами Французької республіки одночасно. Іслам французької молоді є елементом власної ідентифікації в суспільстві, постаючи вже як джерело моральних цінностей. Проте релігійні правила і норми не завжди дотримуються: «Іноді прийняття ісламу мотивується лише бажанням ідентифікуватися мусульманином, а культурна приналежність стає більш важливою, ніж релігійна» [4]. У багатьох випадках дотримання закритого, общинного ісламу є наслідком нездатності інтегруватися у французьке світське суспільство [5].

Серед проблем, з якими у наш час стикається французький іслам, передусім, це взаємовідносини між ісламом та законодавством Франції, і сумісність мусульманської релігії з такими республіканськими цінностями, як свобода, рівність, світськість. Дуже часто виявляється фактична несумісність ісламських законів та законів Французької республіки в питаннях особистого статусу мусульманина і освіти. Крім цього, проблемою розвитку ісламу у Франції є недостатня кількість священнослужителів – імамів, інтегрованих у французьке суспільство і знайомих з його особливостями.

Окремою проблемою є феномен ісламофобії на території Французької республіки. Дуже часто відбуваються акти агресії проти мусульманських громад,

здатна асимілювати їх в існуючу когнітивну структуру. Даний «новий» механізм пізнання утворює підґрунтя новим «приспосовуванням», оскільки останнє завжди виступає як результат дисбалансу, а те, що спричиняє дисбаланс, обов'язково відноситься до наявної когнітивної структури суб'єкта. По мірі адаптаційного процесу, невідома раніше і недоступна уподібненню інформація асимілюється, набуває певного вираження у знанні або вірі, що в подальшому визначається у певному ставленні, відношенні до оточуючого середовища у вигляді зрівноважуючого останні переконання. Подвійні процеси уподібнення та приспосовування разом з акумулюючим врівноваженням зумовлюють та забезпечують безперервне інтелектуальне зростання.

Концепції, будучи необхідною передумовою формування переконань, визначають лише пізнавальну сторону – наявність у людини інформації про навколишній світ. Безумовно, така інформація не стає переконанням. У даній якості вона виступає тоді, коли збагачується емоційно-вольовим відношенням особистості до закладеного в ній змісту.

Для того, щоб сформувані думку (мисль), щоб вона була доступною верифікації, вербалізувати її, необхідно перебувати на досить високому щаблі абстракції, потрібно вміти відокремлювати знання від тих предметів, до яких воно відноситься, воно повинно бути верифіковано, переведено в систему значимих та значущих символів, або вербалізувати його. Тільки на цьому шляху мислення стає пізнанням. Формування уявлень про рефлексію відображення – виключно важливий момент становлення розуміння, надання смислу, предметного смислу, який переростає у переконання та об'єктивується в інтерсуб'єктивному смислово-полі й у діалектичному взаємозв'язку з експериментальним досвідом та практикою стає принципом духовно-практичного освоєння дійсності. Практична реалізація ідеї здобуває якості переконання, проявляючись в активній діяльності, соціальній поведінці й конкретних вчинках, визначаючи тим самим життєві позиції особистості, соціальної групи, спільноти тощо.

Література

1. Вригт Г.Х. Логика и философия в XX веке // Вопросы философии, -1992. – №8. – С. 80-91.
2. Гемпель К.Т. Логика объяснения. – М.: Дом интеллектуальной книги. Русское феноменологическое общество. – М., 1998. – 240 с.
3. Кримський С.Б. Запити філософських смислів. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2003. – 240 с.
4. Крымский С.Б. Контуры духовности: новые контексты идентификации // Вопросы философии, -1992. – №12. – С. 21-28.
5. Мамардашвили М.К. Стрела познания (набросок естественноисторической гносеологии). – М.: Школа «Языки русской культуры». – 1997. – 304 с.

Разом з тим, варто акцентувати увагу на тому, що суб'єкти соціальних подій включені на лише до суб'єкт-об'єктних відносин, але й до суб'єкт-суб'єктних, які можуть мати конструктивний, або деструктивний характер. Разом з тим, наслідки таких відносин різнитимуться, адже і деструктивні суб'єкт-суб'єктні відносини, у вигляді, соціального опору, наприклад, матимуть на меті протистояння певній соціальній несправедливості. Звідси, розглянуті нами суб'єкти соціальних подій за критерієм характеру їх діяльності можуть бути конструктивно та деструктивно спрямованими.

Така ситуація обумовлена ще й тим, що між суб'єктами суспільних відносин в цілому, а відповідно і соціальних подій зокрема існує складна система різноякісних зв'язків, серед них структурні, генетичні, зв'язки субординації та управління тощо. Внаслідок цього складність системи зв'язків між суб'єктами, що містять у собі спектр і взаємообумовлюючих і взаємовиключаючих факторів, проявляється у суб'єкт-об'єктних, суб'єкт-суб'єктних та врешті суб'єкт-об'єкт-суб'єктних відносинах у соціальних подіях, що потребує подальшого ґрунтовно дослідження в контексті систематизації соціальних подій відповідно до їх суб'єктів.

Таким чином, дослідуючи суб'єкти та об'єкти соціальної події, зв'язок між якими виявляє ключову закономірність у розумінні сутності феномену соціальної події, визначено наступне. Можлива градація соціальних подій за об'єктом на особисті, групові, суспільні, загальнолюдські, при чому можливі трансформації та переходи від одного рівня до іншого. Суб'єктами соціальної події виступають особистість, соціальна група, спільнота, суспільство, а інколи і людство загалом. Зв'язок між суб'єктом та об'єктом соціальної події проявляється у складних суб'єкт-об'єктних, суб'єкт-суб'єктних та врешті суб'єкт-об'єкт-суб'єктних відносинах.

Література

1. Грякалов А. А. Философия современности и антропология события / А.А. Грякалов // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. – 2005. – Т. 5, № 10. – С. 46–58.
2. Воловик В. И. Философия политического сознания / В.И. Воловик. – Запорожье: Просвіта, 2006. – 169 с.

Лепский М.А.

доктор философских наук, профессор,
заведующий кафедрой социологии ЗНУ

СУЩЕСТВЕННЫЕ СДВИГИ МОДЕРНИЗАЦИИ КАК ДЕТЕРМИНАНТЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ НАПРАВЛЕНИЙ ПРОГНОЗИРОВАНИЯ

Модернизация своим корневым значением происходит из понимания современности, идеи, которая рефлексивируется не только в контексте модальностей времени – прошлое-настоящее-будущее, но в понимании Нового времени, эпохи Модерна. В эпоху Модерна вкладывался смысл разрыва традиционной циклической культуры средневековья, выхода истории в новое время разума и просвещения. Проект, в котором наука как объективное отражение истины с идеалами «эпистемы», рациональности и прогресса, способен изменить жизнь к лучшему.

Французская революция всколыхнула Европу и продемонстрировала не только силу буржуазии, которая преодолевала ремесло в новом качестве «техне» мануфактур, проявила городскую доминацию в развитии, силу городского самоуправления – коммун, определила военную теорию исследования стратегии. Изменения существенных характеристик жизни и ее организации, поиск «эпистемы» в различных предметных областях теории и развитие искусственной сферы «техне» в практике – все это обозначило меры будущего качественного скачка, в логике индустриализации, развития крупных фабрик и заводов, которые изменили смысл, организацию, структуру, функции и повседневность города.

Во многом понимание Нового времени, Модерна происходило, если использовать терминологию Г. Шедровицкого, в «точках сборки», или, по Ю. Хабермасу, в «организационном ядре» общества в определенности времени.

Так, Ю. Хабермас акцентировал внимание, что Новые структуры общества, с точки зрения рационализации в исследованиях М. Вебера, создавались посредством размежевания двух функционально связанных друг с другом систем, как они оформились вокруг организационного ядра капиталистического производства и бюрократического государственного аппарата, захватывая повседневность [1, 7-8].

Повседневность при этом формировалась в поселенческом (городском, сельском) и путевом (транспортном и инфраструктурном дорожном) пространствах. Эти формы повседневной определенности в пространстве отражаются в оседлом и кочевом (миграционном) способе организации жизни или ее части, укорененности и подвижности, отцентрированном в проживании и связанном в путях сообщения быте. В капиталистическом городе отцентрированность связана с производством, и связанность путей сообщения вызвана всем циклом производства, обмена, распределения и потребления.

Г. Гегель в «Феноменологии духа» Новое время обозначил в контексте «время эпохи», противоположной прошлому открытости будущему, что было подхвачено Ф. Шеллингом и, по мнению Ю. Хабермаса, всемирно исторический процесс вызвал рассмотрение времени как ресурса разрешения проблем, определении силы и власти времени, гегелевского «духа времени», с последующим разграничении Нового времени и нашего современного (Новейшего) времени [1, 12-13].

К. Маркс и Ф. Энгельс обосновали «формационную сборку» Нового времени – в формационных противоречиях между производительными силами и производственными отношениями, в которых борьба классов – буржуазии и пролетариата имеют антагонистический характер [2].

Выход в изменении, огосударствлении собственности ради обобществленного общества, для достойной жизни «человека труда». Точкой сборки Нового времени в переходе к Новейшему времени стало его «справедливое государственное классовое устройство».

Именно поэтому в советской историографии Великая октябрьская социалистическая революция 1917 года определила начало Новейшей истории. В XX веке «обобществление государства» прошло в попытках нескольких форматов. Один, социалистический, попытка поставить в центр государства интересы производителей пролетариата, и уничтожение классов эксплуататоров. Но под давлением мировых войн и интервенций сформировалась военно-иерархическая

світлом змінюються по мірі набуття досвіду. Для нових взаємодій необхідна певна реорганізація притаманних людині елементів когнітивної структури, які, в свою чергу, зумовлені змістом конкретних умов існування.

Якість взаємодії суб'єкта з середовищем залежить від типу його когнітивної структури. Певною реакцією через призму пізнавальної структури виступає знання, що має відношення до встановлення відповідностей між когнітивними структурами й середовищем. Когнітивна структура, що «включається» в певний момент часу, накладає певні обмеження на те, що може сприйматися, уподібнюватися, іншою мовою асимілюватися суб'єктом; а так як когнітивна структура змінюється, стає можливим асимілювати різноманітні аспекти оточуючої реальності.

Але ж стає зрозумілим, що будь знання єдиним елементом когнітивної структури, або будь єдиним когнітивним процесом асиміляція, не було б можливим інтелектуальне зростання, тому що суб'єкт, спираючись на «достатнє», продовжував би уподібнювати, асимілювати свій досвід в уже існуючу когнітивну структуру. Так чи інакше, іншим, не менш важливим по значущості елементом пізнавальної активності є віра, що забезпечує механізм інтелектуального зростання, активізує процес пристосування, за допомогою якого модифікується й пізнавальна структура.

Будь-яке зіткнення людини з новою ситуацією включає в себе і знання, і віру, й «запускає» процеси уподібнення і пристосування. Ситуації або події, для яких у суб'єкта пізнавальної діяльності присутні в наявності відповідні реакції, уподібнюються, асимілюються, й ці процеси ґрунтуються більш на знанні, але, в тих випадках, коли не існує готових реакцій, наявних удатностей до них, необхідним є пристосування, що ґрунтується більш на вірі. Таким чином, будь-який досвід, що набувається містить в собі два рівно значущих процеси, а саме упізнання, що базується більш на переконанні-знанні, яке співвідноситься з процесом уподібнення, та пристосування, що базується на вірі-переконанні, за результатами якого модифікується когнітивна пізнавальна структура. Суб'єкт, людина взаємодіє зі світом у відповідності з минулим досвідом, за допомогою «уподібнення», але кожне нове переживання містить в собі певні аспекти, що не схожі на те, з чим людина зіштовхувалась раніше, й саме ця унікальна частина досвіду викликає зміни в когнітивних структурах за допомогою пристосування, що набуває свого вираження у переконанні. Саме в переконанні врівноважуються знання і віра, стають конгруентними процеси уподібнення та пристосування, в чому виявляється постійне прагнення до рівноваги й балансу, певна тенденція організувати свій досвід для досягнення максимальної адаптації.

Оскільки на унікальні аспекти ситуації не має можливості надати відповідь на ґрунті накопичених знань, незнайомі характеристики викликають певний когнітивний дисбаланс, тому ментальні структури суб'єкта перетворюються для прийняття нового досвіду, певні речі сприймаються на віру, виникає певна впевненість, тим самим встановлюється необхідний баланс. Крім того, пристосування зумовлює певні вектори до нових взаємодій з середовищем, пояснює причини змін ментальних структур, і якщо знов відбудеться зіткнення з новими умовами, елементами, характеристиками оточуючого середовища, то вони не стануть причиною дисбалансу, людина, як суб'єкт пізнавальної активності, буде

8. Птахіна О.М. Сутнісні характеристики феномену «взаємодія» / О.М. Птахіна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: збірник наукових праць. – 2009. – Вип. 5. – С. 168-175.
9. Савка В.Є. Соціальний інститут/соціальна інституція: спроба термінологічного розмежування та визначення / В.Є. Савка // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. – 2009. – №15. – С.158-162.
10. Философия любви. В 2 т. / Сост. А.А. Ивин. – М.: Политиздат, 1990. – Т.2: Антология любви. – 605 с.
11. Флиер А.Я. Культура. Любовь как культура (предварительные заметки) / А.Я. Флиер // Общественные науки и современность. – 2005. – №4. – С. 167-176.

Корнієнко Є.

студент факультету соціології та управління ЗНУ

СУБ'ЄКТНІ КОГНІТИВНІ МЕХАНІЗМИ ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СВІТУ

Підвалини пізнання, які формуються, й об'єктивні умови життя, також соціальне оточення й навколишнє духовне середовище, подвійно визначають дослідження проблеми: по-перше, зумовлюють специфіку взаємозв'язку віри й знання в процесі пізнання; по-друге, напрямки дослідження проблеми залежать від тих світоглядних позицій і, відповідно, характеру переконань на які спирається дослідник.

Пріоритет джерела інформації й логічний статус вихідних концепцій визначають характер переконання. Тут важливо розрізнати «стихийні» переконання і переконання, які «раціонально» формуються. В основі переконань, які формуються стихійно, лежить віра, коли певні ідеї приймаються без раціонально-критичного їхнього обґрунтування, перевірки, пояснення; вихідна ідея сприймається під впливом авторитету традицій і так далі або під безпосереднім впливом соціального інтересу. Інший характер носить метод формування «раціонального» переконання, в основі якого лежить знання. Його особливість – обґрунтування в межах досягнутих знань раціонально аргументоване міркування.

В даному контексті, переконання, як певний феномен індивідуальної та суспільної свідомості, виявляється як певне духовне явище, відношення до світу, як позиція, настанова відносно певного об'єкта дійсності, соціальної реальності, і нарешті, як поведінкова реалізація. Переконання виступає як психосоціальний феномен, феномен індивідуальної та суспільної свідомості, що є вираженням відношення та принципового ставлення суб'єкту до світу, соціальної дійсності, що сприяє процесу його включення в систему інтегральної взаємодії, визначає соціальну поведінку суб'єкту та зумовлює вектори його розвитку.

Пізнавальна активність завжди спрямована на створення оптимальних умов для існування людини в існуючих умовах. Пізнавальні процеси дозволяють суб'єкту успішно взаємодіяти з навколишнім середовищем. Певні елементи когнітивної структури людини, суб'єкту визначають спосіб її взаємодії з навколишнім середовищем. Вони можуть відбиватися у зовнішніх поведінкових проявах, або виявляти себе в побудові мисленевих конструктів, діяти неявно, приховано. Вочевидь, доступні суб'єкту пізнавальної активності способи взаємодії з оточуючим

бюрократія, як всяка бюрократія схильна до догматизації і, відповідно, до насильства і своєволію.

Іншим форматом обобществлення общества став проект націонал-соціалістический – спроба в центр держави поставити націю з її індустріальним, домінуючим значенням Транснаціональних німецьких корпорацій під контролем жорстко-тоталітарного воєнізованого держави без зміни класового устрою общества з пошуком ідеологічного містического обґрунтування минулого тисячолітнього рейха. Модерн був повністю знищений в тотальному обобществленні державою інших народів, націй і держав в милітаризмі фашистської Італії, нацистської Німеччини, воєнщини Японії. В цьому деформованому обобществленні не тільки індустріалізація була принципом капіталістического виробництва, але і архаїзація, рабський труд покороєних народів і індустрія смерті.

Містический, антинаучний тунель свідомості з його індустріальним геноцидом був знищений імперіалістическим капіталізмом і соціалістическою тотальністю індустріалізації, нацизм і фашизм були осуджені в їх людоненавистническою сутності на Нюрнберзькому процесі.

Новий формат визначення Модерна, сучасності проходив в протистоянні соціалістическої і капіталістическої системи в тенденціях боротьби за лідерство в прогресивному розвитку, зрозумілому в індустріальній визначеності (прежде всего в валовому національному продукті і валовому продукті на душу населення), політико-державному устрою, і в пошуку єдності в рішенні глобальних проблем людоства.

Поступово розвиток виробничих сил, як революціонізація економіческої детермінанти, привело до обґрунтуванню інформаційного вектора розвитку. С «легкої руки» Ёнедзи Масуди, Збігнева Бжезинського, Елвіна Тоффлера цей вектор в постіндустріальному пошуку координат визначення «інформаційного общества». Пошук свєрхприбыли в економіческому форматі і мобілізації мас в політическому форматі був визначений в розвитку інформаційного впливу на людоческий фактор і капітал розвитку. В економіческому форматі це відобразилось в розвитку маркетингу і реклами (визучення і формування впливу на поведінку споживачів в продвіженні товарів і послуг), а також менеджєризації бізнес-управління. В політико-державному форматі інформаційне розвиток визначило розвиток пропаганди (в значенні інформаційного впливу держави), державно-політическої менеджєризації, публік рилейшнз, зв'язей з обществом і (продвіження символіческого і іміджевого капіталу людої форми влади). В останньому випадку продвіження символіческого капіталу, якщо використовувати концепцію Е. Тоффлера, влади знання, багатства і насильства [3].

Менеджерізація, дифференціація, і розвиток стратегіческого управління (як генералізації діяльності масштабних суб'єктів) інтегрували суб'єктну діяльність інформаційного общества. Качєственный скачок розвитку людоства, як епохи Модерна, стала тем вызовом закритої моделі розвитку соціалізму, котрий «прорвал» закритість» і знищив соціалістическу систему в механізмі хаотіческого реформування общества

«прорабами перестройки». На смену социалистической закрытости и застою люди ожидали социально-гуманитарного развития и повышения качества жизни, а получили «криминальную революцию» передела государственной собственности.

Информационная современность с ее новым распределением труда, усложнением собственности (появлением интеллектуальной собственности), появлением новой идентичности субъективной деятельности, столкнулась с криминальными войнами за передел собственности, разрушением индустриального производства в бессистемности и поиске быстрого обогащения (вплоть до продажи индустриального оборудования по цене металла). Существенными стали информационные войны в различных сферах жизнедеятельности.

Современность в постсоветском пространстве приобрела черты неупорядоченной сложности и хаотичности, т.е. обладала иными характеристиками, чем устойчивый западный мир (с упорядоченной сложностью, например, объединения Евросоюза). На этом фоне развала произошло перераспределение в мировом производстве, в котором внутренняя некорентоспособность легкой промышленности и сферы потребления вместе с открытостью дали широкий рынок для турецких, польских и китайских товаров, что определило их динамику развития. Вместо прогрессивного развития все заговорили о модернизации как синониме победившего западного пути развития и глобализации, как возможности формирования мировой цивилизации.

Современность с привычными системами координат рухнула, и поиск новых координат самоопределения стран в теоретическом плане преобразовался в поиск содержания «постмодернизма», «постиндустриализма», «постсовременности». Постмодернизм вызвал деструкцию современной научной рациональности и определил нарративный поворот, основным субъектом которого стал человек, социальные группы и общности, излагающие и рассказывающие, играющие и нацеленные на потребление информационных событий. Синкретизм постмодернизма не предложил постнеклассическую (в значении классификации В.С. Степина) рациональность, отрицают ее, подвергнув рациональность как поиск истины, деструкции, предложив игру смыслами и субъектный выбор интерпретации, своеволие ризомы.

Доминанция субъект-субъектных отношений в информационной коммуникации, в отличие от коммуникации деятельностной, теряет объект, в замещении объективного мира – миром виртуальным в приоритете «техне» над «эпистемой», в целостности и связанности информационными технологиями, информационной среды, Интернет и виртуального пространства средств массовой информации. Города стали информационными репрезентантами ключевых международных производств транснациональных корпораций в рекламе, связях с общественностью (мирового уровня), замещение Интернет –технологиями распределения, покупки и потребления, с повышением значимости средств почты, виртуальных переводов и торговых отношений.

Разрушается только государственная пропаганда, поскольку Интернет самоорганизация не заинтересована в государственной интеграции, а пропаганда всегда инструмент мобилизации общества и тотальности. Пропаганда осталась только в руках государств, борющихся за мировое лидерство и за формирование

негативні очікування. Цей етап є визначним у коханні, оскільки у разі відмінності реального від бажаного, настає криза стосунків, що може призводити до їх зникнення.

Розчарованість, протягом якого суб'єкти переживають безліч негативних емоцій, що зумовлено кінцевою трансформацією позитивного образу партнера у негативний. Як зазначає Л. Камерон-Бендлер, у випадку здатності переживати позитивні емоції, згадуючи минулі етапи, та наявності бажання повернутися до них, суб'єкти кохання можуть зберегти стосунки між собою.

Досягнення порогу являє собою період, коли у суб'єктів виникає впевненість у тому, що стосунки завершені та сенс зберігати їх відсутній. Слідом за прийняттям подібного рішення відбувається перевірка його правильності та винесення кінцевого рішення.

Розрив стосунків є діями, що направлені на те, щоб більше не взаємодіяти з об'єктом кохання. Можливі випадки, не дивлячись на переконання у тому, що стосунки відсутні, коли взаємодія не припиняється, змінюючи своє змістове наповнення. Так, партнери складають «угоду» про обмеження контакту між ними, зводячи його до спілкування на поверхневій темі. У якості причини, що впливає на прийняття такого рішення, вважаємо відсутність альтернатив, страх перед новим коханням, відповідальністю та обов'язками.

Отже, кохання є соціальною взаємодією, оскільки для нього властиві такі елементи: дві дієві особи, цілеспрямованість, комунікація, що виражається обміном символами, що несуть певний смисл, ситуативність, соціально-культурна обумовленість, наявність стимулів та винагород. Кохання відрізняється поведінковими корелятами, та залежністю від фактору часу, завдяки чому у стосунках виділяємо етапи привабливості, захопленості, звикання, очікування, розчарованості, досягнення порогу та розрив стосунків.

Література

1. Гозман Л.Я. Психология эмоциональных отношений / Л.Я. Гозман. – М.: МГУ, 1987. – 175 с.
2. Кармин А.С. Любовь и культура: культурные сценарии любви [Электронный ресурс] / А.С. Кармин. – Режим доступа: http://kdpu.edu.ua/download/kaf_philosoph/AkProD/Zbirka04/b-Karmin.pdf.
3. Климова С. В. Социальный феномен любви / С. В. Климова // Социологические исследования. – 2009. – №9. – С. 79-88.
4. Крейдлин Г.Е. Невербальная семиотика: Язык тела и естественный язык / Г.Е. Крейдлин. – М.: Новое литературное обозрение, 2002. – 592 с.
5. Масюк О.П. Любовь как форма гармонизации людских отношений в современных условиях / О.П. Масюк, Д.С. Макаренко // Культурологический вестник: научно-теоретический журнал. – 2010. – Вып. 24. – С. 163-169.
6. Мелихова И.А., Кузин Е.Д. Отношение девушек и юношей к чувству любви. [Электронный ресурс] / И.О. Мелихова. – Режим доступа: http://www.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/NiO/2009_8/2_rozdil/Melyhova,%20E.D.%20Kuzyn.htm.
7. Петрушин С.В. Любовь и другие человеческие отношения / С.В. Петрушин. – СПб.: Речь, 2006. – 144 с.

традиційності з часів античності, а, наприклад, середньовічним трубадурам заборонялися які-небудь інші форми залицяння [11]. Хочемо зазначити, що любовний епістолярій на сьогодні поступається вираженню кохання через електронні листи чи SMS-повідомлення, що свідчить про ситуативність кохання у залежності від історично-культурного розвитку.

Кохання ситуативне, залежить від конкретної ситуації, як і будь-яка взаємодія залежить від розуміння контексту, у якій вона відбувається [8]. Партнери виражають свої почуття один до одного, керуючись середовищем, у якому вони знаходяться. Якщо наодинці їх стосунки можуть мати яскраво виражений характер, то перебуваючи у оточенні інших учасників суспільного життя, їм доводиться керуватися «неписаними» нормами.

З огляду на вище наведене, кохання є сукупністю суспільних моделей поведінки між чоловіком та жінкою, яких вони дотримуються по відношенню один до одного, а їх дії є взаємообумовленими та знаходяться у причинно-наслідковому зв'язку. Кохання характеризується чіткими поведінковими корелятами, які не є властиві для інших почуттів чи стосунків. Так, закохані у два рази більше говорять один з одним, та у вісім разів більше часу проводять, дивлячись у очі один одному [1].

Оскільки кохання є процесом, то фактор часу відіграє важливу роль у ньому. Досліджуючи тему кохання, дослідники намагалися поетапно окреслити існування кохання від його зародження до закінчення. Так, Стендаль виділив наступні етапи [10, 292-296]: захоплення, мрія, надія, безпосереднє кохання, кристалізація, сумнів, друга кристалізація, після якої кохання зникає.

Вважаємо за необхідно виділити такі етапи кохання як соціальної взаємодії.

Привабливості – формування та обмін невербальними знаками взаємного інтересу, під час якого кожен з суб'єктів кохання перевіряє ступінь відповідності поведінки партнера власним критеріям привабливості. У разі прийняття поведінки, що демонструється, приймається рішення, чи партнер є привабливим. Слід зазначити, що оскільки для даного етапу характерне демонстрування «фасадних» поведінкових практик, то відповідності досягти не складно.

Захопленість, яка настає у випадку, якщо поведінка партнера відповідає критеріям протягом тривалого часу. Партнери на даному етапі часто зустрічаються, можливо, взаємодіють як подружжя. Поведінка суб'єктів заснована на ілюзіях відносно якостей партнера, його потреб та можливостей, тобто проявляється ідеалізація, а раціональне та логічне відходить на другий план. У повній мірі проявляє себе закоханість, що є фізіологічним збудженням, реакцією на «маску» партнера [7].

Звикання як переживання звичності, зниження відчуття новизни стосунків, проявляється у тому, що якості, особливо зовнішності, що були джерелом захвату, сприймаються як належне. Даний період характеризується нейтральними емоціями, та є короткочасним.

Очікування є етапом стосунків, на якому суб'єкти починають знаходити відмінності між ідеальним, створеним фантазією захопленої людини, та реальним образом, виявленим у результаті спостережень за поведінкою об'єкта. Партнери відмічають один в одного моменти відсутності бажаної поведінки та фіксуються на

мирових властних інститутів. Домінація искусственной среды, связывание которой определяет качественные изменения в экономической организации труда и политического управления, определяет новый этап развития современности. Одновременно не только продукты труда, но эффективные фракталы организации тиражируются. Известным примером является «Макдональдс», который тиражирует не только продукты, но логистику и организацию, производство и рекламу, синхронизируя их по всему миру, по подобию формируются и другие конкурирующие сети.

Государству отводится роль института услуг, а не института интеграции общества, института насилия для распределения налогов, а не субъекта развития, проектирования будущего. На смену тотально-государственной организации масс в индустриализации вводятся смыслы мировых кластеров в разделении труда, сетей и альянсов, определяющих доминирование самоорганизации над государственным управлением. Вертикальная организация общества «провисает», но горизонтальная самоорганизация становится доминирующей во фрактальном тиражировании технологий (в развитии бенчмаркинга, логистики, партисипативного управления и адхократических (собранных под проект) структур.

Расширяется стратегическое поле борьбы за конкурентные преимущества, актуализируется стратегическое управление и стратегическая разведка в своей сфере деятельности. В современности создаются новые коммуникаторы, «связывающие» различные институты влияния: PR (паблик рилейшнз, связи с общественностью), пресс-служба (со средствами массовой информации); IT-менеджеры (администраторы сайтов, связи в интернет пространстве); GR-менеджеры («Government relations», говермент рилейшнз, связи с государственной системой управления); HR-менеджеры («human resources», менеджеры по персоналу, или «охотники за профессиональными головами»); переговорщики, модераторы, медиаторы, сетевые маркетологи и просто «информационные проходимцы и мошенники».

Постепенно эмерджентность развития информационной сферы определяет качественные изменения общества. Результатом этого развития стали «сетевые революции», определяющие сетевые и виртуальные потенциалы изменений и организации масс. Так, высокий уровень качества жизни в Ливии не спас авторитарный закрытый режим от сетевой революции, которая распространилась в Северной Африке. Как мы уже знаем по опыту развала Советского Союза, Югославии и социалистической системы в целом, на смену государственного регулирования приходят системы насилия в борьбе за собственность, этнические конфликты и криминальные революции. Борьба входит в формат жесткого противостояния мировых игроков за собственность и борьбы местных игроков за их поддержку и власть. С концентрацией религиозных, националистических и других идеологий, с новыми сетевыми технологиями партизанской и террористической войны.

Глобализация в ее экономическом, властно-политическом и анклавном (территориально-городской связанности) измерении определяет качественно новые характеристики целостности интеграции с возрастанием механизмов самоорганизации и управления хаосом. Так, в индустриальном социально-

технологическом укладе национальные государства основывались на формировании национального рынка в массовом производстве и его расширения за счет экспорта, а производство и производительные силы обеспечивались развитием науки. Теперь индустриальные основы зависят от лидерства не только в науке, но и в возможности ее содержать и защищать интеллектуальную собственность на международной арене.

Теперь общества ставят под сомнения доминанту государства в формировании целостности, поскольку основа обмена, распределения, потребления и организации производства связана с информационным рынком и его обслуживанием, формированием информационно-символического капитала, перемещения людей (миграции и туризма) на основе символических полей качества жизни. Информационные научные технологии определены анклавами инновационно-когнитивного уклада (по мнению С. Переслегина, С. Глазьева и др.), какими часто являются столицы, в прямом и переносном смысле. В переносном смысле мы понимаем под столицами территории – лидеры инноваций. Все это подпадает под определение «анклавной модернизации», развитие национальных центров, тех городов, в которых концентрируются финансово-материальные, интеллектуальные, властные (рекрутируются элиты во власть) и другие ресурсы. Одновременно существует национально-государственная модернизация стран-лидеров развития, центров инновационного развития в целом, способных выдвигать проекты будущего страны и с помощью государственного института их реализовывать. Эти страны становятся центрами для периферии, для стран с догоняющей модернизацией.

Подводя итоги, отметим следующее.

Во-первых, поиск адекватных названий современности – как «постсовременность», «неопостмодернизм», не отражает будущее в современном, поскольку современность как настоящее время отражает способность и действительность разрешения перспективных существенных для будущего проблем в конкретной деятельности субъектов.

Во-вторых, эмерджентность и связанность современности требует гармонизации «эпистемы» (поиска истины, хронотопичности сферы знания), «техне» (развития технологий, хронотопичности искусственной сферы), и метиса (термин введенный Дж. Скоттом [4] для обозначения конкретного опыта локальной практики деятельности, ее цикличности и хронотопичности). Поскольку именно метис сейчас означает «узлы сборки» «эпистемы» и «техне» в практике конкретных субъектов, что актуализируется в горизонтальной организации (сетей, кластеров, альянсов и кластеров инноваций).

В-третьих, конкретный характер «узлов сборки» или «точек роста» будущего связаны с развитием институтов науки, образования и «фабрик мысли» (научно-исследовательских центров конкретных субъектов развития). «Фабрики мысли» как новационные центры, становятся пространством тиражирования и распространения инноваций, как фракталов в связанной системе.

В-четвертых, специфика модернизации в обществе определяет субъектную деятельность по формированию будущего, а значит и специфику прогнозирования. Так, в развитых странах формируются системные и комплексные системы

центральным понятиям деяких соціологічних теорій: соціального обміну Дж. Хоманса, символічного інтеракціонізму Дж. Міда, управління враженнями Е. Гоффмана, психоаналіз З. Фрейда, феноменології А. Шютца, етнометодології Г. Гарфінкеля. У основі лежить уявлення про те, що соціальний діяч, індивід або суспільство завжди знаходяться у фізичному чи мисленому оточенні інших соціальних діячів і поведяться відповідно до цієї соціальної ситуації. Це система взаємообумовлених соціальних дій, зв'язаних циклічною залежністю, при якій дія одного суб'єкта є одночасно причиною і наслідком у відповідь дій інших суб'єктів.

Кохання як соціальна взаємодія завжди має мету, направлену на щось чи на когось. Це робить можливим розгляд кохання як одного з типів соціальної взаємодії – співробітництва – взаємопов'язаних дії індивідів, спрямованих на досягнення загальних цілей, протягом яких задовольняються обоюдною вигодою для взаємодіючих сторін. Кохання є проявом соціальних стосунків між чоловіком та жінкою, у яких обидва партнери орієнтовані на виникаюче між ними однойменне почуття. Проте еротичні стосунки можуть бути не направлені на виникнення кохання, супроводжуючись позитивними та негативними переживаннями (почуттями поваги, взаєморозуміння, відповідальності, ненависті, презирства, роздратування та ін.) [3, 81]. Тобто, еротичні стосунки не можна ототожнювати з коханням, якщо партнери на ставлять за ціль його виникнення.

Аналіз кохання як соціальної взаємодії може здійснюватися, ґрунтуючись на наступному. Будь-яка взаємодія завжди є комунікацією, оскільки означає не тільки прямий обмін інформацією, але й обмін смислами. Закохані можуть не говорити жодного слова та не намагатися повідомити нічого один одному, але той факт, що один партнер може спостерігати за діями іншого, при тому, що інший знає про це, робить їх активність соціальною взаємодією.

Символи – предмети, цінності та мова – є об'єднуючими елементами соціальної взаємодії, що простежується у Дж.Г. Міда. Кохання зовнішньо виражене, а тому доступне для спостереження. Кохання має на увазі обмін символами, декодування яких відбувається партнером. В залежності від ситуації такий жест як підморгування може розглядатися як загравання чи залицання, а в іншій – як підтримка, схвалення. Висловлювання «Я тебе кохаю» можна вважати найбільш яскравим символічним втіленням кохання, що може означати «Я відчуває потребу в тобі, у твоїй присутності. Я хочу бачитися, спілкуватися з тобою, постійно турбуватися про тебе, захищати та підтримувати тебе. А коли тебе немає поруч, мрію про зустріч з тобою» [6]. Вислів є зрозумілим усім носіям конкретної мови, але не вичерпується всезагальним смислом, оскільки для кожного означає дещо своє. Окрім того, інтонація з якою його було виголошено, також несе смислове навантаження. Так, бурчання «собі під ніс» фрази «Я тебе кохаю» чи, навпаки, виголошення її гарно поставленим голосом розглядається як прояв нещирості, вимова її жалібним голосом – не як освідчення у коханні, а скоріше як бажання викликати в об'єкта жалібність та пробудити у ньому аналогічне почуття, може містити докір [4, 238].

У різних культурах кохання має своє вираження: у європейських та азійських народах під час поцілунку ніс прижимають до щоки партнера, вуста безпосередньо контактують, а у ескімосів у поцілунку слід потертися носами [2]. Віршовані послання є майже відкритою формою освідчення у коханні, що набуло

ФЕНОМЕН КОХАННЯ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Наукове осмислення феномену любові та кохання має міждисциплінарний характер. Аналізу феномену присвячені роботи психологів, філософів, соціологів, культурологів, дослідників етики та моралі та інших.

Соціологічний аналіз зорієнтований на феномені любові як дійовій активності, де любов – це «здатність, що заснована на відтворенні почуттів прив'язаності, дружби, поваги, симпатії, взаєморозуміння, толерантності та свободи за для відтворення єдності з бажаною часткою світу» [5, 164]. В соціологічній науці любов розуміється як емоційно забарвлене відношення до певного об'єкту, що виражається у потребі ідентифікації з ним.

Кохання може виступати як соціокультурний феномен, екзистенціальний атрибут, спосіб відношення до «іншого», суб'єктивне переживання, одна зі специфічних форм відчуження, спосіб самореалізації особистості, одна з форм сексуальних практик, форма трансценденції, онтологічний принцип, етичний принцип.

Суперечливим є розгляд любові та кохання як соціальних інститутів – певних моделей, правил поведінки соціальних акторів, які дозволяють їм на засадах раціональності, обрати оптимальні варіанти можливих дій в конкретних ситуаціях [9]. Через багаточисленність підходів до виявлення структури та сутності соціального інституту, неможливо чітко виявити місце кохання у даному феномені. Ми вважаємо, що кохання виступає як чинник інституціоналізації чи деінституціоналізації сім'ї, як цінність, на якій базується інститут родини, але не є безпосереднім соціальним інститутом.

Використовуючи поняття кохання в даній роботі будемо спиратися на визначення С.В. Клімової, що кохання – це виникаюче у процесі сексуального потягу почуття, яке обидва чи один з партнерів оцінюють як найбільш задовольняюче, та супроводжується усвідомленням незамінності коханого та бажанням бути з ним [3, 81]. Кохання буде розглядатися як стосунки між особами протилежних статей, гомогенними за соціально-демографічними ознаками, в основі яких лежить почуття глибокої сердечної прихильності.

Феномен кохання досліджувався античним і середньовічними філософами, представниками гуманізму та «філософії серця», німецькими ідеалістами та ірраціоналістами, розглядався соціологами у межах «філософії життя», системному та функціональному підходів. Життєва стратегія була об'єктом вивчення головним чином представників соціологічної науки, але основа для аналізу життєвої стратегії, що базується на коханні, була закладена ще російськими релігійними філософами, психоаналітиками, представниками неофрейдизму, гуманістичної психології та екзистенціалістами. Сучасні міждисциплінарні дослідження спрямовані на аналіз кохання та життєвої стратегії, проте не перетинаються між собою, представляючи різні сфери дослідження.

Через те, що кохання виступає соціальним явищем, його можна розглядати як певні міжособистісні стосунки та набір поведінкових дій. Соціальна взаємодія є

прогнозування во взаємодія проектного поля різних «фабрик мысли», розвиваються системи «Форсайт», інтерсуб'єктного согласования проектов будущего, управления периферией через стратегическое прогнозирование и управление хаосом. В странах «догоняющей» модернизации, стремящихся догнать стандарты европейского и североамериканского типов, прогнозирование определено, прежде всего, отраслевым, дифференцирующим характером, в попытках «имитации» и инновационного развития, как тиражирования уже «прошлого», новационного опыта развитых стран. Здесь стоит напомнить слова В.Г. Федотовой «глобализация оказалась противоположной модернизации, ибо догнать и имитировать – значит обрекать себя на прогрессирующее отставание» [5, 13-14]. В странах кризиса или даже архаизации возрастает потребность синергетического прогнозування, как проектов строительства устойчивого для целостности общества развития и технологий локализации разрушающего хаоса.

Литература

1. Хабермас Ю. Философский дискурс о модерне. Двенадцать лекций/ Юрген Хабермас; Пер. с нем. – 2-е изд., испр. – М.: Издательство «Весь Мир», 2008. – 416 с.
2. Маркс К., Энгельс Ф. Манифест коммунистической партии// Маркс К., Энгельс Ф. Сочинения. – 2-е изд. – Т. 4. – М.: Государственное издательство политической литературы, 1955. – С. 419–459.
3. Тоффлер Э. Метаморфозы власти: Пер. с англ. / Э. Тоффлер. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 669 с.
4. Скотт Дж. Благими намерениями государства. Почему и как проваливались проекты улучшения условий человеческой жизни. Пер. с английского Э.Н. Гусинского, Ю.И. Турчаниновой. – М.: Университетская книга, 2005. – 568 с.
5. Федотова Модернизация и глобализация: образы России в XXI веке/ Отв. ред д. филос. н., проф В.Г. Федотова. – М.: Институт философии Российской академии наук, 2002. – 208 с.

Мосаєв Ю.В.

кандидат соціологічних наук, доцент
кафедри соціології та соціальної роботи
Класичного приватного університету (м. Запоріжжя)

СОЦІАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУТБОЛЬНИХ ДЕРБІ РУМУНІЇ

Румунський футбол – це класичний приклад розвитку спорту на теренах колишньої Османської імперії. Природна та ментальна експресія місцевих жителів призвели до того, що командні види спорту такі як футбол, баскетбол та гандбол, де можна проявити групове єднання між різними прошарками місцевого населення та максимально виявити свої емоції. На високому рівні в країні розвинені і індивідуальні види спорту, особливо це стосується спортивної та художньої гімнастики, де румунські спортсмени домінують на протязі останніх 70 років.

Столиця Румунії Бухарест – одне із самих густонаселених міст Південно-Східної Європи. У ньому проживає близько 2 млн. чоловік (із пригородами – 2,2 млн. чоловік), що становить 10% усього населення країни й більше 20% усього міського населення [1]. Через те, що крім Бухаресту в країні немає міст, які б могли бути співставними з ним за економічними та соціально-демографічними

параметрами, то в румунській провінції дуже розвинений гандбол, а Бухарест є столицею футбольного життя країни і саме там зосередженні основні футбольні дербі країни.

Футбольні дербі є протистоянням на футбольному або інших спортивних майданчиках, що мають соціальну основу. Здебільшого такою основою є історичні, політичні, демографічні та соціальні протиріччя між спортивними клубами чи їх вболівальниками.

Головне дербі Румунії є протистояння «Динамо» і футбольного клубу «Стяуа». Дербі постійно проходить у напруженій боротьбі на поле й за його межами, часто поза футбольними матчами відбуваються бійки між фанатами двох клубів, на матчах цих двох команд часто відбуваються безладдя й відкрите протистояння з міліцією, під час матчу цих двох команд на стадіонах часто чутні різні кричалки, так само фанати показують перфоманс і запалюють фаери [6]. Соціальні передумови даного дербі є характерними для столичних футбольних дербі країн Варшавського договору, це протистояння між армією та спецслужбами.

«Стяуа» є самим успішним і знаменитим клубом Румунії. Вигравши в 1986 році Кубок європейських чемпіонів, «Стяуа» став першим клубом зі Східної Європи здобувши цей почесний трофей [3]. Цей здобуток є найбільшим здобутком футбольних клубів всієї Східної Європи. В той же час це і це і єдиний подібний здобуток країн соціалістичного табору, який був повторений через кілька років белградською «Црвеною Звездою». І це сформувало основний міф румунського футболу, який як не парадоксально спричинив поштовх для розвитку футболу в румунській провінції.

Історично склалося, що «Стяуа» відомо, як спортивний клуб румунської армії. Однак футбольний підрозділ з 1998 року виділилося в самостійний спортивний клуб. З армією футбольну команду тепер пов'язують тільки історичні традиції, а також домашня арена – стадіон «Генча», що перебуває у власності міністерства оборони Румунії, але орендований футбольним клубом на 49 років [6]. Тому «Стяуа» є уособленням румунської армії, а ось бухарестське «Динамо» це клуб місцевої міліції [2;4]. Як в московському так і софійському дербі команда, що представляє органи внутрішніх справ суттєво поступається результатами та популярністю. Подібну ситуацію ми спостерігаємо і в румунській столиці окрім того, що «Динамо» вдалося в 90-роки ХХ століття вдалося змінити свій імідж і бути навіть популярнішим серед молоді ніж «Стяуа», а її фанати є найактивнішими по всій території Румунії.

В подібних реаліях бухарестської конфігураціях дербі Східної Європи повинна існувати так звана народна команда, яка уособлює в собі дух звичайних громадян, які в рамках футбольних дербі протистоять клубам армії та спецслужб. І зазвичай подібні клуби носять імена відомих борців за волю. Прикладом таких клубів є московський «Спартак» та софійський «Левські». Є подібна команда і в Бухаресті. Ним є футбольний клуб «Рапід».

Клуб був заснований в 1923 році робітниками залізничних майстерень Гривица, по сусідству з якими, у районі Бухареста за назвою Джулешть, 16 років через був побудований стадіон. У повоєнний період «Рапід» був однієї із самих успішних команд у країні, одержавши шість перемог підряд у Кубку Румунії. В 1967

реалізації її функціонування. У своєму зв'язку з владною світовою елітою культурна виконує важливу роль «спонсора думки», визначаючи пріоритетні питання та моделі й варіації розвитку глобальних міжнародних процесів, розробляє пріоритетні напрями діяльності, на які владна світова еліта спрямовує свою діяльність.

Особливим різновидом світової еліти виступає релігійна. Вона, на відміну від інших типів, оперує унікальним ресурсом – вірою. Подібна особливість дозволяє їй інтегрувати свої інтереси не лише на рівні наддержавних установ чи окремих країн, а й оперувати можливостями впливу на свідомість окремих груп людей та індивідів. Світова релігійна еліта представлена у якості вищих установ світових релігій: християнства, ісламу та буддизму. Прикладом концентрації світової релігійної еліти є Ватикан та Єрусалим.

Останнім часом яскраво виділяється ще один різновид світової еліти – віртуальна еліта. Її діяльність безпосередньо пов'язана з розвитком процесів глобалізації у світі та утворенням на їх засадах глобального віртуального простору. Своє відображення віртуальна світова еліта знаходить у великих транснаціональних корпораціях та наднаціональних неурядових установах. Основним ресурсом впливу з їх боку є новітні технології та можливості відкритого інформаційного простору, на теренах якого вони можуть функціонувати [2, 235-247].

Таким чином, помітною є значно розгалужена система взаємозв'язків між різновидами світової еліти, яка поділена за показниками сфер впливу, особливостями ресурсів забезпечення реалізації власних інтересів та певними особливостями зональності світу. Подібна структура світової еліти зумовлює розбіжність у її інтеграції до різних типів наднаціональних утворень та міжнародних організацій. Проте, різновиди світової еліти є досить тісно поєднаними між собою спільністю діяльності та її цілей.

Вивчення структури світової еліти, її зв'язків у подальшому може дати змогу краще розуміти можливості утворення нових моделей міжнародної комунікації та глобальних процесів, які відбуваються у світі. Вплив світової еліти на глобальну міжнародну систему простежується у багатьох аспектах, а його ефективність прямим чином залежить від рівня забезпеченості економічними ресурсами для інтеграції інтересів світових еліт.

Література

1. Колеман Дж. Комитет 300. Тайны мирового правительства – М.: Витязь, 2000. – 241 с.
2. Мальський М.З., Мацяк М.М. Теорія міжнародних відносин: Підручник – К.: Знання, 2007. – 462 с.
3. Месснер Д. Архитектура мирового порядка // Международная политика. – 1998. – № 11. – 34 с.
4. Передерій С.В. Політологія: Науковий посібник – Ростов-на-Дону: Фенікс, 2007. – 170 с.

методами, здебільшого виконує плани, які сприймаються негативно та аморально [1, 42-53].

Ще один напрям розгляду світової еліти торкається питань управлінської структури діяльності. Необхідність побудови глобального управління у світі заснована на переконанні, що людству після епохи глобальних війн та глобального протистояння представляються унікальна можливість створити нову систему взаємодії, якою керуватимуть принципи гуманізму, людиноцентризму, етичності та демократії. В свою чергу, забезпечення цих характеристик підтримуватиме так званий світовий уряд, який по-суті і є світовою елітою. Представниками цього напрямку є Дж. Розенау, Т. Вайсс, Дж. Най, Р. Гіллін [4, 134-145].

Світова еліта може бути класифікована за сферою інтеграції та впливу на окремі міжнародні процеси на владну (політичну), економічну, культурно-наукову, віртуальну та релігійну світову еліту. Діяльність цих ланок світової еліти втілюється в межах масштабних міжнародних організацій та утворень, а їх цілі та інтереси пов'язані між собою. Яскравим прикладом владної (політичної) світової еліти є G8 чи Велика вісімка – міжнародний клуб, який об'єднує уряди найбільш індустріально розвинених демократій світу. Також світова політична еліта інтегрує свої інтереси через діяльність таких утворень як Європейський Союз та Раду Європи, Організацію Об'єднаних націй та схожу за структурою та завданнями Шанхайську організацію співробітництва.

Прикладом утворень з представництвом світової економічної еліти виступає G-20, або «Велика двадцятка». Це група міністрів фінансів та керівників центральних банків двадцяти економік. Загалом, економіки G-20 становлять 90% світового ВВП, 80% світової торгівлі та дві третини населення світу. Проте, G-20 – не єдине масштабне представництво економічної світової еліти. На противагу йому діє не менш велика організація – БРІКС. Це група з п'яти країн, які швидко розвиваються: Бразилія, Росія, Індія, Китай, Південно-Африканська Республіка. Члени БРІКС характеризуються як країни, які розвиваються найбільш швидко.

Ще одним елементом представництва світової економічної еліти виступають міжнародні банківські структури. Представником світової економічної еліти у Європі є Європейський центральний банк.

Поряд з міжнародними банківськими структурами функціонує ще один важливий елемент світової системи представництва економічної еліти – Міжнародний Валютний Фонд (МВФ). Це спеціальне агентство Організації Об'єднаних Націй (ООН), засноване 29-ма державами, з метою регулювання валютно-кредитних відносин країн-членів. МВФ є інституційною основою сучасної світової валютної системи [3, 18-26].

Культурно-наукова світова еліта концентрується у великих наукових центрах та «Фабриках думки». Варто зазначити, що близько третини всіх існуючих сьогодні фабрик думок сконцентровано на території однієї країни – США. Фабрики думки займаються спектром соціально політичних питань, економічними дослідженнями, проблемами міжнародної взаємодії та дотримання демократичних принципів й норм міжнародного права. Сильні представництва цього виду світової еліти є у Великій Британії, Канаді, Австралії. світова культурна еліта концентрується у найбільш розвинених країнах, де існують відповідні науково-дослідницькі центри для

році, під керівництвом В. Стенеску, на честь якого нині названий клубний стадіон, команда здобула свій перший чемпіонський титул у післявоєнний період [5]. Але на відміну від Росії та Болгарії ситуація в Румунії склалася так, що «народний» клуб з Бухаресту не знайшов тієї соціальної платформи, яка б могла йому забезпечити найбільшу популярність серед інших бухарестських клубів та в той же час йому вдалося пережити період комерціалізації румунського спорту та подолання наслідків тоталітаризму політичного та громадського ладу. Те чого не вдалося наприклад тому ж бухарестському «Венусу», тимішоарським «Кинезулу» та «Рипенсії», які були неодноразовими чемпіонами Румунії в першій половині ХХ століття.

Зазначена трійця футбольних клубів формує бухарестське паралельне дербі, сутність якого полягає в протистоянні цих футбольних клубів в рамках своєрідного трикутника, де важливе протистояння не між двома, а саме між трьома футбольними клубами, які протистоять один одному в рамках так званої столичної футбольної міфологеми, яка є одним з аспектів само ідентифікації жителів Бухаресту та всієї Румунії. Тим більше, що до початку ХХІ століття дане дербі поширювалося на всю Румунію через відсутність футбольних грандів в інших містах Румунії, а інші дербі країни можна було розглядати як другорядні та провінційні. Та останнє десятиліття через промисловий розвиток інших міст та регіонів Румунії призвів до посилення конкуренції в місцевому футболі.

Тому сьогодні сформувалася нова культура дербі маленьких міст. Учасниками даних дербі є клуби «Оцеул» з міста Галац, «Астра» з міста Джурджу, «ЧФР» з міста Клуж, «Пандурій» з Тиргу-Жиу, «Петролул» з міста «Плоешті», «Васлуй» з одноіменного міста, «Газ Метан» з міста Медіаш, «Конкордія» з міста Кьяжна, «Вітбрул» з міста Констанца. Дані клуби сьогодні формують систему нових футбольних дербі. В той же час лише клуб «ЧФР» претендує на титул представлення в румунських дербі всієї не столичної Румунії. Турбує лише те, що за останні кілька років наділені подібним статусом клуби «Униря» та «Тимішоара» заявивши про свої амбіції на всю Європу, отримавши прихильників по всій Румунії через фінансові труднощі припинили своє існування.

Не меншим мінусом футбольних дербі Румунії є згасання інтересу до протистояння старих промислових центрів Румунії, які представляють такі міста як Арад, Брашов, Яси, Плоешті, Залау, Вилчиця, Крайова та Бузэу. Це говорить з одного боку про соціально-демографічні та соціально-економічні зміни, що відбулися в Румунії після повалення режиму Чаушеску, які не пішли на користь традиційним промисловим Румунії, а з іншого про формування нового суспільного ладу, який сформував умови для розвитку традиційно економічно неефективним регіонам Румунії, що екстраполюється на розвиток спорту, його найпопулярнішого сегменту футболу, що формує нову систему футбольних дербі, які зароджуються останніми роками.

В цілому слід відмітити, що футбольні дербі Румунії відображають основні тенденції соціального розвитку Румунії в ХХ-ХХІ століття. Основним структурним компонентом румунських футбольних дербі є система столичних паралельних дербі, яка сформувалася за режиму Чаушеску і існує і понині у демократичній Румунії. В той же час відживає система

Література

1. Бухарест – столиця Румунії. Електронний джерело. Режим доступу. <http://www.best-country.org/europe/rumania/capital>.
2. Динамо (Бухарест). Електронний джерело. Режим доступу. <http://www.footballtop.ru/clubs/dinamo-buharest>.
3. Стяуа (Бухарест, Румунія). Електронний джерело. Режим доступу. <http://fanat.ua/clubs/steaua.html>.
4. Черняк Н. UA-Футбол представляє суперника: «Динамо» (Бухарест, Румунія). Електронний джерело. / Н. Черняк Режим доступу. http://www.ua-football.com/foreign/europa_league/4e4a99c9.html.
5. Așa a început fotbalul românesc. Електронне джерело. Режим доступу. http://www.historia.ro/exclusiv_web/general/articol/asa-inceput-fotbalul-romanesco-i.
6. Istorico. Електронне джерело. Режим доступу. <http://www.steauafc.com/ro/istorico/>.

Мофа С.О.

кандидат філософських наук,
доцент кафедри соціології ЗНУ

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛІЗМУ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ В УКРАЇНІ

В сучасному глобалізованому світі все частіше проявляється певна стійка тенденція відношення до націоналізму в публічному просторі: або його майже повністю ігнорують, або визначають як багато у чому ганебне, атавістичне явище. Однак, дуже часто при цьому забувають, що, за великим рахунком, націоналізму, як єдиної закінченої, цілісної ідеології не існує. Кожна нація має власне розуміння націоналізму, яке нерозривно пов'язане з суспільно-історичними умовами її розвитку та геополітичними факторами національного буття, з певною стадією онтогенезу нації. Тому узагальнене, тим паче одностороннє, сприйняття цього явища є певною мірою хибним. Український націоналізм у цьому плані також є унікальним, насамперед, у різко антагоністичному сприйнятті його у суспільстві. На превеликий жаль, цей термін вже давно стараннями пропагандистів став своєрідним кліше. При чому відтінок цього кліше прямо залежить від того, на кого працює пропагандист, що вживає це слово: з однієї сторони українських націоналістів представляють «фашистами», бандитами, ворогами України, що ведуть її до погибелі, з іншої – непогрішними патріотами і оборонцями рідної землі. В зв'язку з цим, не втрачає своєї актуальності проблема визначення сутнісних характеристик українського націоналізму, його ролі у життєдіяльності українського суспільства та державотворчих процесах, а також позначення його перспектив в українському національному просторі.

Питання «Що собою являє націоналізм?» перманентно не є простим для відповіді. З нашої точки зору, націоналізм – це певна форма ментальності, яка саме і визначає існування націй. Дійсно, факт існування націй є об'єктивним та очевидним. Що ж формує та визначає факт існування нації як єдності? Спільність території, спільна мова, кровна спорідненість тощо – все це лише ознаки, що визначають схожість людей, які складаються у націю. А схожість не завжди веде до інтеграції, до єдності. Насправді, існування нації визначається наявністю

цей архетип проявляється в телевізійних шоу, які на даний момент ми можемо побачити на українському телебаченні. Прикладом таких, можуть бути «Холостяк», «Давай одружимося» та ін. Жінки в цих шоу позиціонують себе по принципу «дівчина з обкладинки».

Наостанок, варто зазначити те, що більшість рекламних роликів та телевізійних передач приходять до нас з закордону, що говорить про неспівпадання архетипів з ситуацією, що транслюється. Це відбувається через економію бюджету, та як це не сумно, через небажання змагатися за українського споживача.

Коваль М.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

СВІТОВА ЕЛІТА ЯК ФЕНОМЕН СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО ПРОСТОРУ

Проблема функціонування світової еліти на рівні глобальних міжнародних процесів, як одного з проявів глобалізації, є відкритою для міжнародної спільноти. Вплив світових еліт на загальний формат міжнародної комунікації та політику окремих країн здійснюється різними шляхами, що визначає його характер та наслідки.

«Світова еліта» – це виборна сукупність представників на глобальному рівні міжнародних процесів, які представлені у вигляді членів міжнародних організацій, транснаціональних корпорацій, наднаціональних альянсів та інших масштабних світових утворень [4, 132-133].

Світова еліта інтегрована у систему міжнародних процесів, які торкаються питань з різних сфер діяльності. Міжнародні процеси виступають в якості відображення результату стратегій міжнародної політики різних країн, які висловлюють власні інтереси на рівні глобальної взаємодії. На цьому рівні здійснюється реалізація основних механізмів впливу світових еліт.

Світову еліту, як один з основних дієвих елементів світової політики, можна розглянути в контексті декількох наукових концепцій.

Концепція глобальної спільноти (Global society) передбачає, що всі люди нашої планети виступають в якості громадян єдиної глобальної спільноти, яка складається з багатьох локальних спільнот окремих країн світу. Ця концепція веде свою історію з часів Давньої Греції. Вперше, зародки її ідей були сформовані Діогеном.

І. Валлерстайн запропонував теорію світової системи, відповідно до якої над національними державами все більше влади отримують наднаціональні економічні фактори. Він ввів поняття світової імперії – держави, яка підкорює та об'єднує декілька інших держав. Світова еліта на даному рівні складається з представників цієї держави, а основним ресурсом досягнення влади виступає економічний базис [4, 107-109].

Дж. Колеман представляє напрям дослідження світової еліти в межах «теорії змови», яка викликає багато суперечностей у науковій спільноті. Він стверджує, що у світі існує могутня секретна організація, до якої входить еліта Великобританії, США та декількох інших держав, об'єднана загальною метою – прагненням встановити своє світове панування. Світова еліта на думку Дж. Колемана виступає в якості доволі жорстокого об'єднання, яке оперує крайніми й антигуманними

жких – і її чоловік. Саме на них вона спрямовує всю свою енергію та вміння, невпинно і самовіддано годуючи, лікуючи, перучи їхній одяг та прибираючи для них оселю. Усі її інтереси зосереджені виключно довкола родини, а межа її мрій – оптимізація згаданих процесів і якнайповніше задоволення інтересів сім'ї, адже щастя – дарувати радість близьким. Такий образ демонструє реклама харчових продуктів, лікарських засобів, зокрема для дітей. Його можна простежити в рекламі лікарського препарату «Мезиму»: «А ось і варенички, пригощайтесь», «Еспумізану»: «Мама спокійна – спокійне дитя», лікарського засобу «Гербер»: «Кожної миті я передаю свою любов дотиком, поцілунком... Мамина любов у кожній ложці», дитячих солодощів «Kinder chocolate»: «Мама... мир подарила мне и тебе», реклама харчової приправи «Приправка»: «Наша мама – чарівниця!», засобів догляду за побутом «Vanish OXI Action», пральний порошок «Persil», «Tide», підгузників («Новый Pampers Premium Care», «Hagies»), «Pronto»: «Заботитися о вашей мебели, а вы заботитесь о вашей семье», «Олейна»: готуємо з любов'ю. Сюжет цих роликів практично завжди однаковий – жінка купує певний засіб, аби видалити забруднення. Ефект від засобу виявляється бездоганим, а ще вигідна ціна або знижка – користь для домашнього бюджету!

Використання архетипу кар'єрно – орієнтованої жінки – тенденція останніх років. Образ жінки набуває маскулітних рис, рис тактика та стратега. Особливо проявляється у політичній рекламі. Якщо ж ми звернулися до політики, то першою хто «приміряла» на себе ці риси була Юлія Тимошенко. За нею – Наталія Вітренко, Раїса Богатирьова, Наталія Королевська та ін.

Але образ такої жінки ми бачимо не тільки в політиці. Якщо ми звернемо увагу на ведучих новин та деяких телешоу, то теж можемо простежити в них наявність таких рис.

Образ «домогосподарки» частково побудований на основі архетипу Деметри (матері), оскільки «щаслива домогосподарка» – це зазвичай одружена жінка, яка має дітей і змушена постійно про них дбати. Також використано й архетип Афіни, тому що тут жінка постає як стратег і тактик у пошуках найоптимальнішого та економічнішого варіанта придбати той чи той предмет побуту. Цей образ презентовано в таких рекламних роликах: «Somat perfect» (посудомийна машина), «Vanish», «Bref», «Calgonit finish», «Perwoll», різноманітні мийні засоби «Gala», «Test», «Comet 24/7», «Clin», «Pronto» «заботитися о вашей мебели, а вы заботитесь о вашей семье», «Калгон». В той же час прояв цього образу, ми можемо спостерігати в українському шоу «Міняю жінку», де вже одружені жінки виконують роль матерів, хазяйок, але й акцентують увагу на своїх особистих якостях, зовнішності.

Образ «Барбі» дуже яскраво проявляється в рекламі усіх можливих засобів догляду за тілом, кометичних засобів. В основі – архетип Артеміді. Вона прекрасна, вишукана і гламурна, однак її досконалість ексклюзивна, призначена лише для обранця. Відчуженана від побуту, вона насолоджується своїм винятковим статусом, а єдине її покликання – це «дозволяти себе обожнювати». Цей образ репрезентує реклама парфумів «Jador'e», косметики «Taft», геля для душу «Самау», шапнуня «Pantine», «Shamtu», бритви «Venus Embrace»: «Відчуй себе богинею», туш для вій «Telescopic», хлоп'я «Fitness», лосьйон «Johnson's», косметика «Anew». Також цей образ проявляється в ведучих розважальних, музичних передачах. Але найяскравіше

національної самосвідомості, тобто усвідомленням себе частиною цілого національного організму. Саме національна самосвідомість і є націоналізмом у найширшому розумінні цього слова.

Чи можна виділити дещо спільне, що є властивим всякому націоналізмові як такому? На наш погляд, є дві суттєві ідеї, які безперечно містять в собі націоналізм. По-перше, ясне виділення «своїх» із всього іншого світу, з категоричним імперативом збереження, відстоювання, примноження «свого» перед потенційною загрозою зі сторони оточуючого середовища, яке дуже часто є ворожим до нації як надособистісного організму. По-друге, націоналізм в самій своїй ідеї орієнтований на нівелювання всіх внутрішніх конфліктів, починаючи від міжособистісних – закінчуючи класовими, адже в протилежному випадку руйнується національна єдність, зменшується здатність нації відповідати на виклики зовнішнього середовища. Ці два принципи є сутнісними якостями націоналізму як такого, все інше – це специфіка того чи іншого національного руху.

Конкретні прояви націоналізму залежать від безпосередніх обставин життєдіяльності тієї чи іншої нації. У період благополуччя нації націоналізм переважно проявляється як почуття гордості і спорідненості зі своєю нацією, її культурним та творчим потенціалом. При постанні перед нацією значних проблем, складних зовнішніх та внутрішніх викликів, націоналізм перевтілюється в інструмент мобілізації, захисту єдності нації – перетворюється в певну ідеологію самозахисту. І ця ідеологія самозахисту, при певних обставинах, може перерости в надзвичайно агресивну, радикальну форму світосприйняття і діяльності, що співзвучна «фашизму».

Таке розуміння сприяє розгляду націоналізму у динаміці його існування, з урахування конкретних історичних умов розвитку тієї чи іншої нації, а також забезпечує можливість більш глибокого аналізу сутнісних характеристик націоналізму, вектор його змін та трансформацій.

Загалом постання української державності в новітній історії дуже багато в чому завдячує націоналізму, який вкорінений в українській нації, за великим рахунком, не як результат якихось наукових узагальнень і теоретизувань окремих діячів різного масштабу, а як узагальнений досвід нації, практика національно-визвольної боротьби, світоглядна та емоційна складова буття нації. Саме націоналізм визнає цінність національної єдності та проголошує ідеал народного суверенітету. Поява незалежної України засвідчує, що незважаючи на те, що протягом значного періоду часу українцям ззовні нав'язувалися принципи космополітизму та національного нігілізму, нація зберегла фундаментальні основи свого буття. Але зовнішній ідеологічний вплив призвів до того, що українська нація не вповні готова послідовно стверджувати національний ідеал в процесі державотворення та трансформації суспільства.

Існування та успішний розвиток української нації можливий лише при високому рівні національної самосвідомості у переважній більшості чи абсолютній більшості громадян України. При чому високий рівень національної самосвідомості має на увазі обов'язкову громадянську свободу. Оскільки особистість з високим рівнем самосвідомості навряд чи погодиться з політичним або соціальним безправ'ям.

ЖІНОЧІ АРХЕТИПИ В РЕКЛАМНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Сучасна реклама – це поле для наукових дискусій та самих неймовірних теорій. Товаровиробники, споживачі та власне науковці мають свій інтерес у розгляді цього питання. Та з впевненістю можна сказати про те, що всіх цікавлять особливості людського сприйняття, яке багато в чому залежить від сукупності нав'язаних суспільством або вихованням стереотипів. Та мова йтиме про більш глибоке поняття, що закладене на психологічному рівні, про архетипи.

Головна відмінність архетипу від стереотипу полягає в тому, що стереотип – це стандартизоване, звичне, загальноприйняте сприйняття. **Архетипи** – це структурні елементи людської психіки, що знаходяться у колективному підсвідомому, яку є спільним для усього людства.

Творцем теорії архетипів став Карл Гюстав Юнг, відповідно до якої кожна людина належить до певного архетипу. Юнг розробив власний розділ психології, заснований на проведенні аналогій людської поведінки з міфологією.

Найбільш знаменита пара архетипів, які відповідають темам чоловічого і жіночого начал. Символи цих архетипів широко використовуються, іноді несвідомо, в мистецтві і в політиці.

Беручи до уваги особливості українського телебачення та останні тенденції гендерних досліджень, доречно буде розглядати архетип жінки, оскільки саме навколо цієї проблеми точаться найгостріші суперечки та висуваються самі неймовірні теорії. До того ж жінки, на відміну від чоловіків, є більш активною споживчою аудиторією, люблять сам процес покупки і отримують задоволення від шопінгу, а також є в якомусь сенсі промоутерами, так як часто поширюють інформацію про купівлю ближнього оточення. Ця аудиторія більш цікава для рекламодавців.

Існує декілька класифікацій жіночих архетипів. Серед них найвідоміші – класифікація, що виділяє у своїй відомій книзі Клариса Пінкола Естес та класифікація Галини Борисівни Бедненко, що будується на основі міфів про грецьких богинь. Ми ж з Вами скористаємося класифікацією, що типова саме для українського суспільства, але побудованій на основі архетипів вищезазначених авторів.

У поєднанні з сьогоденними ментальними характеристиками та результатами останніх досліджень, в Україні виділяють наступні типи:

1. «Працююча мати» – виховання дітей, організація побуту – створення неформальних комунікаційних мереж: щось знайти, вигідно закупити і т.д
2. «Кар'єрно-орієнтована жінка» – роль жінки, що ставить кар'єру на перше місце.
3. «Домогосподарка» – обслуговування сім'ї. Але в той же час з вимогою збереження сексуальної привабливості.
4. «Барбі» – значення має тільки зовнішня привабливість.

З огляду на рекламу на українському телебаченні бачимо, що можна зустріти всі зазначені типи в більшій чи меншій мірі. «Працююча мати» має дітей, серед

Обов'язковим елементом громадянської свідомості є патріотизм. Таким чином є необхідність визнання синтезу націоналізму та принципу народного суверенітету як запоруку успішності державотворчих та трансформаційних процесів в Україні. Треба усвідомити, що інтерес нації – це найвища домінанта, всі інші інтереси – класові, релігійні, партійні та ін. – це лише похідні від цієї домінанти і не можуть претендувати пріоритетність.

Національний інтерес не обмежується в площині виключно соціальної чи економічної політики, оскільки національний організм є дуже складним феноменом і внутрішньо він не буде нормально функціонувати при наявності такої обмеженої політики. Не дивлячись на надзвичайну важливість проблем соціального та економічного облаштування, вони є лише одними з компонентів проблем державності нації. Звуження державних проблем до економічних та соціальних, зокрема в Україні, погрожує зростанням дезінтеграційних процесів у суспільстві.

Таким чином, приходимо до висновку, що головним завданням і перспективою для розвитку націоналізму в Україні на сучасному етапі є формування національної єдності, але не за рахунок абсолютизації етнічних факторів, які часто сприяють перманентним конфліктам у не моноетнічному просторі, а за рахунок пошуку та пропаганди спільних національних інтересів, що відкриті для усвідомлення і прийняття найширшими верствами населення країни без огляду на їх конфесійну належність, етнічне походження тощо. Кожен хто живе і працює на українській землі має отримати світоглядний фундамент, який би дозволив каталізувати процеси розвинення національної самосвідомості та національної самоідентифікації, що обов'язково призведе до інтенсифікації інтеграції суспільства та збільшення його творчого та виробничого потенціалу.

Література

1. Андерсон, Б. Воображаемые сообщества. Размышления об истоках и распространении национализма / Б. Андерсон. – М.: Канон – Пресс – Ц, 2001. – 523 с.
2. Геллнер, Э. Нации и национализм / Э. Геллнер, Пер. с англ. Бредниковой, Т. В. Тюнькиной, М. К.; Ред. и послесл. Крупника, И. И. – М.: Прогресс, 1991. – 794 с.
3. Коротеева, В. Существуют ли общепризнанные истины о национализме? / В. Коротеева. – М.: Наука, 2004. – 188 с.
4. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ століття / Б. Кравченко. – К., 1997. – 294 с.
5. Мофа С.О. Національна самосвідомість як чинник державотворення / С.О. Мофа. дис. ... канд. филол. наук: 09.00.11. – Запорізький державний університет, Запоріжжя, 2004. – 193 с.
6. Охримович Ю. Розвиток української національно-політичної думки. – Львів: Київ, 1922. – 225 с.

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ГРОМАДЯН ЯК ЗАВДАННЯ
ПОЛІТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ УКРАЇНИ**

Основною функцією правозахисної діяльності є захист прав та інтересів громадян України, іноземців, осіб без громадянства за умов, коли в них виникають суперечливі питання стосовно захисту їх прав від органів влади та управління, надання правової допомоги від обвинувачення тощо.

Споконвічним прагненням кожної людини є бажання бути захищеною від деструктивного впливу її соціального оточення. У сучасному світі це прагнення не тільки не зменшується, а, навпаки, посилюється, оскільки зростають різні зовнішні загрози від інших людей, які прагнуть реалізувати, перш за все, свої потреби. Цивілізаційний рівень розвитку суспільств уможливує вирішення цієї проблеми через правові механізми та регулятори, тобто за допомогою системи правового захисту населення.

Однак реалізація цієї системи має чимало перепон, насамперед, у тих державах, які стали на шлях розвитку демократії. Не є винятком і Україна. Здобуття незалежності й суверенності в 1991 р. поставило перед українським суспільством важливе та складне завдання: будівництва правової держави шляхом реформування правової системи й узаконення в її межах правового захисту кожного громадянина, незалежно від національності, статі, віку, сфери зайнятості. Вочевидь, за цей період відбулося чимало позитивних змін і зрушень у правовій сфері України, та правовий прогрес набув свого динамічного розвитку.

Однак варто констатувати, що проблема правового захисту населення поки що залишається практично не вирішеною. Оскільки правовий захист є однією з найголовніших цілей правової системи, то є сенс віднайти його соціальні індикатори та з'ясувати умови, за яких вони набувають своєї ефективності. Для цього необхідно вирішити такі завдання:

по-перше, визначити структуру системи правового захисту та її втілення в нормативних формах;

по-друге, діагностувати стан реалізації системи правового захисту громадян України в сучасних умовах та ступінь її соціальної ефективності;

по-третє, з'ясувати роль політичної й громадянської активності суб'єктів соціально-правових відносин у формуванні системи правового захисту населення та її регулюванні.

Правовий захист населення в найвищому своєму прояві, вочевидь, може реалізуватися виключно в межах функціонування правової держави, оскільки саме вона й забезпечує його унормування та втілення. Тому для визначення структури системи правового захисту населення варто, насамперед, з'ясувати рівень розвитку правової держави в сучасній Україні.

У широкому розумінні права держава розглядається як "політико-юридична форма організації суспільного життя, що належить до таких фундаментальних

На сьогоднішній день доля України безпосередньо пов'язана з усвідомленням цивілізованої демократії, з забезпеченням надійної системи управління складними соціально-економічними, демографічними, етнорелігійними та іншими процесами, в майбутньому. База соціального ресурсу нашої держави є повністю придатною для розвитку національного бізнесу, підвищення ВВП та повноцінного збагачення держави. Але, нажаль, недостає головного: повноцінних соціально-економічних стратегій розвитку та узгодження внутрішніх агентів економічного простору та концепції їх ефективної взаємодії. Саме відсутність останнього й є джерелом формування дихотомічних утворень між центром та регіонами в сучасному економічному просторі України й витоками деструктивних змін у суспільстві в загалому.

Основними причинами зародження та існування дихотомії між центром та регіонами є застаріла система розподілу та використання державних ресурсів, неефективність соціальної політики, зосередження основного грошового капіталу в рамках центру, практична відсутність якісних міжрегіональних відносин та системи чіткої соціально-політичної взаємодії. В багатьох державах проблеми дихотомії не виникає у зв'язку з існуванням потужного громадянського суспільства з рушійною силою у вигляді середнього класу.

У перспективі подальшого розвитку економічного простору України ми вбачаємо проблему у тому, що регіони певним чином делегують свій економічний потенціал центру, а самі лише виконують роль засобів виробництва. На наш погляд подібне вираження економічного простору створював за часів свого існування СРСР. Таким чином завдання політиків полягає перш за все в тому, щоб знайти гнучкі, але тверді форми відповідних взаємозв'язків між центром та регіонами, що забезпечать кожному з них свободу розвитку та синтезують справжню гармонію інтересів сильного центру і сильних регіонів.

Література

1. Федоров М.В.(29 апреля 2011) Взаимоотношения и взаимодействия в системе «центр – регионы»: время перемен [WWW документ]. URL <http://fedorov.usue.ru/?p=116> (26 листопада 2012).
2. Арон Р. (n. d.). Этапы развития социологической мысли [WWW документ]. URL http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/aron/03.php (23 листопада 2012).
3. Кузьмин Э. Л. (n. d.) Сильный Центр – сильные регионы [WWW документ]. URL <http://bit.ly/QQWvtb> (26 листопада 2012).
4. Макроэкономика (n. d.) [WWW документ]. URL <http://www.bancinfo.ru/macroeconomic8496.php?page=138> (24 листопада 2012).
5. Хахалкина Е. В. (22 декабря 2010) Дихотомия «центр – регионы» в контексте поисков национальной идентичности России (историографический аспект) [WWW документ]. URL <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/344/image/344-094.pdf> (24 листопада 2012).

соціальних цінностей, як права людини і громадянина, конституціоналізм, демократія тощо» [1, с. 68]. А відтак, її основними ознаками є: пріоритет правового закону; суверенітет народу як єдиного джерела державної влади; поділ влади на законодавчу, виконавчу, судову; забезпечення прав, свобод, законних інтересів людини й виконання нею своїх громадянських обов'язків; врегулювання відносин між особою та державою на основі конституційного законодавства; взаємна відповідальність держави й громадян, система контролю та нагляду за дотриманням законів.

Більшість правознавців розглядає сутність правової держави під кутом зору розбудови громадянського суспільства. «Правовою є така суверенна держава, – зазначає Й. Васюкович, – яка функціонує в громадянському суспільстві і в якій юридичними засобами реально забезпечено захист основних прав і свобод людини та громадянина. Вона ґрунтується на певних принципах, найважливішими з яких є верховенство права, поділ влади, реальність прав і свобод людини та громадянина, законність, наявність у громадян високої правової культури» [2, с. 32]. Подібне розуміння висловлює чимало юристів і правознавців. А В. Корнієнко виявляє ще й такі принципи побудови правової держави, як: «недопущення державою анархії в суспільних відносинах; сваволі з боку держави і переважання в її діяльності методів нормативного регулювання суспільних відносин; обов'язкове оформлення державної сваволі у правову шляхом здійснення діяльності держави на основі чинних законів, що мають, з погляду держави, вищу юридичну чинність» [3, с. 50].

Для тлумачення правової держави скористаємося думкою професора В. Тертишника, який визначає правову державу як «таке утворення, де діють справедливі і шляхетні закони, всі люди рівні перед законом і судом, панує верховенство права, забезпечуються права і свободи людини, відповідальність влади перед громадянами, а реалізація принципу її розподілу на законодавчу, виконавчу і судову сприяє гармонізації державного управління, злагоди у суспільстві та створює перепони для зловживань і корумпованості можновладців» [4, с. 23].

Отже, функціонування правової держави можливе лише за умов формування таких соціально-правових відносин, які вибудовано на засадах конвенційних узгоджень соціальних суб'єктів (громадян, організацій, інституцій) та органів державної влади стосовно спільної життєдіяльності. Проте формування соціально-правових відносин є складним і багатовимірним процесом, який має свої закономірності. Обґрунтування особливостей соціально-правових відносин дає нам можливість стверджувати, що вони є базовим компонентом соціального механізму правової системи та становлять каркас її соціальної структури, без яких неможливе її формування, функціонування й регулювання, оскільки, по-перше, вони мають конкретно-історичний характер, адже в різні періоди людської історії вони функціонують і відтворюються з приводу правового врегулювання відносин власності, розподілу в суспільстві ресурсів, владних повноважень, соціальних статусів, престижу, діяльності, доходів, інформації тощо; по-друге, їх виникнення й функціонування історично детерміноване практично-перетворювальною діяльністю соціальних суб'єктів (індивідів, груп, спільнот, інституцій тощо), які об'єднувалися (й об'єднуються) для досягнення спільних інтересів у процесі виробництва матеріальних благ і надання послуг; по-третє, їх найважливішими

чином, не лише штучно зменшили кількість українських товарів на прилавках Росії, але й похитнули статус України як постачальника якісної та свіжої кисломолочної продукції взагалі. Отже ми чітко бачимо, що внутрішній стан України, основних її систем та взаємозв'язків знаходить своє чітке відображення не лише у внутрішніх конфліктах, але й у зовнішній економічній політиці, яка в останній час лише потерпає від українських владно-народних перепетій.

Будь-які заходи по активізації регіонів не виявляться успішними, якщо за ними не буде стояти курс на підйом відповідного центру, який очолює державу. Разом з тим, гіпертрофований розвиток центрів, придушення ним регіонів, гонитва за світовим рівнем, за посилення своїх конкурентних переваг, на яку здатні саме центри, обертається для України наростанням міжрегіональних контрастів, різкою поляризацією соціально-економічного простору, виникненням і відтворенням територіальної нерівності. Відсутність зворотного зв'язку між владними ресурсами центру та регіонів призводить до однонаправлених дій центру, як осередку влади з відсутністю контролю за їх виконанням. Для України, як для держави с досить великою територією, характерна складна історично сформована просторова структура господарства. Автономний регіональний розвиток призвів до формування не тільки практично всіх можливих типів регіонів, але й обумовив розвиток різних моделей взаємодії між центром і регіонами. Різні регіони прагнуть самостійно вирішувати регіональні проблеми. «Вони намагаються проводити власну економічну політику, що відображає вихідні рівні їх розвитку та наявність ресурсів, що враховує перспективи адаптації до конкурентного ринкової економіці, а також приймаючи до уваги політичні уподобання та пристрасті регіональних керівників. Все більша кількість регіонів з наростаючою активністю самостійно ініціюють, розробляють і реалізують власні регіональні програми. Звичайно, вони розраховують на державне співіснування при вирішенні загальнодержавних питань та проблем». [1]

Таким чином, принциповою особливістю сучасного етапу відносин центральної і регіональних еліт є та обставина, що ні центральна, ні регіональна еліти не представляють внутрішньоконсолідованих утворень. На думку Кузьміна Є. Л. «трансформація колишньої радянської номенклатури в пострадянську еліту в період 1990-х рр. супроводжувалася диверсифікацією системи інтересів, рівнів і суб'єктів підготовки та прийняття рішень». [3] Сьогодні жоден з учасників політичної взаємодії центру і регіонів не є цілісним утворенням. І на загальнодержавному і на регіональному рівнях політики існує безліч центрів прийняття рішень, кожен з яких веде боротьбу за зміцнення своїх позицій і розширення ресурсів впливу. Дії цих структур часто не просто не скоординовані, але прямо суперечать один одному.

Отже, реформа відносин «центр-регіони» в повній мірі відкрила сутність регіональних акторів, продемонструвала неадекватність характеристики регіональних еліт в якості суб'єктів загальнодержавної політики, обумовила зниження навіть зовнішніх показників політичного впливу регіонів. Регіональні еліти сучасної України і в якості сегмента політико-фінансових кланів є підлеглим елементом взаємодії в системі відносин «центр-регіони» і не взмозі протистояти експансії центру в регіонах.

економічних відносин елементи надбудови зазнають певних негативних наслідків та втрачають змогу до регенерації.

Але у макроекономіці існують й протилежні марксистський теорії вчення. Так «Класична дихотомія – це термін, яким користуються макроекономісти для позначення теоретичного розмежування між реальними та номінальними змінними. Це відмінна риса класичної макроекономічної теорії. Вона припускає вивчення реальних показників, тимчасово абстрагуючись від номінальних. Властивість грошей не впливати на реальні показники отримало назву «нейтральності грошей» – це принцип, згідно з яким зміна маси грошей в довгостроковому періоді не робить впливу на ринок, зайнятість, процентні ставки, а призводить лише до зростання цін». [4] Разом з тим, підхід з позицій нейтральності грошей не дозволяє вичерпно описати реальний стан економічного простору, а дозволяє лише сигментарно досліджувати ті чи інші сфери. Класична дихотомія в українському економічному просторі не несе в собі певного початкового смислового навантаження. Вона дещо деформується й постає перед нами у вигляді дисгармонійної цінової політики у рамках економічного простору України. В державах з ринковою економікою така дисгармонія також має місце, але лише у випадку предметів розкоші та нерухомості. В той час коли в українській столиці (центрі) та у регіональному центрі (регіон), не кажучи вже про стоячі за ним територіальні одиниці, цінова політика суттєво відрізняється при тому що кінцевий продукт українського виробництва та продукти імпорту мають сталу закріплену виробником рекомендовану ринкову вартість. Ціни на ринку праці, на ринку народного споживання, а також на ринку послуг у центрі є в декілька разів більшими ніж у регіонах. Дана ситуація провокує виникнення специфічних мікроринкові утворень, які певним чином пов'язані між собою, але з точки зору самобутності функціонують автономно одне від одного. Саме з приводу такої дихотомії класову структуру українського суспільства можна з легкістю накласти на адміністративно-територіальну систему України.

Метафорично, почуття стабільності та впевненості у завтрашньому дні було втрачено мільйонами чоловік після розпаду СРСР, і до цього дня воно не властиво більшості населення. Трагедія гоголівської «маленької людини» гостро проявляється в нинішній ситуації економічної, а підспудно й морально-культурної, соціальної кризи. «Чи не випадково фахівці з тривогою відзначають, що десятки тисяч індивідів продовжують відчувати ситуацію руйнування соціального світу, виникнення якихось інших граней соціального життя, які навряд чи ще можна повною мірою осмислити, і відносять цю ситуацію, перш за все, до жителів регіонів». [5] Дійсно, збільшується розрив у доходах і доступі до ресурсів між центром і рештою територій, що призводить до загострення соціальної конфліктності в регіонах. Ці тенденції, особливо в умовах економічної кризи, можуть бути сприйняті в середині країни як можливість для західних сил спекулювати на політичній і соціально-економічній слабкості України. Подібні проблеми дихотомії між центром та регіонами часто призводять до виникнення труднощів з каналами збуту експортної продукції, коли інші країни спекулюють на нестабільності та безвладді, цим самим знижуючи ціну чи об'єми поставок певними способами. Одним з останніх випадків подібної спекуляції в Україні можна вважати проблеми експорту до Російської Федерації сирно-молочних продуктів. Таким

механізми утворювальними структурними елементами є соціація (об'єднання суб'єктів суспільно-виробничої (зокрема, економічної) діяльності для досягнення спільної мети та індивідуація (спрямування людьми своїх здібностей на досягнення успіху у сфері суспільного відтворення та задоволення своїх інтересів), а також суспільно-виробничі відносини, зокрема соціально-економічні й соціально-політичні, що складаються між суб'єктами суспільно-виробничої діяльності і процесі обміну працею, результатами праці та перерозподілу національного багатства; по-четверте, вони можуть набувати різного соціального значення: з одного боку, виступати як інституціоналізований засіб захисту законних прав і гарантій громадян та окремих соціальних груп, а з іншого – як форма відчуження. Відбувається це тоді, коли право та закон стоять на боці однієї сторони, яка й привласнює ці відносини, а відтак, інша сторона відчужується і від них, і від тих цінностей, на основі яких вони формуються.

Життєва практика доводить, що жодна соціальна група чи організація не може існувати без соціально-правових відносин, тобто без певних взаємних унормованих обов'язків, дотримання яких забезпечує верховенство права та закону в суспільстві, зокрема в різних сферах його життєдіяльності, тобто створює фундамент розбудови правової держави.

А відтак, можна передбачити, що саме характер соціально-правових відносин впливає на стан правового захисту населення, свідчить про ступінь його соціальної ефективності. Щоб переконатися в достовірності цього передбачення, з'ясуємо структуру та зміст системи правового захисту громадян. Як відомо, система правового захисту включає судову, правоохоронну та правозахисну діяльність. «Вказаними видами діяльності, – як зазначено в підручнику з правознавства, – захищаються та охороняються права і правомірні інтереси юридичних і фізичних осіб, припиняються порушення права, а також відновлюються порушені права» [1, с. 652].

Судову діяльність здійснюють суди; правоохоронну – прокуратура, органи внутрішніх справ, державна податкова служба, служба безпеки, митні органи, органи державного кордону, органи рибоохорони, лісової охорони, Антимонопольний комітет тощо; правозахисну – адвокатура, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, юстиція, нотаріат, адвокатура.

Власне, з погляду законодавства, названі органи становлять структуру системи правового захисту громадян. Звісно, кожен із цих органів виконує конкретні функції, передбачені Конституцією України та іншими законодавчими актами. Основною функцією судів є здійснення правосуддя, тобто захист порушених прав кожної людини шляхом розгляду й вирішення адміністративних, господарських, цивільних справ стосовно спорів про права та інтереси громадян, їх об'єднань, підприємств, установ, організацій, а також розгляд кримінальних справ із винесенням вироку тим особам, яких визнано винними у вчиненні злочинів, або виправдовування невинних. Правосуддя як судова діяльність регламентується законодавством про судоустрій, цивільне, господарське, конституційне та кримінальне судочинство. Найважливішим принципом судової гілки влади є те, що вона не залежить від законодавчої та виконавчої влади, а судова діяльність «поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі» [1, с. 653].

Правоохоронна діяльність спрямована на охорону компетентними органами правопорядку, захист конституційних прав фізичних або юридичних осіб, забезпечення та підтримку національної безпеки. Здійснюється вона завдяки застосуванню правомірному примусу до правопорушників і встановленим законом процедурам виявлення або розслідування порушення прав людей та їх відновлення. Оскільки правопорядок у державі є об'єктивною необхідністю її розвитку, то правоохоронні органи виконують такі функції, що забезпечують його підтримку всіма членами суспільних відносин.

В означеній системі правозахисних органів є спільний «фундамент», на якому ґрунтуються й завдяки якому здійснюються правові дії названих органів щодо захисту прав громадян. Це мережа соціально-правових відносин, яка складається між усіма суб'єктами судової, правоохоронної, правозахисної систем та громадянами, які потребують їх допомоги. систематичний та дієвий правовий захист громадян реалізується в повному обсязі на основі таких соціально-правових відносин, які формуються в суспільстві з демократичними принципами співжиття, оскільки в тоталітарних державах вони суттєво деформовані узурпацією влади правлячими структурами. Результати наших емпіричних досліджень свідчать, що майже 76% опитаних погоджуються з думкою про те, що соціально-правові відносини між людьми в суспільстві відіграють найважливішу роль у здійсненні правового захисту населення, а відтак, і в стабілізації суспільства. А це означає, що для ефективного функціонування системи правового захисту населення необхідно, перш за все, забезпечити формування таких соціально-правових відносин, які б могли складатися й функціонувати виключно на засадах верховенства права, тобто на правових законах, а не, скажімо, приятельських чи родинних стосунках, договірних чи бартерних відносинах. На наш погляд, в сучасній Україні поки що не сформувалися сприятливі умови для формування таких соціально-правових відносин, які б забезпечили реалізацію верховенства права.

Отже, важливим завданням політичного управління розвитком України є створення умов для забезпечення правового захисту громадян як умови становлення правової держави в Україні.

Література

1. Правознавство : підручник / [авт. кол. С.Е. Демський, В.С. Ковальський, А.М. Колодій та ін. ; за ред. В.В. Копейчикова]. – К. : Юрінком Інтер, 2002. – 736 с.
2. Васькович Й. Проблеми та перспективи побудови правової держави в Україні / Й. Васькович // Право України. – 2000. – № 1. – С. 32–34.
3. Корнієнко В. Реалізація ідеалу соціально-правової держави в українському суспільстві / В. Корнієнко // Право України. – 2001. – № 2. – С. 47–52.
4. Тертишник В. Правова держава: гострі кути на шляху від концептуальної моделі до реальності / В. Тертишник // Вісник НАН України. – 2007. – № 3. – С. 23–29.

системи. Популяризація державного продукту підтримає внутрішнього виробника та забезпечить низький показник споживання імпорту.

Саме тому вельми важливим вважається безпосередньо модернізація та оптимізація суб'єкт-суб'єктного взаємозв'язку «центру» та «регіону». У данному контексті зазначаємо що, існування протиріч між елементами однієї системи є доволі поширеною проблемою. По перше, головним чинником такого ефекту взаємодії як дихотомія на теренах сучасного економічного простору України є привілейована позиція центру не лише з боку адміністративно-територіального поділу, але й з точки зору привабливості існуючої там інфраструктури для розвитку бізнесової ланки економіки. Подібна неоднорідність економічної бази обумовлена насамперед ментальною особливістю українців. Саме така централізація є соціально-типовою поведінкою та несе певне стеріотипне підґрунтя. Отримавши незалежність, Україна перейшла до нової економічної системи залишивши від адміністративно-командної лише стереотип, щодо значущості центру та другорядності периферій (регіонів). Існуюча на сьогодні централізація грошових ресурсів призводить до зниження обороту грошових коштів на території регіонів. А основний грошовий капітал, який має там місце, це капітал великих підприємств та заводів часто державної власності. Такі умови формування бізнесу не є сприятливими для сучасної економіки оскільки центр таким чином захлинається від профіциту товарів та послуг, як в той час у регіонах спостерігається низький номенклатурний та асортиментний ряд на ринку товарів та послуг.

По друге, ситуація дихотомії суперечить формуванню повноцінного громадянського суспільства. Неконкурентність економічних стратегій регіонів призводить до деформації у сфері зайнятості руйнуючи цим самим залишки середнього класу, який мав би виступити центральною силою у формуванні громадянського суспільства. Населення регіонів та центру не відчуває ситуацію стабільності та порядку. Підвищується рівень соціальної напруги населення. Жителі одних регіонів на психологічному рівні не відчувають спорідненості з жителями інших регіонів та центром. Суспільна свідомість формується поліцентрично. Політична влада не має можливості одночасно вдовольняти доволі таки полярні інтереси регіонів та центру, тому політика зажди залишається прихильною до тих регіонів, які можуть дати можливість економічного прибутку та підтримати життєдіяльність всіх сфер. На сьогоднішній день головним доказом вище сказаного виступає результат парламентських виборів 2012, коли в парламент проходять дві партії, які представляють собою крайні прояви ідеологій. Насамперед це говорить про те, що формуються певні фактори обмеження сталості громадянського суспільства в Україні. Якщо посилались на класика економічної думки К. Маркса то можна сміливо заявити, «що у суспільному виробництві свого життя люди вступають в певні, необхідні, від їхньої волі не залежні відносини – виробничі відносини, які відповідають певному щаблі розвитку їхніх матеріальних продуктивних сил. Сукупність цих виробничих відносин складає економічну структуру суспільства, реальний базис, на якому формується юридична і політична надбудова і якому відповідають певні форми суспільної свідомості». [2] Таким чином, базис за Марксом, – це первинна економічна структура суспільства, що регулює соціальні інститути (надбудову), і саме за умови деструкції в системі

привести до встановлення нелегітимної, не бажаної суспільством влади і відповідних результатів її здійснення.

Основною функцією політичної системи, як способу організації суспільства, є узгодження інтересів в середині цього суспільства, шляхом залучення його членів до процесу прийняття загальнонаціональних рішень. Це завдання реалізується саме за допомогою такого компонента політичної системи як політична культура. Саме вона визначає загальні цінності, настрої, інтереси і цілі, які згодом будуть впроваджуватися в життя держави як основного інституту політичної системи.

Отже, взаємозв'язок політичної системи і політичної культури як детермінанти її розвитку полягає у тому, що політична система «задає» певні параметри і умови розвитку політичної культури, а культура, зокрема через громадянське суспільство, впливає як на загальну стратегію розвитку держави, так і на процес її реалізації. Політична культура обумовлена політичною системою держави, а базові цінності, що панують в суспільстві обумовлюють основні принципи функціонування політичної системи. Виходячи з цього, для розбудови демократичної держави, для втілення всіх її свобод, державі як основному політичному інституту необхідно всебічно сприяти розвитку політичної культури, політичної свідомості та мотивованості в участі громадян в житті країни, впроваджуючи загально-суспільні цінності і ідеали.

Література

1. Алмонд Г. Гражданская культура. Политические установки и демократии пяти наций // Антология мировой политической мысли: В 5 т. – Т. 2. – С. 593-610.
2. Алмонд Г., Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии // Политические исследования, 1992. – № 4. – С. 122-134.
3. Брегеда А. Ю. Основы политологии. – К.: КНЕУ, 2000. – 312 с.
4. Шляхтун П.П. Политология – К.: Либідь, 2002. – 576 с.
5. Юрій М.Ф. Политология. – К.: Дакор, КНТ, 2006. – 416 с.

Виговська Г.

студентка факультету соціології та управління ЗНУ

ДИХОТОМІЯ «ЦЕНТР–РЕГІОН» У СУЧАСНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ

Після розпаду СРСР основні управлінсько-регулюючі інститути в економічній сфері зазнали деформацій та були змушені змінювати основну стратегію функціонування. Вектор розвитку та модернізації економічної сфери вже незалежної держави був спрямований на європейський досвід та практику управління основним капіталом держави. На сьогодні принцип взаємозв'язку економічного простору України є доволі складним та багатофункціональним процесом, який головним чином потребує проєвропейського реформування та врегулювання фінансової політики України. Укріплення соціального сектору забезпечення державного бюджету, підтримку приватних підприємств соціального напрямлення (клініки, лікарні, школи, заклади розвитку та відпочинку), та забезпечити систему державного страхування й врегулювання кредитно-банківської

СПЕЦИФІКА ЗАСТОСУВАННЯ СИНЕРГЕТИЧНОГО ПІДХОДУ В ДОСЛІДЖЕННІ СОЦІАЛЬНОГО СВІТУ

Необхідність вивчення світу як саморганізованої системи зумовлена сучасними кризовими ситуаціями, що спіткають людство: загрозою різноманітних глобальних кризисів, матеріальною прірвою між різними прошарками населення, загальною політичною напругою, екологічними катастрофами, культурним занепадом в суспільстві. Дослідження теми управління та самоорганізації в розвитку «соціального світу» допомагає знайти вирішення цих проблем. Методологічно важливими для дослідження синергетичного підходу є роботи основоположників теорії синергетики Г. Хакена, І. П. Пригожина; зарубіжних авторів: Е. Н. Князевої, С. П. Курдюмова, С.П. Капіци, Г.Г. Малінецького, Ю. Л. Климонтовича, Ю. А. Данілова, Б. Б. Кадомцева, А.П. Назаретяна; також дослідження вітчизняних вчених синергетичної спілки: В.П. Беха, В.П. Андрущенко, В.Г. Воронкової та інших.

Соціальний світ розглядається як складна система, в якій виникають суперечливі процеси порядку та хаосу, миру та війни, управління та самоорганізації. Складність системи багато в чому обумовлена взаємозв'язком суб'єктів між собою та їх діяльністю. Синергетичний підхід має евристичний потенціал при таких складних, нерівноважних, відкритих та нелінійних соціальних системах, у фазі яких і входить сучасний глобалізований світ. Для визначення специфіки застосування синергетичного підходу необхідно визначити загальні механізми синергетичного характеру для різних форм існування та розвитку матерії, так і специфіку складного динамічного руху соціальної матерії.

Основоположник розробки теорії синергетики Г. Хакен вперше ввів поняття механізмів самоорганізації, та процесів розвитку в світі. «Самоорганізація – це спонтанне утворення високовпорядкованих структур із зародків або навіть з хаосу» [1, с. 130]. У динаміці проявляється хаотичність системи, із взаємодії елементів відкритої системи виникає порядок, впорядкованість. А отже, хаос не лише виступає руйнівним процесом, але і утворюючим, конструктивним. Порядок і хаос не виключають, а доповнюють один одного: порядок виникає з хаосу, розвиток здійснюється через нестійкість системи у діалектиці хаосу та порядку.

Найважливіша синергетична площина філософії соціального розвитку – це дослідження фактору непередбачуваності у перехідні біфуркаційні епохи, який здатний порушити послідовно лінійне протікання соціальних процесів і подій [2, с. 29]. Соціальний світ також має складний, багаторівневий, нелінійний, нерівноважний характер. Через людський фактор, суспільний спосіб існування, стихійну діяльність, взаємовідносини між людьми світ стає непередбачуваним, складним, нестабільним та відкритим, здатен формувати упорядковані та хаотичні структури більш високого порядку. Соціальний світ має здібність самовідновлюватись, самоорганізовуватись та саморозвиватись.

Перевагою синергетичного підходу слугує здатність досліджувати і фізичні, і біологічні, і хімічні, і соціальні системи. Застосування синергетичного підходу

здійснюється у відбитті специфіки соціального світу. Так, В.І. Воловик серед специфічних характеристик соціального буття визначає такі: по-перше, соціальне буття по відношенню до природного буття виступає у якості вторинного, такого, що виростає на природному бутті, відрізняючись від нього; по-друге, джерело розвитку соціального буття, в структурі якого у якості об'єктивного і необхідного наявний, принаймні, один суб'єкт – активно діючий, такий що пізнає, наділений свідомістю індивід, соціальна група або суспільство; по-третє, соціальне буття виступає як комплексна природничо-соціальна реальність; по-четверте, соціально-історичне, цивілізоване буття – сукупність матеріальних і духовних досягнень соціального організму, що перебуває в саморозвитку, обумовлених діяльністю поколінь людей; по-п'яте, можливість забезпечувати між першою і другою природою відносини не лише взаємозв'язку, узгодження, але й конфліктного протистояння [3, с. 95]. У світі країн, що розвиваються та відсталих, в час, коли здійснюється перехід від архаїзації до модернізації системи, відбувається перетворення системи від простої до складної і задачею синергетики є знайти оптимальну організацію елементів світу. Система традиційного світу та розвинутих країн більш стабільна. А отже вживання такого підходу є актуальним лише при відкритості усього світу та саме динамічної складності міжнародних економічних відносин таких країн. Але низка революцій ХХІ століття довела не стійкість усталених соціальних систем закритого характеру, як, наприклад, це було у Єгипті, Лівії та інших країнах.

Глобалізація як формат ускладнено інформаційних, інноваційних, економічних відносин суб'єктів як у міждержавних, так і внутрішньо-державних відносинах усе частіше потребує нового осмислення соціального світу, у якому зростає роль комунікативних відносин в організації, взаємодії у соціальних, політичних, економічних, культурно-духовних та технічних сферах. Саме тому є потреба звертання до пояснювальної моделі К. Юнга, який розрізняв дві пояснювальні моделі світу в нашому оточенні: плерому – світ природних наук, і креатуру – світ ідей і комунікацій. У плеромі є сили і імпульси. У креатурі ефекти викликаються лише відмінностями. Саме відмінність, що забезпечує розрізнення, є одиницею інформації, елементарною ідеєю Канта [4, с. 160]. У цьому випадку, світ ідей та комунікацій виступає складною системою, тому що при обміні ідеями їх носіїв стає більше, а значить кількість ідей зростає, система відкривається, ускладнюється та стає нерівноважною. Під час комунікації виникає взаємодія суб'єктів, непередбачуваність, хаотичність дій та вчинків. Все це посилює значимість синергетичного підходу в дослідженні цих світів.

З позицій синергетики відкриваються можливості пошуку універсальних принципів самоорганізації і еволюції складних систем, деяких аналогів законів збереження й еволюції в старій – рівноважній – термодинаміці. А такого роду знання виключно важливе для моделювання катастрофічних ситуацій й еволюційних процесів в екології, економіці, політиці, культурі [5, с. 311]. Так, О. М. Князева в роботі «Підстави синергетики» виступає проти розгляду синергетики тільки як наукової теорії, синергетика є способом інтерпретації, а не збирання фактів про еволюцію, стилем мислення, можливістю прогнозувати та проектувати політичні, економічні, соціальні та культурні процеси в суспільстві.

При фрагментованій політичній культурі суспільство розділене безліччю субкультур зі своїми цінностями, поведінковими нормами і стереотипами, часто не сумісними один з одним. Наявність різних, а тим більше – протилежних політичних культур, тобто фрагментарність політичної культури суспільства, містить у собі загрозу втрати спільних ідеалів і цілей, переважання часткових інтересів над загальнонаціональними, дестабілізує політичну систему. Оскільки наявність у суспільстві політичних субкультур є звичайним явищем, то для правлячих кіл важливо узгоджувати ці субкультури на базі спільних інтересів і цінностей і тим самим забезпечувати стабільність усєї суспільної системи. Фрагментарність політичної культури особливо виразно проявляється в переломні періоди суспільного розвитку, коли руйнуються звичні уявлення, переривається наступність норм політичної культури, утворюється розрив між політичною культурою старшого й молодшого поколінь [4, 479].

Щоб запобігти фрагментованості суспільства, в тому числі і у культурній політичній сфері, необхідно організувати цілеспрямований вплив на формування загальних цінностей, інтересів, поглядів, моделей поведінки у суспільстві. Це є одним з найперших завдань політичної системи, успішне вирішення якого забезпечить ефективне її функціонування.

Призначення політики в цілому, політичної культури зокрема, – узгодження багатоманітних соціальних інтересів, забезпечення єдності й цілісності суспільства. В узгодженні соціальних інтересів, забезпеченні стійкого, злагодженого і динамічного функціонування політичної системи знаходить свій вияв нормативно-регулююча функція політичної культури. Реалізується вона за допомогою формування і закріплення в суспільній свідомості необхідних політичних цінностей, установок, цілей, мотивів і норм поведінки. Як правило, вони втілюються в нормативних політичних рішеннях держави і надають можливість ефективно регулювати відносини в межах політичної системи з боку як держави, так і громадянського суспільства. Завдяки нормативно-регулюючій функції політичної культури досягається соціальний і в цілому – суспільний консенсус.

Одним із основних каналів впливу культури на політику є політична соціалізація особи, яка дає можливість участі в політичному житті. Культура передається в ході складного процесу, який включає в себе навчання в багатьох соціальних інститутах – в сім'ї, школі, на робочому місці, так само і в політичній системі як такий. Політична соціалізація відіграє важливу роль у подоланні фрагментарності політичної культури, забезпеченні наступності політичної культури поколінь.

Крім того, розвиток політичної культури передбачає й одночасний розвиток почуття національної ідентичності, компетентності як в якості підданого, так і в якості учасника, а також соціального довіри і цивільного співробітництва.

Розгалужена соціальна структура, плюралізм поглядів і можливість їх висловити, політична свідомість громадян творять таку ж розгалужену політичну систему з безліччю державних і недержавних інститутів та інших «важелів» впливу. Надмірний контроль над всіма сферами суспільного життя та діяльністю громадянського суспільства з боку держави навпаки придушує інтерес людей до прийняття участі у рішенні загальнонаціональних питань. Така ситуація може

ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА СУСПІЛЬСТВА ЯК ДЕТЕРМІНАНТА РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

Політична система являє собою одну з складових сукупної суспільної системи. Її центральне становище полягає у тому, що вона багато у чьому обумовлює інші підсистеми, тим самим визначаючи загальну стратегію розвитку суспільства. Політична система має власну структуру, в межах якої виокремлюється культурно-ідеологічна підсистема (політико-культурна), що включає в себе сукупність політичних поглядів, теорій і концепцій, політичну і правову культуру [5, 286].

Політична культура – це специфічний, історично і класово зумовлений продукт життєдіяльності людей, їхньої політичної творчості, що виражає процес освоєння класами, націями, іншими соціальними спільностями та індивідами політичних відносин [3, 210].

Значний внесок у становлення й розвиток теорії політичної культури зробили американські політологи Г. Алмонд і С. Верба. Вони ж започаткували підхід до розуміння політичної культури як сукупності орієнтацій індивідів стосовно політичних об'єктів. Такі орієнтації виявляються на трьох рівнях. «Поняття «політична культура», – писали Г. Алмонд і С. Верба у роботі «Громадянська культура», – вказує на специфічні політичні орієнтації – установки стосовно політичної системи і її окремих частин та установки щодо власної ролі в системі. Це сукупність орієнтацій стосовно особливій сукупності об'єктів і процесів. Коли ми говоримо про політичну культуру суспільства, ми маємо на увазі політичну систему, інтеріоризовану в знаннях, почуттях та оцінках його членів» [2, 129].

Кожній політичній системі відповідає особлива, власна базова модель політичної культури, яка в конкретній країні проявляється в специфічно національних формах. Це передбачає необхідність визначення відповідних моделей політичної культури, їх типологізації. Так, Г.Алмонд виділив гомогенний, фрагментований, змішаний і тоталітарний типи [1, 600]. Гомогенна політична культура, яка характерна, на думку автора, для англосаксонських країн, передбачає, що переважна більшість суб'єктів політичного процесу розділяє основоположні принципи устрою існуючої політичної системи, загальноприйняті норми і правила гри, цінності. У підсумку визнається законність всіх інтересів і позицій, між ними превалює взаємна терпимість, що створює умови для міцного консенсусу і прагматичного політичного курсу.

Наступний тип Г.Алмонд назвав доіндустріальною змішаною політичною культурою, яка характеризується співіснуванням традиційних і вестернізованих інститутів, цінностей, норм і орієнтації. Такий зсув створює складні проблеми з точки зору комунікації та координації в суспільстві. Тут різні групи часто мають зовсім різне бачення політичних проблем що стоять перед суспільством.

Радикально відрізняється від інших типів тоталітарна політична культура – тут відсутні добровільні організації та асоціації, система політичної комунікації контролюється центром, неможливо навіть приблизно визначити ступінь прихильності населення пануючої системі.

Соціальний світ як соціально-філософське поняття, яке відображає процес і стан соціальних зв'язків суб'єктів (особистості, групи, суспільства) і соціальної реальності, є цілісністю взаємодії соціальних організмів та їх середовища, а також виступає в єдності порядку і хаосу. Феномен наділений такими якостями, як: емерджентність, цілісність системи, організованість, зв'язки усередині системи потужніше ніж ззовні. Ці якості є результатом виникнення між елементами системи соціального світу синергетичних зв'язків.

Для того, щоб визначити соціальний світ, необхідно розглянути поняття в «дзеркальному відображенні» своєї протилежності – з війною.

Війна дестабілізує організацію в суспільстві, але у той же час в період війни виникають як дезорганізаційні так і організаційні процеси. Під час війни ситуація постійно змінюється, завжди є непередбачуваною. Таким чином, соціальний світ знаходиться в діалектичній єдності із війною, але не всяка деструкція є війною, а тільки та діяльність суб'єктів, яка руйнує життя. Якщо війна, як раніше визначали «справедливості», допомагає суспільству досягти сталого розвитку демократії, миру, толерантності, підтримання національних цінностей, патріотизму, то праксеологічний аспект в цьому явищі буде перетворення загальної ситуації до отримання нового якісного стану світу, щонайменше зруйнування відсталих соціальних структур та відносин, і цьому є приклади у історії. Можлива й інша ситуація, якщо світ пригнічує суттєве для людини – її людяність, цей світ стає світом людського опору руйнації.

Хаос руйнує емерджентні якості порядку, йому властива відмежованість від зовнішнього середовища, нестабільність. На рівні соціуму хаос можна помітити, коли окремі класи або спільноти стають домінуючими та претендують на автономність у системі суспільства. Якщо кожен компонент системи має тенденцію до автономності, то відбувається пошук щільних контактів з іншими системами, на відміну від зв'язків зі своєю. Прикладом може слугувати ієрархія українського суспільства з соціально-структурним відривом еліти відносно всього іншого народу, відрив у диференціації за доходами між елітою та безпосереднім виробником ВВП країни. Порушується цілісність – виникає хаотичність соціальних зв'язків, невпорядкованість, іноді система спрощується та з'являється надмірна соціальна напруга у суспільстві.

Порядок виникає із хаосу в разі акумулювання та масштабування інтегруючої сили в суспільстві, єднання. У ролі такої сили виступають держава, з її організаційними та управлінськими методами, а також громадянське суспільство, яке відстоює вже інтереси самоорганізації людей. Діалектична єдність держави та громадянського суспільства заради розвитку є процесом зцілення суспільства.

Таким чином, діалектика хаосу й порядку безпосередньо пов'язана з протиріччями миру та війни, у якому відбиває конструкцію, порядок, налагодження суспільного життя, а війна визначає хаотичні зв'язки системи, деструкції, нерівноважності, складності. Синергетичний підхід визначає дослідження соціального світу в процесах самоорганізації як детермінанти розвитку суспільства, що знаходиться саме в умовах невизначеності, нерівноважності, нелінійності, багатофакторності соціального розвитку. Однією із головних ідей синергетики є здатність виникнення порядку із хаосу за допомогою

самоорганізаційних процесів, а також прогнозування, щодо можливості швидкого нелінійного розвитку економіки в країнах, запобігання катастрофічних ситуацій й загальнолюдських проблем.

Література

1. Хакен Г. Синергетика. ; [пер. с англ.]/ Г. Хакен – М.: Мир, 1980. – 388 с.
2. Воронкова В.Г. Філософія розвитку сучасного суспільства: теоретико-методологічний контекст : [монографія] / Воронкова В.Г. – Запоріжжя: ЗДІА, 2012. – 262 с.
3. Воловик В.І. Основи соціальної філософії: навч. посібник ; [під заг. ред. д. філос. наук, проф. В.І. Воловика]. – Запоріжжя : Просвіта, 2011. – 320 с.
4. Бейтсон Г. Екологія раз ума: избранные статьи по антропологии, психиатрии, эпистемологии; [пер. с англ. Д.Я Федотова, М.П. Папуша; вступ. статья А.М. Эткинда] / Бейтсон Г. – М.: Смысл, 2000. – 476 с.
5. Князева Е.Н. Основания синергетики: режимы с обострением, самоорганизация, темпомеры / Е. Князева, С. Курдюмов. – Санкт-Петербург : Алетейа, 2002. – 414 с.

Роза Ю.Ю.

аспірант кафедри соціології та соціальної роботи
Класичного Приватного Університету (м.Запоріжжя)

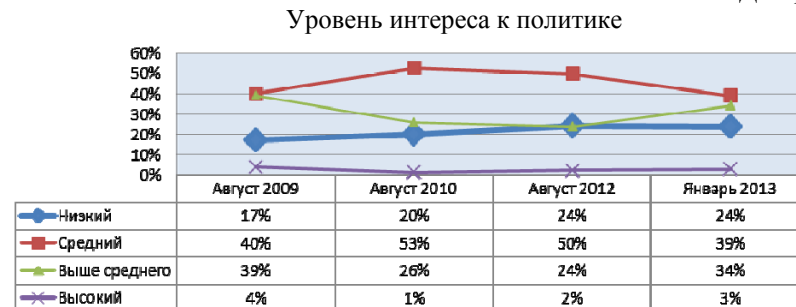
СОЦІОЕКОЛОГІЧНА ЗУМОВЛЕНІСТЬ ДЕПОПУЛЯЦІЇ ВЕЛИКИХ МІСТ ТА СМЕРТНОСТІ В КОНТЕКСТІ СТАТИСТИКИ ОРГАНІЧНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ В УКРАЇНІ

Однією з гострих проблем для України та українців виступає депопуляція, той процес скорочення населення, що знаходить вираження в кількісному переважанні смертності над народжуваністю. За 2011 рік чисельність населення України скоротилася на 162 000 чоловік. Так, на 1 січня 2012 року чисельність населення країни склала 45,6 млн. осіб. Виходить, що за роки незалежності українців стало менше на 6 мільйонів. За даними Держкомстату, рівень смертності в Україні сягає показника 14,5 на тисячу населення, тоді як в країнах ЄС цей показник становить лише 6,7. Причому це узагальнені дані, так як в деяких регіонах України рівень смертності майже такий, як під час Голодомору. Наприклад, у Дніпропетровській області, яка сильно постраждала від голоду, в 1932 році смертність складала 17,0 на тисячу населення, а в 2011 році, в цьому ж регіоні, смертність була рівною 16 випадків на тисячу осіб. Україна за темпами смертності нині перебуває на рівні слабкорозвинених країн, таких, як Конго і Гвінея. І дійсно, за даними комітету Верховної Ради з питань охорони здоров'я, жителі України живуть на 10 років менше, ніж європейці. Так, Україна посідає лише 150-е місце за середнім показником тривалості життя серед 223-х країн світу. Середня ж тривалість життя в Україні становить 69 років, при цьому кожен десятий українець не доживає і до 35, а кожен четвертий – до 60. Для порівняння, в країнах ЄС середня тривалість життя – 74 роки, у Грузії – 76,7 років, в Білорусії – 70,63 року [8].

Депопуляція в Україні стосується декількох вимірів. В першу чергу, вона стосується нерівності показників для чоловіцтва та для жіноцтва. Смертність серед українських чоловіків перевищує смертність серед жінок. До соціальних чинників

вопрос о легитимности ее функционирования. Это все повлечет изменения в отношении населения к государственным и социальным институтам.

Диаграмма 2

Эти изменения можно ощутить уже сейчас. Идет вытеснение политической сферы, а вместе с ней и многих основ государственности и патриотизма из жизни рядовых граждан. Потому как особенность восприятия политических институтов и институтов власти среди украинцев сводится к их отождествлению. Обозначенные тенденции, влекут за собой пренебрежение населения различными нормами государства и общества, результатом чего является рост таких явлений как коррупция, рост и т.д. А самое главное идет потеря самоидентификации рядовых граждан с таким понятием как «Украина», которое в большей степени отождествляется с политиками и представителями власти, широко дискредитировавшими себя в обществе.

Анализируя патриотические настроения населения, стоит констатировать спад интереса народа к традиционным государственным, народным и религиозным праздникам. Молодое поколение все больше ориентируется на информацию, транслируемую СМИ. Содержание, которой в подавляющей массе сводится к сводкам грабежей убийств, сюжетам блокировки парламентской трибуны, деятельности народного депутата нетрадиционной ориентации и т.д.

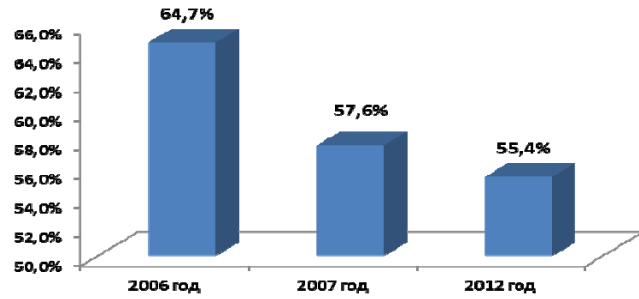
Сложившаяся ситуация требует широкого привлечения представителей научной среды, активизации гражданского общества и в первую очередь осознания самими участниками политической сферы пагубных тенденций своей деятельности по отношению к украинскому обществу.

Литература

1. Малкин Е., Сучков Е. Основы избирательных технологий и партийного строительства. – 5-е изд. – М.: СПСЛ-«Русская панорама», 2003. – 480 с.
2. Прокофьев А. Справедливость и ответственность: социально-этические проблемы в философии морали. – Тула, 2006. – 277 с.
3. Уильямс Б. Политика и нравственная личность // Мораль в политике. – М.: Изд-во МГУ, 2004. – 479 с.

Диаграмма 1

Сравнение явки избирателей в процентном соотношении

Еще одним знаковым критерием снижения политической активности, является увеличение числа жителей города, не проявляющих никакого интереса к политике и политическим событиям.

На протяжении с августа 2009 года по январь 2013 года, социологической компанией Independent Researching Group (г. Запорожье) было проведено ряд исследований электоральных настроений жителей г. Запорожья. Метод проведения – личное формализованное интервью, используя квотную многоступенчатую выборку со случайным отбором на последней ступени. Объем выборочной совокупности каждого исследования составлял 600 респондентов. Структура выборочной совокупности репрезентативна структуре населения города по основным социально-демографическим показателям (пол, возраст, район проживания). Доверительный интервал – 0,95. Максимальная погрешность выборки составляет – 1,5 – 2,3%

Респондентам был задан вопрос: «Интересуетесь ли Вы политикой?» и четыре варианта ответа:

1. Совсем не интересуюсь (низкий уровень).
2. **Интересуюсь только тогда, когда понимаю, что политические процессы могут повлиять на мою жизнь (средний уровень).**
3. Стараюсь постоянно быть в курсе политических событий (уровень выше среднего).
4. Не только интересуюсь, но и принимаю активное участие в политической жизни

Стоит выделить четкую тенденцию снижения интереса к политике среди населения Запорожья. С 2009 по 2013 год доля жителей, совсем не проявляющих интерес к политике возросла с 17% до 24%. При этом на выраженность тенденции не повлиял даже тот факт, что замеры проводились как в период активной фазы избирательной кампании, так и в пост-выборный период.

Опираясь на проведенный анализ, в будущем можно с высокой вероятностью прогнозировать, что подобные тенденции будут сохраняться, и если никаких шагов со стороны политиков предпринято не будет, политическая система рискует оказаться с минимальным числом участников со стороны населения, что поставит

повышенной смертности мужского пола можно отнести факторы, связанные с профессиями, девиациями, чувствительностью к социальному макрострессу.

По-перше, мужчины чаще, чем женщины, занимаются более небезопасными и рискованными профессиями, которые связаны со створением угрожающих жизни и здоровью ситуаций. Идет речь о профессиях в сфере военного управления, охраны правопорядка, обеспечения транспорта, вредных предприятий и т.д. По-другое, мужчины в силу их склонности к более вариативной (по сравнению с женщинами) социальной поведінці, соответственно, и более склонными к различным девиациям (тютюнопаління, алкоголізм, наркотизація, гемблінг, рискованні екстремальні види спорту, скоєння кримінальних злочинів тощо). Зазначені девіації призводять не тільки до збільшення смертності, а й до появи супутніх захворювань. По-третє, однією з причин високої смертності серед чоловіків є слабка адаптивність до соціального макростресу. Поширена на рівні соціальних стереотипів алекситимія, культурно визнане заблокування різноманітних емоцій, як і повна неможливість висловити свої емоції і почуття, призводять до розвитку захворювань, а в подальшому – і до смерті.

Другим проявом депопуляції в Україні є дитяча смертність. За минулий рік в країні померло 5111 дітей віком до одного року. За словами Тетяни Бахтєєвої, рівень дитячої смертності в Україні в 2,5 рази вище європейського показника. Збільшилося число померлих дітей від серцево-судинних захворювань, захворювань дихальної системи, вроджених вад розвитку та інфекційних захворювань. Крім того, зросла кількість онкохворих дітей. За 2011 рік від злоякісних новоутворень померло 27 малюків [9].

Отже, соціоекологічними факторами депопуляції в Україні виступають передусім відсутність відповідних програм етнополітики, спрямованих на зростання чисельності народонаселення, незбалансованість між структурними реформами в промисловому секторі та екологічною політикою щодо великих міст; послабленість пропаганди здорового способу життя та просвітницької роботи з молоддю, що спрямована на призупинення міграції; соціально-економічне зубожіння, яке посилює соціальний макрострес і виступає, з одного боку фактором зростання статистики серцево-судинних захворювань (адже останні мають переважно стресогенну природу та походження) та онкозахворювань (зростання статистики останніх стає зрозумілим в контексті зростання проблем екологічності міського середовища, яка, в силу природної забрудненості та високої соціальної стресогенності стає несприятливим для популяції).

Література

1. Бачинський Г.А. Соціоекологія./Г.А. Бачинський. – К.: Вища школа, 1991. – 154 с.
2. Основи соціоекології / За ред. О.Бачинського. – К.: Вища школа, 1995. – 240 с.
3. Бачинський Г.А., Марков Ю.Г., Мамонов В.И. Соціально-екологічні системи як об'єкт управління / Г.А. Бачинський, Ю.Г. Марков, В.И. Мамонов. – Новосибірськ: Наука, Сиб. отд-ние, 1990. – 238 с.
4. Бачинський Г.А. Соціоекологія – наука о гармонизации взаимоотношений между обществом и природой //Вопросы социоекологии. – Львов, 1987. – С. 23-35.
5. Салтовський О.І. Основи соціальної екології./О.І. Салтовський. – К.: Вища школа, 1997. – 245 с.

6. Марков Ю.Г. Социальная экология / Ю.Г. Марков. – Новосибирск: Наука, Сиб. отд-ние, 1986. – 174 с.
7. Комаров В.Д. Социальная экология: философские аспекты. – Л.: Наука, 1990. – 230 с.
8. <http://www.u-e-p.eu/press-overview/2012/april/kogen-desyatii-gitel-ukrani-ne-dogiva.html>.
9. <http://www.pravda.com.ua/news/2011/11/5/6732728/>; http://www.novostimira.com.ua/novyny_18729.html.
10. <http://znaimo.com.ua/Смертність>.
11. dspace.nbuv.gov.ua/dspace/bitstream/handle/.../07-Levchyk.pdf?...1.
12. <http://www.facenews.ua/news/2012/91055/>.
13. <http://www.unfpa.org.ua/publications.html>.
14. <http://www.domik.net/novosti/ukrainskie-goroda-priznany-samymi-bystro-vymirayushhimin177333.html>.
15. <http://b2btoday.com.ua/id/2534742>.
16. <http://sosudy.com/multidistsipl-narnii-p-dkh-d-u-l-kuvann-kard-ovaskulyarnikh-zakhvoryuvan-organ-zats-aspekti-zmenshen>.
17. <http://health.unian.net/ukr/detail/212380>.
18. http://www.bbc.co.uk/ukrainian/entertainment/2012/01/120131_ukraine_cancer_dt.shtml.

Святненко І.О.

аспірант кафедри соціології та соціальної роботи
Класичного приватного університету (м. Запоріжжя)

ТЕХНОЛОГІЇ СТРУКТУРУВАННЯ ТІЛА ЧЕРЕЗ ХАРЧОВУ ПОВЕДІНКУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВЛАДИ: ПРОГНОСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Соціологія тіла має предметом свого дослідження структуруючі тіло соціальні впливи, які є орієнтованими на психіку людини і спричиняють модифікацію образу її тіла у відповідності із еталонними образами-схемами, створюваними як замовлення різних соціальних груп на соціальний характер. Виникнення девіацій харчової поведінки (анорексії та булімії) є одним із прикладів таких впливів.

Проблеми з харчуванням виникають переважно в молодих жінок і пов'язані з фундаментальними змінами, що відбуваються в сьогоденному суспільстві у зв'язку із прогресуючою емансипацією жіноцтва. Девіації харчової поведінки мають також відношення до ширшого процесу соціалізації природи, частиною якої, звісно виступає образ тіла. Це означає, що багато явищ, в тому числі схема тіла, які були суто природними, частиною природних процесів, тепер детермінуються соціальними чинниками та технологічним розвитком.

Поширеність розладів харчування є незаперечним та переконливим свідченням того впливу, який справляють на наше індивідуальне життя соціальні чинники. Наукова галузь, відома під назвою соціологія тіла, досліджує, як саме діють на наші тіла суспільні впливи, включені у різні технології соціальної структуризації тіла [див. напр.: 3, 4].

Як людські створіння ми маємо тілесну форму, тобто, в кожного з нас є своє тіло, яке є водночас соціально-детермінованим об'єктом. Наші тіла зазнають глибокого впливу нашого соціального досвіду, впливають на нього також і норми та цінності груп, до яких ми належимо. На наші тіла впливають найновітніші досягнення науки та технології. Наприклад, винахід цілої низки репродуктивних

Історически сформуваний механізм – в період виборчої кампанії всі політичні гравці створюють певні еталони своїх дій перед виборцями, як в професійній площині, так і в особистій (високоморальне поведіння представників влади і балотуючих політиків, чесність, обіцянки швидких змін по кращому рівню життя населення і т.д.). Враховуючи ресурсність сучасних кампаній і широкий спектр використовуваних каналів трансляції інформації відбувається насичення інформаційного простору відповідними повідомленнями.

Після закінчення виборів реалії вносять свої зміни: робота і поведінка політиків починає змінюватися в гірший бік. Відбувається руйнування сформованих в свідомості виборців еталонних моделей поведінки, яких мали б дотримуватися політики. Приклади цього можна спостерігати в загальному розповсюдженні невиконання передвиборчих обіцянок, в резонансних кримінальних справах по корупції з участю представників влади різного рівня, срывам роботи ВР, обвиненні деяких депутатів в нетрадиційній орієнтації і т.д.

Відомо, що така ситуація повторюється з одного виборчого циклу в інший, вносячи певні зміни в ставлення і сприйняття виборців політичної сфери. Найбільші зміни стосуються рівня політичної культури і політичної активності населення. З кожним виборчим циклом: і перший, і другий показники значно падають.

Як наслідок, явка населення на вибори з кожним виборчим циклом падає, зменшується довіра до політичних інститутів і їх представників.

Аналізуючи результати участі жителів міста Запоріжжя в парламентських виборах з 2006 по 2012 рр., можна спостерігати сильно-виражену тенденцію падіння явки виборців.

Таблиця 1

Сравнение явки населения г. Запорожье на парламентских выборах 2006-2012 гг.
(по данным ЦИК Украины)

	2006 год	2007 год	2012 год
Всего избирателей	640835	676700	616857
Участвовали в голосовании	414744	389853	341978
Процент от общего числа избирателей	64,7%	57,6%	55,4%

З 2006 по 2012 рік, 11,3% населення міста втратило інтерес до виборчого процесу по виборам до Верховної Ради України. При цьому, активність представників політичної сфери в ЗМІ з кожним виборчим циклом зростає, з'являється більше різноманітних методів взаємодії з виборцями, реальна участь населення швидко падає. Дані показники говорять про високий рівень розчарування в політичних гравцях і дистанціюванні населення від участі в різних політичних процесах, в частині таких важливих для життя українського суспільства як вибори до Верховної Ради.

іншому суспільстві, може не тільки не досягти поставленої мети, а й навпаки визвати негативні асоціації, щодо адресата.

Література

1. Алтунян А.Г. Анализ политических текстов: Учебное пособие / А.Г. Алтунян. – М.: Университетская книга; Логос, 2006. – 384 с.
2. Бебик В.М. Политология для политика і громадянина: [Монографія] / В.М. Бебик. – К.: МАУП, 2003. – 424 с.
3. Бурдые П. Социология социального пространства [Электроний ресурс] / П. Бурдые. – М., 2007. – 288 с. Режим доступу: http://socioline.ru/files/5/39/sociologiya_socialnogo_prostranstva.pdf.
4. Волков А.Г. Прагматика политического текста. [Текст]: Дис. канд. филос. наук: 09.00.03 / Волков Александр Григорьевич; Мелитопольский гос. педагогический ун-т. – Мелитополь, 2002. – 198 с.
5. Королько В.Г. Основы публической речеведности / В.Г. Королько. – М., «Рефл – бук», К.: «Ваклер». – 2001. – 528 с.
6. Полторац В.А. Политический маркетинг та організація виборчих кампаній / В.А. Полторац // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2002. – № 1. – С. 61-79.
7. Полторац В.А. Социология общественного мнения: Учебное пособие / В.А. Полторац. – Киев – Днепропетровск: Центр «СОЦИОПОЛИС» – Издательство «Арт – Пресс», 2000. – 264 с.
8. Репина Е.А. Политический текст как средство речевого воздействия [Электроний ресурс] / Е.А. Репина. – Режим доступу: <http://www.psychportret.ru/collection/repina.html>
9. Фалиев А. Е. Политический текст как феномен культуры (лингвокультурологический анализ) // Диссертация на соискание ученой степени кандидата культурологии по специальности 24.00.01. – Теория и история культуры – Саранск, 2009.

Ашурбеков А.

студент гуманитарно-правового факультета
Запорожского национального технического университета

СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНСКОЙ ПОЛИТИКЕ

Проблема социальной ответственности набирает все большую актуальность в современной Украине, это касается как отношений субъектов в бизнес-процессах, так и в политической сфере. Если в бизнесе рост социальной ответственности на данном этапе развития рынка стал одним из основных трендов, то политическая сфера испытывает острый дефицит в политических игроках, которые на первый план своей деятельности ставят социально-ответственные отношения с обществом. И свою деятельность пропускают через призму взаимной полезности всем субъектам политического процесса.

Под социальной ответственностью в сфере политики в данной статье понимается, в первую очередь, степень выполнения предвыборных обещаний участниками политического процесса, а также характер и методы ведения избирательной кампании по отношению к населению.

Анализ ряда прошедших избирательных кампаний с 2006 по 2012 годы, а также пост выборной деятельности политических партий показывает значительное отсутствие социальной ответственности у партий и отдельных политиков.

технологій дав нам можливості для нового вибору, але водночас спричинив палкі дискусії в суспільстві.

В соціологічній літературі зазначена проблема майже не розглядалася. До неї звертаються переважно автори психологічної спрямованості, дані з досліджень яких можна інтерпретувати в соціологічному аспекті. З погляду глибинно-психологічної теорії, втрата апетиту і від приймання їжі є захистом підсвідомих орально-обсесивних і агресивних тенденцій, оскільки буття (Existenz) погана совість є супутньою незадоволеності цих потреб. У цьому аспекті такі автори, як Loch (1971) і Alexander (1971) свідчать про значення голодування як покарання. Обидва автора вбачають в цій симптоматиці несвідому реакцію протесту та опору.

Brautigam і Christian (1973) бачать у основі anorexia-nervosa амбівалентну установку жінки по відношенню до статевої ролі. Jores (1981) вважає, що центральне значення має тут мати. Petzold і Reindell (1980) встановили, що у родинах, де зустрічаються anorexia-nervosa, особливо вираженим є уникнення конфліктів, внаслідок чого виникає хоч і прихована, але перманентна напруженість [цит. за: 1].

За даними Battegey (1982), велику роль у підтримці симптоматики відіграє вторинне захворювання. З його появою та розвитком хворі можуть відзначати, що «вони залишилися емоційно голодними». Особи, які відмовляються від їжі, відповідно до Genlinghoff і Backmund (1989), часто є жертвами власних ідей: *мала маса тіла – це здоровіше, ніж велика маса тіла; аскетизм загострює розум; фізичну слабкість слід долати загартованістю; рослини очищення, є справжніми проносними тощо* [цит. за: 1].

За даними Thoma (1972), близько 30 % хворих, які піддаються психоаналітичній терапії, отримують поліпшення в харчовій поведінці та психосоціальному розвитку. Rosman та ін. (1976) спостерігали взаємодії всередині сім'ї та цій основі розробляли потім терапевтичну стратегію. За даними Minuchin (1977), сімейно-терапевтичні втручання змінюють загальний життєвий контекст хворого. Fichter і Keeser (1980) показали, що під час використання стратегії поведінкової терапії увага приділяється як збільшенню маси тіла, так і зміні соціальної поведінки [цит. за: 1].

Хворі на булімію, відповідно до Genlinghoff і Backmund (1989), зовні є просто досконалими: «вони – своєрідні «ідеальні постаті», вони є успішними і постійно «діють». Чудовий фасад приховує, проте, вкрай низьку самооцінку. Вони постійно запитують себе, що від них очікують оточуючі, чи правильно вони поведуться. Вони прагнуть більшого успіху і найчастіше плутають кохання, якого вони домагаються, із оспівченням в коханні [цит. за: 1].

Термін «технологія» не слід тут розуміти в надто вузькому значенні. Тобто тут йдеться не тільки про матеріальні технології, такі, що використовуються в сучасній медицині, наприклад, сканер, який дає можливість лікареві простежувати, як розвивається дитина до свого народження. Ми повинні також брати до уваги те, що Мішель Фуко [2] назвав соціальними технологіями, які впливають на тіло. Цією фразою він хотів сказати, що тіло дедалі більшою мірою стає чимось таким, що ми повинні «створити», а не просто прийняти в готовому вигляді.

Соціальна технологія – це своєрідне регулярне втручання у функціонування нашого тіла з метою змінити його в специфічний спосіб. До таких технологій можна віднести:

- 1) технології структурування харчової поведінки;
- 2) технології структурування робочого часу в різних соціальних групах;
- 3) технології структурування часу відпочинку в різних соціальних групах;
- 4) технології структурування сексуальної поведінки та статевого життя в різних соціальних групах;
- 5) технології організації життєвих просторів та середовищ;
- 6) технології структурування спортивної поведінки та фізичної культури;
- 7) нормативні технології етикету;
- 8) технології впливу соціальних комунікацій, пов'язані з наслідуванням.

Література

1. Нервова анорексія та булімія. Режим доступу: <http://bukvar.su/medicina-zdorove/page,3,125498-Nervnaya-anoreksiya-i-bulimiya.html>.
2. Фуко Мишель. Интеллектуалы и власть: Избранные политические статьи, выступления и интервью. 1970-1988. Режим доступу: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000657/st000.shtml/>.
3. Визуальная антропология: новые взгляды на социальную реальность: Сб. науч.ст. / Под ред. Е.Р. Ярской-Смирновой, П.В. Романова, В.Л. Круткина. – Саратов: Научная книга, 2007. – 528 с.
4. Романенко Ю.В., Скідін Л.О. Механізми символічної інтеракції в комунікаціях, політиці, мистецтві: візуально-аналітичний та соціосимволічний аспекти / Ю.В. Романенко, Л.О. Скідін. – Монографія 2-х авторів. (Вид. 2-е, перероб., доп. і оновлене). – К.: «Видавництво ДУІКТ», 2011. – 301 с.

Сидоренко О.Л.

доктор соціологічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,

директор Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти

МІСЯ ЗОВНІШНЬОГО НЕЗАЛЕЖНОГО ОЦІНЮВАННЯ У СТАНОВЛЕННІ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

Демократичні перетворення, що відбуваються в нашій державі, вимагають перегляду традиційної системи управління освітою, активного залучення громадськості до вироблення концептуальних засад національної системи освіти, моніторингу її розвитку, контролю за виконанням управлінських рішень, надання пропозицій щодо вирішення проблем, модернізації галузі – тобто на усіх етапах функціонування освіти. Саме тому «Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки» одним із пріоритетних напрямів розвитку галузі визначила національний моніторинг системи освіти, а одним із основних завдань – розвиток системи державно-громадського управління освітою і контролю за якістю освітньої діяльності [6].

До головних переваг державно-громадського управління дослідники відносять оптимальне задоволення потреб та інтересів учасників освітнього процесу в зваженій взаємодії громадськості і владних структур. Його основною метою

масової інформації. Найявна невідповідність слів і конкретних вчинків стає полем для критики, яку із задоволенням продукують опозиційні сили.

Той факт, що Україна знаходиться в ситуації перманентних виборів, надає особливого значення агональному жанру, тобто політичним текстам, які представлені гаслами, листівками, передвиборчими дебатами.

Під час передвиборчої кампанії, політики, які балотуються на ту чи іншу посаду, дуже часто зустрічаються зі своїми потенційними виборцями віч-на-віч. Їх вдале просування по кар'єрних сходах багато в чому залежить від того, які емоції викличе їх виступ, чи буде їх мова переконливою, привабливою.

Особливе значення в рамках української політичної комунікації надається політичним шоу на різних телеканалах. Такі ток-шоу надають масовій аудиторії як аудіо, так і візуальну картинку. В аудиторії телеканалу формується комплексне уявлення про політика, в якому поєднується його ораторське мистецтво, вміння подати інформацію, реакція на критику, провокаційні висловлювання і його зовнішній вигляд.

Участь у таких шоу дуже важлива для політиків, оскільки це прекрасний шанс показати себе, привернути увагу до своєї особи, але й водночас небезпечна, так як найменші помилки можуть призвести до формування в масовій свідомості не того іміджевого образу, який створювався іміджмейкерами.

Для того, щоб розумно використовувати знання про політичний текст і його характерні риси, необхідно також чітко усвідомлювати що таке іміджевий образ, які теорії його формування існують.

Масова свідомість нашого суспільства влаштована так, що політика сприймається, головним чином, з урахуванням двох речей. По-перше – персоніфікації, а по-друге – антогонізації, яка проявляється в постійному протиставленні: «погане» – «добре», «демократичне» – «тоталітарне» [7, 37].

Процес формування політичних текстів має цілеспрямований характер. Освідомлення бажаного результату передбачає врахування особливостей адресата. Велике значення відіграє те поле, в якому діє агент (адресат), об'єм та сутність його капіталу, та, безумовно, габітус, особливі соціокультурні домінанти.

Знання позиції, яку займає агент в соціальному просторі дає інформацію і про внутрішні присутні йому властивості і про відносні його властивості. Найявність схожих властивостей призводить до того, що такі агенти будуть чинити менший опір при необхідності до «мобілізації», по відношенню до певної іншої групи агентів [3,17-18]. Одна з головних функцій передбачає саме мобілізацію аудиторії, її переконання в певних ідеях. Для того, щоб окремі прийоми працювали на те, щоб привернути увагу, описати дійсність в певних категорія і світі, який необхідний певній політичній силі, щоб символи, образи вдало виконували свої функції, вони повинні бути направлені на «правильного» агента чи групу агентів, яким буде легше мобілізуватися.

Щоб текст був успішним, виконував свої функції, він повинен бути сконструйований відповідно до контексту ситуації, для конкретної аудиторії, в певний проміжок часу, у конкретному суспільстві. На нашу думку, необхідно ретельно вивчати саме суспільство, в якому проходить комунікація. Це обумовлено тим, що один і той же текст, написаний в один і той же час, але представлений в

Серед українських науковців питаннями, пов'язаними з політичними текстами, займалися: В.А. Полторак [6;7], В.Г Королько [5], В.М. Бебик [2]. Політичний текст переважно розглядається в межах політичного піару як важливий елемент у створенні певного іміджу політичного лідера, як елемент політичної комунікації і впливу на суспільну свідомість.

У науковій літературі існують різні підходи до класифікації політичних текстів. Цей факт обумовлюється як різними підходами до інтерпретації самого поняття «політичний текст», так і критеріями для їх класифікації.

Приділяючи увагу такому критерію як жанр мовлення, виділяються усні та письмові жанри, відповідно усні та письмові політичні культури, усні та письмові політичні тексти [1, 20-23].

Успішність політичної комунікації, правильне прочитання тексту аудиторією залежить не тільки від самого тексту, його смислового навантаження, стилістичних особливостей, але і від адресанта. У тому випадку, якщо мова йде про письмовий текст, тоді особливу увагу слід приділити тому ЗМІ, в якому публікується текст, його популярності, нейтральності, ступеню об'єктивності, а також автору тексту, рівню довіри до нього, особистому суб'єктивному ставленню до нього в адресата. Сприйняття усного політичного тексту також багато в чому залежить від адресанта (виступаючого). Політичний текст сказаний в певних умовах і певному місці, здатні викликати відповідні емоції, асоціації, образи у адресатів. У цьому випадку, дуже важливо, щоб ці образи не суперечили образу тієї людини, яка презентує даний політичний текст.

У політичних текстах можна виявити три основні види адресата: формальний (аудиторія, перед якою безпосередньо вимовляється текст, коло читачів видання, де викладений текст), фактичний (до кого автор звертається прямо в мові), той, що мається на увазі (текст звернений формально до всієї аудиторії, проте насправді адресатом виступає одна конкретна людина або ж організація). Формальний і фактичний адресат у політичних текстах не завжди збігається, це залежить як від тематики тексту, так і специфіки аудиторії [1, 56].

В сучасній Україні переставлені як усні, так і письмові політичні тексти. Особливу актуальність мають тексти, які відносять до ритуального жанру, оскільки піддаються загальному розголошу. Такі політичні тексти, як інавгураційна промова або поздоровлення політиками населення із загальнонаціональними святами транслюються безліччю телеканалів. Той факт, що найчастіше такі виступи транслюють на телеканалах один за іншим, ставить перед іміджмейкерами і копірайтерами дуже складне завдання: не тільки зробити так, щоб для представника політичної влади був сформований певний необхідний іміджевий образ, а й зробити так, щоб виступ цього представника був взагалі поміченим серед загального потоку інформації.

Важливу роль також відіграють політичні тексти інформаційно-прескриптивного характеру. У даному випадку мова йде про офіційні укази, угоди, а також програми політичних партій, з якими вони йдуть на вибори. В Україні всі політичні партії мають свою програму, яка відображає місію створення цієї партії, її цілі і завдання, загальну спрямованість, шляхи досягнення намічених планів. Пункти програми в Україні дуже часто стають темою для обговорення в засобах

визначають поєднання державного вертикального управління й партнерського горизонтального управління на основі врахування громадської думки та залучення громадян до прийняття управлінських рішень [4].

Під державно-громадським управлінням освітою розуміють:

– процес «взаємоузгодження та спрямування дій різних за природою і напрямом сил на розвиток освітньої системи» [7, с. 3];

– управління, в якому поєднується діяльність суб'єктів управління державної та суспільної природи, спрямована на організацію функціонування й розвитку сфери освіти [1];

– сучасний тип управління, що являє собою «поєднання державного і громадського контролю. Останній передбачає участь громадськості (батьків, громадських організацій, меценатів та ін.) у прийнятті рішень на рівні їхньої компетенції, критичного вивчення освітньої політики, у впровадженні цієї політики» [2];

– відкриту, демократичну «модель управління, в якій органічно поєднуються засоби державного впливу з громадським управлінням» [4, с. 6].

За рівнем у державно-громадському управлінні розрізняють державне, регіональне, закладів освіти; за способом залучення громадської думки – асоціативне й інтегральне; за механізмом дії – структурно-громадське, інформаційно-громадське, субординаційно-партнерське [3, с. 7].

До системи державно-громадського управління освітою включають такі елементи: всіх учасників навчально-виховного процесу, органи управління освітою, нормативно-правову базу, що регламентує діяльність суб'єктів державно-громадського управління освітою, процедури і механізми їхньої взаємодії [1]. Серед механізмів державно-громадського управління розрізняють зовнішні державні й громадські механізми як окремі системи (державні та громадські структури) і внутрішні механізми (моніторинг; громадське опитування, волонтерські акції; використання соціальних індикаторів; розвиток партнерських відносин тощо), які виконують роль спеціальних засобів для приведення цих систем у дію [3, с. 15–16].

Сьогодні серед науковців і громадськості практично не викликає сумнівів, що найбільшою реформою останнього десятиліття не тільки в освіті, але й в усьому суспільстві було впровадження зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО). ЗНО утверджується в Україні як система, покликана забезпечити об'єктивне вимірювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів; оптимізувати відбір абітурієнтів до вищих навчальних закладів на основі ефективних, демократичних і прозорих процедур; здійснювати моніторинг якості освіти на національному рівні.

**СЕКЦІЯ
«СТУДЕНТСЬКА НАУКА У ФОРМУВАННІ МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ»**

Битко А.

студентка магістратури
факультету соціології та управління ЗНУ

**РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ В СУЧАСНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ
ПРОСТОРІ УКРАЇНИ**

Загальновідомо, що в мові відбиваються особливості соціокультурного розвитку людства, звичаї, традиції, норми, цінності. Мова, виражена в формі тексту відіграє велике значення в усіх сферах життєдіяльності суспільства, відображає специфічні і характерні тільки для нього риси. За допомогою певних структур, понять, термінів, мовних зворотів текст стає важливим знаряддям і в сфері політики, здатним не тільки мобілізувати окреслену аудиторію, однак і бути потужним інформаційним ресурсом певної політичної сили. В умовах перманентних політичних виборів ми можемо спостерігати значну кількість політичних текстів, які в якості письмових повідомлень або ж аудіо-відео виступів, транслюються і передаються від адресанта адресатам за допомогою численних засобів масової інформації.

Інформаційні потоки збільшуються кожен день, і для того, щоб представник влади виокремлювався, запам'ятовувався, велику увагу необхідно приділяти тим словам, що говорить автор, манері подачі матеріалу, зовнішньому вигляду оратора. Політичні тексти є невід'ємною частиною такої пар компанії, що обумовлює їх направленість на отримання конкретного результату, донесення певного меседжу до аудиторії, що і характеризує **актуальність** даної роботи.

У сучасному світі політичний текст в різноманітних його модифікаціях є невід'ємною частиною не тільки політичної комунікації але й комунікації загалом. Всеохоплюючий характер політичної комунікації призводить до того, що навіть агенти, які не функціонують в політичному полі, підпадають тим чи іншим чином під вплив політичних текстів.

Текст як такий і політичний текст зокрема, розглядається гуманітарними науками з різних точок зору. В сучасній соціологічній науці, найбільш детально сутність та специфіку політичних текстів досліджують такі вчені, як: А.В. Фалієв [9], Е.А. Рєпіна [8], А.Г.Алтунян [1], А.Г. Волков [4]. Вони розглядають «політичний текст» під особистим кутом зору, однак можна виокремити спільні риси, які відображаються у приведених визначеннях, це: (1) наявність адресата і адресанта, (2) виникнення в певних часово-просторових умовах та (3) цілеспрямованість.

У нашій роботі під політичним текстом ми будемо розуміти цілісне когнітивне утворення, яке має письмову або усну природу, виступає як відносний завершений відрізок повідомлення, що відображає актуальні питання політичного життя, націлене на отримання конкретного результату, формування певної думки в цільовій аудиторії, зміну або підтримання політичної ситуації.

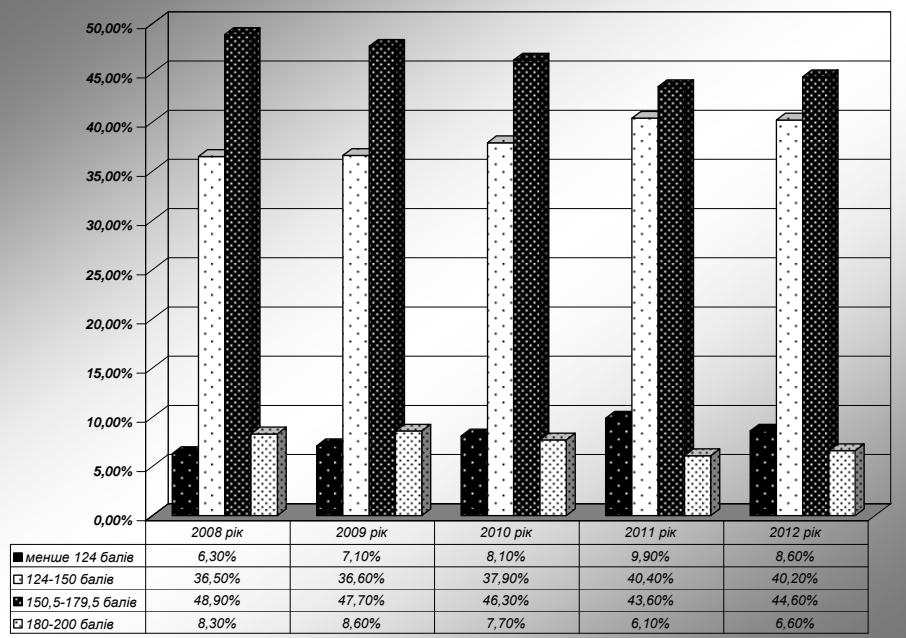

Рис. 1. – Виконання тесту з історії України учасниками ЗНО, що зареєструвалися в Полтавській області, у 2008–2012 р.

ЗНО має стати важливим елементом системи державно-громадського управління, оскільки воно забезпечує об'єктивне вимірювання навчальних досягнень випускників загальноосвітніх навчальних закладів, тобто здатне здійснювати моніторинг якості освіти на національному рівні, що, у свою чергу, сприятиме інформуванню громадськості про стан якості освіти, наявність проблем, виробленню та прийняттю рішень щодо їх розв'язання. Отже, в умовах формування державно-громадської системи управління освітою ЗНО має посісти у ній важливе місце, а саме стати тим елементом, який забезпечуватиме розвиток і вдосконалення галузі, збереження цілісності національної системи освіти в умовах автономізації навчальних закладів, забезпечення національних стандартів якості освіти. Отже, ЗНО є невід'ємним механізмом цієї системи.

Слід зауважити, що офіційні звіти про проведення ЗНО надаються Українським центром оцінювання якості освіти п'ять років поспіль і є доступним для усіх зацікавлених осіб [5]. Проте в Україні наразі відсутні системні дослідження отриманих за результатами проведених загальнонаціональних тестувань статистичних даних, зокрема рівня навчальних досягнень випускників. Відсутні також рекомендації педагогам-практикам щодо вдосконалення навчального процесу. За результатами ЗНО не зроблено жодних висновків щодо вдосконалення стандартів, програм, підручників, хоча деякі з цих висновків лежать просто на поверхні.

якісний відповідний законодавчий механізм. Є важливим унормування поведінки як владних інституцій і представників влади, так і громадськості;

– інституційний – наявність структурних і організаційних форм, дієвих механізмів та конкретних процедур, які дають змогу реалізувати принцип транспарентності. Інституційний компонент транспарентності визначається як діяльністю владних структур, так і діями інститутів громадянського суспільства, що існують в суспільстві та коригують дії влади, здійснюючи на неї певний тиск;

– особистісний – прозорість і відкритість державного управління, яке представлено посадовими особами державних установ та передбачає наявність певного рівня політичної культури та професіоналізму. У державі окремою сферою транспарентності визначається діяльність суб'єктів, які беруть участь у здійсненні демократичних процедур. Відкритості діяльності державних діячів та політиків сприяють їхні особисті контакти з представниками громадськості; повідомлення про їхні дії та рішення; зусилля щодо створення їхнього іміджу.

Отже, транспарентність – це засадна властивість державного управління, яка забезпечує розвиток демократії, громадянського суспільства шляхом відкритості дій різних гілок влади, процедури прийняття політичних рішень та активізації суспільного контролю над діяльністю органів державної влади та управління. При цьому проблема прозорості та відкритості (транспарентності) державного управління стає вузловою як для здійснення прогнозування суспільно-політичних процесів, так і для підвищення довіри громадян до держави та органів місцевого самоврядування.

Література

1. Відкритість і прозорість української влади в умовах її реформування: експертний круглий стіл (Київ, 30 листоп. 2007 р.) / Рада національної безпеки і оборони України ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки ; М. А. Ожеван (відп. ред.). – К. : Фоліант, 2008. – 120 с.
2. Державне управління: Курс лекцій / В.Д. Бакуменко, Д.І. Дзвінчук, О.С. Поважний. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. – 536 с.
3. Ивонин М. Ю. Прозрачное государство: Проблема транспарентности государственного управления / М. Ю. Ивонин, Ю. П. Ивонин. – Новосибирск : НГУЭУ, 2007. – 250 с. – Режим доступа: <http://www.nsaem.ru/Institutes/IMOP/staffworks/Ivonin/M.JU.%20Ivonin,%20JU.P.%20Ivonin%20PROZRACHNOE%20GOSUDARSTVO.pdf>.
4. Публічна влада та управління: принципи і механізми реалізації: монографія / Центр дослідж. пробл. публічн. упр. ; Н. Р. Нижник (заг. ред.). – Чернівці: Технодрук, 2008. – 432 с.
5. Тихомирова С.Б. Транспарентність і відкритість діяльності влади та шляхи їх забезпечення в Україні // Наукові записки. Том 20, Політичні науки / Національний університет «Кієво-Могилянська академія». – 2002. – С. 39-43.
6. Транспарентність влади в контексті європейської інтеграції України: конспект лекції до короткотермінового семінару в системі підвищення кваліфікації кадрів / уклад: Е.А. Афонін, О.В. Суший. – К.: НАДУ, 2010. – 48 с.

У наведеній діаграмі (рис. 1) подано результати виконання тесту з історії України учасниками ЗНО, що зареєструвалися в Полтавській області, за п'ять років проведення зовнішнього оцінювання. Нагадаємо, що за роки проведення ЗНО у його статусі відбулися певні зміни: у 2008 і 2009 роках він поєднував функції випускного іспиту за курс середньої школи і вступного до ВНЗ, з 2010 року результат ЗНО використовується тільки для формування контингенту студентів ВНЗ.

Аналіз виконання тесту з історії України у 2008–2011 роках засвідчує зниження загального рівня успішності учасників Полтавської області з цього предмета. По-перше, із року в рік зростає кількість учасників, які набрали менше 124 балів. По-друге, зменшується відсоток тих, хто набрав від 180 до 200 балів. По-третє, у 2008 та у 2009 роках більшість учасників показали результат у проміжку 150,5–179,5 балів, а у 2010–2011 роках – 124–150 балів. Деяке покращення спостерігається у 2012 році. Зрозуміло, що для збереження і посилення позитивної тенденції необхідно з'ясувати причини погіршення результатів, а також визначити чинники, які обумовили їхнє покращення. Наведений приклад засвідчує спроможність ЗНО забезпечувати навчальні заклади, установи управління освітою різних рівнів, політичні інституції країни, усіх зацікавлених осіб достовірною й повною інформацією для прийняття ефективних рішень у галузі освітньої політики.

ЗНО в умовах переходу від централізованої до державно-громадської системи управління освітою має орієнтуватися на ставлення цільових груп і суспільства в цілому до своєї ролі. Тобто, ЗНО виступає не тільки механізмом, а ще й об'єктом системи державно-громадського управління освітою. Інструментом, що сприятиме удосконаленню ЗНО через урахування ставлення, пропозицій та рекомендацій усієї громадськості та освітянської спільноти, зокрема, має стати соціальний моніторинг.

Соціальний моніторинг, як інструмент забезпечення функціонування державно-громадської моделі управління освітою, має використовуватися на двох рівнях – загальногромадському і фаховому. Перший рівень дозволить вивчити ставлення суспільства до системи ЗНО, спрогнозувати оптимальні шляхи її інтеграції у систему освіти, другий – здійснити більш складні кроки, які потребують втручання експертів у освітній галузі.

У більшості країн світу концепцію системи стандартизованих національних тестувань відпрацьовують спільно асоціації університетів, асоціації шкіл, асоціації студентів, асоціації роботодавців. Це, власне, і є природним шляхом існування системи освіти у громадянському суспільстві. ЗНО знаходиться у процесі становлення, тому особливої ваги набуває кожен етап його проведення, починаючи із інформаційно-роз'яснювальної кампанії. З метою оптимізації інформаційно-роз'яснювальної роботи з питань проведення ЗНО три роки поспіль Харківський регіональний центр оцінювання якості освіти (ХРЦОЯО) проводить анкетування учасників пробного тестування. Пробне тестування – це добровільне тестування осіб, що мають намір вступати до ВНЗ, яке дає їм можливість ознайомитися з процедурою ЗНО. Отже, цільову аудиторію анкетування склали потенційні учасники основної сесії тестування. Вивчення й урахування ставлення цієї аудиторії до ЗНО є дуже важливим у подальшому розвитку системи.

За результатами обробки відповідей респондентів були зроблені такі висновки:

1. Найпопулярнішим джерелом інформації для переважної більшості абітурієнтів є сайт ХРЦОЯО і сайт Українського центру оцінювання якості освіти (УЦОЯО), тобто найбільш зручним способом отримання інформації для абітурієнтів є Інтернет.

2. Досить значний відсоток абітурієнтів при підготовці до ЗНО звертається до класного керівника і вчителя-предметника, що спонукає ХРЦОЯО продовжувати практику щорічних зустрічей із громадськістю щодо роз'яснення організаційних і методичних аспектів ЗНО і проведення семінарів для вчителів-предметників.

3. Значний відсоток абітурієнтів при підготовці до ЗНО використовує телебачення як одне із джерел інформації, тому доцільно продовжувати практику активного залучення телевізійних медіаресурсів (національних, регіональних та місцевих).

4. Необхідним етапом підготовки до ЗНО є ознайомлення із формами тестових завдань та отримання навичок роботи з ними, тому необхідно і надалі розширювати базу тестових завдань тренувального тестування і в подальшому розміщувати таке тестування на сайті ХРЦОЯО.

Отже, сучасна нормативно-правова база розвитку освіти декларує необхідність модернізації управління освітою, яка з-поміж іншого передбачає і поєднання державного та громадського контролю; створення системи моніторингу управлінських рішень, їх впливу на якість освітніх послуг на всіх рівнях.

Результатом модернізації управління є розробка й впровадження державно-громадської моделі управління освітою, створення і функціонування якої є об'єктивною необхідністю, що визначена поступом суспільства від тоталітарної до правової держави.

ЗНО виступає як механізм і як об'єкт системи державно-громадського управління освітою.

Література

1. Бочкарев В.И. Концепция государственного управления образованием (проект) [Электронный ресурс] / В.И. Бочкарев. – Режим доступа : <http://www.doxa.ru/obr/sobranie/Conf1.html>.
2. Гаєвська Л.А. Феномен громадянського суспільства і його вплив на становлення державно-громадського управління освітою (теоретико-методологічний аспект) [Електронний ресурс] / Л.А. Гаєвська. – Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej6/txts/07glatma.htm>.
3. Грабовський В. Державно-громадське управління загальною середньою освітою на районному рівні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата наук з державного управління : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / В.А. Грабовський. – К., 2006. – 20 с.
4. Зайченко О. Шляхи розвитку державно-громадського управління в системі освіти [Електронний ресурс] / О.І. Зайченко // Теорія та методика управління освітою. – 2010. – №4. – Режим доступу : <http://tme.umo.edu.ua/docs/4/10zaymes.pdf>.
5. Звіти ЗНО [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://testportal.gov.ua/reports/>.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/images/files/news/12/05/4455.pdf>.
7. Тодосова Г. Шляхи розвитку державно-громадського управління освітою в Україні: європейський досвід та українська реальність [Електронний ресурс] / Г.І. Тодосова. — Режим доступу : <http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/txts/10thidur.pdf>.

У зв'язку з оптимізацією процесів державного управління та планування роботи з суб'єктами суспільно-політичного життя регіонів актуалізується необхідність прогностичних розроблень з метою виявлення перспективних суспільно-політичних проблем. Демократизація суспільного життя призводить до залучення щодо їх вирішення все більш широких мас населення, що в свою чергу породжує потребу в регулюванні участі громадян та уникненні негативних її наслідків.

Визнання владою громадян як рівноправних партнерів, а не тільки як об'єкту державного управління, вимагає відкритості й прозорості у відносинах інститутів влади та громадянського суспільства. Процеси розвитку громадянського суспільства та демократії, поза якими неможливе ефективне державне управління в сучасних умовах, ґрунтуються на досягненні суспільної згоди (солідаризації) та громадянського консенсусу, завдяки яким зміцнюється легітимність влади [5, с. 39].

В цьому контексті особливого значення набуває впровадження принципу транспарентності діяльності влади, що є безумовною життєво необхідною засадою для розвитку громадянського суспільства.

Найбільш поширене трактування поняття «транспарентність» пов'язане з особливостями інформаційної взаємодії між суб'єктами державного управління та суспільством. Тобто транспарентність розуміється як право громадян на доступ до інформації (право на інформацію), що дає змогу вільно шукати, отримувати, передавати, створювати та поширювати інформацію будь-яким законним способом [6, с. 8]. Але недоцільно зводити взаємодію органів влади і громадян суто до одержання чи надання інформації.

Потрібно відзначити, що інформація та доступ до неї відіграє важливу роль у прогнозуванні суспільно-політичних процесів. Політичний прогноз являє собою науково обґрунтоване судження щодо вірогідних станів політичної системи або окремих її суб'єктів у майбутньому та про можливі шляхи і терміни їх досягнення, що мають чітко окреслений період попередження і пов'язане з можливістю оперативної інформації у вигляді політичних рішень.

Прогнозування має велике прикладне значення. Воно сприяє вибору найоптимальнішого варіанта при обґрунтуванні плану, програми, проекту, державно-управлінського рішення. Разом з тим, за його допомогою прогноуються також наслідки їх забезпечення.

Основу прогнозування становлять взаємопов'язані джерела інформації про майбутнє: оцінка перспектив розвитку майбутнього стану прогнозованого явища на основі існуючого досвіду, найчастіше за допомогою аналогії з уже відомими схожими явищами і процесами; екстраполяція на майбутнє тих чи інших тенденцій, закономірності яких у минулому і сучасному досить добре відомі; модель передбачуваного стану певного явища чи процесу, побудована відповідно до очікуваних або бажаних змін, характер і перспективи розвитку яких достатньо відомі.

Визначаючи вимір транспарентного характеру державного управління необхідно виокремити такі компоненти як [6, с. 10-11]:

– нормативний – законодавче закріплення прозорості та відкритої діяльності владних інституцій. Розв'язати проблему відкритості влади можна лише створивши

только государство и его органы, но и сами граждане с их извращённым понятием о справедливости, патриотизме, и само расколотое на антагонистические группы гражданское общество.

В этих условиях правозащитное движение ищет новые идейные ориентиры в своей деятельности при полном отсутствии встречных сигналов со стороны государства. Научно обоснованный проект будущего России, включающий правозащитные ориентиры, придаст мощный импульс правозащитному движению.

Литература

1. Влазнев В.Н. Гражданское общество как предмет конституционно-правового исследования: Дис. ... канд. юрид. наук. – М.: Российская академия государственной службы при Президенте Российской Федерации, 2002. – 200 с.
2. Гражданский форум: Год спустя / Под ред. Н.М. Дорошевой. – М.: САФ, 2003.
3. Конституция Российской Федерации (принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 года) (с учётом поправок, внесённых Законами РФ о поправках к Конституции РФ от 30 декабря 2008 года № 6-ФКЗ, от 30 декабря 2008 года № 7-ФКЗ) // Собрание законодательства РФ. – 2009. – № 4. – Ст. 445.
4. Послание Президента Российской Федерации Федеральному Собранию Российской Федерации от 26 мая 2004 года. // Российская газета. 2004. 27 мая.
5. Указ Президента Российской Федерации от 6 ноября 2004 года № 1417 (в редакции от 01 февраля 2011 года) «О Совете при Президенте Российской Федерации по содействию развитию институтов гражданского общества и правам человека». // Собрание законодательства РФ. – 2004. – № 46 (ч. II). – Ст. 4511.
6. Федеральный закон от 4 апреля 2005 года № 32-ФЗ (в редакции от 30 декабря 2012 года) «Об Общественной палате Российской Федерации» // Собрание законодательства РФ. – 2005. – № 15. – Ст. 1277.
7. Шмидт Д. Какое гражданское общество существует в России? // Pro et Contra. – 2006. – № 1 (31). – С. 6-24.

Яруш М.В.

аспірант Інституту вищої освіти НАПН України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРАНСПАРЕНТНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У ПРОГНОЗУВАННІ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ

Складний характер суспільно-політичного розвитку українського суспільства на сучасному етапі призвів до стрімкого зростання політичної активності громадян, їх спільнот та об'єднань, підвищення ролі різних суспільно-політичних інституцій на загальнодержавному та регіональному рівнях.

В таких умовах виникає необхідність у забезпеченні прогнозування суспільно-політичної ситуації, кваліфікованого аналізу та вирішення існуючих проблемних суспільно-політичних питань, які виникають у процесі розвитку суспільних відносин.

Реалізація подібних завдань забезпечується державним управлінням, яке виступає суспільним явищем, його форми, методи, принципи, характер обумовлюються завжди і скрізь проблемами суспільного розвитку, що здійснюються в інтересах певних соціальних верств і груп [2, с. 22].

Хрустальов Ф.С.

аспірант кафедри соціології та соціальної роботи
Класичного приватного університету, м. Запоріжжя

СПОЖИВЧА ПОВЕДІНКА РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ГРУП

Сучасне суспільство характеризується підвищенням інтересом до споживання як соціокультурного явища. Не випадково проблема споживчої поведінки в сучасній соціології є доволі актуальною, оскільки в ній проблема споживання розглядається, як правило, з точки зору самореалізації особистості та формування нових інститутів, що значною мірою визначає перспективи розвитку суспільства. На формування споживчої поведінки індивідів впливають різні чинники, які за своєю значущістю можуть помітно відрізнятися. Тому у вивченні різних форм споживчої поведінки та життєвих стилів виникають певні труднощі, більш того у соціологічній літературі увага, як правило, приділяється дослідженню окремих аспектів споживчої поведінки, або життєвих стилів залишаючи поза належної уваги їхній взаємозв'язок та взаємообумовленість.

Вивчення процесів становлення і формування суспільства споживання пов'язане з ім'ям Ж. Бодріяра, окремі аспекти даної проблеми набули висвітлення в роботах Т. Веблена, Р. Зіммеля, Х. Лейбенштайна. Проте більш глибоко вивченням споживачів та особливостей процесу споживання почали займатися економісти і маркетологи Дж. Енджел, Д. Макклелланд, Ф. Котлер, Б. Гантер, в російській науці – В. Іллін, Н. Альошина. Серед українських вчених, проблеми суспільства споживання досліджують В. Тарасенко, Я. Зоська, Н. Лукашевич, Ю. Пачковський, С. Скибинський та ін.

Сучасні соціологи, такі як Е. Гіденс, П. Бурд'є, М. Арчер стверджують, що вирішальними у спрямованості суспільних процесів, стають солідарні вибори великих груп людей. За визначенням А. Лібіна, та інших дослідників індивідуальних і соціальних розбіжностей саме характер вибору та уподобань визначають стиль (поведінки, життя). Тобто такі солідарні уподобання великих груп людей є стилями життя. Причому цінності, дії, стилі життя окремих соціальних акторів, хоча й визначають напрямок суспільного розвитку, не завжди є усвідомленими й цілеспрямованими. На необхідність спеціальної наукової рефлексії щодо цього процесу вказують майже всі сучасні соціологи.

В Україні ці процеси відбуваються в умовах суспільної трансформації. У сучасному українському суспільстві, як зазначає О.Д.Куценко, процес трансформації сприяв виникненню нових, та трансформації старих, соціальних практик. Хоча такі практики, як правило, обмежені структурними та культурними ресурсами індивідів і груп та підґрунтям для змін структури всього суспільства. Сталі поєднання соціальних практик визначають стиль життя сучасної людини, тому соціальна диференціація набуває стильових рис.

У сучасній соціологічній теорії склалися дві традиції в розумінні стилю життя. Представниками першої є У. Бек, Г.-П. Мюллер, Л. Г. Іонін та ін. Стиль життя тут розглядається як «вільна, соціально неприкріплена форма», яка не залежить від соціального розшарування. Інший підхід до розуміння життєвого стилю склався в концепціях М. Вебера, Т. Веблена, П. Бурд'є, Б. С. Турнера, В. І. Ільїна та ін. У цих

теоріях стверджується, що «статусні відмінності підтримуються як за допомогою класових відмінностей в суспільстві, так і за допомогою культурної винятковості: «статус як стиль життя», поняття «життєвий стиль» безпосередньо пов'язано з соціальною та економічною нерівністю.

Стиль життя визначається з одного боку життєвими цінностями, з іншого – соціальними практиками. Для суспільства споживання важливішими є споживачські практики, що реалізуються у конкретних формах споживчої поведінки.

Мета дослідження: виявити форми споживчої поведінки як характеристики життєвих стилів молоді у сучасному українському суспільстві.

Об'єкт дослідження – споживча поведінка різних освітньо-вікових груп.

Предмет дослідження: соціокультурна обумовленість, механізми регуляції, форми споживчої поведінки, та їх презентація в життєвих стилях.

Робочі гіпотези дослідження:

1. Форми споживчої поведінки і життєві стилі значною мірою обумовлюються життєвими цінностями певних соціальних груп.

2. Форми споживчої поведінки мають генераційну природу.

Методологічна база дослідження побудована на аналізі теорії суспільства споживання Ж.Бодрійяра, концепції споживчої поведінки В.Ільїна, концепції життєвих цінностей Ш.Шварца та концепції О.Д.Куценко щодо одночасного розповсюдження традиційних та постмодерних суспільних практик в умовах трансформації українського суспільства, теорії соціокультурних засад соціальної стратифікації Е.Гідденса, П.Бурд'є.

Методи: поняття споживчої поведінки та суспільства споживання визначалися методом теоретичного аналізу соціологічних теорій споживання; форми споживчої поведінки та стилі життя визначалися методом факторного аналізу первинних даних, зібраних методом анкетування; для порівняння форм споживчої поведінки та стилів життя використано метод кореляційного аналізу Спірмена.

Збір емпіричних даних було здійснено методом опитування (індивідуальне роздаткове анкетування). Анкетування проводилося в червні 2010 року в м. Запоріжжя. Вибірка квотована по статі, віку, місцю проживання. У дослідженні взяло участь 600 осіб, після відбракування аналізувалися 468 анкет. Статистична обробка здійснювалася за допомогою програми SPSS 17.

Наукова новизна полягає у емпіричній верифікації теоретичних положень щодо визначення форм споживчої поведінки як презентації життєвих стилів різних соціальних груп. Вивчення форм споживчої поведінки у відповідному ракурсі дало змогу досягти певних наукових результатів, які полягають у такому.

Практичне значення отриманих результатів зумовлене впливом сучасних трансформаційних процесів в українському суспільстві на формування споживчої поведінки різних соціальних груп. Розгляд останньої в контексті взаємозв'язку із життєвими стилями особливо актуалізується на етапі становлення українського суспільства, та визначенні основних напрямів його подальшого розвитку.

Факторний аналіз життєвих цінностей (за шкалою Ш. Шварца) дозволив виокремити 5 життєвих стилів. Гедонізм – орієнтація на задоволення і насолоду, повноту життєвих відчуттів. Лідерство – орієнтація на особистий успіх, громадське схвалення, соціальний статус, престиж. Традиціоналізм – орієнтація на повагу та

деяльності некомерсеских організацій; отмена приговоров в отношении М.Б.Ходорковского, участниц группы Pussy Riot и другие).

Негативное отношение по отношению к власти у российских граждан сформировалось давно, но ранее существовавшая патерналистская модель, в рамках которой люди оказались радикально отодвинуты от политического процесса, была добровольно принята российским обществом. На протяжении 2000-ых годов в условиях растущего благосостояния граждане отказались от участия в принятии политических решений и предоставили властям полную свободу действий. До всплеска протестного движения на фоне активным увлечением Интернетом и бурным развитием социальных сетей - осени 2011 года - российские граждане почти не рассматривали политические права как инструмент для решения социальных проблем. У политически активной части российского общества в условиях значительной свободы самовыражения менялось восприятие политического пространства и своего места в нем.

Государство на протяжении последних лет фактически самоустранилось от защиты прав граждан, но в этих условиях и правозащитные организации призванные противостоять произволу государства из года в год теряют свой авторитет в российском обществе. В современном западном мире правозащитные организации представляют собой заметное экономическое, социальное и культурное явление. Правозащитные организации заняли определённую нишу в инфраструктуре защиты прав и свобод человека.

Правозащитные организации предоставляют голос тем, кто в противном случае не смог бы высказать своей точки зрения. Они стремятся оказывать воздействие на государственную политику от имени тех слоёв населения, которые без этого воздействия не имели бы никакого влияния в обществе; работают над тем, чтобы ни одна группа населения, имеющая финансовые ресурсы, властные полномочия или высокое социальное положение, не могла бы использовать данное преимущество в корыстных интересах.

Сложности взаимоотношений российских правозащитных организаций с государственными органами в значительной мере связаны с отсутствием заинтересованности государственных органов в информации, поступающей от правозащитников, в недооценке, а то и полном игнорировании их деятельности. В нынешних условиях необходимо выстраивать институты для равного диалога правозащитного сообщества с органами государственной власти, используя не (псевдо)-гражданские площадки или декоративные органы (Совет по содействию развитию институтов гражданского общества и правам человека, Общественная палата или Общественные Советы при органах власти), а институты способные осуществлять гражданский контроль над властью.

Трудности становления и развития правозащитных организаций в значительной мере определяются отсутствием традиций существования и деятельности подобного рода организаций в России, низким уровнем правосознания населения, отчуждением граждан от активной правозащитной деятельности, их инертностью и безразличием к состоянию законности и обеспечения прав человека.

В определённом смысле изменилась за последние годы и направленность правозащитного движения, когда источником правонарушений становится не

На этом «благополучном» фоне усилий властей по поддержке развития гражданского общества, тщательно проверяются гражданские организации на предмет финансирования их «влиятельными зарубежными фондами» или «отстаивания ими «сомнительных групповых и коммерческих интересов» (из ежегодного послания Президента России В.В.Путина Федеральному собранию 2004 года [4]). При этом внутренних источников финансирования для развития независимого правозащитного движения практически не существует. Существующие грантовые конкурсы со стороны прогосударственных структур на практике сводятся к помощи группам, лояльным по отношению к федеральной или местной власти, а финансовая поддержка со стороны крупного российского бизнеса постоянно наталкивается на те или иные препятствия со стороны властей (например, уголовное преследование М.Б.Ходорковского).

В настоящее время в России правозащитные организации крайне слабые как в части влияния на общество, так и в невозможности создавать гражданские коалиции между собой. Нынешнее состояние в среде правозащитников приводит к постепенной маргинализации правозащитного движения.

Проблемы, которые существовали с развитием цивилизованных институтов гражданского общества, не решены. В ответ на ужесточение властями контроля по отношению к организациям правозащитной направленности, а также разочарованием скромными результатами своей деятельности из страны уходят иностранные доноры (достаточно вспомнить свёртывание всех своих благотворительных программ на территории России Фонда Сороса в 2003 году, вынужденное закрытие офисов Британского Совета, прекращение деятельности на территории России с 2012 года Агентства по международному развитию США (USAID), в 2013 году своих сотрудников из России начали вывозить российские офисы Национального демократического института (NDI) и Международного республиканского института (IRI)).

Хотя надо признать, что некоторые направления деятельности даже в подобных жёстких условиях контроля властей, активизировались - усиливаются уличные протесты; действия представителей современного искусства (Война, Pussy Riot) постепенно перерастают из карнавального перформанса в политические акции; лидеры гражданского движения, не видя результатов своей работы в противостоянии с властью, пытаются идти сами во власть, участвуя в выборах как низового, так и федерального уровня (лидер экологического движения за запрет строительства автодороги через Химкинский лес Е.Чирикова участвует в выборах-2012 за пост мэра города Химки Московской области; руководитель благотворительного фонда «Город без наркотиков» (Екатеринбург) Е.Ройзман входил в федеральный список партии «Правое дело», когда её председателем являлся М.Прохоров).

Последними тенденциями, начиная с осени 2011 года, стало постепенное возвращение к тактике, присущей раннему правозащитному движению - выдвижения на протестных митингах политических требований (отмена результатов парламентских (2011 года) и президентских (2012 года) выборов; возврат выборов мэров городов; отмена законов о митингах и об ужесточении

поддержания привычек, не заподіяння шкоди іншим людям. Незалежність – орієнтація на незалежність думки та дії. Альтруїзм – турбота про добробут оточуючих людей.

У результаті порівняння форм споживчої поведінки та стилів життя було визначено, що різні стилі життя по різному пов'язані із формами споживчої поведінки. «Незалежність» та «альтруїзм» не пов'язані з жодною із форм споживання, тобто ці стилі знаходяться поза межами суспільства споживання.

Найбільш виражені зв'язки з різними формами споживання мають стилі «гедонізм» та «лідерство». Традиціоналісти орієнтовані на економне споживання, тобто для них важливими є ціна та зручне розташування, найбільш «реальні» атрибути предметів споживання.

Отримані данні свідчать про неоднорідність сучасного суспільства. Можна зробити висновок, що далеко не всі люди живуть в суспільстві споживання, що є ознакою трансформаційних процесів, які відбуваються в українському суспільстві.

Завдяки факторному аналізу споживачьких уподобань виокремлено 5 форм споживання, а саме: «престиж, мода товару», «натуральність, безпечність товару», «користь, функціональність товару», «задоволення та зручність використання товару», «ціна товару», «безпечна торговельна точка», «відома торговельна мережа», «задоволення від відвідування торговельної точки», «стандарті обслуговування», «зручне географічне розташування».

Жінки більшою мірою схильні звертати увагу на натуральність та безпечність товарів, у той час як чоловіки не приділяють цьому великого значення.

Зі зростанням рівня освіти поширюються такі форми споживання, яким притаманні увага до функціональності і корисності товарів, а також зручності у використанні.

Серед форм споживання (сформованих за уподобаннями у виборі торговельної точки) виділилися такі: безпечна торговельна точка, відома торговельна мережа, задоволення від відвідування торговельної точки, стандарти обслуговування, зручне географічне розташування.

Виявлена розбіжність в формах споживання за гендерною ознакою. Вибір місця для здійснення покупок у жінок частіше зумовлений зручністю географічного розташування та безпечністю торговельної точки.

Дослідження показало, що географічне розташування є визначальним фактором для людей з середньою освітою, але втрачає свою значимість із зростанням рівню освіти. Для людей з вищою освітою більш вагомими є відомість та безпечність торговельної точки.

Трансформаційні процеси в українському суспільстві супроводжуються змінами у споживанні, які відбивають загальні характеристики цих змін. У сучасному українському просторі суб'єктами споживання є представники різних поколінь. Соціальному модерну притаманна зміна цінностей та суспільних практик в генераційних межах. Тобто кожне наступне покоління привносить нові форми споживання, при чому цінності та звички попередніх поколінь нікуди не зникають, доки залишаються активними їх носії.

Найбільша розбіжність прослідковується в таких формах як «престиж» та «користь, функціональність». Молодь бажає мати престижні речі, при цьому щоб

вони були достатньо функціональні, в той час як для людей старших поколінь це відходить на другий план.

Різні вікові групи помітно розрізняються в формах споживчої поведінки. Для старших поколінь визначальним фактором при виборі місця здійснення покупки є близькість розташування. Для молоді ця обставина практично не відіграє ніякої ролі. Для них більш важливою є «відомість» торговельної мережі, так само як і для людей у віці від 30 до 39 років, яким важливим є підкреслення власного статусу.

У результаті аналізу стильових характеристик різних вікових груп, визначено, що наймолодша вікова група 18-29 років переважно орієнтована на такі життєві стилі як гедонізм та лідерство, в той же час спостерігається нехтування традиційними цінностями. Традиціоналізм як життєвий стиль більш притаманний старшим соціальним групам: 50-59 років та тих кому вже за 60 (які зовсім не орієнтовані на гедонізм та лідерство). Для людей у віці від 30 до 39 років притаманним стилем є «незалежність», а для тих кому від 40 до 49 років – «лідерство».

Отже, резюмуючи вище наведене, можна припустити, що надалі відбуватиметься поступове зменшення кількості осіб із традиційним стилем життя, а відповідно і зменшення їх долі в загальній структурі населення. Разом з тим, матиме місце тенденція поширення таких стилів як «гедонізм» та «лідерство» серед молоді та людей у віці до 39 років.

Отриманні результати дозволяють зробити висновки, щодо підтвердження закладених в дослідження гіпотез.

Література

1. Акимов Д. Социальный маркетинг: предмет и основные типы / Д. Акимов // Социология: теория, методы, маркетинг. – 2009. – № 1. – С. 187–201.
2. Алешина И.В. Поведение потребителей : учеб. пособ. для вузов / И.В. Алешина. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2000. – 384 с.
3. Блекуелл Р. Поведение потребителей / Р. Блекуелл, П. Миниард, Дж. Енджел ; пер. с англ. – 10-е изд. – СПб. : Питер, 2007. – 944 с.
4. Куценко О.Д. Суспільство нерівних. Класовий аналіз нерівностей в сучасному суспільстві: Спроби західної соціології. – Харків: Вид.центр Харк.ун-ту, 2000 – С. 28-29.
5. Максименко А.О. Споживча поведінка: концептуалізація поняття та чинники, що її детермінують / Максименко А.О. // Соціальні технології. – 2010. № 44. – С. 140-145.
6. Хиз Дж. Бунт на продажу: пер. с англ. / Джозеф Хиз и Эндрю Поттер. – М.: Добрая книга, 2007. – 456 с.
7. Featherstone M. Consumer culture and postmodernism / M. Featherstone. – Los Angeles-London-New Delhi-Singapore: SAGE Publications, 2007. – 203 p.

общественных объединений перед законом, в статье 29 гарантируется свобода массовой информации и запрещается цензура, в статье 30 установлено, что каждый имеет право на объединение, включая право создавать профсоюзы для защиты своих интересов. Свобода деятельности общественных объединений гарантируется [3].

Особо стоит отметить, что 1993 год стал поворотным в развитии конституционно-правового регулирования деятельности общественных объединений. Индикаторами того промежуточного состояния гражданского общества, к которому Россия пришла на рубеже столетий, по мнению В.Н.Влазнева, «можно считать наличие самостоятельных негосударственных образований, уровень развития гражданского самосознания, уровень влияния общественных институтов на государственную власть и уровень гражданской солидарности» [1, с. 106].

Однако экономические и политические неудачи 1990-х годов дискредитировали демократические, либеральные и рыночные ценности в глазах большинства россиян. Отсутствие массовой сознательной поддержки демократических институтов, их неразвитость и низкая эффективность, неограниченные возможности манипуляции общественным мнением дали возможность правящей элите установить в России бюрократическую авторитарную систему, обслуживающую интересы узкой группы лиц. Об этом свидетельствует контроль над СМИ и избирательным процессом, экономическая политика правительства. Установившаяся в России авторитарная система, отсутствие реальных возможностей для реализации гарантированных Конституцией РФ прав и свобод, привела страну к бюрократическому застою и необратимому отставанию от демократических стран.

Однако не следует считать это время потерянным для России. В 1990-е годы были начаты многие реформы, осваивались новые социальные практики, проводились свободные демократические выборы органов власти, развивалась рыночная экономика. В результате сформировался активный людской потенциал, без которого невозможно становление структур гражданского общества.

Как уже было отмечено, правозащитная деятельность в России получила своё активное развитие в начале 1990-х годов – многочисленные правозащитные организации, поддерживаемые благотворительными фондами, в основном иностранными, проводили в жизнь различные программы в построении гражданского общества. Согласно программным заявлениям Президента РФ В.В. Путина, развитие гражданского общества стало одной из приоритетных задач при проведении реформ [4]. Усилия властей по созданию формальной структуры для осуществления гражданской деятельности привели сначала к созыву в 2001 году «Гражданского форума» [2], а позднее – в 2005 году – созданию Общественной палаты [6] в качестве «дополнительной возможности для развития гражданского общества в стране» [7, с. 6-24]. Кроме этого, в ноябре 2004 года реорганизована Комиссия по правам человека при Президенте России в Совет по содействию развитию институтов гражданского общества и правам человека [5]. Со стороны властей идут активные попытки также поддержки развития гражданского молодёжного движения.

**ГРОМАДСЬКА ДУМКА – ЯК НАЙВАЖЛИВІША ІНФОРМАЦІЙНА СКЛАДОВА
ПОЛІТИЧНОГО МАРКЕТИНГУ**

оценке преступлений прошлого. В декабре 1989 года оставшаяся часть Комитета прав человека была преобразована в Международный информационный центр по правам человека. Необходимо констатировать, что когда правозащитники добились от властей диалога, правозащитникам нечего было им предложить.

Постепенно организации типа Московской Хельсинкской группы, продолжавшие свою деятельность в постсоветской России, утратили своё влияние на общество. То же произошло и с диссидентскими газетами и журналами. Кризис идей становился всё более очевидным, правозащитники пытались разработать иную стратегию и обратиться к новым проблемам, чтобы вновь обрести почву под ногами, но по большей части потерпели неудачу.

В современных условиях стоит говорить о глубоком кризисе, как в целом правозащитного движения, так и правозащитной деятельности отдельных личностей, организаций, инициатив.

Необходимо также сказать, что несмотря на то, что произошёл развал СССР и коммунистической партийной иерархии, многие черты номенклатурного правления остались без изменений. Постсоветская Россия осталась под руководством сравнительного узкого круга людей, для которых власть и богатство были неразрывно связаны и которые по-прежнему недоверчиво относились к реальной политической конкуренции и идее демократии как форме народовластия. Возможность приватизации и наличие природных ресурсов способствовали значительному расширению привилегий для элиты, в то время как главным объектом конкуренции оставался административный ресурс.

Возрождение идеи защиты прав человека, а если говорить шире, возрождение гражданского общества в России происходило в уникальной исторической ситуации: исчерпанность советской модели организации социума выражалась в процессах его самораспада и слома. Облик гражданского общества складывался в начале 1990-х годов под воздействием адаптирующихся к новым реалиям старых (советских) структур, выпадения из социальных отношений массы людей и, конечно, разного рода тенденций, структурирующих новый тип социума. В первую очередь распад проявился на уровне «оснований» гражданского общества - в области экономики, где уже к концу 1970-х годов воцаряется «плановая анархия». Во второй половине 1980-х годов этот процесс выходит и на уровень политических отношений, отражая неспособность существующего политического руководства (Компартии СССР) применять адаптирующую и координирующую общество политику в условиях стремительно меняющейся экономической и социальной среды.

Правозащитная деятельность заметно активизировалась в 1990-х годах. Принятая в 1993 году Конституция РФ стала в определённом смысле вехой в не очень пока долгой истории взаимоотношений российского гражданского общества с российским государством. Главной целью Конституции РФ было установление нового властного механизма, значительно усиливавшего президентскую власть, и в целом, исполнительную ветвь. Но в сфере взаимодействия государства и гражданского общества конституционные положения вполне чётко определили важнейшие демократические принципы. В статье 13 Конституции РФ предусмотрены политическое многообразие и многопартийность, равенство

Громадська думка відіграє дуже важливу роль в процесі політичного маркетингу як найважливіше джерело, найважливіший різновид соціальної та політичної інформації що використовується. З цього приводу відзначимо декілька обставин. По-перше, якщо визначати, яке місце громадська думка займає в потоці інформації, яка використовується в процесі реалізації політичного маркетингу, зокрема, громадської думки, яка здобувається в процесі проведення соціологічних опитувань, то треба зауважити на наступне. У маркетингу класичному, коли йдеться про різноманітні сегменти інформації, що використовується в процесі аналізу попиту з метою подальшого прийняття маркетингових рішень, використовується поняття «маркетингова інформаційна система», що включає три основні «потоки» інформації, яка використовується: інформація маркетингових досліджень, інформація маркетингової розвідки, нарешті, внутрішня інформація, що є у компанії та може бути використаною.

З нашою точки зору (і це підтверджують деякі автори, що працюють в сфері політичного маркетингу), такий же підхід може бути використаний і коли мова йде про маркетинг політичний. У цьому випадку можна казати про наявність та функціонування політичної маркетингової інформаційної системи (ПІМС). Подібна система – «це сукупність персоналу, обладнання, методів і технологій, призначених для збору, обробки й аналізу політичної інформації, використовуваної для підготовки, прийняття і реалізації політичних маркетингових рішень» [1, с. 38].

Зрозуміло, що в «інформаційному плані» мова йде про три потоки політичної інформації: тієї що «знаходиться» безпосередньо у «штабі» політичної партії, громадської організації; тієї, що здобувається в процесі маркетингової розвідки (найяскравіші приклади – здобуття різноманітних повідомлень та інформації у конкурентів в процесі виборної компанії); нарешті, інформації, яку здобувають в процесі проведення маркетингових політичних досліджень.

Подібні дослідження можуть бути самими різноманітними, для їх проведення можуть використовуватися найрізноманітніші методи (не тільки опитування, але й аналіз документів, спостереження, експерименти, фокус-групи й т. ін.). Так от: треба визначити, що одним з ключових методів здобування політичної інформації в процесі політичного маркетингу виступають все ж опитування громадської думки, а одним з найважливіших різновидів інформації, яка використовується в політичному маркетингу, є інформація, що міститься в громадській думці. Але, все, про що йшлося вище, означає, що хоча інформація, яка міститься в громадській думці, є найважливішою при використанні маркетингового підходу в політиці, вона все ж є лише одним із потоків соціальної та політичної інформації, які застосовуються.

По-друге, існує проблема «якості» інформації громадської думки, що використовується в політичному маркетингу та процесах політичного управління

взагалі. Тобто: визначення того, наскільки надійною, достовірною, репрезентативною є інформація, що міститься в громадській думці, наскільки їй можна довіряти, приймаючи політичні рішення.

З однієї сторони, коли мова йде про таку характеристику надійності інформації, як її достовірність (або валідність), мається на увазі адекватність вимірювання в процесі досліджень громадської думки саме тих аспектів соціальних і політичних процесів, які власне і треба було вимірювати. З другої – мова йде про необхідність зберігання інформацію необхідної якості, корисності, тобто можливість при повторенні досліджень, якщо не відбулися якісь кардинальні зміни у розвитку об'єкту дослідження, здобути порівняльні стосовно результатів першого дослідження дані. Нарешті, репрезентативність інформації пов'язана із тим, яким чином при проведенні дослідження були подані у виборці основні елементи генеральної сукупності, тобто розподіл респондентів, яких опитували, по віку, статі, рівню освіти, місту проживання та ін.

Якщо проблеми репрезентативності інформації практично обумовлюються ефективною та професійною організацією опитувань громадської думки (багато в чому цим також обумовлюються її сталість), то достовірність, валідність інформації громадської думки, тобто те, наскільки чітко, вірно, адекватно вона віддзеркалює реально існуючі думки та судження населення, його різних груп, залежить від цілої низки чинників як об'єктивного, так і суб'єктивного плану.

Література

1. Політичний маркетинг: сутність, функції, проблеми використання / В.А. Полторака та ін. / за ред. В.А. Полторака. – Д.: Вид-во ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2010. – 152 с.

Щербина В.В.

доктор соціологічних наук, доцент
кафедри соціології та соціальної роботи
Класичного приватного університету (м. Запоріжжя)

СУЧАСНА МОЛОДЬ В ФОРМУВАННІ ПОСТМОДЕРНІЗМУ

Розглядаючи сучасну людину в процесі повсякденних практик все більшої уваги заслуговує її непередбачуваність та неоднозначність вчинків. Складні соціальні та внутрішні процеси накладають на людину значний відбиток чим постійно змінюють її світогляд, життєву філософію та цінності. Така невизначеність та по-суті відсутність стійкої життєвої філософії, є однією з засадних рис постмодернізму [1].

З часом мало-помалу було сформульовано ряд більш-менш між собою пов'язаних проблем, які було пояснено (щонайменше – у першому наближенні) більш-менш між собою подібним чином і ця словесно-ментальна (розумова) конструкція отримала назву «пост-модернізм» (у вільному перекладі українською – післясутність), яка з часом була легалізована в якості законної самоназви.

Відразу обмовимось, що бажано не змішувати два досить між собою близькі, але різні поняття: модерн – пост-модерн та модернізм – пост-модернізм. Жодна з рис зникаючого суспільства не відповідає ні суб'єктивним очікуванням і надіям

почти ничего, чтобы попытаться замедлить или даже обратить вспять это сползание по наклонной плоскости.

За исторически непродолжительный период с момента провозглашения государственной независимости РФ в стране возникла широкая сеть неправительственных правозащитных организаций. Их развитие отражает основные тенденции в структуризации интересов общества.

Все общественные объединения до отмены статьи 6 Конституции СССР, закреплявшей монопольную роль КПСС как ядра политической системы, руководящей и направляющей силы советского общества, были огосударствлены, действовали только под руководством компартии. Право граждан на создание оппозиционных или нежелательных для правящей партии общественных объединений было запрещено законом. Сама попытка создания таких объединений таила в себе угрозу уголовного преследования. Жёсткая система единовластия КПСС, сросшейся с государственным аппаратом, мешала развитию и деятельности независимых от государства общественных организаций. Однако и в этих трудных условиях на основе норм международного права в Советском Союзе стали создаваться первые правозащитные независимые от государства и партии организации, ставших предвестниками становления гражданского общества.

Наиболее известными и активно действовавшими правозащитными группами практически во всех советских республиках были Хельсинкские группы (их название происходит от подписанного СССР в Хельсинки Заключительного Акта Совещания по безопасности и сотрудничеству в Европе в 1975 году), а также Комитет прав человека, куда входили известные советские учёные (А.Д.Сахаров, В.Н.Чалидзе, А.Д.Твердохлебов).

К 1980 году Хельсинкские группы возглавляли кампании, направленные против репрессий, нарушений прав человека и войны в Афганистане.

Всего за несколько лет – с момента создания в 70-ых годах - небольшая компания, куда входили только «свои», превратилась в многочисленное движение, представлявшее интересы некоей части советского общества – значительно большей, чем та, к которой принадлежали сами активисты.

В декабре 1986 года Политбюро ЦК КПСС выдвинуло лозунг гласности и перестройки. Советский режим при М.С. Горбачёве пытался принципиально иначе выстроить свои отношения с гражданским обществом.

Но по мере того как шла перестройка, становилось очевидным, что возрождённое правозащитное движение плохо подготовлено к выходу из нелегального положения. Пока существовал коммунистический режим, диссидентам было не до внутренних разногласий, но как только дело дошло до обсуждения стратегий для обновлённого Советского Союза, противоречия вышли на первый план. В частности, в 1988 году возникли две новые влиятельные организации. Первая, «Московская трибуна», была создана по образцу Комитета прав человека с целью обсуждения и дискуссий. Однако в новых обстоятельствах, когда взаимодействие с правящим режимом могло привести к реальным изменениям, основной движущей силой стала новая группа организаций, которую первоначально возглавил «Мемориал», но активисты «Мемориала» не смогли договориться о целях своей деятельности и смогли достигнуть согласия только в

частину соціальних практик громадян України, зокрема політичних та електоральних практик.

По-п'яте, нестиковки етнорегіональних ідентичностей можуть створювати не тільки можливості для поступального розвитку етнонаціональних та регіональних відносин в умовах поліетнічного українського соціуму, або, навпаки до виникнення етнонаціональних та регіональних конфліктних ситуацій.

Література

1. Коваліско Н. Соціальна ідентичність як чинник соціальної стратифікації / Н. Коваліско // Соціальна психологія. – 2006. – № 4 (18). – С. 94-106.
2. Berger P., Luckman T. The social construction of reality A treatise in the sociology of knowledge / P. Berger, T. Luckman. – New York: Double Day. – 1966.
3. Іванова О. Б. Ідентифікація як ознака соціальної зрілості соціальної групи : автореф. дис. ... канд. соціолог. наук : спец. 22.00.04 «Спеціальні та галузеві соціології» / О. Б. Іванова. – Харків, 2001. – 19 с.
4. Степаненко В. Перспектива громадянської нації / В. Степаненко // Віче. – 2002. – № 5. – С. 64-75.
5. Лоусон Тони. Социология А–Я : словарь-справочник / Тони Лоусон, Джоан Гэррод; пер. с англ. К. С. Ткаченко. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 2000. – 608 с.
6. Українське суспільство : соціологічний моніторинг (1994-2003 рр.) / за ред. Н. В. Паніної. – К. : Ін-т соціології НАНУ, 2004. – С. 91-92.
7. Черниш Н. Україна сьогодні: Львів-Донецьк / Н. Черниш // Дух і літера. – 2003. – № 11-12. – С. 9-18.
8. Регіональна Україна. – К. : Геопринт, 2003. – С. 9-23.

Шульга Р.Ю.

кандидат юридических наук,

Московский государственный институт международных отношений (университет)
Министерства иностранных дел Российской Федерации

ТРАНСФОРМАЦИЯ ПРАВООЩИТНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ: ОТ СОВЕТСКОГО ИДЕАЛИЗМА К НОВОМУ ПРАГМАТИЗМУ (ОПЫТ РОССИИ)

Целью настоящей работы является попытка найти причины кризиса в правозащитной деятельности, оценить состояние современного российского правозащитного движения, поставить проблемы, с которыми сталкиваются правозащитные организации в новых условиях.

Современное состояние с защитой прав человека наглядно демонстрируют, что правозащитное движение находится в глубоком кризисе. Официальная власть методично выхолостила все основные институты, достигшие хотя бы относительной независимости (общенациональные вещательные СМИ; парламент; политические партии; органы государственной власти в субъектах РФ; местное самоуправление; независимая судебная система).

Систематический демонтаж нарождающейся демократической системы в России можно назвать уникальным примером дедемократизации. На протяжении 1990-х годов демократический эксперимент в России, по крайней мере, не прекращался, хотя и вызывал опасения. Европейский Союз фактически не сделал

людей ні об'єктивним вимогам та історичним необхідностям. В нього не таке виробництво, інше споживання, неадекватна людина та її соціальна організація, не такі канали соціальної комунікації, не та структура споживання і проведення дозвілля, не якісна політична система, застарілі соціальні звичаї і механізми самоїдентифікації і т.д. і т.п. Але найбільше непокоїть критиків сучасності те, що це суспільство покоїться на засадах формальної логіки, раціонального мислення і специфічним типом організованої науки, наділеної виключно предметно-речовинне, механістично-матеріалістичне, каузально-детерміністичне пояснення світу.

Відразу ж стає зрозумілим проти кого чи проти чого у першу чергу спрямовано вістря критики: проти віку Просвітництва, Абсолютного Розуму і виключно раціонального, як найбільш продуктивного мислення зникаючої епохи. Персонально тут проглядаються всі діячі і авторитети французького Просвітництва Г. Гегель з його перебільшеним поклонінням перед Абсолютним Розумом і М. Вебер з його концепцією раціонального мислення як фактора, який заклав підвалини сучасного суспільства [2]. При цьому розум звинувачується в соціальному і технічному відчуженні праці, формальному адмініструванні, знеособленні людських відносин, речовинному розчаклуванні дійсності, підпорядковані свободи і щастя ситуаційній вигоді та комерційному зиску і т.д. – практично у всіх бідах сучасного суспільства. Тут ми бачимо яскравий приклад суть формального негативізму простій і малозначності знаків на протилежній: те, що в період Просвітництва вважалось упущенням всього позитивного, тут стає фактором всього негативного.

Заперечення науки супроводжується критикою всього спектру мислення і дії, більш-менш очевидно і тісно з нею пов'язаних. До критики раціоналізму додається критика самого способу осмислення отриманих результатів. В цьому пункті основним винуватцем об'являється текст як формаповідомлення, презентації і оформлення результатів дослідження, роздумів чи якоїсь іншої схожості на них інформаційної конструкції. Особливо достається при цьому крупним, розлогим і всебічно розгорнутим текстом, так званим «великим наративом».

Термін «наратив» має латинське походження і перекладається як оповідь, розповідь, переказ. У вживаному тут значенні його можна тлумачити як крупний, логічно і концептуально впорядкований набір знаків, це має місце змістовна взаємозалежність і взаємообумовленість окремих частин, а також таких розділів тексту, як його вступна, змістовна (виклад) і заключна (висновки) частина. Іншими словами, соціологія, яка в своєму висхідному історичному пункті виступила як наука (не протилежність філософії як спекулятивному розумуванню щодо суспільства та причин його появи, структури і способу функціонування), в пост-модернізмі стислій критиці виступила саме проти таких засадничих принципів науки як емпірична база, аксіоматичність, логічна послідовність міркувань, верифікованість (можливість бути перевіреними), діагностичність, технологічність та інше. Виникає у зв'язку з цим цілком реальна можливість того, що соціологія як наука зануриться у сферу гальмівних спекуляцій, спекулятивних суджень та ідеологічних кліше, тобто прийде туди, проти чого вона від самого свого виникнення перманентно застерігала і попереджала.

В постмодернізмі раціональності, розумовому розвитку і самій здатності людського мислення приписується такі риси і властивості, яких вони або ще не мають, або в принципі мати не зможуть в силу природної, в плані структурно-функціональної здатності, обмеженості інтелекту. За такого підходу освіта інтерпретується як універсальний механізм прогресу, який здатен сам по собі, шляхом лише фізичного нарощування науково відфільтрованої інформації подолати аморалізм, злочинність, бідність, убогість, дурість, заздрість та інші очевидні вади і обмеження людської «непросвітленої» голови. Історичний процес при цьому виглядає схожим на шкільний клас, в якому шляхом усвідомлення «помилки» і «відхилення» відбувається корекція чи виправлення його (історичного процесу) прикрих помилок.

Виходячи із складної системи чинників, що визначають соціальну поведінку людини в реаліях вітчизняного сьогодення, доцільним є перегляд базових домінант її формування з позицій постмодерністського світогляду. В основу такого світогляду мають бути закладені не історично сформовані світоглядні цінності, а принципи постійної динамічності знання, яке в сучасному суспільстві виступає в якості основної світоглядної філософії і ціннісних орієнтацій та базових домінант суспільного розвитку. При цьому науковій увазі вимагає розуміння потіння та ролі колективного знання, яке з позицій постмодерністського підходу виступає в якості певного штучного узагальнення (приведення) індивідуального знання та індивідуальної світоглядної філософії яка шляхом фільтрації через систему науки визначає певні риси соціальної поведінки соціальних акторів.

Не наполягаючи на всеохоплюючій ролі науки в розвитку суспільства постмодерну, роль відповідних підходів в та цінностей на соціальну поведінку сучасних акторів стає базовим імперативом який знаходить застосування у все більшій широкій сфері соціальних практик, що вимагає чіткого визначення тієї системи фільтрації індивідуального знання у системі філософського світогляду, які визначають особливості соціальної поведінки індивіда в умовах постмодерну. Принциповим є також визначення в системі соціальної життєдіяльності заснованої на принципах постмодерну тих поведінських актів, які можуть виступати безпосереднім дзеркалом нормативності та соціальності поведінки сучасної людини.

Література

1. Философия XX века. Учебное пособие. М., ЦИНО общества «Знание» России, 1997. – 288 с.
2. Ницше, Фридрих. [Избранные произведения : Перевод] / Фридрих Ницше ; [Сост., подгот. текста Ивановой М. Ш.]. – Л. : ЛКК «Ступени», 1990-. – 20 см. Кн. 2: По ту сторону добра и зла : [Сборник]. – М. : Сирин ; Л. : ЛКК «Ступени», 1990. – С. 346.

правомірно говорити про те, що у більшості дорослого населення поняття «Батьківщина» в широкому значенні слова, стосовно України в цілому, все ще не сформувалось остаточно.

Слід визнати, що поняття Батьківщина зв'язується сьогодні переважно з так званою «малою Батьківщиною» або «малим соціумом», в той час, як судження, що пов'язуються з Батьківщиною - Державою, оцінюються дуже суперечливо. Істотним чином розрізняються в регіонах України й соціокультурні особливості яких неодноразово описані в літературі.

Навпаки, збиральні поняття і персоналії загальнонаціонального масштабу не виходять за рамки 19 відсотків, а якщо врахувати запропонований дослідниками вибір трьох відповідей з числа приведених, то дійсний вибір респондентів і того скромніше.

В сучасній Україні найпомітніші ідентифікаційні суперечності властиві прикордонним регіонам (Галичина, Закарпаття, Буковина, АР Крим, Донбас). Для представників Донецька пріоритетними виявилися соціально-професійні, вікові, політико-ідеологічні й геополітичні (передусім з орієнтацією на російське) чинники ідентичності, тоді як для представників Львова – етнічні, релігійні, національні чинники ідентичності. [7].

Специфіка мовної, етнічної, конфесійної орієнтації видозмінюється в регіональному вимірі. Результати досліджень фіксують також політичні розходження між різними регіонами в оцінках як історичного минулого, так і перспектив (бажаний соціально-економічний устрій, питання статусу російської мови, вектори зовнішньополітичного розвитку) сучасної України [8].

З одного боку, недостатня ефективна взаємодія між регіонами чи групами регіонів закріплює різницю у способах ідентифікації, причому неоднорідність, яка проявляється у ментальних, мовних, геополітичних, ідеологічних відмінностях тощо, зберігає можливість бути потенційним джерелом суспільних конфліктів. З іншого боку, регіони, які демонструють найбільшу різницю в ідентичності, не межують безпосередньо між собою, а розділені центральними регіонами. Тому сукупність ідентичностей регіонів України здатна стати для фундаментом оформлення української ідентичності.

Отже, завершуючи стислий огляд проблеми, слід наголосити, що, по-перше, потребують подальшої розробки питання співвідношення та ієрархії таких понять як «ідентичність», «ідентифікація», «самоідентифікація».

По-друге, аналіз літератури й опрацьованих нами цифр досліджень доводить необхідність розширення й деталізації складових поняття «соціокультурні ідентичності» відповідно до політичної і, зокрема, електоральної участі громадян у житті суспільства.

По-третє, проаналізована література не дає чіткої відповіді на питання: чого ж більше в соціокультурних ідентичностях, які розглядаються в площині обраної наукової проблеми – соціального, суто політичного, соціально-психологічного, переважно емоційного тощо.

По-четверте, етнорегіональні ідентичності, які створюються на діяльнісному рівні на основі етнонаціональних і регіональних ідентичностей визначають значну

Досить близько до цього типу ідентичності примикає ідентичність корпоративна, тобто ототожнення себе з колегами, товаришами по роботі. В середньому по обстежених регіонах її індекс дорівнює + 0,46. Безумовно відстаючи від сімейної ідентичності, корпоративна ідентичність точно так, як і перша, в аспекті політичної, електоральної поведінки людей формує в їх свідомості або скромну «спіраль мовчання», або ефект «фургона з оркестром».

Щоб не порушувати ієрархію, звернемося до третього типу ідентичностей - ідентичності поколінної (представляється, що цей термін звучить точніше, ніж «вікова»). Тут індекс рівний в середньому + 0,32.

Слід зауважити, що поколінна ідентифікація часто базується на спільності системи ціннісно-нормативних орієнтацій, властивих тому або іншому поколінню. На цей факт ми звертали увагу і раніше, але те, що індекс цього типу ідентичності тяжіє, швидше, не до нейтральної орієнтації, а до позитивної, спонукає нас повернутися до цього питання, зауваживши, зокрема, що цей індекс корелює з наступним індексом – національної ідентичності.

Індекс національної ідентичності в середньому складає + 0,23, знаходячись, таким чином, в середині сегменту переважно нейтрального характеру з пасивно позитивним алгоритмом поведінки по відношенню до об'єкту самоідентифікації, тобто національній приналежності. Виключення, безумовно, є. Так, в таких регіонах, як АР Крим, де проблема репатріантів переросла в проблему міжнаціональних стосунків, а також в переважно мононаціональній Тернопільській області, значення індексів національної ідентичності складають, відповідно, + 0,35 і + 0,37.

Індекс ідентичності «обласного рівня» в середньому складає + 0,12, за винятком Криму, що зрозуміло і без цифр. А індекс «місцевої» ідентичності складає + 0,17. Тут також Крим дає набагато більші показники.

Оскільки інші показники ідентичності мають вторинний характер, залишимо їх без зайвих коментарів. Зауважимо тільки, що регіональний зріз дає можливість найочевидніше побачити розбіжності в усьому масиві етнічних, мовних, релігійно-конфесійних, геополітичних, політико-ідеологічних орієнтацій та пріоритетності тих чи інших типів ідентичності громадян.

Суспільство, зберігаючи етнічну, культурну, регіональну специфіку, набуває ознак нації у процесі утвердження спільної ідентичності. Регіональна неоднорідність створює унікальність держави, але, водночас, може бути і фактором уповільнення процесу її консолідації.

Для частини українських громадян саме регіональний чинник за впливом на специфіку ідентичності виявляється одним із ключових. Слід визнати, що поряд із етнічною та національною ідентичностями регіональна приналежність може виступати як стійка та навіть головна складова ідентичності. Соціологічні дані демонструють вагомий роль типу регіональної ідентичності в системі соціальних ідентичностей українських громадян. Наведемо приклад з моніторингу Інституту соціології НАН України [6, с. 91-92]:

Як впливає з наведених даних, 58,7 відсотка респондентів моніторингу пов'язувало й пов'язує сьогодні свої уявлення про Батьківщину з місцем свого народження, дитинства або безпосереднього проживання. Отже, сьогодні було б

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР ЯК ФОРМА ПРОСТОРУ СОЦІАЛЬНОГО

Очевидною на сьогодні є трансформація ЗМІ, які по суті перетворюються із засобів інформування на засоби продукування інформації. Більш того, трансформації зазнає сама форма поширення інформації. Такі «класичні» форми масового інформування як друковані та ефірні ЗМІ поступово втрачають свою аудиторію. Здебільшого їм на заміну приходить Інтернет, де навіть характер доступу (відмови) від споживання інформації певного виду є більш легким. При цьому споживання інформації в Інтернет, де що змінює характер, який почав складатися. Так, інформаційне споживання (яке проявлялось у збільшенні попиту на друковані ЗМІ, прагнення до збільшення каналів ТВ), що почалося виокремлюватися на початку ХХІ сторіччя, на сьогодні поступово нівелюється. З іншого боку, втрачається інформаційний артефакт (друковане слово), що робить імітування інформації ще більш легким.

Як слушно відзначає українська авторка Т.Піскун, сучасний медіапростір України являє собою систему, автори якої взаємодіють за мережевого принципу. Організація медіапростору в єдину мережу стає можливою завдяки Інтернету. Якщо медіапростір в цілому є репрезентацією соціального простору, то Інтернет в інформаційному аспекті є репрезентацією самого медіапростору [1]. Віртуальність властива сучасному інформаційному простору, значною мірою, трансформує простір соціальний, адже обмін інформацією це головна причина інтеракцій. Сам обмін, на сьогодні, також набуває трансформаційного характеру який пов'язаний із намаганням окремих акторів домінувати в медіапросторі. При цьому кількість акторів, що намагаються домінувати постійно збільшується, що перетворює медіа простір з середовища інформаційного обміну на середовище інформаційного домінування (спроб домінування).

Використання інформації к ході боротьби в інформаційній площині стимулює втрату інтересу до інформації більш пасивних акторів, замикаючи інформаційний простір сам на собі. Ще однією причиною втрати інтересу до збільшення фрагментації інформаційних повідомлень (як одиниць інформаційного потоку), призводить до того, що така інформація вимагає додаткових зусиль для її сприйняття, адже одинична інформація не несе в собі інформаційного сенсу. Відповідно, характеристикою сучасного інформаційного споживання є байдужість. Відповідно сучасний медіа простір пов'язаний із обміном одиничними повідомленнями які самі по собі не несуть інформації та сприймаються (узагальнюються) байдужими реципієнтами. В такому разі можна казати що інформаційний обмін в системі ЗМІ зумовлює появу двох інформаційних підструктур: активної (в якій власне відбувається інформаційна боротьба активних акторів) та пасивний, в якому відбувається втрата активного інтересу до інформації. У міру розвитку сучасного інформаційного простору, на наш погляд, окреслений розрив тільки заглиблюється, що породжує появу двох відносно незалежних

соціальних просторів. Між даними просторами починає відбудовуватися нова, поки що не типова, модель інформаційного обміну яка потребує системного соціологічного емпіричного дослідження.

Розглядаючи сучасний медіа-простір із інструментальних позицій звертає на увагу той факт, що він є середовищем не стільки пошуку інформації скільки середовищем пошуку фрагментів інформації які не підпорядковані жодній єдиній логіці та компліюються суб'єктом виходячи із власних (часто апріорних) бачень та уподобань актора медіапростору. Така модель сучасного інформаційного наповнення соціального простору принципово ускладнює процес його вивчення та вимагає збільшення аналітичного інструментарію.

Література

1. Пискун Т.В. Медиапространство как особая социальная структура: к методологии вопроса / Т.В. Пискун С. // Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки. Науковий журнал . Том 15. Вып 14. Одеський національний університет ім. Мечникова. Одесса – 2010. – С. 104.

– часткова, переважно нейтрально орієнтована ідентичність, з пасивно негативним алгоритмом поведінки по відношенню до об'єкту самоідентифікації;

– часткова, негативно орієнтована ідентичність, що відрізняється на діяльнісному рівні середньою активністю поведінки по відношенню до об'єкту самоідентифікації;

– повне заперечення ідентичності, яке характеризується майже стовідсотковим визнанням своєї нетотожності етносу, території, соціальному інституту, явищу, процесу і такою ж активно негативною позицією по відношенню до цього явища, процесу.

Аналізуючи матеріал таблиці, ми бачимо, що на перший ступінь ідентичності претендують сім'я, близькі, друзі, які практично в усіх регіонах індексуються від + 0,69 до + 0,86.

Такий тип ідентичності можна називати сімейним, кровноспорідненим, ідентичністю в розрізі малих груп і спільностей. Для нас також важливо, що цей тип істотно впливає на вибір моделей політичної поведінки людей і, передусім, їх електоральної поведінки.

Таблиця 1

Показники ступенів самоідентифікації респондентів

Суб'єкти самоідентифікації	Запорізька	Київ	Донецька	АР Крим	Волинська	Чернівецька	Тернопільська
Сім'я, близькі, друзі	+ 0,81	+ 0,77	+ 0,73	+ 0,85	+ 0,69	+ 0,85	+ 0,86
Колеги, товариші по роботі	+ 0,43	+ 0,57	+ 0,35	+ 0,67	+ 0,39	+ 0,33	+ 0,46
Однолітки за віком	+ 0,35	+ 0,52	+ 0,26	+ 0,53	+ 0,29	+ 0,13	+ 0,19
Люди тієї ж національності	+ 0,20	+ 0,17	+ 0,23	+ 0,35	+ 0,25	+ 0,28	+ 0,37
Жителі тієї ж області	+ 0,21	+ 0,07	+ 0,14	+ 0,33	+ 0,04	- 0,20	+ 0,23
Жителі того ж міста, села	+ 0,29	+ 0,13	+ 0,17	+ 0,40	+ 0,02	- 0,13	+ 0,28
Люди того ж достатку	+ 0,27	+ 0,09	+ 0,31	+ 0,39	+ 0,01	+ 0,14	+ 0,19
Люди тієї ж професії, роду зайняття	+ 0,25	+ 0,32	+ 0,25	+ 0,25	- 0,01	+ 0,31	+ 0,31
Люди, близькі за політичними поглядами	+ 0,13	+ 0,03	+ 0,29	+ 0,21	0,00	+ 0,30	+ 0,34
Прибічники тієї ж партії, блоку	+ 0,05	+ 0,08	+ 0,26	+ 0,09	+ 0,07	+ 0,15	+ 0,30
Такі, що говорять на тій же мові	+ 0,13	+ 0,04	+ 0,28	+ 0,45	+ 0,25	+ 0,13	+ 0,45
Прибічники вступу до НАТО	- 0,69	- 0,36	- 0,47	- 0,77	0,00	- 0,18	+ 0,27
Прибічники зближення з Росією	+ 0,40	- 0,27	+ 0,50	+ 0,72	+ 0,06	- 0,56	- 0,38
Прибічники ринкових перетворень	+ 0,09	- 0,27	+ 0,16	+ 0,21	+ 0,27	+ 0,14	+ 0,10
Прибічники планової економіки	- 0,02	- 0,28	+ 0,29	+ 0,23	+ 0,29	- 0,13	- 0,19

СЕКЦІЯ
«ПРОГНОЗУВАННЯ ТА ПРОЕКТУВАННЯ У ФІЛОСОФІЇ ДЕРЖАВНОГО
УПРАВЛІННЯ»

Абаніна Н.С.

кандидат філософських наук,
доцент кафедри соціології ЗНУ

ІНЕРЦІЯ ЯК ФАКТОР СОЦІАЛЬНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

Інерція у процесах прогнозування розглядається з двох точок зору: як невід’ємна якість соціальної системи та як характеристика мислення людини. Інерція як характеристика мислення людини у процесах прогнозування обумовлює подовження існуючого стану речей у майбутньому, що складає, так званий, ефект презентизму, який полягає у прагненні людини представити майбутнє у вигляді дещо покращеного або погіршеного сучасного без суттєвих якісних змін (Бестужев-Лада). Такий підхід зменшує кількість розроблених можливих альтернатив майбутнього, обмежуючи їх прогнозами кількісних змін та досить незначними періодами часу.

Не зменшуючи значення для прогнозування інерції як характеристики мислення людини, більш детально хотілося би зупинитися на розгляді інерції як якості соціальної системи. Дослідження у сфері соціальної сутності інерції свідчать про те, що вона є: 1. Об’єктивною характеристикою будь-якої соціальної цілісності. 2. Характеристикою руху соціальної системи. ... здатність соціальної системи протидіяти інноваційному, стабільно розвиватися. 3. ... Завжди пов’язана із соціокультурним контекстом суспільства» (Матвеева).

Прогнозування розвитку у будь-якій сфері суспільного життя базується на існуючих там закономірностях їх функціонування, однією із основних серед яких є поступовість засвоєння та відтворення системою впроваджуваних змін. Реалізація даної закономірності розвитку здійснюється саме завдяки механізму соціальної інерції, який полягає у «здатності системи розвиватися незалежно від зовнішніх або внутрішніх впливів середовища, зберігаючи свою цілісність за рахунок відтворення функцій, структури, потенціалу та форм взаємодії соціальних суб’єктів, як елементів деякої системи.» (Матвеева). З чого можна зробити висновок про значення інерції при розробці прогнозів: по-перше, саме здатність системи силою свого внутрішнього потенціалу подовжувати існуючий стан речей, зберігаючи характер функціонування зменшує долю варіативності у можливих сценаріях майбутнього, збільшуючи вірогідність прогнозних розробок.

По-друге, протидія інноваціям, породжувана інерційністю системи відтягує або ж зовсім заперечує процес їх впровадження, що скорочує кількість можливих шляхів розвитку і робить можливим більш точну побудову прогнозів.

По-третє, процеси інерції у соціальній системі у своїй більшості ґрунтуються і відтворюють традиційні культурні цінності та норми функціонування, досить чітко визначаючи шлях розвитку системи. Зміни, що руйнують традиційні норми та цінності, досить болісні для соціальної системи і рідко здатні подолати викликаний

Варто при цьому зауважити, що етнічна складова ідентичності нікуди не зникає, „не розчиняється” в громадянськості. Як зауважував ще понад 10 років тому В. Степаненко, всередині громадянської нації завжди існує усвідомлення „іншості”, яке створюється збереженням етнокультурних відмінностей. Толерантні міжетнічні відносини – основа того, що називають конституційним патріотизмом на протипагу етнічно орієнтованому націоналізмові [4 с. 64].

Узагальнюючи переважні точки зору на етнічну складову ідентичності, ми можемо констатувати, що її основними атрибутами є: спільність культури; спільність релігії; спільність традицій; спільна територія; спільність політичних практик.

Щодо останніх Т. Лоусон та Дж. Геррод [5, с. 560] пишуть навіть про «етнічний електорат», який, щоправда, у нашій країні у «чистому вигляді» майже не зустрічається, а має здебільшого етнорегіональні риси. Розібравшись, бодай побіжно, з поняттєвими особливостями ідентичності та її атрибутами, спробуємо, використовуючи певну фактуальну базу, визначитись з тим, які саме ідентифікаційні пріоритети переважають сьогодні в Україні?

В принципі, в Україні існують умови для переходу до загальноукраїнської ідентичності, які повинні базуватися на конституційній основі, проте внаслідок існуючих етнорегіональних відмінностей і навіть протиріч ці процеси будуть тривалими і складними.

Слід констатувати, що в Україні спостерігається суттєва різниця в системі ідентичностей громадян з різних регіонів. Тому представляється доцільним спочатку проаналізувати структуру і ієрархію ідентичностей населення регіонів, обраних спеціалістами центру «Соціо» в якості полігонів для досліджень 2006-2012 років.

Розпочнемо наш аналіз з того, що людина різною мірою відчуває свою ідентичність з чим-небудь - ким-небудь. Вона може відчувати себе повністю ідентичною іншим членам своєї сім’ї, батькам, дітям, або, навпаки, як Павлик Морозов, ідентифікувати себе з радянською владою проти батьків і родичів. Але було б смішно вимагати від людей стовідсоткового визнання своєї ідентичності окремим сегментам соціуму, його інститутам, процесам, явищам.

Тому, узагальнюючи точки зору більшості дослідників, які були згадані у цьому підрозділі, доцільно припустити, що ідентичності мають приблизно наступну структуру:

- повна ідентичність, яка характеризується майже стовідсотковим визнанням своєї тотожності території, етносу, соціальному інституту, явищу, процесу і такою ж активною включеністю в ці явища та процеси;
- часткова, позитивно орієнтована ідентичність, що відрізняється на діяльнісному рівні середнім рівнем активності поведінки по відношенню до об’єкту самоідентифікації (визнаючи свою ідентичність людям певної національності, суб’єкти соціальних практик не перевищують її значущості);
- часткова, переважно нейтрально орієнтована ідентичність, з пасивно позитивним алгоритмом відносин до об’єкту самоідентифікації;
- виражена відсутність ідентичності;

опір здорової соціальної системи. Під здоровою соціальною системою у даному випадку розуміється соціальна система інерційні процеси у якій відтворюють соціально-ефективні зразки функціонування та взаємодії. При цьому, безумовно слід зважати на той факт, що жодна соціальна система не здатна продовжувати безкінечно розвиток без оновлення через сприйняття інновацій. Саме тому, у певний момент часу сила дії інерції у системі слабшає і система стає більш сприйнятливою до нововведень. Для соціального прогнозування це означає, що не можна подовжувати існуючий стан речей у системі до безкінечності спираючись на самодостатність функціонування системи та її протидію будь-яким змінам на певному проміжку часу.

Проте, оновлення соціальної системи, через сприйняття нею нововведень, можливе не лише у ситуації максимального послаблення інерційності, але і у ситуації активізації діяльності соціальних суб'єктів спрямованої на запровадження інновацій. Чим сильніший їх тиск – тим більша вірогідність впровадження інновацій і зміна напрямку розвитку системи. Саме протиріччя закладене між інерційністю соціальної системи і активністю суб'єктів соціальних інновацій у тривалому періоді і визначає розвиток соціальної системи, отже і довгострокове прогнозування можливе лише через пошук шляхів вирішення даної суперечності.

Здатність соціальної системи протидіяти запровадженню інновацій та зберігати інерційний напрям розвитку обумовлений соціальною силою системи, яка залежить від:

1. Терміну відтворення соціально-історичних умов, факторів функціонування соціальної системи. Чим триваліший період їх відтворення: тим вірогіднішою буде інерція, чим ефективнішими вони є: тим сильнішою буде сила інерції. В той же час, коли система протягом тривалого часу функціонує в умовах стабільності у певних її сферах закономірно нарастають процеси дестабілізації, що формують передумови для змін. Якщо дестабілізація охоплює усю систему – зміни відбуваються швидко і з меншим опором.

2. Залежно від рівня та сфери впровадження змін. Інерція буде сильнішою у більш значимих для особистості сферах, наприклад, зміни у культурі, моралі, цінностях відбуватимуться повільніше, отже і прогнозувати їх можна сміливіше на тривалі періоди. В той час як інерція у економічній, політичній сферах буде слабшою. Цей факт має і ще одну сторону – саме ці сфери потребують частих змін та швидкого їх відтворення широкими прошарками населення, у цьому випадку навіть незначна інерція гальмує зміни і, відповідно, сам розвиток, ускладнюючи прогнозування.

3. Міри цілісності соціальної системи, як здатності до створення та збереження соціальних зв'язків значимих для функціонування системи. Цілісний суб'єкт соціальної інерції здатний протидіяти силі тиску, відтворюватися та продовжувати традиційний хід розвитку.

Таким чином, інерція, забезпечуючи поступальність розвитку та відтворення закономірних реакцій системи на зміни, є важливим фактором прогнозування. Прогнозування у соціальних системах здійснюється завдяки вивченню шляхів вирішення суперечності між інерційністю та процесами впровадження новаций, оскільки саме його вирішення у кожному окремому випадку визначає подальший

багато, але важливо ще раз підкреслити, як зробила Наталія Коваліско, що громадянське суспільство не можна створити штучно, воно може утворитися лише на основі розвитку соціальної свідомості та соціальної діяльності соціальних груп, а також широкого розвитку соціальних інститутів [1, с. 94].

Зауважимо, що соціально-політичні відносини – це, в самому загальному виді, відносини трьох рівнів.

По-перше, між індивідами і великими соціальними групами різних типів.

По-друге, відносини між самими групами.

І по-третє, відносини між людьми (які вступають в якості індивідів або будучи об'єднаними у групи) і соціальними інтересами.

Обмежуючись відносинами перших двох рівнів (внутрішньо – і міжгруповими), можна констатувати, що необхідною умовою їх функціонування є більший або менший ступінь інтеграції індивідів у великі соціальні групи, зокрема у етнонаціональні та регіональні спільноти, які визначають етнічну та мовну спорідненість та територіально обумовлені соціальні практики.

П. Бергер і Т. Лукман описують суспільство як резервуар типових ідентичностей, які конструюють соціальним образом реальність і пропонують індивідам адекватні способи поведінки в залежності від типових умов, в яких ті знаходяться; соціальна ідентичність виступає, таким чином, об'єктивною і стабільною реальністю, з якою індивіди можуть співвідноситися в тій мірі, в якій вона виступає предметом консенсусу [2].

Отже, ідентичність – це усвідомлення групою своїх уявлень, норм, інтересів і проблем. Досягнення групою ідентичності означає, що ці уявлення поширені в групі і є досить однорідними в її межах. Окрім того, про досягнення групою соціальної ідентичності свідчить також сформованість у її свідомості протиставлення «нас» та «їх», що є початковим етапом формування основ соціальної діяльності [3, с. 8].

Проблема національної ідентичності є досить популярною серед української наукової спільноти. Це обумовлено, з одного боку, тим, що визначення української ідентичності може бути певним теоретичним засобом створення національної держави, проте з іншого боку, теоретичне вирішення цієї проблеми допомагає висвітлити дійсний національний інтерес, усвідомлення якого є необхідною компонентою розвитку українського суспільства.

Етнічна ідентичність – складова частина соціальної ідентичності особи, психологічна категорія, яка відноситься до осо знання своєї приналежності до визначеної етнічної спільноти. Вважаючи етнічну ідентичність складовою частиною соціальної ідентичності, сучасні дослідники в той же час роблять спроби виділити притаманні тільки їй особливості.

В поняття етнічної ідентичності вкладаються насамперед спільні уявлення, що виникають внаслідок усвідомлення членами певної етнічної групи спільності походження, культури, мови, традиції, території, історії тощо. У цьому плані ми вважаємо цілком закономірним вживання терміну «етнорегіональна ідентичність», адже етнос не можна уявляти та характеризувати без певної прив'язки до території. Ті етнічні спільноти, які не мають такої прив'язки визначаються як метаєтнічні або субетнічні спільноти.

представити наступним чином: визначення мети діяльності, експертний прогноз, розробка сценаріїв очікуваного розвитку ситуації, генерування альтернативних варіантів, визначення системи оцінювання [2].

Отже, ускладнення процесів політичного управління, підвищення рівня конкуренції політичних суб'єктів актуалізує потребу в наявності спеціальних знань та навичок їх реалізації на практиці. Відповідно, виникає потреба консалтингового супроводу даної діяльності. Технологія політичного консультування може розглядатися як сукупність послідовних дій політичного консультанта, що конкретизуються конкретними операціями та наявністю відповідних ресурсів. Її дієвість обумовлюється врахуванням суб'єктивних та об'єктивних факторів і здатністю управляти комунікативним процесом протягом всього періоду реалізації.

Література

1. Как сделать имидж политика / Под ред. Е. Егоровой-Гантман и И. Минтусова. – М.: Центр политического консультирования «Никколо М», 1995. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа // <http://socarchive.narod.ru/infochan/nikkolom/books/book2/book2.htm>.
2. Литвак Б. Экспертные оценки и принятие решений / Б. Литвак. – М.: Патент, 1996. – 271 с.
3. Прикладна політологія / За ред. В.П.Горбатенка. – К.: ВЦ «Академія», 2008. – 472 с.
4. Пушкарёва Г. Политический менеджмент / Г. Пушкарёва [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.slideshare.net/svvgold/ss-1995599>.

Чигрин В.О.

доктор соціологічних наук, професор,
завідувач кафедри соціології і соціальної
роботи, Керченський державний морський
технологічний університет

Максименюк М.Ю.

викладач Запорізької державної
індустріальної академії

МЕХАНІЗМИ ВПЛИВУ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНОЇ ТА РЕГІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ НА ПОЛІТИЧНИЙ ВИБІР ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Трансформаційні процеси, які відбуваються в Україні, характеризуються значними змінами становища всіх соціальних груп, розпадом старих соціальних зв'язків та формуванням нових, що призводять до кардинальних змін у соціальному становищі груп та в соціальній структурі всього суспільства. У зв'язку з цим проблеми соціальної, етнонаціональної та регіональної ідентифікації та ідентичності привертають пильну увагу дослідників, а також різних політичних структур та окремих політиків.

Процеси трансформації докорінно змінили соціальну структуру українського суспільства, не залишивши недоторканою жодної великої соціальної спільноти. Це змушує всі групи переглядати своє соціальне становище, по-іншому відповідати на запитання, хто вони є і куди крокують, які мають проблеми і як ці проблеми слід вирішувати. Про необхідність розбудови громадянського суспільства зараз говорять

хід їхнього розвитку. Взаємодія у цих процесах обумовлена різноманітністю витоків, типів та факторів впливу, які потребують подальшого вивчення з метою вдосконалення методології соціального прогнозування.

Астахова Т.Г.

кандидат філософських наук,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін
ОКВНЗ «ІП «Стратегія»

ЛІДЕРСТВО В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ: Г.С. СКОВОРОДА ТА МАЙБУТНЄ

Упродовж усіх етапів розвитку суспільства лідерство посідає одне з центральних місць в системі цінностей людини. Влада, визнання, повага неодмінно поєднані з даним феноменом, глибоко інтегровані в моральну свідомість суспільства як критерії корисності та ефективності. Бути лідером означає бути успішним громадянином. Установа на успіх поступово стає одним головних критеріїв в оцінці сучасної людини. Вона є стрижневим компонентом процесі становлення моралі молодого покоління. Лідерство морально виправдовується, більш того, набирає ціннісної значимості для суспільства. Воно формує власну систему критеріїв, оцінок поведінки людини, стандарти взаємодії з оточенням, вибудовує піраміду цінностей – етику лідерства.

Тому актуальним постає морально-етичний вимір проблеми лідерства, дефіцит якого, на сьогодні, в Україні суттєвий. Саме ця площина розкриває перспективи лідеру спроможному об'єднати соціокультурний простір під новими ціннісно-духовними «знаменами», виступити вже духовним лідером сучасності.

Адже питанню духовного лідерства у вітчизняній науковій думці неабиякої уваги приділяли: М.О. Бердяєв, Б.П. Вишеславцев, Л.М. Гумільов, І.О. Ільїн, К.М. Леонтьєв, М.В. Лодиженський, М.О. Лосський, В.С. Соловйов, Л.М. Толстой, Г.П. Федотов, С.Л. Франк, М.І. Хитров, П.Д. Юркевич, Ф. Прокопович та Г.С. Сковорода.

У зв'язку з цим актуалізовано необхідним постає аналіз ключових аспектів духовного лідерства у зверненні до філософії Г.С. Сковороди та співвідношенні їх з характеристикам сучасної соціокультурної ситуації, які впливають на формування та функціонування духовного лідерства у ХХІ сторіччі.

На думку Г.С. Сковороди, суть Біблії криється в прихованій за символічною формою істині про духовні людські цінності. «Біблія єсть ложь, и буйство божіе не в том, чтоб лжи нас научала, но только во лжѣ напечатлѣла слѣды и стези ползушій ум возводящія к превыспреннѣй истинѣ...» [4, 375]. У Біблії, «в сих враках, как в шелухѣ, закрылось сѣмя истины» [4, 376]. У чому ж воно полягає? В одному зі своїх найскладніших творів («Жена Лотова»), присвяченому «символічній» інтерпретації Біблії (і тому не позбавленому досить значних містичних нашарувань), Г.С. Сковорода намагається виявити прихований у біблійних текстах ідеал людських взаємин, які встановлюються між людьми в їх істинній духовній сутності, тобто без згубного впливу «плоті». У такій інтерпретації Біблія набувала значення своєрідного «третього світу». «Знай, друг мой, что Библія єсть *новый мир и люд божій, земля живых, страна и царство любви, горній Иерусалим; и, сверх подлаго*

азіатського, єсть *вышній*. Нѣт там вражды и раздора. Нѣт в оной республикѣ ни старости, ни пола, ни разнствія – все там общее. Общество в любви, любовь в бже, бог в обществѣ. Вот и кольцо *вѣчности!* «От человек сіе невозможно» [4, 415]. Истинною людиною в людині Г.С. Сковорода вважав духовного володаря людського тіла, людський дух. Він, цей дух, є суб'єктом добра, на відміну від тіла, яке є джерелом плотських жадань, що часто мають гріховний, аморальний характер. Згідно з цим, можна мислити ідеальні стосунки між людьми, що йдуть від їх духовної сутності, а не від «плоті». Так і виникла ідея «горней республіки» – інтерпретації Біблії як символічного світу, справжньою сутністю якого є образ ідеальних стосунків між людьми, що встановлюються відповідно до їхньої духовної природи і справді людських прагнень та інтересів. У цьому «новому світі», «країні і царстві любові» звичайно не може бути «ні старості, ні статі», бо тут немає місця для всього «плотського». А що ж є? «Горній» світ будується на чотирьох засадах: на любові, спільності всього («все там общее»), рівності, на республіканських громадських засадах. Він є протилежністю світові зла. З погляду Г.С. Сковороди, це не потойбічний світ, куди потрапляють після смерті (про потойбічний світ у такому розумінні у Г.С. Сковороди взагалі немає мови), а ідеальний, моральний світ, що має значення постулатів моральної поведінки, ідеального образу справді людського способу життя. Він підлягає космічним (божественним) законам, і тому «от человек сіе невозможно» [4].

Отже, ідеї «горнего Іерусалима» до Біблії ніяк не стосуються. Любов, рівність, спільність власності («все общее»), республіка – це моральні імперативи, які є істиною, «богом» людського способу життя. Ними треба керуватись як божественними, або, що для Г.С. Сковороди те саме, природними настановами. Досі в дослідженнях, присвячених Г.С. Сковороді, на цей аспект його інтерпретації Біблії зверталось мало уваги. А тим часом з'ясування його дає можливість по-новому осмислити розуміння Г.С. Сковородою приватної власності, соціальної нерівності, його ідеал суспільного ладу.

У творях Г.С. Сковорода важко знайти пряму критику приватновласницьких відносин, він зосереджує свою увагу на викритті соціальних наслідків цих відносин – духу своскористя, наживи, срібллюбства, здирства тощо.

У розумінні способу їх подолання філософ лишається утопістом. Спільність, любов і рівність він вважає моральним імперативом людської поведінки, які протистоять духу користолюбства і наживи [4].

Слід зауважити, що хоч Г.С. Сковорода ніде прямо не засуджує приватної власності, однак у нього ніде немає і утвердження її як атрибута людської природи, що було властиво буржуазним і дворянським просвітителям XVIII ст., які матеріальний інтерес до праці пов'язували з приватною власністю, з володінням. Г.С. Сковорода за «бідність» («мій жребій з голяками»). Своєрідний апофеоз бідності в його творах дехто тлумачить як проповідь аскетизму. Але це зовсім неправильно. Г.С. Сковорода проти аскетизму, його принцип – *«нічого надміру»* [5, 240]. «Подлинно всякой род пищи и питія полезен и добр есть, но разсуждать надобно время, мѣсто, мѣру и персону» [5, 424]. Проте не їжа і одяг головне. Г.С. Сковорода часто посилається на вислів Сократа: «Живу не для того, щоб їсти і одягатись, їм і одягаюсь, щоб жити». Отже, це не проповідь аскетизму, а своєрідне

що володіють конкретними механізмами впливу на суспільство та політичну систему загалом. Політичне управління можна розглядати як свідомий цілеспрямований вплив суб'єктів політики на суспільство з метою оптимізації та досягнення наступних цілей: реалізації інтересів конкретних політичних сил; вироблення оптимальних форм організації та стимулювання діяльності; забезпечення відповідного рівня політичної стабільності; захист державних інтересів на міжнародній арені [3, с. 32-35]. Досягнення політичного результату значною мірою залежить від рівня ефективності взаємодії громадянського суспільства та політичних суб'єктів на основі довіри, взаємопорозуміння. Відповідно, в сучасних умовах політичної дійсності прийняття та успішна реалізація політичних рішень певною мірою залежить від рівня підтримки громадської думки, що також посилює необхідність професіонального підходу до сфери практичного забезпечення політики. Отож, зростає потреба в специфічних знаннях, способах та методах управління політичними процесами, що дозволяють підвищувати ефективність функціонування політичної системи в цілому. Це вказує на важливість консалтингового супроводу політичного управління.

Консалтинговий супровід політичного управління має відповідати наступним критеріям: експертність, тобто високий рівень компетентності та володіння знаннями; креативність, формування нового погляду на проблему та доведення її до клієнта; швидкість реагування на зміну політичної ситуації; лояльність до потреб клієнта; використання у своїй діяльності надійних джерел інформації; наявність теоретичних знань відносно функціонування політичної сфери, знання суміжних сфер діяльності та застосування різних методів дослідження політичної ситуації; дотримання етичних правил та норм консалтингової діяльності; дотримання принципу конфіденційності [1].

Технологія політичного консультування може бути представлена у вигляді послідовних дій політичного консультанта, що конкретизуються конкретними операціями та наявністю відповідних ресурсів. Загалом, можна запропонувати наступну процедуру здійснення політичного консалтингу: уточнення сутності проблеми, що є актуальною для об'єкта консалтингу; дослідження проблеми та діагностування політичної ситуації; вироблення рекомендацій, конкретизація політичних технологій, направлених на вирішення існуючих проблем та доведення їх до відома об'єкта консалтингу; консалтинговий супровід діяльності об'єкта в процесі вирішення проблемної ситуації; оцінювання отриманих результатів та аналіз наслідків діяльності, внесення необхідних коректив для вдосконалення запропонованої технології. Дієвість запропонованої технології значною мірою залежить від здатності політичного консультанта здійснювати управління комунікацією на всіх етапах політико-технологічної діяльності. Це пояснюється тим, що він позбавлений можливості використовувати примус та силу, адже результат будь-яких дій залежить від партнерської взаємодії з клієнтом. Відповідно, завдання консультанта полягає у визначенні змісту комунікації та направлення на забезпечення реалізації поставлених цілей. Це передбачає наступні напрями роботи: виробництво інформації, вибір каналів передавання її реципієнту, отримання зворотного зв'язку, усунення шуму [4]. Виходячи з цього, загальний алгоритм консалтингового супроводу політичного управління, на думку Б. Литвака, можна

шляхом адекватної, науково обґрунтованої «політики в області публічної політики» [6, с. 113].

Можна погодитися з точкою зору, що публічна політика існує, по-перше, як сукупність практичних акцій, превентивних заходів (попередження злочинності, наркоманії, девіантної поведінки), контролю, регулювання, публічних обговорень.

По-друге, публічна політика – це ансамбль категорій соціальної перцепції, легітимних номінацій, соціальних класифікацій та ієрархій, визначень норми і девіації, оціночних суджень.

Із слів російського філософа І.А. Львіна очевидно, що для того, щоб стати активним учасником простору публічної політики, необхідно відбутися з економічної точки зору. «В економічній сфері ідея свободи вибору проявляється в принципах вільної конкуренції та вільного ринку. Можливість вступати в конкуренцію із собі подібними є законне використання природних прав людини. Політичним втіленням цих принципів служить свобода слова і вираження думки, відповідно свобода засобів масової інформації, право голосування на виборах, свобода віросповідання і т.д.» [7, с. 98].

Підводячи підсумок проведеному дослідженню, зробимо висновок: публічна політика може отримати подальший розвиток тільки на основі розвинутого громадянського суспільства, оскільки саме відомі вільні громадяни (свобода людини залежить від його матеріального благополуччя і наявності власності) будуть зацікавлені в активній громадсько-політичній діяльності, і чи буде публічна політика розвиватися по шляху демократичних перетворень-це, мабуть, одне з тих завдань, які Україні доведеться вирішувати в найближчому майбутньому.

Література

1. Публичная политика – 2004. Сборник статей. – СПб: Норма, 2004. – 120 с.
2. Гоббс Т. Избранные произведения в 2-х т. М. Наука, 1964. – 649 с.
3. Жан-Жак Руссо. Трактаты. – М.: Наука, 1969. – 710 с.
4. Красин Ю.А. Публичная сфера и публичная политика. Российские проблемы // Россия в условиях трансформаций. Вып. 25. – М.: ФРПЦ, 2002. – С. 80-89.
5. Шматко Н. Феномен публичной политики // СОЦИС. – 2001. – №7. – С. 106-112.
6. Богучарский А.В. Публичная политика как форма репрезентации власти в культурноисторическом процессе. – Ростов н/Д.: Изд-во Ростовского университета, 2005. – 310 с.
7. Гаджиев К.С. Политология. – М.: Юрайт. Высшее образование, 2009. – 499 с.

Хорішко Л.С.

кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології ЗНУ

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ КОНСАЛТИНГОВОГО СУПРОВОДУ ПОЛІТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Суспільно-політичний розвиток сучасних політичних систем обумовлюється впливом культурно-історичних традицій, норм та способів практичної діяльності. Це вимагає наявності відповідних форм організації та функціонального структурування політичної сфери, тобто професійно-орієнтованих владних органів,

розуміння бідності. Бідність, за Г.С. Сковородою, – це не бідкування, не голодування, злидарювання, а безмаєтність, на протигагу маєтності, панству. Бідність – це свобода від влади речей, багатства, сил приватної власності. У цьому полягає суть девізу Г.С. Сковороди – «А мій жребій з голяками» [4].

Особливий інтерес становить сквородинська концепція «сродної» праці як справді людського способу життєдіяльності.

Г.С. Сковорода, мабуть, чи не першим із філософів нового часу висунув ідею перетворення праці із засобу до життя в найпершу життєву потребу і найвищу насолоду.

Безпосереднім суб'єктивним виявом людського щастя Г.С. Сковорода вважає «внутренній мир, сердечное веселіє, душевную крѣпость». Досягнути його можна лише слідуючи велінню своєї внутрішньої природи, пізнаного в собі бога. При більш конкретному розгляді проблеми виявляється, що цією внутрішньою природою є «сродность» до певного виду праці. Як виразник інтересів і умонастроїв трудового селянства Г.С. Сковорода смисл людського буття вбачає в праці («жизнь и дѣло есть то же»), а справжнє щастя – у вільній праці за покликанням («душу веселит сродное дѣланіє»). У філософії Г.С. Сковороди думка про визначальну роль «сродної» праці в забезпеченні щасливого життя вперше набула загального принципу розв'язання проблеми людського щастя і смислу людського буття [2].

Добробут суспільного життя людей заснований на праці. «Откуда же уродится труд, если нѣт охоты и усердія? Гдѣ ж возьмеш охоту без природы? Природа есть первоначальная всему причина и самодвижущаяся пружина. Она есть мать охоты... Охота сильнае неволи, по пословицѣ. Она стремится к труду и радуется им, как сыном своим. Труд есть живый и неусыпный всей машины ход потоль, поколь породит совершенное дѣло, соплѣтающее творцу своему вѣнец радости. Кратко сказать, *природа* запалает к дѣлу и укрѣпляет в трудѣ, дѣлая труд сладким» [4, 32].

У цьому контексті принцип «пізнай себе» має своїм змістом пізнання своїх природних схильностей до певного виду діяльності, своє справжнє покликання, яке має природну основу і вдосконалюється відповідним вихованням, «наукою і практикою». «Сродность», покликання і є справжнім «богом» в людині. «С природою жить и с богом быть есть то же; жизнь и дѣло есть то же» [4, 328].

Г.С. Сковорода розрізняє процес праці та її результат. Результатом праці є продукт споживання, який має своїм призначенням самозбереження життя. Насолода споживанням не є суто людською насолодою. Істинною втіхою є задоволення самим процесом праці, і її дає лише «сродна» праця. «Прибыль не есть увеселение, но исполнение нужности тѣлесныя, а если увеселение, то не внутреннее; родное же увеселение сердечное обитает в дѣлании сродном. Тѣм оно слаже, чем сроднѣе. Если бы блаженство в изобилии жило, то мало ли изобильных?» [4, 339]. «Природному охотнику больше веселія приносит самая ловля и труд, нѣжели поставленный на стол жареный заец». Смисл концепції Г.С. Сковороди про «сродну» працю як засіб забезпечення щастя і справжньої насолоди життям полягає в тому, що праця за покликанням, праця як реалізація творчих здібностей, обдаровань і талантів справді є внутрішньою потребою і приносить вищу насолоду. Людська праця і в давні часи була найпершою потребою, але там і тоді, де і коли вона була реалізацією таланту, творчих здібностей і обдарувань. Ідея

Г.С. Сковорода про забезпечення всім і кожному «сродної» праці передбачала перебудову суспільного життя на основі перетворення праці у найпершу потребу і найвищу насолоду. За умов XVIII століття – це була утопія. Але в ній схоплена надзвичайно важлива соціальна проблема [4].

У плані «сродної» праці розглядає Сковорода і проблему соціальної рівності. Він визнає лише одну нерівність – нерівність обдаровань і покликань, нерівність «природного» походження. Звідси його принцип «нерівної рівності». «Бог, – писав він, – багатому подобен фонтану, наповняющому различные сосуды по их вмѣстности. Над фонтаном надпись сия: «Неравное всѣм равенство»... Меншій сосуд менѣ имѣет, но в том равен есть большему, что равно есть полный. И что глупѣ, как равное равенство, которое глупцы в мѣр ввествь всеу покушаються? Куда глупое все то, что противно блаженной натурѣ?..» [4, 345].

Прикметним моментом філософської антропології Г.С. Сковорода є перенесення центру уваги із сфери споживання і споживацьких інтересів у сферу продуктивної діяльності, праці, настійне проведення думки, що головним у людському житті є не споживання, а праця, висунення і обґрунтування ідей, що справді людським способом життя є «сродна» праця, яка є водночас і потреба, і вища насолода. Висунення ідеалу суспільства, де кожен працює за своїми здібностями і де праця виступає як перша потреба і вища насолода, для XVIII ст. було важливим досягненням філософської думки.

Як просвітитель Г.С. Сковорода вважав, що ідеал суспільства, де кожен реалізує свої природні обдаровання у «сродній» праці і дістає насолоду від справді людського способу життя, можна втілити в життя за допомогою освіти – кожен повинен пізнати себе, свої природні схильності і обдаровання. Звідси проголошення самопізнання універсальним засобом моральної перебудови світу. Щастя, на думку Г.С. Сковорода, доступне всім і кожному, бо нікого природа не обділила. Варто лише відвернути свою увагу від згубних «плотських» жадань та інтересів і пізнати в собі «справжню людину», з'ясувати, до чого народжений («к чому рожден»), знайти своє покликання і щастя в «сродній» праці. Тоді «нужное станет нетрудным, а трудное – ненужным» [4].

Утопізм цих уявлень і сподівань Г.С. Сковорода полягав у тому, що в класово-антагоністичному суспільстві обрання «сродної» праці («к чому рожден») обмежується соціальним, класовим становищем і всіх, і кожного, що суспільний поділ праці тут зовні нав'язується індивідам як стихійна сила, що за цих умов домінуючою працею є саме «несродна», відчужена праця. Щоб ліквідувати відчуженість праці і перетворити її у найпершу потребу і в основу щастя, потрібне не самопізнання, а докорінна революційна перебудова всіх суспільних відносин і відповідний рівень розвитку продуктивних сил суспільства. Але цього Г.С. Сковорода не розумів та й не міг розуміти у XVIII сторіччі [4].

У такому контексті, якщо не торкатися аспекту суто біблійної інтерпретації робіт Г.С. Сковорода, а розглянути світський характер його філософії, то можна віднайти відповіді на болючі для нас питання та експлікувати їх на сьогодні.

Пошук фундаментальної ціннісної основи українського суспільства XXI сторіччя, спроможної забезпечити легітимність реалізованих новоутворень, які дають можливість окреслити перспективи духовного розвитку, безпосередньо

Руссо протиставляє громадянське суспільство, яке представлене людиною-власником з приватним інтересом і політичну державу, представлену громадянином.

Ю.А. Красін в своїй роботі «Публічна сфера і публічнаполітика» говорить про те, що в широкому сенсі публічне на протигагу приватному – це сфера реалізації властивих будь-якому суспільству комунітарних інтересів, тобто інтересів суспільства в цілому. Це поняття включає в себе принаймні чотири головні компоненти:

1. Економічний: громадський сектор економіки, виробництво благ громадського користування (publicgoods), систему перерозподілу доходів для задоволення суспільних потреб;

2. Соціальний: громадські та державні служби соціального забезпечення (пенсії та допомоги, зайнятість, охорона здоров'я, освіта, громадський транспорт і засоби комунікацій, збереження середовища існування, захист від злочинності та корупції, комунальне обслуговування, підтримку соціальної стабільності та комфортності);

3. Громадсько-політичний компонент: недержавні самодіяльні об'єднання і асоціації громадян, громадянська мережа формування громадської думки, центри громадської солідарності та республіканізму;

4. Соціокультурний: інститути зберігання і відтворення духовних цінностей і культурних кодів суспільства [4].

Н. Шматко у своїй роботі «Феномен публічної політики» говорить про те, що публічна політика є симбіоз політичної дії, наукової рефлексії та акту мас-медійної комунікації.

На його думку, вона здійснюється в порядку інтервенції в сферу політики експертів, аналітиків, фахівців у галузі соціальних наук, «інтелектуалів», публіцистів і журналістів.[5, 108]

Сукупність соціальних обставин, яка виступає умовою можливості публічної політики, змінила сам зміст поняття «політика». Все це дозволяє говорити про публічну політику як інший стан поля політики.

Поняття «публічна політика» в повсякденному сприйнятті тісно пов'язана з активно політично функціонуючою «демократичною громадськістю» (по Ю. Хабермас).

Завдання публічної політики – досягнення консенсусу, тобто суспільної згоди по фіксованим проблемам.

Для неї характерні сильна диференціація форм політичних практик і індивідуалізація необ'єктивованих практик. Тобто, ми можемо розуміти публічну політику як процес підготовки, обговорення, прийняття та реалізації владних рішень, спрямованих на вирішення важливих для держави і суспільства проблем, в якому на багатьох етапах активну участь, поряд власне з владними структурами, приймають і інші актори поля публічної політики – різні неурядові організації, бізнес-структури та бізнес-асоціації, ЗМІ, академічне співтовариство та інші.

«Публічна політика здатна консолідувати людей на основі причетності до вирішення проблем загальнодержавного, регіонального та місцевого масштабів

прийняття, реалізації, контролю та оцінки результатів державних програм, проектів і рішень.

Таким чином, публічна політика, перш за все, передбачає визначення цілей і пріоритетів у розвитку суспільства, розробку і планування політичних стратегій, аналіз, оцінку витрат за альтернативними програмами, обговорення, консультування, вибір, прийняття державних рішень і, нарешті, виконання. На всіх цих етапах необхідне виявлення думки суспільства, – це дуже важливе і непросте завдання.

Важливо визначити роль громадянського суспільства у формуванні публічної політики.

Відомо, що Т. Гоббс висловлювався проти відомої аристотелівської аксіоми з «Політики» про те, що «Людина за природою – істота державна». На думку Т. Гоббса, помилкове положення про те, що людина є суспільна тварина, має своїм джерелом, поверхневий розгляд людської природи. Коли громадянське суспільство вже встановлено, коли держава давно існує, може здатися, зауважує Т. Гоббс, що «люди не в змозі жити поза суспільством, що ними рухає природжена схильність до громадського життя» [2, с. 139]. Філософ віддає перевагу політичній державі, створеній людьми в своїх спільних інтересах. Важливо те, що, на думку мислителя, люди будуть прагнути до громадського життя, якщо буде встановлено громадянське суспільство.

Не менш значущим, в контексті нашого дослідження, є і соціально-політичні ідеї французького просвітителя Ж.-Ж. Руссо. У творі «Про суспільний договір, або принципи політичного права» він розмірковує про громадянський стан. «Цей перехід від стану природного до стану цивільного виробляє в людині вельми прикметну зміну, замінюючи в його поведінці інстинкт-справедливість і надаючи йому сьогоднішній моральний характер, якого вони раніше були позбавлені» [3, с. 164]. Жан Жак Руссо стверджував, що по Суспільному договору людина втрачає природну свободу і набуває цивільну. Він вважав, що моральна свобода робить людину дійсно господарем самому собі, бо знаходиться лише під впливом свого бажання є рабство, а підкорятися закону, який ти сам для себе встановив, є свобода [3, с. 165].

Відомо, що одна з центральних ідей мислителя – суспільний договір, як спосіб інтеграції загальної волі. Згідно Руссо, важливу роль грає поняття «воля», яка розмежовується на «загальну волю» і «волю всіх». «Загальна воля» – це суспільні інтереси, а «Воля всіх» – приватні.

Таким чином, у наявності чітка постановка проблеми: як мають взаємодіяти дві сторони: приватний інтерес, персоніфікований в людині-власнику, господарському суб'єкті, виробників і споживачів матеріальних благ, і суспільний інтерес, втілений в державній владі, в політичній державі, органічною частиною якого є громадянин зі своїм розумінням громадянського обов'язку [3, с. 24]. Громадянином, згідно Руссо, стає той, хто подолав свій егоїстичний інтерес і поставив власні інтереси на службу державі. Він міркує так: «Важливо, отже, щоб отримати вираз саме загальної волі, щоб в Державі не було жодного часткового співтовариства, і щоб кожен громадянин висловлював тільки свою власну думку; таким було єдине у своєму роді і прекрасне улаштування, дане великим Лікургом» [3, с. 171]. Жан Жак

пов'язаний з осмисленням ціннісно-ідеологічної складової дійсності, побудованої, так би мовити, на ідеї «сродної праці».

На наш погляд, саме стан ідеологічного дефіциту сьогодення здійснює найбільш вагомий вплив на рівень масової свідомості, сприяє «розкрутці» знеособлення людини, а швидше за все, знеособленню часу (відсутність фундаментальних особистостей, ідеологів).

До характеристик сучасної соціокультурної ситуації, які здійснюють вплив на формування та функціонування духовного лідерства у XXI сторіччі можуть бути віднесені:

1. Прагматизація і раціоналізація сучасної соціокультурної сфери, що безпосередньо діє як на практику суб'єктів лідерства, так і на аудиторію, котра багато в чому втратила здатність віри в духовне лідерство [3, 133].

2. Гетерогенність і мультикультурність сучасного соціокультурного простору – його мозаїчність ставить під сумнів можливості пошуку та розкриття духовного лідерства.

3. Інституціоналізація соціокультурного буття – стає підставою для виникнення уявлень про можливості реалізації соціокультурних запитів та цілей без участі лідерів. Разом з тим, у практичній діяльності сучасних соціокультурних інститутів, як правило, відсутні стійкі механізми генерації фігур лідерства.

4. Дезорієнтація і хаотизація духовно-ціннісних сфер – виявляється в симультивності та імітаційному характері соціокультурного базису [1, с. 209].

5. Тенденція до обмеження проявів духовного лідерства рівнем мікросоціальних процесів – соціокультурна локалізація як відхід до мікропростору повсякденності. У такому разі зафіксований дослідниками «бунт субкультур» – з однієї сторони задовольняє потреби у фігурі лідера, а, іншої сторони, не сприяє появі фігур більшого масштабу.

Сучасна соціокультурна культурна ситуація диктує необхідність поєднання образів ідеологічного характеру (лідер-президент, лідер-пророк) і управлінських, тактичних позицій (лідер-менеджер, лідер-експерт). Проте пропагандований сценарій духовного відродження, пов'язаний з потребою в висуванні ідеологів ренесансу суспільних перетворень, наштовхується як на неможливість, так і на небажання «майстрів» узяти на себе функції духовного лідерства. Духовне лідерство унеможлиблюється як прояв «сродної праці».

Окрім того, проблема реалізації ідеалу людських взаємин, які встановлюються між людьми в їх істинній духовній сутності Г.С. Сковороди, як на нас, невід'ємна від проблеми духовного лідерства. Референтний аналіз нормативного лідерства найбільш значущим є саме в період кризи ідентичності як пошуку центру, який об'єднує розрізнені та дезорієнтовані ціннісні світи соціуму. Багато в чому лідер сам стає тією самою ідеєю об'єднання, яка пов'яже індивідуальне «я» з історією, ідеологією, культурою країни, універсально значущими основами світу. Саме тому розуміння ціннісних основ, способів формування та прийняття ідеї об'єднання розкриває і характер необхідного в суспільства лідерства.

Разом з тим, комплекс висунутих проблем соціокультурного розвитку може розумітися не в якості песимістичного підсумку забуття духовного лідерства («банкрутства лідерів» Е. Тоффлер), а як етап накопичення пасіонарної енергії,

визрівання інтелектуально-творчого потенціалу майбутніх суб'єктів соціокультурного розвитку, спроможних перетворити час споглядання на період активної трансформації суспільних процесів нового тисячоліття.

Література

1. Ионин Л. Г. Социология культуры: путь в новое тысячелетие / Л. Г. Ионин. – М.: Логос, 2000. – 431 с.
2. Редько М. Світогляд Г.С. Сковороди / М. Редько. – Львів: Видавництво Львівського університету, 1967. – 264 с.
3. Свасьян К. А. Человек как творение и творец культуры / К. А. Свасьян // Вопросы философии. – 1987. – № 6. – С. 133.
4. Сковорода Г. Повне зібрання творів: [за ред. В.І. Шинкарука, передм. В.І. Шинкарук, І. Іваньо] : в 2 т. / Г. Сковорода – К.: Наукова думка, 1973 – Т. 1: Пісні. Вірші. Байки. Трактати. Діалоги. 1973. – 532 с.
5. Сковорода Г. Повне зібрання творів: [за ред. С.М. Перевертун] : в 2 т. / Г. Сковорода – К.: Наукова думка, 1973 – Т. 2: Трактати. Діалоги. Притчі. Переклади. Листи. – 576 с.

Бутченко Т.І.

доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ПРОЕКТНОЇ СВІДОМОСТІ

За умов збільшення динамічної багатоманітності сучасного суспільства стає дедалі важче спиратися на досвід минулого, а натомість все частіше виникає потреба у принципово нових рішеннях. Разом з тим актуалізується проблема формування проектної свідомості. При цьому виявляється технократично-споживацька та/або утопічна обмеженість її модерних науково-теоретичних передумов, заданих популярним метафізичним гіпостазуванням свідомості людини та її інтенційної самодостатності (у термінології Г. Райла – догма «привиду у машині»)[2].

Філософський пошук шляхів зняття цієї обмеженості може набувати різних форм: від постмодерністської деструкції класичних бінарних категоріальних засад до тих або інших варіацій аналітичного розмикання закритості суб'єкт-об'єктного монологічного сциентизму. У нашій статті представлена спроба довести те, що саме другий напрямок відкриває можливість розблокування розвитку проектної свідомості сучасної людини (передусім, йдеться про екстерналістську версію пояснення проектної активності свідомості, представлену в експериментах «Двійник Землі» (Х. Патнема) та «Артрити і тартрити» (Т. Берджа) [1].

У зв'язку з цим порівнюються об'єкт і предмет наукових і аналітико-філософських концепцій проектування. Якщо об'єктом науки є той або інший фрагмент об'єктивної дійсності, а предметом – сукупність його закономірних зв'язків, то об'єкт філософії проектної свідомості складає сукупність концептуально-понятійних моделей осягнення проектної реальності, предмет – детермінанти їх оптимізації. Здійснюючи аналітичну рефлексію концептуально-понятійних засад проектної свідомості, філософська думка сприяє її оновленню і, тим самим, бере участь у програмуванні практичних змін.

пріоритети діяльності в цій сфері. Крім того, переосмислити доцільність існування великої кількості департаментів та розпорошення функцій між ними. Особлива роль відводиться системі моніторингу інформаційного простору, передчасне виявлення та прогнозування появи інформаційних ризиків та загроз, що, знову ж таки, потребує високих професійних та аналітичних здібностей кадрового складу.

З точки зору духовної складової рівня, висока відповідальність покладається на еліту нації, що здатна мобілізувати та консолідувати суспільство, шляхом чого підвищити його захисні інформаційні можливості.

На основі зроблених висновків, представимо власне бачення алгоритму моделі інформаційної політики України: інформаційна політика = національно-державні інтереси + інформаційні потреби та інтереси особи та суспільства + методи реалізації національно-державних та інформаційних інтересів та потреб + інформаційна безпека + внутрішні та зовнішні інформаційні ризики та загрози.

Таким чином, на сьогоднішній день геополітична могутність будь-якої країни, з одного боку, та безпека існування особи, суспільства та держави в цілому, з іншого, пропорційно залежні від ефективності інформаційної політики та її здатності адекватно реагувати на непередбачувані та непрогнозовані явища і процеси глобального інформаційного простору ХХІ століття.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2012 року № 1134 Про запровадження Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства / Кабінет Міністрів України [Електронний Ресурс]. – Режим доступу : URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1134-2012-%D0%BF>. – Назва з екрана.

Степанюк Н.С.

аспірантка кафедри політології ЗНУ

ПУБЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Політики та вчені сучасної України ведуть дискусію з приводу стану і динаміки публічної політики. Одна з актуальних проблем сучасності – це діалог між державою і громадянським суспільством, який здійснюється в просторі публічної політики, покликаної виявляти публічний інтерес суспільства.

Наше розуміння публічної політики (як publicpolicy) є близьким до англійського поняття «governance», яке поки не має загальноприйнятого перекладу на українську мову. Одним з варіантів перекладу є «управління без керуючих».

Доречним є виокремлення основних фундаментальних критеріїв в публічності влади. Це насамперед: прозорість, націленість на вирішення проблем населення, ефективність діяльності та наявність довіри населення до влади в цілому і до її окремих гілок та інститутів.

На думку А. Сунгурова, публічна політика – це програма та пріоритети органів влади, механізми і технології їх реалізації, вироблені на основі і з урахуванням очікувань соціальних груп, страт суспільства через їх представників[1].

На думку російських вчених, публічна політика передбачає відповідність її суспільним потребам, взаємодію державних і недержавних структур на всіх стадіях

держави. Побудова інформаційної політики України передбачає багаторівневу структуру формування цієї системи. Перший рівень – макрорівень – державний, другий – мезорівень – включає суспільство, третій – мікрорівень – індивідуальний, на рівні кожної особистості. Кожен рівень передбачає формування концепту інформаційної безпеки, яка ґрунтується на так званих «фільтрах», які і є основою для захисту від інформаційних впливів. Фільтр реагує і орієнтує свідомість на вхідну інформацію як її підсилювач або як система, що пригнічує.

Фільтри індивідуального рівня спрямовані на внутрішню організацію та захист свідомості та підсвідомості кожного індивіда. Внутрішня організація свідомості – єдиний засіб захисту від її програмування, яке нав'язується нам ззовні. До них можна віднести: усталені традиції, символи та соціальні цінності, стійкі соціальні зв'язки, високий рівень розвитку культури. На нашу думку, знання і розуміння індивідуально-психологічних особливостей і закономірностей функціонування психіки стає для людини в даний час не просто обов'язковим елементом її загальної культури, але й умовою виживання і безпеки в інформаційну епоху. Люди з високим рівнем самосвідомості і самооцінки, як правило, мають високий рівень «інформаційного імунітету», який передбачає наявність якостей цілісної особистості, та дозволяє менше піддаватися впливам ззовні. Особливо наголосимо на необхідності відродження високого рівня культурної самооцінки та посилення духовних зв'язків. Необхідно розвивати «психоекологію» людини (термін І.В.Смірнова) з метою захисту кожної особистості, бо людина – це також особлива інформаційна система, яка занурена у інформаційне середовище. Зрозуміло, що якості цього середовища детермінують і особливості інформаційної системи людини. Практичною реалізацією, яка не потребує великих затрат, є введення до системи шкільної освіти курсу «Суспільствознавства», що забезпечує виховання всесторонньо розвиненої Людини та закладає основи для розвитку свідомого Громадянина. Наступним кроком є введення в старшій школі та у вищих навчальних закладах курсів «Інформаційне суспільство», «Інформаційно-психологічна безпека та здоров'я людини та суспільства».

Мезорівень передбачає розвиток «культури сім'ї» – фільтру, який здатен захистити, особливо дітей та молодь, від деструктивного впливу інформаційних загроз. Це вимагає посилення та захисту інституту сім'ї. Крім того, особливим моментом є формування інформаційної етики, яка є основою інформаційно-психологічної безпеки в межах певного суспільства та держави, та може стати гарантом відсутності або хоча б мінімізації використання деструктивних впливів серед громадян єдиної країни. В цьому сенсі посилюється роль інституту громадянського суспільства: громадянської відповідальності, механізмів громадського контролю, що відображають неадміністративний бік забезпечення інформаційної безпеки. Стале громадянське суспільство може стати досить могутнім фільтром захисту свідомості людини та суспільства в цілому.

Основою безпеки держави є науково-технічний та інтелектуальний потенціал, що передбачає створення аналітичних центрів, які повинні включати в себе високопрофесійний склад кадрів консультантів та аналітиків. Хоча, перше, з чого треба почати нашій державі – розробити та законодавчо закріпити ефективну Концепцію або Доктрину інформаційної безпеки, яка б визначила стратегію та

Доводиться, що необхідність цього функціонального призначення зростає у часи духовно-ціннісних криз, ломки традиційних концептуальних зв'язків, коли мовно-нормативні настанови минулого починають суперечити потребам народжуваного майбутнього. Починаючи з критики буденних уявлень та думок і далі переходячи до аналізу складних теоретичних концептів, філософський аналіз зумовлює раціоналізацію смислового коріння проектної свідомості, генерацію в ній цілісної системи нових концептуальних сенсів та понятійних значень і, в такий спосіб, зміни соціокультурного каркасу проектної діяльності [3].

Показується загроза догматичного окостеніння філософських і наукових засад проектної свідомості як наслідок порушення їх взаємозв'язку: якщо аналітико-філософське розгорнення проектної ідеї, що балансує на межі між вірою і знанням, не підкріплюється науковим пізнанням (що розуміється в дусі концепції «наукового реалізму» Р. Харре) [4], то воно перетворюється в джерело утопій; і, навпаки, якщо наукова розробка проектних ідей «забуває» про власне філософське підґрунтя, про аналітичну рефлексію вихідних логіко-гносеологічних, аксіологічних і праксеологічних засад, то свідомість людини міфологізується, втрачаючи здатність генерувати проекти.

Література

1. Патнэм Х. Философия сознания / Хилари Патнэм; [Пер. с англ. Л. Б. Макеевой, О. А. Назаровой, А. Л. Никифорова; предисл. Л. Б. Макеевой]. – М.: Дом интеллектуальной книги, 1999. – 240 с.
2. Райл Г. Понятие сознания / Герберт Райл; [Пер. с англ. Общая ред. В. П. Филатова]. – М.: Идея-Пресс, Дом интеллектуальной книги, 2000. – 408с.
3. Степин В.С. Конструктивные и прогностические функции философии / В.С. Степин // Вопросы философии. – 2009. – № 1. – С. 7.
4. Harre R. The principles of scientific thinking / Rom Harre. – London, Macmillan, 1970. – 324 p.

Бех В.П.

доктор філософських наук, професор,
перший проректор Національного педагогічного університету
ім. М.П. Драгоманова

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК ЧИННИК РОЗБУДОВИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТИ

Сучасна Європа швидко набуває морфологічної сталості і функціональних властивостей соціального цілого. При цьому особливу роль у інтеграційних процесах відіграють такі соціальні інститути, як наука, культура, освіта та право. Її культурологічний простір спонтанно оновлюється двома шляхами: перший з них пов'язаний з еволюційним підйомом світової спільноти від технократичної до інформаційної доби; другий – з напливом мігрантів з усього світу на вогник сталих суспільств з потужною соціальною захищеністю людини, наприклад Швеція, Норвегія, Голландія, Данія та ін.

Спонтанно сформувалась гостра соціальна потреба інтелектуально освоїти набуте багатоманіття соціального життя Європи, з одного боку, а з іншого боку, проблема організації співжиття багатонаціональних утворень у соціальному цілому

– організмі Об'єднаної Європи і відтворення цього цілого на засадах демократичного правління, реалізації прав людини, соціальної справедливості, екологічної і інформаційної безпеки.

У цій ситуації величезні надії покладають на систему європейської освіти, що повинна готувати і готує молоде покоління європейців до життя у нових умовах, що забезпечує інтеграційну тенденцію та підтримує дезінтеграційні процеси, оскільки кожна особистість пам'ятає власне коріння і зберігає традиції свого народу не тільки у повсякденному побуті, але й у професійній діяльності.

При цьому освіта як соціальний інститут у XXI столітті виходить на одне з перших місць у формуванні нового суспільства, що навіть отримало специфічну назву – «суспільство знань» як перша сходинка до інформаційного суспільства. Це означає, що з його появою приходять і нова культура, нові цінності; це не єдина, масова культура, але певне “загальне місце” розмаїтості культур, які взаємодіють.

Першою умовою співбуття багатонаціонального населення Об'єднаної Європи є формування толерантного ставлення до Іншого, Інакшого, оскільки універсальною ознакою культури спілкування є толерантність. Тому опановувати толерантністю має кожен мешканець європейського континенту ще на шкільній лаві, оскільки це світоглядна проблема, тобто проблема формування ставлення особистості до особистості Іншого і культури Іншого.

Європейська освіта має показати, що проблема толерантності виникла ще в античні часи, коли люди з різними віросповіданнями змушені були жити разом у межах великих імперій, наприклад імперії Александра Македонського і діадохів (наступників). Так, Антиох IV Єпіфан (Уславлений), прихильник грецької культури, прагнучи “еллінізувати” євреїв, котрі мешкали у його володіннях, освятив іудейський храм Зевсу Олімпійському, що стало приводом до повстання, до початку боротьби євреїв за незалежність під проводом Маккавеїв. Юліан II Відступник був останнім античним імператором, котрий здійснив спробу відвернути Римську імперію від християнства.

Цю стратегію продовжили гуманісти епохи Відродження. Аналізуючи спадщину таких освітніх європейських діячів, як Дж. Локк (автор “Послань про толерантність”) та Вольтер (творець “Трактату про віротерпимість”), ми, як і інші дослідники проблеми толерантності (Л. Вишневська, П. Комогоров, А. Погодіна, М.Хомяков, В. Шалін та інші), можемо підкреслити велике значення цих європейських гуманістів для розвитку ідеї толерантності.

Джон Локк виходив з того, що Церква – це об'єднання людей, які вірять в Бога заради спасіння душі. Тому він розцінював релігійну віру як регламентуючу ставлення людини до Бога та інших людей. У “Листі про толерантність” він закликав людство до релігійної терпимості.

До миру між релігіями та різними соціальними верствами, до толерантності закликав і один із засновників гуманістичної філософії Вольтер. У “Трактаті про віротерпимість” він показав згубну дію міжрелігійної ворожнечі та потрактував віротерпимість як головний шлях до миру у світі, як основу розвитку людства.

Гуманісти епохи Відродження заклали фундамент для подальшого розвитку ідеї толерантності. З того часу толерантність розглядали як можливість держави та

держави істотно залежить від інформаційної її складової, причому усталеною є тенденція до все більшого зростання цієї залежності. У зв'язку з цим дуже актуальним є питання розробки та вдосконалення основ забезпечення інформаційної політики та безпеки України в умовах інформаційного протистояння глобального простору.

Для сучасного стану інформаційної політики України, що відповідно впливає на стан інформаційної безпеки суспільства, на наш погляд, характерні певні проблеми та недоліки, зокрема:

1. Найперше та фундаментальне – це недоліки законодавчої бази в галузі забезпечення інформаційної безпеки та гармонійного розвитку інформаційного суспільства. Відсутня дієва Доктрина або Концепція інформаційної безпеки держави, яка б визначала рівні, загрози, ризики та пріоритети безпекового стану.

2. Наявність хоч і великої кількості департаментів, комітетів та відомств з тих чи інших питань інформаційної політики, але слабка пов'язаність діяльності цих органів, відсутність скоординованих дій та зусиль в зазначеній сфері, діяльність яких в переважній більшості дублюється. Виникає багато питань: чому постійно збільшується кількість створюваних органів з аналогічними функціями? Чи пов'язано це з ефективністю діяльності зазначених органів? Та взагалі, чи підвищує кількісна складова якість інформаційної політики та інформаційної безпеки?

3. Окреме питання в нас постає щодо Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства, що затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 28 листопада 2012 року № 1134 [1]. Чому до індикаторів, включені переважно матеріально-технічні критерії, та геть відсутній фактор розвитку інформаційної культури?

4. Недооцінка інформаційного аспекту безпеки держави діючою владою.

5. Недостатній рівень державної підтримки виробництва і розповсюдження вітчизняної інформаційної продукції. Особливо це стосується програм та систем обробки та зберігання державної інформації, в тому числі під грифом секретності та нерозголошення.

6. Наявність тенденцій до концентрації власності і монополізації сегментів вітчизняного інформаційного ринку, зокрема телебачення і радіомовлення.

7. Висока інформаційна залежність України від зарубіжних інформаційних ресурсів та постачання інформаційного забезпечення.

8. Відсутність державної системи прогнозування та проектування суспільно-політичних процесів, в тому числі прогнозування реальних чи потенційних інформаційно-психологічних загроз та ризиків.

9. Дуже низький рівень поінформованості суспільства в цілому та кожної особистості зокрема щодо питань інформаційної безпеки, інформаційно-психологічних загроз, інформаційної агресії, різного роду маніпуляцій, не кажучи вже про методи та засоби захисту від них. Можемо констатувати, нажаль, майже практичну відсутність інформаційної культури особистості та українського суспільства в цілому.

Таким чином, бачимо достатню кількість проблем, пов'язаних із ефективністю інформаційної політики та забезпеченням інформаційної безпеки України. В зв'язку з цим посилюється необхідність вироблення дієвої інформаційної політики нашої

сторону Євросоюзу і не оспаривають цього курсу, вони створюють друг другу перешкоди на шляху реалізації цього курсу. Створення цих перешкод преследує єдину мету – опорочити друг друга, не давши можливості досягти успіху і обов'язково обвинити протилежну сторону в неспроможності політики. Подібна поведінка обертається не проти влади, а проти всього українського суспільства, яке об'єктивно потребує реформ.

Во-других, всі політичні сили в Україні орієнтовані на активізацію протестного поведіння громадян. Організація громадянських кампаній протестів також відволікає від проведення необхідних реформ. Всі політичні сили в Україні формують активістський тип політичної культури, в той час як процес модернізації потребує консенсусного або громадянського типу політичної культури. Громадянський тип політичної культури ґрунтується на зменшенні політичної активності мас, які довіряють проведення реформ політикам, яких вони обрали. Надмірна політична активність мас, особливо протестна, створює конфліктне або навіть хаотичне середовище, в якому політика модернізації неможлива.

І, нарешті, радикальне поведіння українських політиків чревато відновленням авторитаризму, що і сталося в ряді пострадянських країн. Повернення до авторитаризму відбувається під гучними лозунгами відновлення стабільності і створення необхідних умов для проведення модернізації. Потрібно визнати, що в світі існує позитивний досвід політичного авторитаризму, в умовах якого проводилися успішні реформи. Найчастіше в цьому випадку посилання роблять на китайський досвід. Але існує ризик стагнації авторитарного режиму, який на певному етапі стає гальмом для реформ. І тоді виникає небезпека нових протестів, революційних акцій, які відкидають суспільство назад і доводять неспроможність «доганяючого» типу модернізації.

Руднева А.О.

аспірант кафедри політології ЗНУ

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ТА ІНФОРМАЦІЙНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

На сучасному етапі розвитку суспільства, в умовах динамічних перетворень, що відбуваються останнім часом в Україні та світі загалом, нагріла потреба переосмислення пріоритетів державної політики у сфері нових викликів і загроз національній безпеці. Чітко визначення наявних і потенційних внутрішніх та зовнішніх загроз повинно бути основою, на якій надалі відбуватиметься коригування завдань і функцій держави у політичній, економічній, технологічній, інформаційній, військовій та інших сферах, розроблятимуться стратегічні напрями діяльності щодо створення адекватної загрозам системи заходів із забезпечення державної безпеки. До цього спонукають також світові події, що супроводжуються низкою викликів, які мають за своїм впливом сталі і довгостроковий характер.

В умовах глобалізаційних процесів сучасності, що зумовлюють розвиток та подальше становлення інформаційного суспільства, національна безпека будь-якої

офіційної церкви йти на поступки в питаннях віри та релігії. Віротерпимість стала першою формою толерантності.

У розвитку цього напрямку в Новий час проблему толерантності вирішували у формі питання та відповіді на два основні питання, а саме: якими повинні бути принципи взаємодії ворогуючих церков та як повинна вибудовуватися взаємодія світської і релігійної влади.

Пізніше толерантність пов'язували зі свободою совісті віруючої людини (М. Лютер, Е. Роттердамський, Т. Мор). Вони зверталися до Євангелій, в яких центральним є утвердження любові до ближнього, милосердя, прощення. Ціх принципів притримувалися майже всі провідні філософи XVII (Спіноза, Локк, Вільямс) та XVIII ст. (Бейль, Вольтер, Дідро та ін.).

У XIX ст. проблема толерантності розвивалася у ліберальній філософії: толерантність розуміли як умову внутрішньої і зовнішньої свободи, можливості вільного вибору. Розмаїття точок зору та напрямів досвіду ставало обов'язковою умовою розвитку та прогресу.

Активно продовжили вивчення питань толерантності та ненасильницьких дій філософи новітнього періоду (Є. Бистрицький, Р. Валітова, О. Грива, А. Гусейнов, В. Лекторський, М. Мчедлов, М. Романенко, Д. Шарп, М. Хомяков, В. Шалін та інші).

Сьогодні розуміння толерантності поглиблюється далі, зокрема у працях французького філософа Поля Рікера. Він відзначає необхідність не тільки гарантування свободи легітимному Іншому, а й надання слабкому Іншому певних переваг для самореалізації. Тобто бажане збільшення переваг для більш слабкого має бути компенсоване зменшенням шкоди для сильнішого в опозиції.

Тож Європа вже зустрічалася з проблемою толерантності і позитивно її вирішила. Йдеться про явище минулого протистояння європейських народів, що відбувалось у релігійній сфері. Розуміння толерантності як терпимості є традиційним, але не вичерпним. Джон Локк ще у XVII столітті дійшов висновку: досконала толерантність – це не тільки свідоме та позбавлене негативного забарвлення визнання державою свободи Іншого самому вести свої громадянські або приватні справи у будь-який спосіб, тільки без суперечності із законом. Це ще й захист державою свободи кожного громадянина від будь-якого нелегітимного її обмеження.

Висновок Дж. Локка базувався на визнанні свободи невід'ємним правом людини, а також неприпустимості втручання держави у справи віросповідання та ін. Водночас висновки Дж. Локка не були продуктом суто теоретичних міркувань. Філософ осмислив і узагальнив реальні процеси, пов'язані з пошуками шляхів усунення небезпечного для держави протистояння між прихильниками англіканської церкви та різноманітними іновірцями (дисидентами), осередки яких виникли під час фундаментальних соціальних і релігійних перетворень.

Влітку 1689 року британський парламент ухвалив Акт терпимості (Toleration Act). Досить швидко з'ясувалось, що легітимне співіснування кількох церков зовсім не призводить до анархії та втрати керованості, а робить державу сильнішою. У такий спосіб толерантність вперше продемонструвала на європейському континенті

**ВЛИЯНИЕ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ОППОЗИЦИИ
НА ПРОЦЕСС МОДЕРНИЗАЦИИ В УКРАИНЕ**

Процессы модернизации начались в Украине в 90-е годы XX в. Под экономической модернизацией понимается процесс формирования либеральной и рыночной экономики и продвижение в глобальную постиндустриальную экономику мира. Под политической модернизацией понимается процесс демократизации политической системы и ее институтов, формирование развитого гражданского общества и гражданской политической культуры. Процесс экономической и политической модернизации в Украине и других постсоветских странах является «догоняющим», т.к. западные страны начали демократизировать свои политические системы еще в конце XIX в. По определению американского политолога С. Хантингтона это была первая «волна» демократии.

«Догоняющий» тип политической модернизации, как показывает практика многих стран, осложняется многими факторами и не всегда бывает успешным. К таким факторам относятся экономический кризис, национальные и этнические конфликты, национальные и культурные особенности, социальный состав населения, готовность или сопротивление населения переменам. В Украине главным осложняющим фактором стала политическая борьба и деятельность оппозиции. Можно констатировать следующий факт: любая политическая сила в Украине, находясь у власти и начиная реформы, встречает ожесточенное сопротивление оппозиции и не доводит реформы до конца. Когда власть переходит к оппозиции, ситуация повторяется и ни одна политическая сила не способна эффективно проводить политику модернизации.

В широком смысле под оппозицией подразумевают партии, общественные движения, которые критикуют власть и доказывают несостоятельность ее решений. В узком смысле под оппозицией понимается политический институт в виде партий, которые прошли в парламент в результате выборов, образуют в парламенте меньшинство и заявляют свое несогласие с парламентским большинством по определенным вопросам. Парламентская оппозиция бывает конструктивной или деструктивной, умеренной или радикальной по критерию взаимоотношений с существующей властью. Главным признаком украинской оппозиции в исполнении всех политических сил является устойчивая деструктивная позиция по отношению к власти и радикальное политическое поведение.

Радикальное политическое поведение оппозиции проявляет себя в различных видах. Во-первых, это категорический отказ от компромиссов, на которых основана демократия. Немецкий социал-демократ Э. Бернштейн определял демократию как школу компромиссов. Принятие политических решений, проведение модернизации и различных реформ требует определенного, хотя бы минимального уровня согласия политических элит. Отсутствие согласия свидетельствует об отсутствии общенациональных интересов или принципиально разной их трактовке. Но даже тогда, когда политические элиты провозглашают курс развития, например, в

свій потенціал дієвого інструменту досягнення політичної злагоди різноманітних сил за умов збереження ними законної свободи і права бути самими собою.

Надалі поняття толерантності поширилося не тільки на сферу міжрелігійних стосунків, а й на більшість відносин у суспільстві, що виникають через відмінність людей і спільнот, багатоманітність культур.

Історично склалось так, що термін “толерантність”, як зазначає В. Малахов, походить від латинського слова *tolero*, котре означає “несу”, “витримую”, “терплю” [15]. Отже, це риса характеру людини, яка виявляється у ставленні до когось чи чогось, а характер – то сукупність набутих навичок, установок, принципів, які опираються і на вроджені особливості, і на світоглядні засади. Слово “набути” передбачає процес становлення, отже толерантність як терпіння не є чимось застиглим і статичним: її завжди може набути той, кому її бракує.

Що ж означає слово “толерантність”? У перекладі українською мовою це означає терпимість, терпимість до чогось своєрідного, істотно інакшого: чітєй думки, позиції, переконань. Це досить містке та глибоке поняття. Воно стосується і міжнародних відносин, і діалогу культур, і міжетнічних та міжконфесійних взаємин, і культури світу.

Толерантність означає повагу, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та самовиявлення людської особистості. Толерантний (від лат. *terpimий*) – терпимий до чітєх думок, переконань, вірувань і т. ін.; витримка, самовладання; відсутність або послаблення реагування на якийсь несприятливий чинник у результаті зниження чуттєвості до його дій.

У XIX столітті виник, а в XX столітті розквітнув новий (хоч і не зовсім!) напрям у філософії – екзистенціалізм. Він визнає найбільш реальним особистий світ людини й намагається на цьому вибудувувати увесь системний підхід. У зв’язку з цим філософи та психологи навели фокус досліджень на парадигми “Я” та “Інше”. Не можна сказати, що це неправильний підхід: все залежить від того, як розподіляти акценти.

Необхідно відзначити той факт, що існували різні підходи до розробки проблеми толерантності залежно не тільки від сфери застосування, а й від часу. Можна сказати про розвиток ідеї толерантності в історичній перспективі. Першими до питань терпимості та толерантності зверталися ще античні філософи. Проблему толерантності відкрито у той час ще не піднімали, але її мотиви спостерігаються в працях таких мислителів, як Аристотель, Геракліт, Антифон, Сенека та інші. Тоді стихійне сприйняття толерантності включало повагу до людської гідності. Спостерігаючи як природну, так і культурну різноманітність людей, мислителі древності намагалися знайти шляхи до гармонізації людських стосунків. Дослідники історії філософії та педагогіки наполягають на тому, що першою формою толерантності була віротерпимість, ідеї якої кореняться в етичному учінні раннього християнства (М. Мириманова, М. Хомяков). Тоді на тлі виникнення та розвитку релігійного розмаїття важливою ставала проблема терпимого ставлення до представників інших релігій, інших культур.

Одна зі складнощів розуміння терміну “толерантність” полягає в його значенні в різних мовах. У різних культурах воно неоднозначне і залежить від історичного досвіду народу. В англійській мові толерантність – “готовність і здатність без

Україна пока интересує основних геополітичних акторів як який потенціал для ослаблення ротивника, - американці і європейці пытаются використовувати Україну для ослаблення Росії, а Росія, в свою чергу, також старается сдерживать наступление Запада на восток в борьбе за Украину. Суверенный, национальный интерес Украины мало интересен для основных акторов геополитического соперничества, и потому наиболее важным геополитическим вызовом для Украины является не столько ее ориентация или выбор, сколько попытка использовать эти столкновения, эти соперничающие энергии и потенциалы для выстраивания относительно самостоятельной региональной политики. Для Украины наиболее оптимальной формой внешнеполитической активности могла бы быть славяноориентированная и славяноцентричная культурно-цивилизационная роль, причем как в западном, так и в восточном, северном и южном направлении. А также активная черноморская региональная политика, направленная на активизацию кавказско-балканского узла. Есть и более глобальные геополитические перспективы Украины, но основой основ должна все-таки стать не столько политика конфронтации с центрами мировых сил, сколько организации украинской политической площадки, на которой противоречия и конфликты будут разрешаться и сглаживаться.

Литература

1. Бжезинский З. Великая шахматная доска. – М.: Международные отношения, 1999.
2. Бьюкенен П.Дж. Смерть Запада. – М.: АСТ, 2003.
3. Васильева О. (2011) Накопление человеческого капитала и избытие природных ресурсов // Вопросы экономики, 2011, № 12.
4. Модесов С.А. Информационное пространство как фактор геополитической конкуренции. М., 1997.
5. Танскотт Д. Электронно-цифровое общество. Плюсы и минусы сетевого интеллекта. М., 1999.
6. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? // Полис. № 1, 1994.
7. Уткин А.И. Мировой порядок в XXI веке. – М., 2002.
8. Фукуяма Ф. Конец истории и последний человек. – М.: АСТ, 2004.
9. Bell D. The Coming of Post-industrial Society. A Venture in Social Forecasting. N.Y., Basic Books, Inc., 1973.
10. Masuda Y. The Information Society as Postindustrial Society. Washington.: World Future Soc., 1983.
11. Porat M., Rubin M. The Information Society: Development and Measurement. Washington, 1978.
12. Robinson K.G. Building a Global Information Society // Aspen Institute,
13. Grier R. (2010) The effect of natural resource dependence on human and physical capital in Latin America. Working Paper. January, 2010
14. Volchkova N., Suslova E. (2007) Human Capital, Industrial Growth and Resource Curse // CEFIR Working Paper, 2007
15. Werbach K. Digital Tornado: The Internet and Telecommunications Policy. USA. Federal Communication Commission, 1997.

протесту сприймати особистість чи річ”, у французькому – “повага до волі іншого, його способу мислення, поведінки, політичних і релігійних поглядів”.

У китайській мові бути толерантним значить “дозволяти, допускати, виявляти великодушність стосовно інших”, а в арабській мовній групі толерантність – це “прощення, полегкість, м’якість, поблажливість, шкода, прихильність, терпіння до інших”.

Більшість науковців-росіян виходить з того, що в російській мові існують два слова з подібним значенням – толерантність і терпимість. Але разом з тим визнається й те, що “терпимість” у російській мові має і неприємну забарвленість – терпіти завжди неприємно психологічно. А “толерантність” не має завданням пригнічувати того, хто є толерантним.

У XIX ст. слово “терпіти” налічувало 26 лексем та відображало різноманітні значення: виносити, страждати, кріпитися, не поспішати, дати слабину і т. ін. [6, с. 267]. Аналізуючи всю багатозначність лексеми “терпимість”, ми дійшли висновку, що цей термін має пасивну спрямованість, тоді як толерантність у нашому тлумаченні – перш за все діяльні сну спрямованість.

Потрібно також зупинитись на різниці між поняттями “терпимість” та “терпіння”. Терпіння відображає порядок з усім почуття провини чи дію того, хто терпить щось або когось, наприклад біль, неприємні стосунки. Тоді як “терпимість” означає повагу, або визнання рівності. Таким чином “терпимість” трактується як відкритість та свобода мислення. Наприклад, визначення “терпимість” у Преамбулі Статуту ООН є таким: “...проявляти терпимість, жити разом, у мирі один з одним, як добрі сусіди” [23, с. 4]. З наведеного визначення можемо зробити висновок про дієвість, соціальну активність спрямованості цього терміну.

На межі XIX – XX сторіч термін “толерантність” став траплятися на сторінках філософських розвідок і, що досить важливо, у педагогічних словниках. Так, у “Філософському енциклопедичному словнику” автор статті про толерантність В. Лісовий вказує, що толерантність – це термін, “яким позначають доброзичливе або принаймні стримане ставлення до індивідуальних та групових відмінностей” [13, с. 642]. Автор виходив з того, що світоглядною основою толерантності є цінування різноманітності: природної, індивідуальної, суспільної, культурної. В “Українському педагогічному словнику” толерантність тлумачиться як терпимість до чужих думок і вірувань [4, с. 332].

На підставі усіх перерахованих значень ми дійшли висновку, що у науковій літературі толерантність розглядають як повагу і визнання рівності, відмову від домінування і насильства, визнання багатомірності та різноманіття людської культури, норм, вірувань і відмова від зведення цього різноманіття до якоїсь однієї точки зору. Таким чином толерантність передбачає готовність прийняти інших такими, якими вони є, і взаємодію з ними на основі згоди. Існує небезпека зведення толерантності до індиферентності та конформізму, обмеженню інтересів інших і своїх власних в ім’я “згоди”, але, з нашої точки зору, толерантність обов’язково передбачає взаємність і активну позицію всіх зацікавлених сторін.

Таким чином, співіснування громад у сфері релігії і державного життя за принципом толерантності позитивно вплинуло на європейський соціальний розвиток і тому набуло у колективній свідомості вагу однієї з абсолютних духовних

цінностей. У науці та політиці роблять спроби відстежувати взаємозв'язок між соціальними струсами та відповідними реакціями довкілля на стихійні сплески людського озлоблення, насильства, агресії у вигляді найрізноманітніших природних катаклізмів, землетрусів, повеней, тайфунів тощо.

Якщо свободу, демократію, ринок нам пропонують як панацею від усіх наших бід, що автоматично оздоровить країну, то це свідчить, принаймні, про відсутність розуміння того, що панацеєю це може бути лише за умови правильного духовного наповнення людини, за умови відчуття абсолютних цінностей, з-поміж яких толерантність посідає далеко не останнє місце. Адже толерантність як одна з норм поведінки людини має величезне значення для дотримання миру та злагоди в цивілізованому суспільстві, для соціально-економічного розвитку всіх народів. Адже, як зазначив 16 листопада 2000 року президент Генеральної Асамблеї ООН Херрі Холкері, толерантність – це та цінність, яка робить мир досяжним.

Толерантність містить у собі і глибокі правові засади. Без терпимості, врахування інтересів одне одного, без рівноправності народів, їхніх культур неможливий розвиток, прогрес цивілізації. Сьогодні на європейському континенті толерантність належить до основоположних демократичних принципів, пов'язаних з концепціями плюралізму, соціальної свободи і прав людини. Проблема толерантності набула особливої актуальності з розвитком загальносвітових інтеграційних процесів у різних галузях економічного, культурного, суспільного життя, в освіті. Бути толерантним – це означає виявляти повагу до іншого способу життя, інших почуттів, традицій, ідей, вірувань.

Зовнішні вияви культури спілкування втілює етикет. Слово “етикет” (франц. *etiquette* – прикріплювати) означає сукупність правил поведінки, які стосуються зовнішніх виявів ставлення до людей: поводження з оточенням, форми звертання, вітання, побажання, вибачення, поведінка в громадських місцях, манери (франц. *maniere* – прийом, спосіб дії) й одяг. Так, у мусульманських країнах за дипломатичним етикетом недоречно під час бесіди сидіти, поклавши ногу на ногу, оскільки вважається, що така поза демонструє зневажливе ставлення до співрозмовника. Загалом на Сході прямий, відвертий погляд сприймається як неповага до співрозмовника.

Культура спілкування загалом і міжнаціонального зокрема передбачає знання у галузі соціальної психології типів темпераменту, правил етикету, особливостей характеру. Проблема характеру цікавила представників давньогрецької філософської думки. У давньогрецькій філософії відомий термін “етос” (грец. *ethos* – звичай, вдача, спосіб думок, поведінка, характер).

З етосом пов'язаний термін “етика”, яка в дослідженнях Аристотеля набула значення самостійної філософської дисципліни – науки про норми людської поведінки.

В античній Греції етос розуміли радше як характер (грец. *charakter* – особливість, ознака, визначальна риса) особистості, сформований традиціями і звичаями. В античності домінували уявлення про те, що людський характер незмінний, а притаманна кожній людині вроджена вдача (етос) зумовлює всі його вияви. Звідси виникли передумови античної фізіогноміки і типології характерів.

откровенная именно информационная война с элементами кибератак, кибершпионажа и некоторых других элементов ведения войны в информационную эпоху. В этой новой информационной среде необходимо переосмыслить многие «традиционные» элементы организации общественной жизни, – к примеру, работа украинских дипломатов в условиях быстроменяющегося информационного климата, а значит дипломатическая работа должна быть скорректирована. То же самое касается образования в информационную эпоху, – например, стоит ли писать многотомные талмуды, когда информация в мире устареваает буквально за считанные часы. Необходимо наконец понять, что источником как богатства, так и угроз, становится сознание человека, умение создавать информационный продукт будет цениться намного выше, чем создание сельскохозяйственного или промышленного продукта. А значит имеющиеся ресурсы необходимо направлять на «возделывание» мозгов. К сожалению, в Украине к поколенческому консерватизму старших дополняется и некое иррациональное упрямство и цепляние за старое начальников всех уровней, в то время как мир набирает информационное ускорение с непредсказуемыми последствиями для всех, в том числе и для потомков теперешних руководителей.

Впрос третій: Какой внешнеполитический выбор Украины способен обеспечить наиболее оптимальное развитие страны и народа?

После второй мировой войны в мире сложились, по-сути, две и даже три очень похожие точки политического и военного противостояния, – Израиль (и немного Турция) и исламский мир, а сегодня и Иран; Япония и Китай (противостояние Германия и, в целом, Европы и России сегодня не стоит так остро, но сама конфигурация остается неизменной). Американцы во многом сумели обеспечить свою гегемонию в мире после второй мировой войны благодаря опоре на наиболее талантливые и сильные нации, которые волею судеб проиграли в войне 1939-1945гг.: Германии, Турции и Японии. Доминацию в Европе США обеспечили благодаря немцам, в Азии – японцам (частично также и с помощью южно-корейцев), а вот доминацию над арабским и, в целом, исламским миром США организовывали с помощью Турции и Израиля (все-таки Турция не смогла стать надежным партнером Запада именно в силу цивилизационной инаковости, хотя многие в Америке пытаются ставить знак равенства между Турцией и Японией). Главная цель американцев ослабить в Евразии влияние трех геополитических противников, – России, Китая и Ирана, – и соответственно контролировать и регулировать ресурсные потоки на большом континенте. Очень важно понять, что в этом сложном мире роль Украины будет неуклонно возрастать, так как в отличии от сформированных и перечисленных выше антагонистов Украина должна, по всей видимости, работать над снижением конфликтного напряжения на европейском и ближневосточном театре геополитических столкновений, а в региональном измерении, – Украина должна будет сдерживать как российские амбиции по отношению к Украине, так и западные претензии на доминирование в политическом и экономическом пространстве Украины. У Украины есть в некотором смысле удачный пример реинтеграции в западную цивилизацию Польши, есть также пример быстро развивающейся Турции, и с другой стороны, есть настойчивые призывы России совместно строить интегрированное будущее. Но как кажется,

так как не обладает рациональной и достаточной объяснительной силой. Для всех нас понятно, что богатства, основанные на эксплуатации природных ресурсов, порождают самые отвратительные общественно-политические условия для жизни людей, и потому называются феодально-рабовладельческими. Ценность человека в таких обществах низведена до самой низкой ступени. Богатства же, которые порождаются человеческим трудом, предполагают более «гуманное» отношение к источнику или ресурсу богатства, а именно, к человеку, и потому такие капиталистические общества более либеральны и толерантны к людям. Вот почему, когда мы сравниваем потенциалы, к примеру, Украины и России, то должны иметь в виду, что эти общества фактически строят разные общественно-политические и экономические уклады, и в более долгосрочной перспективе, Украина безусловно будет иметь более сильный человеческий ресурс, который позволит выстроить устойчивое и жизнеспособное общество. Но в краткосрочной перспективе Россия может выглядеть привлекательнее. Та же закономерность будет наблюдаться и в других сравнениях и случаях.

Второй вопрос: могут ли элиты нынешней Украины соответствовать, осознавать современные информационные вызовы и строить постиндустриальное или информационное общество?

В самом деле, если отвлечься от инженерно-технической тематизации современных способов информатизации общества, то бросается в глаза обилие новых метафор в словарном обороте гражданских и военных обозревателей, аналитиков, экспертов и, даже, рядовых политиков, – «информационная война», информационный вброс, инф. утки, инф. мусор, обрушение сети, заражение, кибератака, кибервойна, сетевые боестолкновения, мобильные группы и ячейки, дроны-беспилотники, космическое патрулирование (все эти джипизы и глонассы), тотальное видеонаблюдение, электронная слежка, электронная безопасность и т.д. К этим техническим метафорам можно добавить и более широкие тактики и стратегии подрыва дееспособности целых стран, которые могут включать в себя различные биодобавки, нацеленные на иммунное и интеллектуальное ослабление конкурента-соперника, мода, которая способна незаметно изменить нравы общества, лекарства-плацебо, действующие на психику, а не физиологию и соматическую болезнь, СПИД, вирусы, рак, кредитно-денежные механизмы подрыва экономики, дополнительные требования к продуктам питания, которые способны подорвать сельскохозяйственный цикл и ввергнуть страны в голод и нищету. Помимо технических нововведений, человечество за последние 20 лет оказалось в совершенно новой мировоззренческой, идеологической, семиотической и лингвистической действительности. Современные интеллектуалы, теоретики и эксперты все чаще говорят о постиндустриальном, глобальном и информационном мире, в котором оказалось человечество, пройдя поэтапно аграрный-сельскохозяйственный и индустриальный стадии развития. Сегодня всем стало уже понятно, что объектом притязаний является не столько территории, природные ресурсы, коммуникации, сколько мозги, сознание, знания. Например, мало кто обращает внимание, что Иран находится прежде всего в информационной блокаде, а потом уже все остальное. Та же история с Ливией, Сирией, Афганистаном и т.д. Надо сказать, что и между Украиной и некоторыми странами идет совершенно

Питання типізації особливостей людської поведінки розглядав Теофраст (Теофраст із Ереса (Лесбос); 372-288 до н.е.) – грецький філософ, вчений, учень і друг Аристотеля, відомий представник перипатетичної школи.

У праці “Характери” Теофраст обґрунтував 30 характерологічних типів особистості (позитивних і негативних). Тут певною мірою простежується зв’язок із дослідженнями Аристотеля (про “великодушність”). У певному сенсі дослідження Теофраста становлять підґрунтя для подальших пошуків у галузі характерології.

До проблем національного характеру зверталися французькі філософи Ш. Монтеск’є (1689-1755) і К. Гельвецій (1715-1771), англійський філософ Д. Юм (1711-1776), німецькі філософи І. Кант (1724-1804), Й. Гердер (1744– 1803), Г. Ф. Гегель (1770-1831).

Термін “характерологія” в науковий обіг увів німецький філософ Ю. Базен у праці “Нариси з характерології” (“Beit rage zur Charakterologie”, 1867). Вагомий внесок у дослідження психологічних аспектів характерології різних народів, а також міфу, релігії, мистецтва належить В. Вундту (1832-1920) – німецькому психологові, фізіологу, мовознавцеві та філософу. Він є автором фундаментальної праці в десяти томах “Психологія народів” (“Volkerpsychologie”, 1900-1920 pp.).

У визначенні національного характеру вчені передусім розрізняли духовне життя народу. Звідси випливає, що “національний характер – особливе з’єднання духовних сил, зовнішнім виявом яких є життя народу” (Крижицький, 1912, с. 110).

Д. Чижевський вважав, що під час дослідження національного типу необхідно враховувати особливості народної творчості, проводити аналіз дуже яскравих історичних епох, які народ пережив, досвіду духовних пошуків найвидатніших представників цього народу.

За висновком науковців, “етичні норми, що укорінені в життєвому світі, обмежені самоочевидністю традиційних життєвих форм певної соціокультурної спільноти, де взаєморозуміння щодо смислів задається дорефлексивно й дорационально, тобто вже тим, що люди живуть у цій спільноті. Це онтологічний вимір етичних норм, який і є етосом. Буттєвий сенс цього поняття засвідчує його етимологія, що заново відкрив М. Гайдеггер, згідно з яким етос означає саме місце перебування, місце мешкання, в якому людина живе та перебуває” [9, с. 279].

Толерантність як одна з норм поведінки людини має величезне значення для дотримання миру та злагоди в цивілізованому суспільстві, для соціально-економічного розвитку всіх народів.

16 листопада 1995 р. на XXVIII сесії Генеральної конференції держав-членів ЮНЕСКО було одностайно прийнято Декларацію принципів толерантності. Відтоді цю дату відзначають як Міжнародний день толерантності. У цій Декларації зазначено: “Взаємотерпимість, толерантне ставлення один до одного, солідарність, діалог і взаєморозуміння повинні стати нормою поведінки і дій всіх людей без винятку, груп людей, політичних партій, громадських організацій і рухів, адже толерантність є не тільки важливим принципом, а й необхідною умовою миру та соціально-економічного розвитку людей”.

Поняття толерантності широко застосовується у різних суспільно-політичних сферах життя суспільства, на чому повинна акцентувати освіта, демонструючи організаційний потенціал принципу толерантності. Розуміння цього поняття дещо

варіюється залежно від точки зору і координат його використання. До прикладу, толерантність може бути розглянута в різних контекстах.

Подолання етнічних конфліктів значно залежить від держави, однією з функцій якої є формування законодавства, яке б забезпечувало рівні можливості усім націям і соціальним групам, тобто було б “толерантним”, демократичним.

Толерантність у релігійному ставленні необхідна не лише прихильникам будь-якої релігії, але й невіруючим чи атеїстам. Релігія є сферою духа людини, як казав Гегель, яка сягає його глибин. Вона споріднена із розумом, совістю, волею, що є визначальним у формуванні світогляду людини. Теїсти та а-теїсти (“тео” з грецької означає Бог, “а” – заперечна частка) мають спільні інструменти щодо пізнання світу-буття (розум, емоції, волю), тому їм легко спілкуватися за умови, коли будуть толерантні один до одного.

Толерантність обґрунтовується на підставі досить різних точок зору, з яких найбільш поширеними є наступні: позиція християнської терпимості; позиція відділення церкви від держави; позиція універсальності прав людини, конституційної демократії та громадянської рівності усіх людей у їхніх свободі та гідності; позиція державного патерналізму.

Позиція християнської терпимості ґрунтується на:

- концепції рівності усіх людей у їхніх гідності та свободі як створених за образом і подобою Бога;

- кожен має право на власну думку, тобто на несхожість на інших;

- ніхто, крім Бога, не має монополії на істину і право на особливу близькість до неї;

- оскільки людина зіпсована первородним гріхом, то людські спільноти та влада, у тому числі і держава, також не гарантовані від помилок;

- порушення загальнообов’язкових норм поведінки, зафіксованих у світових релігіях (не вбивай, не кради, не зашкодь та ін.) не підлягає залученню до сфери толерантності [16].

Позиція відділення церкви від держави полягає у тому, що держава, будучи світською нерелігійною інстанцією, не може порушувати принцип свободи совісті, а повинна виявляти однакове ставлення до різних віровизнавчих спільнот, атеїстів, а також прихильників різних норм моралі; у цьому вона керується необхідністю “загального блага” [14].

Позиція універсальності прав людини, конституційної демократії та громадянської рівності усіх людей у їхніх свободі та гідності передбачає наступне: “Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства” [10].

Позиція державного патерналізму виявляється у тому, що держава визнає терпимість до релігійних та інших груп, якщо вони не ставлять під сумнів владу монарха та його династії, а також певні особливості державного ладу, наприклад панівну релігію, на підставі чого влада “добровільно” терпить практику меншості, яка, у свою чергу, не має переходити межі допустимого [24].

Толерантність як тип світогляду нині широко культивується у європейській освіті. Так, наприклад, відомий російський психолог А. Г. Асмолов, який очолює

– Один из руководителей ОПЕК совсем недавно заявил, что каменный век завершился отнюдь не потому, что на земле закончились камни, – подобно этому эра нефти и газа также может завершиться отнюдь не из-за истощения энергоресурсов, а потому, что мировая экономика оказалась слишком разбалансированной, зависимой от опасных и неоправданно затратных маршрутов обмена ресурсов и товаров, инфраструктурного истощения, технологического застоя и т.д. Следующие друг за другом финансовые и экономические кризисы последнего времени, перераспределение экономической активности от традиционных локомотивов мировой экономики (США, Германия, Япония) в сторону Китая, Индии, России и Бразилии, и, наконец, утрата полноценного контроля над геополитическими изменениями во всей центральноевразийской полосе нестабильности, все эти трансформации вынуждают пересматривать политико-экономическую модель современного мира. Дело в том, что нынешняя модель оказывается критически парадоксальной, так как богатства и блага сосредотачиваются в совершенно «недостойных» руках ни с морально-этической точки зрения, ни даже традиционно-экономической, так как согласно устоявшемуся представлению цивилизованного человека труд должен создавать богатства, а не случай, удачливость и грубый диктат. Американцы, японцы или немцы так и не могут понять, почему они работают по 11 часов в день, помогают всему миру, а, к примеру, каждый житель Кувейта уже по факту своего рождения и гражданства является миллионером, не говоря уже о фантастических богатствах некоторых шейхов, имамов и президентов на всем пространстве срединной Евразии. И так, нынешняя экономическая модель развития мира подвела все человечество к весьма опасной черте, – мировые богатства концентрируются в тех регионах, откуда исходит опасность для всего мира, и при этом отрыв экономики от политики и морали оказался на сегодняшний день беспрецедентным, то есть деньги стали более важной ценностью, чем некогда все те ценности, ради которых имело смысл делать деньги. В ситуации уже непрекращающегося экономического и политического кризиса необходимо постараться вернуть экономику к своей сущности или истинному месту в человеческом бытии, а именно, вернуть или восстановить в сознании людей ценности труда, бережливости, разумного накопительства, мастерства, профессионализма, креативно-творчества, таланта и гения. Необходимо, чтобы общества отвергли все те ценности, которые предполагают жизнь, основанную на несоразмерности и излишествах, на том, что человек пытается самоутвердиться не за счет своих достоинств, а некоей непонятной капитализации ресурсов. И возвращаясь к конкретным проявлениям усугубляющегося мирового кризиса, можно сказать, что капитализм является социально-экономической моделью для экономик, основанных на труде как источнике богатства, в то время как богатства, основанные на ресурсах предполагают самый откровенный феодально-рабовладельческий строй (например, рабство индийцев в Арабских эмиратах, или таджиков все в той же России, а про государственное узаконенное рабство населения многих ресурсно-ориентированных государств, и говорить не надо). В этой ситуации ряд исследователей излишне иррационализируют ситуацию и заявляют о проклятии как некоей категории для характеристики тех стран, где есть нефть и другие ресурсы. Это не совсем правильно именно с научной точки зрения,

Щодо структурного оформлення Д. В. Ольшанський зауважує, що національна самосвідомість «включає раціональні і, почасти, у меншій мірі емоційні компоненти» [3]. До раціональних можна віднести внутрішню рефлексію над цінностями, ідеями, майбутнім нації, свідоме прираховування себе до конкретної нації, а емоційні – спонтанні, неусвідомлювані епізоди відчуття єдності з іншими представниками етносу. Проте ми вже розглядали специфіку національної самосвідомості, за якою в ній майже виключені випадки ідентифікації себе з нацією на тлі емоційних переживань, сам рефлексивний рівень вже передбачає осмислення. Хоча непередбачувані ситуації, політичні церемонії й ритуали, переламні події здатні поживити інтерес до власного національного коріння в емоційному плані. Емоційні впливи є тими важелями національної самосвідомості, які активізують сприйняття політичного життя та прагнення до активних перетворюючих дій.

Отже, незважаючи на складність виведення національної свідомості на рівень самоусвідомлення індивідом суспільно-політичних процесів та своєї ролі в ньому, результати такої цілеспрямованої політики сприятимуть інтенсифікації процесу державотворення.

Література

1. Жмир В. Ф. На шляху до себе / В.Ф. Жмир // Філософська і соціологічна думка. – 1991. – № 1. – С. 144-162.
2. Морозова Л. П. Особливості формування національної культури і національної самосвідомості молоді / Л. П. Морозова // Наука. Релігія. Суспільство. – 2005. – № 2. – С. 118-124.
3. Ольшанский Д. В. Основы политической психологии / Д. В. Ольшанский. – Екатеринбург : Деловая книга, 2001. – 496 с.
4. Ющишин О. І. Поняття національного характеру, ментальності і національної свідомості як інструмент культурологічного аналізу / О. І. Ющишин // Наука. Релігія. Суспільство. – 2004. – № 4. – С. 221-226.

Меликян А.А.

кандидат философских наук, доцент кафедры философии и социологии
Государственного инженерного университета Армении (Политехник),
Ереван, Республика Армения

УКРАИНА НА ПЕРЕСЕЧЕНИИ ЭКОНОМИКО-ГУМАНИТАРНЫХ, ИНФОРМАЦИОННЫХ И ГЕОПОЛИТИЧЕСКИХ ВЫЗОВОВ И ПРОБЛЕМ

Уважаемые участники конференции, хотелось бы предложить вашему вниманию некоторые тезисы-размышления о проблемах, касающихся как Украины, так и некоторых других восточноевропейских и постсоветских государств, которые так или иначе пытаются реагировать на вызовы окружающего нас мира. Представляется, условно можно было бы разделить мои тезисы на три части, как формы реагирования на соответствующие вопросы.

Итак, *вопрос первый: какова должна быть ресурсная основа развития украинской экономики и общества в целом в общегуманитарном и философском смысле?*

російську психолого-педагогічну школу, що активно працює у напрямі формування толерантної особистості, виокремлює наступні аспекти толерантності: еволюційно-біологічний, політичний, етичний, психологічний і педагогічний [1, 6].

В еволюційно-біологічному плані розробка концепції толерантності спирається на уявлення про “норму реакції”, тобто про допустимий діапазон варіантів реагування, властивих тому чи іншому біологічному виду. Таким чином у цьому випадку толерантність розуміємо як біологічну характеристику організму, його здатність вибірково реагувати на подразники, ігнорувати деякі з них.

Німецькі автори поділяють біологічну толерантність на такі види: фізіологічна толерантність, що представлена у вигляді властивості організму витримувати відхилення певного екологічного чинника в допустимих межах; екологічна толерантність, тобто здатність окремих видів витримувати зміни довкілля [2, с. 341]. Причому фізіологічну толерантність німецькі дослідники вважають вищою від екологічної толерантності за її значенням.

В охороні здоров'я толерантність розуміють як стійкість організму до дії деяких речовин, здатність переносити токсичні дози наркотиків, алкоголю, нікотину. Вважається, що підвищення толерантності виявляється в тому, що первинна доза токсичної речовини не викликає колишньої ейфорії, бажаного ефекту [25, с. 243].

В етичному плані концепція толерантності виходить з гуманістичних течій, в яких підкреслюється невмируща цінність різних достоїнств і чеснот людини, у тому числі достоїнств, що відрізняють одну людину від іншої. Якщо різноманітність людей, культур і народів є цінністю і гідністю культури, то толерантність, будучи нормою цивілізованого компромісу між конкуруючими культурами і готовністю до ухвалення інших логік і поглядів, є умовою збереження різноманітності, історичного права на несхожість.

У політичному плані толерантність інтерпретується як готовність влади допускати інакомислення у суспільстві, дозволяти в рамках конституції діяльність опозиції, здатність гідно сприймати поразку в боротьбі. Таким чином, протилежним є прояв політичного насильства стосовно певної соціальної групи, жертвами якої стають національні та соціальні меншини [26].

О. Асмолов, говорячи про політичну толерантність, розглядає її з позиції влади [1, с. 6]. Цікавою є позиція особистості, її політична поведінка, яка демонструє ставлення особистості до принципів та норм політичного устрою і зумовлена політичною культурою. Політологи Г. Алмонд і С. Верба розглядали політичну культуру як духовно-психологічне явище, орієнтоване на політичну дію [26, с. 398]. Загалом від політичної культури особистості залежить характер її політичних дій: чи буде це толерантне ставлення до опозиції, адекватний вираз своєї незгоди і бажання дійти спільної думки, чи політична поведінка виражатиметься в екстремізмі, насильстві, можливо, тероризмі.

Цікавий факт, що у сфері економіки поняття толерантності не визначено, оскільки воно не може знаходитися в координатах дії основного принципу побудови ринку – конкуренції, суперництва між виробниками. Можливий розгляд толерантності в умовах конкуренції у разі ототожнення її з “чистою” конкуренцією,

яка забезпечує рівні права всім виробникам і виключає нечисту, “брудну” боротьбу між конкурентами [17, с. 188].

Розглядаючи історію міжнародних документів, у яких сьогодні визначено права людини, ненасильство та толерантність один до одного, утверджено визнання рівноправності серед людей та необхідність підтримки прав меншостей, ми маємо на увазі наступні міжнародні акти:

- Міжнародний пакт про громадянські та політичні права;
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права;
- Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації;
- Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього;
- Конвенція про права дитини;
- Конвенція 1951 року про статус біженців і Протокол 1967 року, що стосується статусу біженців, а також регіональні правові акти у цій сфері;
- Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації відносно жінок;
- Конвенція проти тортур і інших жорстоких, нелюдських і принижуючих гідність видів звернень і покарання;
- Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості і дискримінації на основі релігії і переконань;
- Декларація про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин;
- Декларація про заходи з ліквідації міжнародного тероризму;
- Віденська декларація і Програма дій Всесвітньої конференції з прав людини.

Зацікавленість людства у толерантності як шляху створення безпечного суспільства підштовхнула ЮНЕСКО до прийняття Декларації принципів толерантності. Вона була затверджена у Парижі резолюцією 5.61 Генеральної конференції ЮНЕСКО від 16 листопада 1995 р. У тому ж році було зроблено переклад Декларації з англійської (“Declaration of principles on tolerance”) російською мовою (“Декларація принципів терпимості”). У пізніших варіантах “терпимість” замінили на “толерантність”. У цьому факті відобразилась та розбіжність у трактуванні терміну, яка існувала на той час. Незмінним і таким, що не підлягає сумніву, було те, що у Декларації пріоритет у розвитку ідей толерантності було надано системі освіти. З того часу процес теоретичного обґрунтування цих питань та їх застосування в освітянській практиці набув інтенсивності.

Отже, толерантність охоплювала у різні періоди європейської історії різні горизонти соціального буття її населення. Найбільш гострі суперечки послідовно виникали у релігійній, державній, політичній сферах. Сьогодні хвиля толерантності докотилась до освітянської сфери і охоплює педагогічну діяльність.

Вперше питання про педагогічну толерантність акцентував М. Бубер. Він виокремив ряд важливих якостей толерантності, показавши зв'язок толерантності з життям людей у малих групах, виявив риси толерантної та інтолерантної особистості [3]. Поступово виникла необхідність створення нового напрямку в педагогічній науці – педагогіки толерантності.

національні інтереси, політичні вимоги, державна політика. Найважливішими складниками національної свідомості, таким чином, є етнічна та національна ідентичність як її вищий тип, етнічна свідомість, національна самосвідомість, подвійна етнонаціональна свідомість, історична пам'ять, національна ідея, національний менталітет і характер, національні психологічні «комплекси» тощо» [4, с. 225]. Саме на цьому рівні відбувається осмислення нації – та державотворчих процесів, закладається можливість їх корегування, вдосконалення та фіксації. Перелічені компоненти національної свідомості цього рівня визначають специфіку та умови формування національної самосвідомості.

Український дослідник В. Ф. Жмир досить детально вказав на відмінності між національною свідомістю та національною самосвідомістю. «Якщо національна свідомість людини формується не нею самою, а дається їй у готовому вигляді ззовні, при механічному засвоєнні певних знань про національні відносини, то її національна самосвідомість формується нею самою, її самоаналізом та самовизначенням стосовно об'єктів і процесів зовнішнього світу» [1, с. 145]. Таким чином, ми можемо охарактеризувати національну свідомість як доволі пасивне, відсторонене сприйняття цінностей й ідей з відсутньою рефлексивною діяльністю, натомість на етапі рефлексії людина вже осмислює власні дії, накопичений духовний досвід, займається самопізнанням та усвідомлює практичні, матеріальні втілення суспільних явищ, що вже за сутністю є національною самосвідомістю.

Цим обумовлюється складність впровадження ідеї ефективного державотворення в суспільну свідомість взагалі. Необхідно поєднувати прояви національної свідомості, яка є доволі ненав'язливим, універсалізованим набором орієнтирів суспільства, спрямованих на масове сприйняття, та самосвідомість, як більш конкретизований набір цінностей, що вимагає врахування індивідуальних психологічних особливостей кожного індивіда.

Потреба у вивченні національної самосвідомості зростає прямо пропорційно усвідомленню важливості самоідентифікації та самоусвідомлення себе членами конкретного суспільства, вироблення власного алгоритму дій в напрямку сприяння суспільно-політичним перетворенням. Зміст поняття «національна самосвідомість» є багатограним та включає ряд компонентів. На думку Л. П. Морозової, духовними основами національної самосвідомості є: а) власна культурна спадщина кожної нації, народності як корінь їх подальшого розвитку; б) духовні цінності народів світу як джерело збагачення перших; в) культурний обмін між націями і народностями як фактор формування та розвитку національних культур; г) задоволення культурних запитів націй і народностей; д) ідеологія національного визволення як ідейна основа формування світогляду нації [2, с. 118]. Національна самосвідомість є результатом досягнення певного рівня політичної освіченості та культури. Стрижнем національної самосвідомості є національний характер. Окрім того, це ідеали, установки, соціальні та психічні норми, ієрархія моральних цінностей. Національна самосвідомість глибоко вкорінена в соціальних процесах, виникає з набуттям культурного досвіду, а історичний розвиток сприяє змінам всередині неї. Тут проглядається зворотній зв'язок: не лише оновлення політичної системи впливає на переродження свідомості, а й національна самосвідомість здатна стати рушійною силою розбудови нового державного ладу.

4. Мозолин А. Изменение роли и характера средств массовой информации в современном обществе. – [http://proceedings.usu.ru/?base=mag/0051\(04_03-2007&xsl=showArticle.xslt&id=a25&doc=../content.jsp](http://proceedings.usu.ru/?base=mag/0051(04_03-2007&xsl=showArticle.xslt&id=a25&doc=../content.jsp).

Мальована Ю.Г.

викладач кафедри політології ЗНУ

ДЕРЖАВОТВОРЧИЙ АСПЕКТ НАЦІОНАЛЬНОЇ САМОСВІДОМОСТІ

Теперішній стан процесу розбудови української держави виводить на перший план питання пошуку механізмів його активізації. Непорозуміння між інститутами політичної влади, конфронтація різних політичних сил, дезінтеграція суспільства, відсутність національної ідеї – все це вимагає нового підходу та консолідації зусиль у вирішенні існуючих проблем. На наш погляд, таким інтегруючим стрижнем може бути національна самосвідомість політичних суб'єктів різних рівнів (політичної еліти, державних службовців, громадян тощо).

В даному контексті доречним виявляється з'ясування витоків національної самосвідомості, її сутності та відмінностей від суспільної свідомості. Серед сучасних дослідників І. Кресіна всебічно аналізує феномен української національної свідомості з огляду на політичні процеси, що відбуваються в Україні й у світі. Вона виділяє три рівні національної свідомості: буденний, теоретичний, державно-політичний. У буденній свідомості дістають відображення як усталені, відносно стійкі звичаї, ментальні пріоритети і настанови, біхевіорні особливості та стереотипи, закріплені тривалою міжпоколінною традицією, так і динамічні та скороминущі потреби, інтереси, цінності, почуття, настрої [4, с. 224]. Можна побачити, що на цьому рівні поєднуються як усвідомлені елементи людського буття, так і несвідомі, незалежні від волі людини, обумовлені самим існуванням в даному соціумі. Архетипічні образи та ментальні риси як раз виходять із зони впливу індивіда. І архетипи, і ментальність складаються незалежно від нашого бажання, а проявляються несподівано та безконтрольно. Архетипи, наприклад, допомагають індивідові побудувати мисленеву модель ідеалу державного ладу, а менталітет обумовлює її практичне втілення.

До вищих шаблів національної свідомості відносяться науково-теоретичний і державно-політичний рівень. «Теоретичний рівень національної свідомості – це науково обґрунтовані чи мистецьки осмислені ідеї, концепції, програми, світоглядні орієнтації, що характеризують інтелектуальний потенціал нації, її здатність на основі рефлексії до самоопанування та самоствердження. Саме на теоретичному рівні формуються і обґрунтовуються національна ідея, національний ідеал» [4, с. 225]. Спостерігаючи за українськими реаліями, помічаємо, що саме цей рівень характеризується неоформленістю, необґрунтованістю, розгубленістю та розмаїттям проєктів майбутнього розвитку. На даний момент в Україні відсутня довершена національна ідея, вже багато років йде дискусія про ключові положення, які мають скласти основу майбутньої національної ідеї, а значить і самоствердження української нації видається лише подальшою перспективою.

Останнім рівнем в даній ієрархії є державно-політичний – «це той рівень національної свідомості, на якому безпосередньо фіксуються та формуються

У російській науці вперше про це написав відомий російський педагог В. О. Тишков [21]. У другій половині 90-х – на початку 2000-х років сформувався науковий напрям, представники якого працювали в руслі педагогіки толерантності. Дослідники вивчали різні аспекти толерантності з метою застосування результатів у сферах педагогіки та психології (А. А. Глебов, Є. М. Громова, Л. М. Іванова, Л. П. Ільченко, А. Н. Іоффе, В. Є. Козлов, Н. М. Лебедева, З. Ф. Мубинова, І. В. Миротворська, О. П. Непочатих, М. А. Перепеліцина, М. І. Рожков, Є. В. Рибак, В. В. Соколова).

Педагогіка співпраці, толерантності виходить із концепції людини як найвищої цінності, як мети всього суспільного процесу, а не його засобу. Загалом толерантну особистість студента спроможний виховати, сформувати лише фахово підготовлений і толерантний у всіх відношеннях педагогічний колектив. Тому слід домагатися того, щоб усюди – у сім'ї, у навчальній аудиторії, там, де відбувається обмін ідеями, думками, де відбувається навчання і спілкування, – толерантність стала нормою поведінки та взаємоповаги.

Виникає необхідність виховувати у підростаючого покоління здатності бути толерантними, формувати життєву компетентність, яка допомагає зорієнтуватися у складному, різноманітному, суперечливому світі.

Психологічне та соціальне завдання трансформуються в педагогічне, що має багатозначний сенс – виховання толерантної свідомості. По суті, це світоглядна проблема, яка має ознаки глобалізації у сучасних умовах розбудови соціально-економічних відносин у державі.

З одного боку, толерантність є психологічною характеристикою індивіда, того, як він сприймає й усвідомлює світ. Проте терпимість як притаманна індивіду умовна риса не може виявитися до тих пір, поки він не вступить у взаємодію з іншими людьми, групами, інститутами, з усім тим, що є значущим для нього або набуває такої значущості під час взаємодії.

З другого боку, за деякими концепціями та теоріями індивідові властива протилежна до толерантності психологічна інтенція – інтолерантність. Особливо продуктивною в цьому напрямку є теорія ідентичності, згідно з якою в людському бутті завжди існує дихотомія “ми – вони”, завдяки якій людина конструює власне бачення реальності, визначає значущість і цінність чинників навколишнього світу. Але ця дихотомія продукує потенцію інтолерантності у людині з того самого часу, коли вона починає пізнавати світ, структурувати його у своїй свідомості.

У процесі самопізнання та розвитку власного “Я” людина змушена робити постійний вибір між толерантністю й інтолерантністю, закладений у її ставлення до світу механізмами самозахисту [20].

Можна говорити про толерантність на психологічному і соціальному рівнях. Толерантність на психологічному рівні – внутрішня установка та ставлення особистості до зовнішнього подразника, на соціальному рівні – дія

або суспільна норма [22]. У психології під толерантністю розуміється властивість соціальної системи, яка характеризується прийняттям іншої системи, її елементів і виявів, відсутністю опору до них. Виокремлюється конструктивна толерантність, що збільшує ймовірність стійкого функціонування та вдосконалення системи.

Деструктивна толерантність, навпаки, за рівних умов зменшує ймовірність стійкого функціонування і вдосконалення системи та перешкоджає її стійкому функціонуванню і вдосконаленню.

Отже, толерантність – не пасивне, не природне підкорення думці, поглядам та діям інших, не покірне терпіння, а установка, активна світоглядна позиція, яка виражається в психологічній готовності до терпимості в ім'я взаєморозуміння, позитивної взаємодії з людьми іншого культурного, національного, релігійного, соціального або світоглядного середовища, людьми інших поглядів і позицій.

Діяльнісний аспект толерантності виявляється в умінні вислуховувати, бути уважним співрозмовником, який поважає думку інших, виваженим і спокійним у конфліктній ситуації, яку може коректно вирішити. Толерантне ставлення передбачає доброзичливе ставлення до оточуючих, різноманіття та багатоваріантність доброзичливої позиції.

Аналізуючи різні підходи до толерантності різних науковців, можемо визначити, що толерантність розглядали у наступних значеннях: соціальна цінність, норма соціального життя, принцип людських взаємовідносин, поведінки, особистісна якість. Крім того, необхідно відзначити, що існує поняття про різні типи толерантності. Найбільш повно їх висвітлив В. А. Лекторський. Він розглядав толерантність як:

– байдужість до існування різних поглядів та практик. Цей тип характеризує ситуацію, коли різні системи поглядів допускаються за умови, що вони не суперечать загальнолюдським нормам;

– повага до іншого, якого я не розумію і з яким я не взаємодію. Цей тип відокремлюють у силу рівноправності культур і відсутності привілейованої системи поглядів і переконань;

– терпимість до слабкості інших. Цей тип містить певний зневажливий контекст. Це співпадає з плюралізмом і пов'язане з виокремленням привілеїв у системах поглядів та цінностей;

– розширення власного досвіду та критичний діалог, що спирається на діалогічність природи розуму [12, с. 46-54].

Спираючись на класифікацію, запропоновану В. А. Лекторським, та на аналіз праць різних авторів, можемо узагальнити підходи до толерантності:

– як ознаки пасивного характеру, не спрямованої на дії, що виражається в ліберальному сприйнятті відмінностей навіть тоді, коли вони, здається, не можуть бути сприйнятими (В. В. Величко, А. В. Дергай, Г. Д. Дмитрієв, Д. В. Карпович, О. М. Славчик);

– як активну позицію, що критично підтримує іншу даність, яка збагачує власний досвід (Н. К. Бахарева, Н. В. Бондаренко, М. С. Мириманова, Г. У. Солдатова, А. А. Погодіна, Л. А. Шайгерова, О. Д. Шарова, Н. Г. Юровських та інші).

Що стосується власної позиції автора, то ми дотримуємось другого підходу, оскільки вважаємо, що існує суттєва різниця між пасивною релігійною терпимістю і цілераціональним волевиявленням особистості – витримкою.

Терплячість визначають як уміння підтримувати шляхом допоміжного вольового зусилля інтенсивність роботи на заданому рівні за умов виникнення

тощо. Інтерактивна ж модель вже не є такою байдужою до останніх чинників. Оскільки вона є наслідком розвитку інформаційного суспільства, то є дуже чутливою до усіх факторів, так чи інакше пов'язаних зі знанням (професійна приналежність, компетентність, соціальний статус, соціальна мобільність тощо). До того ж одержувач інформації часто-густо є вже більш вибагливим і досвідченим щодо комунікативних практик. Як відзначає, А. Мозолін, сучасна пропаганда має мімікрувати у знання, і саме це буде умовою її ефективності [4]. Тобто, за змістом пропагандистське повідомлення повинно містити ґрунтовний когнітивно-пізнавальний компонент, який є релевантним до своєї цільової аудиторії і буде нею адекватно сприйнятий.

Однак тут має місце така кореляція: чим вище рівень соціальної значущості «пропагандистсько-знанневої» інформації, тим більший суспільний вплив вона має, і тим більший ступінь ймовірності реалізації її прогностичного потенціалу (йдеться, насамперед, про прогнози, які самореалізуються або самоспростовуються). Так, наприклад під час виборчої кампанії інформація з приводу певного кандидата може бути подана в такому форматі і змістовному ракурсі та настільки інтенсифіковано, що може спричинити розширення/звуження його електорального сегменту, як наслідок перемога/поразка на виборах, і це за відсутності об'єктивних передумов щодо цього.

Таким чином, сучасне інформаційне суспільство диктує нові вимоги до формування інформаційної інфраструктури, інформаційної культури і інформаційної поведінки громадян. І, хоча інформаційний мейнстрім вимусив пропагандистські комунікації пережити складний період «осучаснення», проте водночас він створив нові можливості для підвищення їх ефективності. Пасивна, асиметрична модель пропаганди втратила актуальність, оскільки є соціально безвідповідальною, тому важко пристосованою до умов інформаційної демократії. Альтернативна модель пропаганди – інтерактивна – має суттєві перспективи впровадження в сучасному інформаційному просторі. Однак, її ефективність цілком ґрунтується на гуманістичному підході до інформації з домінуванням сприйняття людини як найвищої цінності. Тому трансформація пропаганди має бути науково обґрунтованою, відбуватися за умов зміни глибинних, ціннісних установок, гармонізації світу культури і інформації. Саме в такому випадку прогностичний потенціал пропагандистських комунікацій сприяє формуванню фундаменту ціннісних настанов суспільних відносин, прозорості інформаційної політики влади, мобілізації суспільної свідомості до реалізації загальнозначущих державних програм.

Література

1. Аронсон Э., Пратканис Э. Эпоха пропаганды: Механизмы убеждения, повседневное использование и злоупотребление. – СПб.: прайм-ЕВРОЗНАК, 2003. – 384 с.
2. Информационное общество: Информационные войны. Информационное управление. Информационная безопасность / Под ред. М.А. Вуса. – СПб.: Изд-во С.-Петербургского университета, 1999. – 212 с.
3. Лебедев-Любимов А.Н. Психология рекламы. – СПб.: Питер, 2006. – 384 с.

Першої світової війни, та характеристики методів функціонування тоталітарних режимів.

Поняття «пропаганда» спочатку трактувалося як розповсюдження певних ідей, часто за допомогою неправди і омани. Однак у процесі вивчення цього феномену дослідники дійшли висновку, що пропаганда не тільки один з найважливіших інструментів підтримання деспотичних режимів. Пропаганда стала розумітися як навіювання або вплив через маніпуляцію символами, образами, майстерне використання суспільної психології. Це таке розповсюдження ідей і з такою метою, щоб одержувач інформації добровільно їх сам сприймав, так, якщо вони були б його власними. Інтерес до пропагандистських технологій найбільш яскраво виявився у США, де виник цілий науковий напрям дослідження, засновником якого вважають Л. Дуба. Найбільш інтенсивно вивчення пропаганди проводилося під час Другої світової війни, а після її закінчення стали з'являтися численні публікації С. Ховледа, П. Лазарсфельда, Л. Дуба, Г. Лассуела та інших. Незважаючи на високу наукову активність теоретичного і практичного дослідження пропаганди, єдиного визначення цієї дефініції так і не було запропоновано.

Російський спеціаліст в області ЗМІ Г. Мельник вважає, що концептуальні визначення пропаганди можна звести до кількох форм: пропаганда – просвіта (розповсюдження корисних знань); пропаганда – інформування; пропаганда – комунікація (універсальний засіб і процес спілкування людей, їх взаємодія); пропаганда – навіювання (процес, який включає психологічні переживання і потяги); пропаганда – соціалізація (залучення людини до культури) [3, С.279]. Таке широке спектральне тлумачення пропаганди лише підтверджує її феноменологічну складність. Доволі часто пропаганду ставлять в один синонімічний ряд з такими поняттями як агітація, маніпуляція, реклама, маркетинг, паблік релейшнз тощо. Так, дійсно існують між ними певні зони перетинання, однак стратегічно кожний з цих різновидів комунікації має свій специфічний вектор спрямування на суспільну свідомість, і як комунікативні технології усі вони на сьогодні є однаково затребуваними. Зокрема і пропаганда не втратила свого значення і може ефективно застосовуватися, не завдаючи суспільству моральних збитків, коли вона виступає не як самоціль на порядку денному ідеологічної політики влади, а є одним з ефективних, науково обґрунтованих інструментів мобілізації суспільства, застосовується з добросовісними намірами на благо усього народу.

Вихід сучасного суспільства на інформаційний рівень розвитку, наслідком якого є передусім активізація розповсюдження інформації, вимагає розгляду пропаганди з таких позицій. По-перше, як традиційної моделі, де одержувач інформації є пасивним, тобто структура пропагандистської комунікації не зазнала змін і залишилася дотеперішньою. По-друге, як інтерактивної, де об'єкт пропаганди може без усіляких перешкод стати активним гравцем у комунікаційному просторі (створити власний ЗМІ або вибрати той, якому більше довіряє).

Зміни об'єкта пропаганди спричинили і зміни змісту пропагандистських меседжів, їх прогностичного потенціалу. Для традиційної моделі характерне пряме інформаційне послання, з жорстко розставленими акцентами, категоричною інтерпретацією та прогнозуванням розвитку реальної дійсності; для цієї моделі не має значення образ життя адресата, рівень його освіти, місце в соціальній ієрархії

внутрішніх перешкод (наприклад, якщо є втома, поганий настрій, за незначних виявів хвороби).

Витримка – це здатність вольовим зусиллям швидко гальмувати (послаблювати, сповільнювати) дії, почуття та думки, що заважають здійсненню прийнятого рішення. Витримка, витриманість – вольовий стан, пов'язаний із самовладанням, умінням контролювати свої почуття, підкоряти дії поставленій меті тощо.

Волю особистості характеризує також її організованість, яка полягає в умінні людини керуватись у своїй поведінці чітко визначеним планом. Ця якість вимагає вміння не тільки неухильно втілювати в життя свій план, а й виявляти необхідну гнучкість у випадку зміни обставин дійсності. Дотримуючись цього підходу, розцінюючи толерантність як активну сенсоутворювальну позицію, яка виявляється у поведінці та діяльності, ми плануємо стратегію формування толерантності у молоді.

У процесі формування толерантності у молоді виникають кілька аспектів, які потрібно враховувати педагогам [19]. Розглянемо ці аспекти як системоутворюючі такі критерії: толерантність у міжособистісному спілкуванні; толерантність в етнічному відношенні; толерантність у релігійному відношенні. Це пов'язане з тим, що саме вони найчастіше стають “каменем спотикання” у процесі соціалізації молоді. Люди бувають з дуже міцною волею (їх називають залізними, вольовими), з міцною волею, з помірною волею, зі слабкою волею та зовсім безвольні.

Міжнародна комісія ЮНЕСКО стверджує, що завданням глобальної перспективи розвитку освіти у XXI сторіччі є те, що освіта повинна сприяти тому, щоб, з одного боку, людина усвідомлювала свої корені та була здатна визначити своє місце у світі, а з другого боку, виховати в ній повагу до інших культур [7].

Одним із основних протиріч у процесі соціалізації сучасної молоді є протиріччя між універсальним загальнолюдським характером сучасної освіти та національним характером життя особистості. Спостереження сучасних вчених (О. Н.Джуринський, В. А. Єршов та ін.) засвідчують, що особистість, яка має велику кількість національних особливостей, зазнає значних труднощів щодо адаптації у сучасному поліетнічному соціумі.

Нинішня система освіти побудована переважно на зразках світової культури. Її завдання – виховувати особистість на рівні досягнень світової культури (залучити, навчити користуватися тощо). Але механізми залучення особистості до безпосереднього соціального життя більше пов'язані з особливостями конкретної соціальної ситуації: у сім'ї, у місцевій школі, у селі чи селищі, місті, серед найближчих родичів або друзів. З цієї ситуацією пов'язані механізми соціальної адаптації (деадаптації) особистості підлітків, молоді. Тому завдання освіти – створити таку систему виховання, яка б забезпечувала функціонування механізмів розвитку культури особистості, формування образу людини [5].

Підготовка європейського педагога має бути універсальною у цьому відношенні. Тому є сенс включити до стратегії толерантної освіти вимоги до фахівця гуманітарного профілю (педагога, психолога, соціального працівника), які передбачають те, що фахівець повинен знати, уміти, а також його професійно

важливі якості стосовно особливостей полікультурного і багатонаціонального середовища [8]. Він повинен:

знати:

- історію та культуру народів, які проживають у регіоні, основи релігій жителів; соціальну, народну та етнопедagogіку, соціальну та етнопсихологію;
- тенденції в розвитку світової спільноти такі як: глобалізація, урбанізація, децентралізація, маргіналізація тощо;
- соціальні та психологічні особливості особистості учня, студента, клієнта, що обумовлені статтю, віком, місцем проживання, національністю, іншим;

уміти:

- спілкуватись та взаємодіяти з людьми: дітьми, молоддю, клієнтами, тобто представниками різних культурних груп з урахуванням їх вікових, гендерних та інших особливостей;
- надавати допомогу в адаптації особистості та групи, якщо вони є представниками інших культур;
- проводити реабілітаційну роботу з відтворення втрачених соціальних зв'язків у полікультурному середовищі;
- допомагати інтегруватися особистості чи групі в культуру;

бути:

- емпатійним, толерантним, рефлексивним, соціально гнучким, тобто здатним швидко реагувати на соціальні зміни.

Тому підготовка фахівців (філософів, педагогів, психологів) крім традиційних цілей повинна містити наступні компоненти: знання геополітичної та етнокультурної специфіки регіону, знайомство з культурами народів, що проживають у регіоні, спеціальну соціально-філософську та соціально-педагогічну підготовку. Означені тенденції впливають на характер та особливості освіти і виховання в полікультурному соціумі, а також певним чином зумовлюють процес підготовки фахівців до роботи з молоддю в умовах полікультурності. Спеціальна професійна підготовка обов'язково повинна накладатися на світоглядні та історико-культурні уявлення студента.

У цьому випадку йдеться про світогляд як систему знань, поглядів та відносин студента. Його обов'язковою базою стають знання в галузі історії, культури, релігії, етнопедagogіки та етнопсихології народів, що проживають у певному регіоні, а також переконання в необхідності збереження світу і стабільності в регіоні, у державі та у світі в цілому. Повага до особистості, готовність відстоювати її права та інтереси не залежно від її культурної, національної, релігійної приналежності. Окрім того, можна говорити про розвиток полікультурного мислення як про особливу складову мислення студента. З цією метою необхідно передбачити:

- формування уявлень про культурне, національне, релігійне різноманіття світу і необхідність сприймати це різноманіття як даність;
- визнання права за всіма народами і культурами на свою самобутність;
- оволодіння спеціальним понятійним апаратом, що дасть змогу описувати себе та інших у культурному різноманітті. У контексті формування полікультурного мислення розрізняють специфічні види розумової діяльності: інтерпретація, ідентифікація, рефлексія, проектування, моделювання [8, с. 27].

закладений прогноз на формування саме тієї чи іншої моделі споживацької поведінки та формат зворотного зв'язку/реакції. Від того, наскільки адресант є комунікативно компетентним, залежить і успіх реалізації прогнозованої моделі споживацької поведінки. Таким чином, ініціатор комунікації і одержувач/споживач інформації урівнюються у своєму соціальному статусі, і їх можливості активного впливу один на одного теж рівні.

Вищезначені процеси, які вже стали атрибутивними характеристиками сучасного інформаційного суспільства, актуалізували необхідність переосмислення і перебудови традиційної системи пропаганди. На сьогодні серед доволі широкого загалу ствердилася точка зору, що технології пропаганди є архаїзмом, так би мовити рудиментом тоталітарного режиму, і їх природа в чистому вигляді є маніпулятивною. Однак пропаганду не можна розглядати лише під одним кутом зору, як суцільне зло. Та ж сама радянська пропаганда створила унікальний арсенал цінностей, який зробив щасливими мільйони людей; суб'єктивно щасливими. Лозунг побудови комунізму до кінця ХХ ст. і відповідні до нього знаково-символічні образи та смислові конструкції були доволі привабливими для радянського народу. Задля їх об'єктивації була створена цілісна інституційна інфраструктура. Прогностичний потенціал відповідної інформаційної політики держави був дуже високим, адже суспільна солідарність була орієнтована на втілення ціннісних установок «суспільства нового типу» в омріяну дійсність. До речі, твердження про побудову комунізму є типовим прикладом нормативного прогнозу суспільного розвитку СРСР (оскільки вже визначений ціннісний вектор розвитку і мета, необхідно тепер тільки крок за кроком дійти до неї). Пропагандистська практика Радянського Союзу виконувала важливі функції прогнозу, а саме управлінську, ідеологічну, психологічну, функцію мобілізації громадської думки, підвищення громадської та трудової активності членів суспільства.

Отже, пропаганда – це інтенсивна комунікація, яка може охопити маси практично будь-якими ідеями, і спрямована на певний прогнозований результат. Питання лише в тому, кому і задля чого слугують ці ідеї, які цінності просуваються, який результат прогнозується і якими шляхами він буде досягнутий. І відповіді на ці питання мають бути позбавлені тенденційності і упередженого погляду, лише тоді можливо конструктивно проаналізувати і оцінити ефективність пропагандистських комунікацій, їх прогностичну інструменталізацію.

Пропаганда як технологія комунікації використовувалася ще здавна існування людської цивілізації. Однак, як відзначають Е. Аронсон і Е. Пратканіс, перше документально підтверджене використання терміну «пропаганда» відноситься до 1622р., коли папа римський Григорій XV заснував Священну конгрегацію пропаганди і віри. Він переслідував мету «добровільного» прийняття людьми доктрин церкви, оскільки насилля релігійних війн не дало ефективних результатів. Як пишуть американські дослідники «слово «пропаганда» набуло негативного значення в протестантських країнах, проте додатковий позитивний відтінок (схожий з «освітою» або «проповіданням») – на католицьких територіях» [1, С.28]. Аж до початку ХХ ст. термін не отримав широкого розповсюдження, коли його стали застосовувати для визначення тактики переконання, що використовувалася під час

можливості як держави, так й інших суб'єктів суспільного розвитку ефективно реагувати на нові цивілізаційні виклики. Мас-медійні комунікації в цьому процесі відіграють ключову роль, адже налагоджують відповідну динаміку суб'єкт-суб'єктних і суб'єкт-об'єкт-суб'єктних відносин. Комунікації апіорі є інструментом переконання і впливу на суспільство. Питання лише в тому, яка цільова установка реалізується: чи дійсно інформація моделює раціональне і критичне мислення, чи створює нові псевдологічні конструкції, стереотипи і ментальні догми. В першому випадку суспільство отримує можливість продуктивної рефлексії, творчого ставлення до інформації. В іншому – стає бажаним об'єктом випробування сугестивних технологій у формуванні фанатичної віри у певні факти, структурно замасковані під наукові і абсолютно істинні. В обох випадках менеджмент комунікації включає прогноз кінцевого бажаного результату: чи то зміни у суспільній свідомості, чи то зміни у політичній поведінці певних соціальних груп, конкретних індивідів, чи то перемога/поразка в інформаційному протистоянні. Тобто, в обох випадках йдеться про виробництво інформаційної системи стратегічного впливу на суспільну свідомість, проте очевидна відмінність імперативної складової в кожному з цих випадків. Відмінні й лінгво-фонетичні, психологічні і семіотичні прийоми подання інформації, а також ступінь інтенсивності їх практичного втілення.

З точки зору традиційного підходу до з'ясування сутності комунікацій, перша модель орієнтована на суспільно значущі цінності, на партнерські взаємовідносини між суб'єктом комунікаційного впливу та суспільством загалом, і в сучасних термінах є наближеною до ідеалу PR-комунікації. А друга модель відповідає пропагандистській моделі, оскільки спрямована на формування конформістської поведінки і закріплення у членів суспільства навичок некритичного засвоєння інформації. Однак, подібна оцінка є доволі узагальненою і схематичною, позбавленою діалектичного підходу щодо аналізу сучасних трендів інформаційного мейнстріму.

Російський дослідник сучасних комунікативних практик А.Мозолін, спираючись на науковий доробок М.Маклюена і М.Кастельса, визнає існування двох паралельних інформаційних процесів в сучасному суспільстві [4]. З одного боку, існування традиційної схеми і спрямованості руху інформації від джерела (ініціатора комунікації) до відносно пасивного адресата, а з іншого – виникнення нових соціальних груп, для яких характерне активне формування власного інформаційного продукту і ще більше – простору. Простору, в межах якого окрема людина реалізує власну модель інформаційно-пошукової поведінки, яка визначається, по-перше, її потребами в знаннях і, по-друге, є максимально зручною формою отримання цього знання.

Погоджуючись з російським автором, можна констатувати, що в сучасному інформаційному суспільстві спостерігається активний процес самоорганізації, відбувається не тільки зміна векторів комунікації, але й моделей споживацької поведінки одержувачів інформації, а також моделей комунікаційної взаємодії. Комунікація стає транзактною, оскільки відбувається зміна звичних ролей – коли кожна сторона комунікації по черзі може виступати як у ролі адресанта, так і адресата і передавача інформації. Більше того, в комунікаціях потенційно

Щоб виховати толерантну особистість, необхідні чималі зусилля. Причому з обох сторін. На нашу думку, толерантність кожного викладача починається з професіоналізму, педагогічної майстерності, певної навчально-методичної свободи. Не так суттєво, за якою методикою працює педагог, яку структуру занять він обирає, головне – вплив на фахові особистісні здобутки студента як кінцевий результат навчально-виховного процесу.

Толерантність у взаєминах “викладач – студент” – надзвичайно складна проблема. І все ж вона вирішувана. Дві сторони мають проявляти здоровий глузд, силу волі, неупередженість, розвинене почуття відповідальності, зокрема старших за молодших. Якщо ж цього немає, неминучі конфлікти, зриви, непорозуміння.

Чому загалом виникають неприйняття, а то й агресія одне до одного? Відповідь проста: як правило, через духовну невихованість, відсутність належного досвіду саме в культурно-педагогічній площині.

Зустрічаючись з іншими людьми, традиціями, звичаями, культурами, ми не завжди уявляємо, як себе поводити, бо погано знаємо, з чим маємо справу. Трапляється це як на міжособистісному, так і на міждержавному рівнях. Брак досвіду, культури спілкування, незнання міжкультурних і людських розбіжностей породжують нетолерантність. Єдиний спосіб протистояти цьому – підвищувати культурний і освітній рівень, домагатися того, щоб толерантність в усіх сферах людського спілкування стала нормою поведінки.

Дискусії виникають з приводу рівня вияву толерантності, тобто як і у яких ситуаціях толерантність має бути присутньою. Проблематичною є цілковита (радикальна) толерантність, яка вимагає толерантності навіть до радикалів, що потенційно становлять загрозу для дотримання прав частини громадян або стабільності соціальної системи.

Ефективна толерантність неминуче повинна бути абсолютною, щоб дієво виконувати свої функції – бути примусом, бути нетолерантною до нетолерантності. К. Поппер (Karl Popper) це визначив як “парадокс терпимості”: “необмежена терпимість повинна призвести до нетерпимості”. У цьому плані суперечка стосується межі терпимості: наскільки суспільство і його соціальні інститути мають віднайти розумні засоби самозбереження, що певною мірою підмінює принцип толерантності [18].

Американський дослідник Р. Інглехарт (Ronald Inglehart) безпосередньо пов'язує толерантність із рівнем матеріального добробуту, економічним прогресом та типом культури. Вона, на його думку, залежить від того, чи суспільство ближче до “традиційної” чи до “секуляризаційно-раціональної” культури. Суспільствам першого типу культури властиві “цінності виживання”, неповага до етнічного рівноправ'я, рівності статей, низький рівень міжособистісної довіри, нетерпимість до інакомислячих; для спільнот з культурою другого типу характерні “цінності самовираження” [11].

Підкреслимо, що розподіл людей на толерантних та інтолерантних необхідно визнати за умовний. Можна говорити про певну толерантну або інтолерантну спрямованість особистості, оскільки кожна людина протягом життя робить і толерантні, і інтолерантні вчинки. Цей факт відзначають багато дослідників проблем толерантності (Г. У. Солдатова, Л. А. Шайгерова, О. Д. Шарова та ін.). У

**ПРОГНОСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПРОПАГАНДИСТСЬКИХ КОМУНІКАЦІЙ В
ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

Сучасне суспільство, що увійшло в стадію свого інформаційного (постіндустріального) розвитку, характеризується змінами у змістовному наповненні комунікаційного середовища, переосмисленням соціальних і моральних цінностей, впровадженням крім традиційних й інших принципів управління суспільною організацією. Інформаційне суспільство – стан розвитку суспільних, насамперед виробничих відносин, за умов яких основна частина валового продукту створюється не за рахунок матеріального виробництва, а на основі створення і продажу наукоємних технологій, інформаційних продуктів, тобто результатів інтелектуальної праці громадян [2].

В інформаційному суспільстві кожний має практично рівний і вільний доступ до інформації, і саме рівень знань, а не власність, стає визначальним фактором соціальної диференціації. Найважливішим результатом формування інформаційного суспільства є створення трансграничного інформаційного простору, в якому відбувається запекла боротьба за інформаційну перевагу: домінує той, хто володіє більшим обсягом інформації (знань) і успішніше може скористатися нею. Тому закономірним є явище формування нового типу соціальних еліт, заснованому на рівні отриманої освіти. Знання стають джерелом влади, підкорюючи собі і силу, і матеріальні ресурси. Засоби масової інформації набувають вагомого управлінського значення, оскільки стають найважливішим елементом суспільних зв'язків, забезпечують безперебійне функціонування інформаційних потоків, їх сегментування залежно від цільових аудиторій.

Змінюється й «обличчя» влади, оскільки вона відмовляється від прямого і жорсткого панування, а примірює на себе більш м'які форми впливу і домінування. Можливість впровадження новітніх інформаційних технологій не тільки у промисловому виробництві, а й в соціальну сферу здійснюється насамперед шляхом створення тих або інших алгоритмів дії – прийняття ефективних управлінських рішень, уникнення і запобігання ситуацій невизначеності, ризику тощо. Тобто, суспільство входить у так звану «технотронну еру», коли соціальні процеси стають дедалі все більш програмованими, і у наслідку прогнозується досягнення верифікованого результату. Врешті-решт, конкурентісне позиціонування держави в інформаційну епоху залежить не стільки від її технічних можливостей виробити більше матеріального продукту, ніж інші країни. Набагато важливішим стає фактор перемоги чи поразки держави в інформаційній революції, що зумовлює здатність держави таким чином організувати свою інформаційно-комунікативну, освітню і науково-технологічну сферу, щоб створювати і реалізовувати нові наукові, гуманітарні, технічні ідеї, тобто бути лідером в новаціях і інноваціях.

Таким чином, розвиток інформаційного середовища та інформаційних технологій стимулює ґрунтовні соціальні, економічні і політичні зрушення, спричиняє глибокі зміни в суспільній свідомості, оскільки значно підвищує

зв'язку з цим звернемося до критеріїв толерантності з метою більш чіткого визначення завдань формування толерантної особистості. Питання про критерії толерантності неодноразово розглядалося різними авторами (А. Г. Асмолов, В. В. Глебкін, П. Ф. Комогоров, А. А. Погодіна, В. С. Собкін, Г. У. Солдатова, В. В. Шалін та ін.).

Таким чином, аналізуючи толерантність з точки зору соціальних установок, знань, якісних рис та інструментальних умінь, можна дійти до висновку, що критеріями толерантності є такі інтегративні характеристики особистості: а) терпимість, б) емпатійність, в) комунікативність, г) емоційна стабільність, д) соціальна активність, є) достатній рівень культури та освіти, ж) достатній рівень розвитку мислення. Ці критерії можуть бути використані у системі формування толерантності у молоді для постановки завдань, проектування виховного процесу, діагностики розвитку особистості та групи, для оцінки результатів педагогічного процесу на теренах сучасної Європи.

У підсумку зауважимо, що толерантність як явище, потреба, цінність, норма і принцип поведінки у сфері розбудови європейської освіти є необхідним елементом, оскільки толерантність як властивість свідомості особистості має бути сформована ще у школі. Вона потрібна людині протягом усього життя і у будь-якій сфері її життєдіяльності. Тому її сміливо можна включати у перелік європейських цінностей, норм професійної діяльності педагогів і принципів їх поведінки у глобалізованому суспільстві інформаційної доби.

Література

1. Асмолов А. Г. Толерантность: от утопии к реальности / Асмолов А. Г. // На пути к толерантному сознанию. – М. : Смысл, 2000. – С. 5-7.
2. Биология. Справочник школьника и студента / Под ред. З. Брема, И. Майне. [Пер. с нем.]. – М. : Дрофа, 1999. – 400 с.
3. Бубер М. Я и ты. / Бубер М. [Пер. с нем.]. – М. : Высшая школа, 1993. – 175 с.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Гончаренко С. У. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
5. Грива О. А. Толерантність молоді в полікультурному середовищі / Грива О. А. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2007. – 275 с.
6. Даль В. Толковый словарь русского языка / Даль В. – М. : 1998. – С. 267.
7. Доклад международной комиссии ЮНЕСКО о глобальных стратегиях развития образования в XXI веке. – Режим доступа до ресурсу: Internet- http://copyright.iile.ru/news_oon
8. Ершов В. А. Формирование поликультурного мышления – условие сохранения целостности многонационального государства / Ершов В. А. // Известия Академии педагогических и социальных наук. – М., 2002. – С. 22-29.
9. Єрмоленко А. М. Дискурс етичних норм та цінностей в сучасній німецькій практичній філософії : дис... д-ра філос. наук: 09.00.05 / Єрмоленко Анатолій Миколайович ; НАН України, Інститут філософії. – К., 1996. – 422 с.
10. Загальна декларація прав людини // http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015
11. Инглхарт Р. Культура и демократия / Инглхарт Р. // Культура имеет значение. Каким образом ценности способствуют общественному прогрессу / Под ред. Л. Харрисона и С. Хантингтона. – М., 2002. – С. 106-128.
12. Лекторский В. А. О толерантности, плюрализме и критицизме / Лекторский В. А. // Вопросы философии. – 1997. – №11. – С. 46-54.

експертизи. Цим, очевидно, можна пояснити низьку ефективність реформ, які проводилися в Україні за часи незалежності;

– відсутність певних традицій співпраці політичної еліти з незалежними політичними експертами;

– переважання «ручного керування», ситуативних рішень та волюнтаризму.

Якщо названі причини недостатньої уваги до політичної експертизи, що враховує інтереси суспільства, не будуть усунуті, то це загрожує соціально-політичній стабільності в державі, оскільки багато існуючих проблем не вирішуються своєчасно, ігнорується, соціальні потреби не задовольняються.

Важливе значення для попередження конфліктів, легітимності влади, підвищення ефективності політичного управління має також громадська експертиза. Одним із прикладів такої експертизи є експертиза діяльності Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. В опублікованих матеріалах громадської експертизи висвітлюються вплив «втаємничення» генпланів міст на дотримання прав та свобод громадян, економіку, державне управління, національну безпеку, екологію, збереження культурної та історичної спадщини [1].

Нині досить часто екологічно небезпечні об'єкти (сміттєзвалища, шкідливі виробництва) розміщуються поблизу населених пунктів. При цьому громадськість дізнається про це тільки після того, як розпочинається будівництво, або ж тоді, коли це будівництво завершується і підприємства починають працювати. Така практика порушує екологічні права, не відповідає суспільним інтересам.

Ще одним прикладом ігнорування суспільних інтересів являється руйнуванням історичних та культурних пам'яток. Це приводить до конфліктів, протистояння, зростання невдоволення діями корумпованої влади. Такі рішення, з одного боку, є проявом духовної деградації тих, хто їх приймає, а з іншого боку, її спричиняють. А крім того вони свідчать, про відсутність належного зворотного зв'язку, комунікації між суб'єктом та об'єктом управління. Особливості та характер зворотного зв'язку визначається характером політичної системи, політичного режиму.

Таким чином, збереження соціальної та політичної стабільності, забезпечення поступального розвитку суспільства в значній мірі залежить від врахування суб'єктами політичного управління рекомендацій експертів. При цьому важливі не тільки рекомендації, які дають експерти-політологи, але і ті рекомендації, які розробляють центри громадських ініціатив.

Громадська експертиза також дозволяє визначити та врахувати ті проблеми, які потребують термінового вирішення, від яких залежить безпека, захист інтересів та прав громадян України.

Література

1. Як втаємничуються генеральні плани міст і які наслідки це має для суспільства: Матеріали громадської експертизи діяльності Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України у сфері формування Переліку відомостей, що становлять службову інформацію / Східноукраїнський центр громадських ініціатив. Укладач: В. В. Щербаченко. – Луганськ: Янтар, 2013. – 216 с.

13. Лісовий В. Толерантність / В. Лісовий // Філософський енциклопедичний словник. – К., 2002. – С. 642.
14. Логинов А. В. Толерантность в государственно-конфессиональных отношениях (Зарубежный опыт) / Логинов А. В. // Толерантность. – М., 2004. – С. 147.
15. Малахов В. А. Етика спілкування: [Навч. посібник] / Малахов В. А. – К. : Либідь, 2006. – С. 329.
16. Новик В. Духовный смысл толерантности (Толерантность: сила или слабость?) // http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Article/nov_tol.php
17. Основи економічної теорії : [Підручник під ред. Ю.В.Ніколенко та ін.]. – Кн. 1. – К. : Либідь, 1998. – 272 с.
18. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Том 1. У полоні Платонових чарів. Том 2. Спалах пророцтва: Гегель, Маркс та послідовники. / Поппер К. – К.: Основи, 1994. – 444 /495 с.
19. Проблемы толерантности в подростковой культуре. – М. : Мин-во образования Рос. Федерации, 2003. – 280 с.
20. Романчук О. М. Толерантні та особистісно-сміслові детермінанти професійної підготовки соціальних працівників / О. М. Романчук // Наукові студії із соціальної та політичної психології : збірник наукових праць Інституту соціальної та політичної психології Академії педагогічних наук України – К. : ІСтаПП АПН України, 2008. – Вип. №20 (23). – С. 159-170.
21. Тишков В. А. О толерантности / Тишков В. А. // Доклад на общем собрании Академии педагогических и социальных наук. – Отдельный оттиск. Без места и года издания. – 12 с.
22. Толерантность как основа социальной безопасности / Под ред. Н. П. Медведева. – Ставрополь : Сервисшкола, 2002. – 280 с.
23. Устав ООН. – М., 1985. – 19 с.
24. Хабермас Ю. Расколотый Запад / Хабермас Ю. – Пер. с нем. О. И. Величко и Е. Л. Петренко. – М., 2008. – С. 9-29.
25. Шалин В. В. Толерантность (Культурная норма и политическая необходимость) / Шалин В. В. – Ростов -на-Дону : Сов. Кубань, 2000. – 255 с.
26. Шилборд Н. И., Петрухин А. С., Кривошеев В. Ф. Политика и право: Учебное пособие / Шилборд Н. И., Петрухин А. С., Кривошеев В. Ф. – М. : Дрофа, 1995. – 416 с.

Бобровський М.І.

асистент кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ТРАДИЦІЙ І НОВАТОРСТВА ЯК УМОВА СТАЛОГО СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Актуальність теми доповіді зумовлюється нагальною потребою забезпечення стійкого соціально-економічного та державно-політичного розвитку сучасної України. З огляду на це, актуалізується завдання з розробки моделей сталого соціального розвитку. Визначення шляхів його вирішення – мета цієї доповіді.

Сталий розвиток уявляється оптимальною формою позитивних соціальних змін, руху соціальної матерії. Як зазначає В. К. Левашов, поняття «сталість» у контексті розвитку держави та суспільства існує в діалектичному зв'язку з поняттям «нестійкість», екстремумом якої є криза суспільства аж до розпаду [3].

Передусім, хотілося б зазначити, що поняття «сталості» та «стабільності» хоча і є дефініціями синонімічного ряду, проте означають відмінні феномени.

Стабільність висловлює такий стан динаміки, при якому досягнуто тимчасової рівноваги (або балансу основних сил, після якого можлива і подальша дестабілізація, порушення даного балансу).

Стабільність можна співвіднести з ситуативними і оперативними параметрами соціально-політичної динаміки, а стійкість – зі стратегічним, історичним її вимірами. Стабільність у країні може бути досягнута шляхом тактичного і тимчасового компромісу між основними суб'єктами, старим та новим, але до стратегічної стійкості може бути ще дуже і дуже далеко. «Органічна стійкість, інерційність на відміну від просто стабільності пов'язані не просто з рівновагою, яка може бути легко порушена, двох або декількох громадських сил, їх більш або менш нестійким перемир'ям, а з дією певної інтегруючої «формули», в яку порівняно надовго відливається політична культура всього суспільства»[1, с. 199]. Такою інтегруючою формулою можна бачити традицію, але не застарілу, а оновлену, яка відповідає реаліям сучасного життя.

Але чим же є сталий соціальний розвиток? Якщо під соціальними змінами розуміється зміна станів, властивостей і зв'язків соціальних систем, то поняття «соціального розвитку», прогресу має більш позитивний напрямок визначення, яке можна характеризувати як сходження до складніших форм суспільного життя, зрілості суспільства, пом'якшення соціальних протиріч, здобуття більшої рівності, зростання соціальної свободи та справедливості, сталості та наступності, що ведуть до загального покращення життя людей. Атрибутивними якостями сталого соціального прогресу вважаємо безповоротність, що означає постійність процесів накопичення кількісних і якісних змін, закріплення новаторства у формі традиції, спрямованість – як курс згідно з яким відбуваються зміни, закономірність, що підкреслює не випадковий, спрямований характер накопичення змін.

Змістовний розвиток суспільної системи характеризуються змінами сукупності елементів системи, їх якісних та кількісних характеристик. Структурні зміни визначають розвиток самого взаємозв'язку, встановлення нових зв'язків, оновлення старих. Зрештою змінюються і функції взаємозв'язку як під впливом змін змісту та структури, так і оточуючого середовища – зовнішніх зв'язків.

У контексті взаємозв'язку традицій і новаторства на перший погляд може здатися, що прогрес передбачає повну заміну старого новим, однак такий підхід не відповідатиме таким критеріям як сталість та спадковість.

З цих позицій проаналізуємо два основних підходи до розуміння соціального прогресу – революційний, що передбачає заперечення традиції, злам існуючої системи, та еволюційний, що концентрує увагу на поступовому оновленні державно-суспільного устрою.

Зокрема, відповідно до теорії катастроф Дж. Касті та ін. стійкість динамічної системи обумовлена дією двох полярних тенденцій, одна з яких пов'язана з відтворенням і збереженням «старих» системних якостей (системоутворюючих, або так званих «негативних»), тоді як друга – навпаки забезпечує «позитивну» можливість адаптації соціально-політичних структур до «нових» умов, змін зовнішнього середовища [2]. При цьому динамічна стабільність соціального порядку на тій чи іншій фазі політичного процесу носить відносний характер

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ В ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЛІТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ

Ефективність політичного управління залежить перш за все від визначення мети та шляхів її досягнення. До того як визначені цілі та задачі політичного управління має бути проведена певна дослідницька робота. Перш за все повинні бути вивчені соціальні потреби, а також визначені ті проблеми, які потребують першочергового вирішення. Управлінець не може визначаючи найважливіші соціальні потреби та проблеми керуватися лише своїми уявленнями, особистими спостереженнями чи інтуїцією. Дуже важливо при прийнятті рішень використовувати емпіричну інформацію.

Джерелами емпіричної інформації являються офіційні документи, публікації в періодичній пресі, інформаційні телевізійні передачі та електронні ЗМІ. Настрої населення також мають враховуватися при розробці мети та плану управління. Підсумки виборчих кампаній опосередковано свідчать про існуючі в суспільстві настрої. Однак, найповнішу інформацію про настрої та загалом про соціально-політичну ситуацію в країні дають спеціальні прикладні дослідження.

Очевидно, сьогодні суб'єктам політичного управління не обійтися без допомоги експертів та консультантів, тобто тих, хто використовує теоретичні та прикладні методи дослідження з тим, щоб визначити потреби суспільства.

Політична експертиза має сприяти всебічному вивченню об'єкту управління з метою отримання необхідної інформації, що дозволяє суб'єкту управління прийняти відповідне рішення для досягнення поставленої мети при найменших витратах часу, сил, коштів і т.п.

В недемократичних та демократичних країнах існує різне ставлення до незалежної, об'єктивної політичної експертизи – в демократичних країнах, на відміну від недемократичних, існує і попит на політичну експертизу, і пропозиція. В Україні ж попит на експертизу не є достатнім.

Відсутність достатнього попиту на політичну експертизу може бути обумовлений рядом причин:

– політична еліта визначає мету політичного управління керуючись не суспільними інтересами, а власними, а тому її цікавить думка лише тих експертів, які знають те, який саме результат політичного управління влаштовує політичну еліту і виходячи з цього дають рекомендації. Таких експертів не може бути багато, вони допущені до конфіденційної інформації, їх рекомендації ніколи не будуть носити публічний характер, їх експертні оцінки обумовлені поглядами замовників. Звичайно, рекомендації таких експертів не будуть містити пропозиції щодо захисту національних інтересів чи інтересів всіх громадян держави.

– недостатня кількість або ж взагалі відсутність таких політичних експертів, які б були достатньо професійними для того, щоб об'єктивно оцінити ситуацію, визначити пріоритети розвитку; недостатня сформованість інституту політичної

В противоположность рационалистам и структуралистам, культурологи считают культуру ключевым фактором, объясняющим социальные процессы. Члены любого общества или группы имеют общие, разделяемые всеми идеи, ориентации или взгляды на мир. Культура, воплощенная в обычаях, ритуалах, ценностях и нормах, несет в себе общепринятые представления о том, что такое мир и как он должен быть устроен. В рамках культурологических подходов культура является основой социального порядка, идентичности и изменений. Она обеспечивает социальную координацию на основе общих ценностей, наделяет смыслом повседневную жизнь, является основой для социального контроля. Культура задает социальные роли, стандарты общественного признания, репутации и статуса, взаимные ожидания и предпочтения. Если рационалисты ничего не говорят о происхождении предпочтений и интересов, берут их как данность и исходят из универсальной рациональности, присущей всем людям, то культурологи полагают, что предпочтения и интересы заданы культурой и не существует универсальной рациональности: в разных культурах она различна. Культурологи часто настаивают на том, что общества уникальны, и не рациональны, а иррациональны являются неотъемлемым свойством поведения людей. Утверждая специфичность смыслов каждой культуры, культурологи подозрительно относятся к обобщениям. Последовательно проведенная, эта точка зрения ведет к культурному релятивизму – представлению о принципиальной несопоставимости различных культур и невозможности их оценивать.

В настоящее время в социальной теории становится все более популярной точка зрения «умеренного культурологизма», признающего важность для успешного развития обществ как некоторых универсальных культурных характеристик («универсальной культуры прогресса»), так и ряда социально-экономических и институциональных факторов, и избегающая крайностей культурного релятивизма и «культурного фатализма» (Примером здесь могут быть результаты международного исследовательского проекта «Важность культуры» (Culture Matters Research Project) Лоуренса Харрисона) [4].

Литература

1. Цит. по: Чешкова А., Карпов А., Моисеев С., Серебряная О. Биографический метод в изучении городского пространства. Новосибирск- Санкт-Петербург, 2003. – С. 73.
2. Теоретики рационального выбора иногда указывают на «ценности» или «системы ценностей» при объяснении поведения людей, но они обычно употребляют понятие «ценность» просто как синоним цели действия. См. Thomas C. Schelling, *The Strategy of Conflict*, Cambridge, MA: Cambridge University Press, 1995.
3. Theda Scocpol, *States and Social Revolutions*, (Cambridge, Cambridge University Press, 1979).
4. Итоги проекта были подведены в трех монографиях: Lawrence Harrison, *The Central Liberal Truth* (Oxford, Oxford University Press, 2006); Lawrence Harrison and Jerome Kagan, eds., *Developing Cultures: Essays on Cultural Change* (Routledge, 1996); Lawrence Harrison and Peter Berger, eds., *Developing Cultures: Case Studies* (Routledge, 2006).

стосовно до безперервної мінливості соціального середовища, плинності соціального поля.

Одни философы віддають перевагу еволюційному розвитку суспільства, а інші убачають більшу привабливість в революційних трансформаціях державно-суспільного устрою. Вочовидь, слід обдуманно відноситися до шляхів і засобів суспільного прогресу. Протікання останнього не виключає поєднання революційних і еволюційних перетворень суспільного життя. При проведенні прогресивних перетворень і реформ слід орієнтуватися на те, щоб їх здійснення оберталось не усезагальним занепадом та розривом між традицією та новаторством, а, навпаки, на сталий поступальний розвиток, який гарантував би спадковість та наступність.

Література

1. Дегтярев А.А. Основы политической теории: Учеб. пособие / Ин-т «Открытое о-во». – М.: Высш. шк., 1998. – 239 с.: табл. – (Прогр. «Высш. образование»).
2. Касти Дж. Большие системы. Связность и катастрофы / пер с англ. – М.: Мир, 1982 – 216 с.
3. Левашов В. К. Социально-политическая устойчивость общества: теория, измерения, стратегии / В. К. Левашов ; Рос. акад. наук, Ин-т соц.-полит. исслед. – М. : Научный мир, 2010. – 370 с.

Бойко Г.В.

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

МОТИВУВАННЯ СТУДЕНТІВ ДО ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах українське суспільство гостро потребує активізації зусиль громадськості для вирішення актуальних соціальних проблем. Важливою формою такого вирішення є волонтерство, адже одним із напрямків здійснення соціальної допомоги є участь волонтерів у реалізації цілого ряду соціальних послуг. Особливою групою серед волонтерів є студенти, які є найбільш активними, ініціативними та творчими учасниками добровільної діяльності.

Дослідження внутрішньої мотивації участі студентства у суспільно корисній діяльності продемонстрували наявність цілої низки потреб, які задовольняють цілеспрямовані та активні студенти соціально спрямованих спеціальностей, реалізуючи волонтерську діяльність. Так, це набуття фахових знань з майбутньої спеціальності, напрацювання навичок роботи, спілкування з професіоналами в обраній спеціальності, знайомство з новими методиками і технологіями, все, що може їм допомогти у подальшому стати висококваліфікованими фахівцями [1].

Волонтерство сприяє професійному становленню студентів, надаючи можливість перевірки власної теоретичної та практичної підготовки на практиці; самоперевірки професійної придатності та професійних зацікавлень; набуття додаткових фахових знань з майбутньої спеціальності; напрацювання навичок спілкування з майбутніми клієнтами, встановлення контактів з професіоналами та їх розвиток в обраній спеціальності; знайомство з новими методиками і технологіями; відпрацювання власного набору професійного інструментарію; формування індивідуального стилю професійної поведінки й діяльності тощо [2].

Волонтерський сектор «Студентське серце» студентської ради факультету соціології та управління ЗНУ був створений у 2007 році. За останні роки (2011-2013) сектор розширив своє співробітництво з Запорізьким міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, він активно реалізує свою діяльність на місцевому рівні. Так, студенти- волонтери працюють у Запорізькому обласному притулку для дітей, Запорізькому навчально-реабілітаційному центрі-інтернаті «Орієнтир», Запорізькому навчально-реабілітаційному центрі-інтернаті №3, Запорізькому геріатричному пансіонаті співпрацюють з Запорізькою обласною організацією «Червоний Хрест».

Досвід організації волонтерської діяльності студентів та обговорення його з колегами- науковцями на конференціях, зокрема на Міжнародній науково-практичній конференції «Психологічне забезпечення волонтерської діяльності», що відбулась 25-27 листопада 2011 року, у Львівському національному університеті імені Івана Франка, продемонстрував, що студенти із задоволенням залучаються до участі у волонтерській діяльності, але актуальною проблемою є нестабільність такої участі. Тобто студенти легко долучаються, активно беруть участь, і ...так само легко йдуть з волонтерства. Відповідно важливим завданням організаторів є досягнення стабільності і послідовності такої участі [3].

Вирішення цього питання потребує широких пошуків, обґрунтувань і розробок. На наш погляд, корисним в такому плані, може бути застосування волонтерської книжки. Саме використання волонтерської книжки може слугувати ефективним стимулом до стабільності волонтерської діяльності студентів. Особиста книжка волонтера це, за формою, – аналог трудової книжки, але вона включає в себе інформацію про стаж і форми добровільної діяльності суб'єкта. А саме характеристику роботи, яку виконує волонтер за власним бажанням і без матеріального заохочення, відомості про види діяльності, кількість відпрацьованих годин, отримані волонтером заохочення, здійснену додаткову підготовку (наприклад в межах «Школи волонтера»). Всі ці відомості заповнюються керівниками або відповідальними працівниками установ та організацій, в яких волонтер працював.

У такий спосіб волонтерська книжка дає можливість чітко визначити та відобразити послідовний досвід добровільної діяльності студента-волонтера. Для студента волонтерська книжка виконає важливу мотивуючу функцію, вона зробить можливим використання інформації про форми добровільної діяльності в процесі працевлаштування, переведе волонтерську діяльність з категорії випадкової участі у категорію поступового накопичення професійного досвіду конкретного студента. Фіксація інформації у такий спосіб зробить її можливою для використання роботодавцями під час вирішення питання працевлаштування випускника в процесі здійснення професійного відбору. Адже відсутність у студента-випускника досвіду роботи – вагомим обмеженням і в очах роботодавця і в очах самого студента. Саме особиста книжка волонтера зможе презентувати для зацікавлених осіб те, чим займався та чого досяг студент за період здійснення волонтерства, інформацію про його організаторські, лідерські та професійно важливі якості, які студент опанував та реалізував завдяки участі у волонтерській діяльності.

В своїй методології раціоналізм виходить із ідеї взаємозамінюваності точок зрення. По словам одного із видних сторонників теорії раціонального вибору Томаса Шеллінга (в минулому році отримав Нобелівську премію по економіці), «якщо ми знаємо, яку проблему людина намагається вирішити, і якщо ми вважаємо, що він реально може її вирішити, і якщо ми також можемо її вирішити, ми можемо передположити, що зробить наш суб'єкт, встав на його місце і вирішуючи його проблему таким способом, яким він її, по нашому мнению, вирішить» [1]. Теоретики раціонального вибору в більшій своїй частині передполагають, що мотиви і переваги відносно незмінні і однакові для всіх індивідів. Всі люди раціональні, всі прагнуть до максимізації користі, то є найбільш ефективному досягненню максимуму благ для себе.

Поэтому раціоналісти неизбежно пренебрегають індивідуальними і груповими особливостями, суб'єктивністю і цінностями [2]. Культурні відмінності не мають суттєвого значення. Сосредоточившись на індивідуальному поведінні, раціоналісти, естественно, пренебрегають надіндивідуальними феноменами, в тому числі і культурою.

Альтернативою раціоналізму являються дві моделі соціальних пояснень – *структуралізм* і *культуралізм*. Структуралісти вивчають зв'язки, взаємозалежності і взаємодії між частинами певної системи. По утвердженню структуралістів, об'єкт можна зрозуміти тільки через зв'язки з іншими об'єктами. Вивчаючи певне ціле, слід спочатку зрозуміти: що з себе представляє принцип, зв'язуючий окремі частини? Наприклад, ми не зможемо адекватно описати долю двох подружжя, як індивідуальні долі. Їх долі визначаються загальною долею, їх шлюбними відносинами.

Таким чином, структуралісти фокусуються на політичних, соціальних і економічних зв'язках між людьми, між індивідами, колективами, інститутами або організаціями. Аналіз соціальних структур – таких, як держава, клас, бюрократія, групи і нації і т.д., їх відносин і конфліктів повинен фігурувати в поясненні соціального дійства, так як саме структури визначають причинні механізми поведінки. Наприклад, відома сучасна дослідниця Теда Скокпол в своїй книжці про революції в Франції, Росії і Китаї, утверджує, що ці революції мали структурні основи [3]. Визначаючими структурами стали міжнародний контекст, класові конфлікти, характер держав і відносини класів і держави. Ставши в певних структурних умовах, революціонери роблять те, чого ніколи не збирались, і їх переваги, цілі і ідеологія не є вирішальним фактором. В протилежність раціоналістам, структуралісти мінімізують роль індивідуальних дійств, бажань і переконань. В їх концепціях люди виступають як носії соціальних ролей, заданих структурами. Культура, є також залежна змінна, чье розвиток також визначається структурами. Теорія К. Маркса, обґрунтовуюча вирішальну роль економіки, виникаючих в процесі виробництва відносин між людьми і залежність культури («надстройка» над економічним базисом) є прикладом структуралістської концепції. Послідовно проведена, ця точка зрення веде до жорсткого детермінізму і історичному фаталізму.

Мусеев С.В.

MPhil in Social Theory,

доцент кафедры гуманитарных и социально-экономических дисциплин
Новосибирской Государственной Архитектурно-Художественной Академии,
Российская Федерация

СОЦИАЛЬНОЕ ПРОГНОЗИРОВАНИЕ И КЛЮЧЕВЫЕ ФАКТОРЫ СОЦИАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ: ОСНОВНЫЕ МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ

Что определяет будущее различных обществ? В чем причина успеха одних государств и наций и неудач других? И почему этот успех непостоянен? Отчего приходят в упадок великие, богатые и культурные империи, и поднимаются из ничтожества ранее ничем не примечательные и бедные страны? Трудно найти вопрос, который был бы более актуален. Его стали задавать уже тысячелетия назад, и ответы предлагались и предлагаются самые различные.

В числе причин процветания одних и убожества других различными авторами назывались божья воля, таинственная и непредсказуемая фортуна, личные качества правителей, географическое положение, климат и особенности питания, характер производственного цикла, а также другие экономические, социальные и политические факторы и те или иные их сочетания. Особую роль при рассмотрении данной проблемы играет вопрос о том, как связаны успехи и неудачи тех или иных обществ с их ценностями и культурой.

Ответить на этот вопрос нелегко, потому что он касается соотношения понятий, которые сами по себе недостаточно ясны и которым даются многочисленные, порой взаимоисключающие определения. Также не вполне ясно также, что здесь является зависимой, а что независимой переменной? К примеру: экономика определяет культуру, или культура экономику? Или же они относительно независимы друг от друга? Ответы на все эти вопросы во многом зависят от фундаментальных методологических установок исследователей.

Рационализм, структурализм и культурализм

Современные социальные теории основываются на трех объяснительных моделях или тех или иных их сочетаниях.

В экономической теории наших дней почти безраздельно господствует *рационализм* (или *теория рационального выбора*). Рационалисты считают, что объяснить социальные процессы можно только через поведение индивидов. Это поведение, в свою очередь, должно быть понято на основе их рационального выбора, основанного на желаниях и убеждениях. Индивиды поступают рационально, предпринимают действия для реализации своих целей и интересов. Поэтому рационалисты занимаются изучением социальных последствий индивидуального рационального действия. Зачастую эти последствия неожиданны и нежелательны. Нередко возникают так называемые коллективные дилеммы, когда рациональное поведение на индивидуальном уровне приводит к иррациональным результатам на уровне общества в целом (например, когда разумный, с точки зрения интересов отдельного человека или семьи, сбор природных ресурсов, приводит к их уничтожению, когда этим занимаются многие).

Література

1. Лях Т.Л. Критерії відбору студентів-волонтерів для здійснення соціально-педагогічної роботи / Т.Л. Лях // Соціальна робота і сучасність: теорія та практика : зб. ст. V міжнар. наук.-практ. конф., (Київ, 22–23 трав. 2008 р.) / [відп. ред. : Б. В. Новіков та ін.]. – К. : Політехніка, 2008. – С. 28-36.
2. Організація волонтерського руху у вищих навчальних закладах: Діагностичний інструментарій: Методичні розробки / Укладач Рудякевич Т.О. – Житомир: ЖДУ, 2004. – 20 с.
3. Бойко Г.В. Організація волонтерського руху студентів ВНЗ. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Психологічне забезпечення волонтерської діяльності» 25-27 листопада 2011 року, Львів, ЛНУ ім. І. Франка. – С. 47-51.

Воловик В.И.

доктор філософських наук, професор,
зав. кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

НАУЧНЫЙ ПРОЦЕСС КАК ОБЪЕКТ СОЦИАЛЬНОГО ПРОГНОЗИРОВАНИЯ

Возможность социального прогнозирования развития того или иного явления и его эффективность в значительной мере зависят от знания субъектом, осуществляющем прогнозирование, его объекта. Сказанное полной мерой относится к прогнозированию развития научного процесса, понимание которого различными исследователями является весьма неоднозначным. Данное обстоятельство обуславливает необходимость уточнения содержания обозначаемого этот процесс понятия.

Философские справочные издания, как правило, обходят молчанием понятие «научный процесс». Его анализ нам, к сожалению, не удалось встретить также, знакомясь с монографической литературой и специальными статьями, в которых поднимаются философские проблемы исследования науки. Такое отношение к этому понятию было бы как-то объяснимо при условии отсутствия феномена, обозначаемого им, либо его малой социальной значимости, что вряд ли кто-нибудь всерьез возьмется утверждать. Ведь научный процесс неразрывно связан с достижением верного, правильного отражения реальности и входящих в нее объектов в мысли, то есть истины, которая, как подчеркивал Г.Гегель, «как таковая, заключается по существу своему в процессе познания» [1]. И здесь возникает вопрос: каков характер взаимосвязи между научным процессом и процессом познания? Ответ на него можно получить, выявив сущности этих двух процессов, присущие им общие признаки и их особенности.

При этом следует заметить, что, если процесс познания уже давно и основательно исследуется философами и освещается практически во всех учебниках по философии как отечественных, так и зарубежных, то научный процесс еще ждет своего философского анализа.

Приступая к нему, мы со всей определенностью можем констатировать, что «научный процесс» относится к числу видовых понятий, родовым для которого служит понятие «социальный процесс», которое выражает объективно складывающуюся совокупность последовательно сменяющих друг друга социальных состояний, характеризующих жизнедеятельность общества.

Говоря о составляющих социальной сферы, сферы жизнедеятельности общества, чаще всего выделяют экономическую, политическую, социальную и духовную сферы. В этом, конечно, есть определенный смысл, поскольку названные сферы действительно относятся к числу основных, в значительной мере определяющих характер общественного социального организма. Однако при этом нельзя забывать о существовании в системе жизнедеятельности общества и других сфер, также играющих важную роль. К их числу относятся правовая, нравственная, эстетическая, религиозная, научная и философская сферы, выступающие в качестве особых областей жизни и деятельности того или иного общества [2].

Каждая из названных сфер не есть нечто застывшее, раз и навсегда данное. Постоянно пребывая под воздействием как внутренних, так и внешних причин, они вынуждены менять совокупность правовых, нравственных, эстетических, религиозных, научных и философских свойств, присущих характеристике общества на предшествующих этапах его развития, иначе говоря – демонстрировать смену состояний указанных сфер общества, в чем находят свое выражение соответствующие процессы.

Структурные элементы единого социального процесса, его составляющие характеризуются не только такими общими признаками, как объективность существования, причинно-следственная обусловленность, конкретность, но и своими особенностями. Последние находят свое выражение прежде всего в сущностях рассматриваемых феноменов, а также формах их проявления.

Как и всякий процесс, в том числе и социальный с его составляющими, научный процесс предстает в качестве последовательной смены состояний. В свое время, мы, анализируя понятие «педагогический процесс», «исторический процесс» и «политический процесс», раскрывали содержание понятий «педагогическое состояние», «историческое состояние» и «политическое состояние». Теперь нам предстоит раскрыть содержание понятия «научное состояние» [3].

Возникновение феномена, обозначаемого этим понятием, обусловлено тем обстоятельством, что потребности, детерминирующие научную деятельность того или иного социального организма, будь то отдельная личность, социальная группа, конкретное общество или человечество в целом, на разных этапах его развития также различаются. Как уже отмечалось, в человеческой истории существовали периоды, когда науки попросту не существовало, либо она была вплетена в философскую деятельность, только зарождаясь и пребывая в философском лоне, которое ей еще предстояло покинуть в свое время.

В период средневековья научное состояние общества определялось тем, что наука, как и философия, пребывала на положении служанки богословия. Научное состояние эпохи Возрождения характеризуется становлением натурфилософских концепций Бруно, Николая Кузанского, Кардано, Телезио, Парацельса и других, свидетельствующих о крушении схоластической картины мира и схоластических методов освоения природы. Научное состояние общества периода Нового времени (17 – нач. 18 вв.) определяется оформлением науки в качестве социального института, когда в Европе были использованы первые научные общества и академии, а также началось издание научных журналов. Новым научным состоянием характеризуется развитие общества на рубеже 19-20 вв., обусловленное

впливу на обранців, щоб їх інтереси дійсно могли бути реалізованими через цей інститут представницької демократії. Враховуючи те, що представники народу отримують свою посаду саме заради виконання цієї функції, варто відзначити, що створення умов для ефективного представлення інтересів електорату є однією з основних заporук того, що політична система буде збалансовано розвиватись та не зазнавати значних кризових явищ.

Так, наприклад, варто зазначити, що різноманітні форми лобістської діяльності є першим важливим механізмом, який може забезпечити більш ефективно та результативно задоволення інтересів окремих соціальних груп. Але такий процес має свої особливості. Так, наприклад, якщо ми кажемо про фінансово-промислові групи та олігархічні об'єднання, то в таких суб'єктів значно більше можливостей для отримання доступу до депутатів та, відповідно, більша імовірність того, що рішення буде прийнято саме на їх користь. Практика має доволі велику кількість прикладів, коли подібні суб'єкти, що прагнуть представити власні інтереси в органах влади досягають результату в цих процесах.

Якщо казати про більш аморфні та менш структуровані соціальні групи, то в такому форматі лобізм може не спрацьовувати, адже таким об'єднанням значно важче самоорганізуватись та досягти поставленої мети. Хоча, з іншого боку ми мали приклади з недавньої історії, які демонструють наявність можливості успішних елементів кампанії по прийняттю того чи іншого рішення в представницьких органах влади.

Але такі приклади мають певні особливості, на які варто звернути увагу, аналізуючи можливість суспільства представляти свої інтереси. Представницькі органи влади не дивлячись на їх прямиий зв'язок із суспільством на момент формування персонального складу їх чергового скликання, не продовжує підтримувати такий тісний зв'язок у між виборчий період. Відповідно до цього, вплив на прийняття рішення мають не широкі соціальні групи та політичні кола, а обмежені фінансові групи, які привели депутатів до Парламенту чи місцевої ради, надаючи йому підтримку та допомогу на виборах.

Відповідно, якщо широкі кола хочуть досягти успіху у впливі на власних представників у радах, в сучасних умовах необхідно використовувати не лише стандартні механізми громадських слухань, звернень до депутатів та інші механізми, передбачені політичною практикою та чинним законодавством. Для реального впливу необхідна чітка самоорганізація суспільства та концентрація зусиль громади на якомусь конкретному вузькому питанні, яке необхідно першочергово вирішувати. Відповідно, якщо такої концентрації немає, то вплив на представницькі органи влади та їх спроможність реально представити громадську думку є практично нульовою.

Література

1. Кирилюк Ф.М. Політологія: Навчально-методичний комплекс / Під ред. Ф. М. Кирилюка. [Електронний ресурс]. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-2075.html>.
2. Прикладна політологія : [навч. посібник] / за ред. В. П. Горбатенка. – К. : ВЦ «Академія», 2008. – 472 с.

можна розглянути у вигляді певного шантажу необрання цих політичних сил до майбутнього скликання органу влади, так і в спробах лобізму і т.д. Відповідно, для розуміння особливості представництва інтересів через колегіальні органи влади варто розглянути різноманітні форми політичного впливу, які застосовуються соціальними групами, електоратом та іншими суб'єктами, що можуть впливати на діяльність представницьких органів влади.

Перший механізм впливу на діяльність представницьких органів влади та окремі фракції політичних сил, які представлені в їх складі, є механізм їх формування. Відповідно, саме в такій процедурі варто вбачати перші і найбільш актуальні передумови майбутнього впливу. Як і прийнято в традиціях функціонування демократичних політичних систем, формування представницьких органів влади відбувається на основі вільних таємних та загальних виборів, які і мають забезпечити реалізацію права на представленість кожного індивіда у органах влади. Безумовно, тут мова йде не про пряму участь в діяльності таких політичних інститутів, а про прояви представницької демократії коли між людиною та владними структурами постає посередник, якому і делегована майже вся повнота повноважень. Саме вибори є тим механізмом, завдяки якому людина може обирати того, кому передати своє право на управління політичною системою та територією, на якій проживає ця людина, чи з якою вони має юридично закріплені зв'язки (наприклад, громадянство тієї чи іншої країни).

Відповідно, політичні партії чи їх представники індивідуально отримують кредит довіри виборців та мандат на діяльність у складі ради. Увійшовши до складу цих органів влади, майбутній депутат має приймати рішення таким чином, щоби його безпосередні виборці могли реалізувати власні інтереси.

Окрім того, що на виборах відбувається передача права на управління, за яке депутат бере на себе обов'язок представляти інтереси цього виборця у владних структурах, є ще одна важлива обставина, на яку також варто звернути власну увагу, здійснюючи аналіз процесу формування колегіальних представницьких органів влади. Так, окрім того, що депутату чи політичній силі надається політична підтримка з боку виборця, для досягнення перемоги за результатами волевиявлення нерідко має бути використаний ресурс матеріального, адміністративного, політичного характеру. Проведення виборчої кампанії є складною процедурою, яка неминуче пов'язана з витратами на політичну рекламу. Окрім цього, залучення підтримкою якихось лідерів думок, авторитетних осіб чи сил, що мають власну вагу на певній території також є фактором, який багато в чому може вплинути на підсумок процесу голосування. Але, в разі отримання такого ресурсу, майбутній депутат чи керівництво політичної сили також має брати на себе зобов'язання, які схожі з обов'язком представляти інтереси виборців. Необхідність повертати отримані ресурси у вигляді політичних рішень, сприянні у задоволенні власних інтересів тощо також постійно супроводжують політичні фракції у процесі проведення їх діяльності. Відповідно, це також формує можливість для подальшого впливу на їх рішення з боку різноманітних фінансово-промислових та олігархічних груп, які допомогли отримати їх мандати.

Відповідно, після того, як склад органу влади сформовано, люди, які надали мандат політичним силам на представлення їх інтересів, мають формувати систему

возникновением нового способа организации научной деятельности, становлением крупных научных институтов и лабораторий с мощной научно-технической базой, что приблизило научную деятельность к формам индустриального труда. Современное научное состояние человеческого общества все глубже связывает науку со всеми без исключения социальными институтами, пронизывающими не только промышленное и сельскохозяйственное производство, но практически все социальные сферы общества [4].

Необходимость возникновения и существования феномена, обозначаемого понятием «научное состояние», изменения, происходящие с ним, обуславливаются также различными потребностями научной деятельности, присущими конкретным социальным организмам на разных стадиях их исторического развития, а также возможностями ее развития, которыми обладает для этого социальный организм – отдельная личность, социальная группа, общество и человечество в целом.

Само же *научное состояние* предстает, таким образом, в качестве совокупности свойств, присущих тому или иному социальному организму в конкретный период его исторического развития, в которой находит свое выражение состояние сложившихся в нем отношений к окружающей действительности, образующим ее природным и социальным объектам, предметам и явлением, основанным на научных знаниях о них.

Что же обуславливает периодическую смену научных состояний, то есть сам научный процесс? Иначе говоря, что составляет его внутреннюю закономерность, его сущность? Думается, что ее следует искать в системе многочисленных взаимосвязей человека, других социальных субъектов с объектами природы и социума. Основными видами этих взаимосвязей является, с одной стороны, воздействие человека, субъекта на тот или иной природный либо социальный объект, с другой стороны, – сопротивление объекта, обусловленное присущим каждому из них свойством, противостоять этому воздействию, изменениям, к которому их понуждают [5]. Как правило, субъект при этом с большой вероятностью достигает поставленной перед собой цели, если воздействие его опирается на знание законов и закономерностей, которые обуславливают существование объекта, меру его изменчивости и, наоборот, терпит неудачу при незнании их или игнорировании.

Что касается знания законов и закономерностей, которым подчинено существование объектов неживой природы, то ими занимаются такие отрасли науки, как физика, механика и др. На них уже давно опирается, в свою очередь, такая отрасль, как сопротивление материалов – наука о прочности и деформируемости элементов и деталей машин, главной задачей которой является создание методов расчета элементов (деталей) на прочность, жесткость, устойчивость и колебания при действии статических и динамических нагрузок. Знание законов биологии служит основой эффективного воздействия человека на живую природу, сохранения меры жизни, их выживания. В глубину веков уходит история попыток постижения человеком законов и закономерностей развития общества, социальных групп и самого человека. А в последние десятилетия интерес обществоведов вызывает проблема социального сопротивления [6]. К сожалению, следует заметить, работы, посвященные этой важной проблеме, встречаются еще крайне редко, а она,

безусловно, заслуживает всестороннего и глубокого анализа как представителями обществоведческой науки, так и социальными философами.

Заметив это, возвратимся к рассматриваемому нами вопросу и попытаемся сформулировать, что же составляет *сущность научного процесса*, присущую ему внутреннюю закономерность. Думается, что в качестве ее выступает взаимосвязь между недостаточно научно обоснованным воздействием человека на окружающую его объективную реальность и сопротивлением подвергающихся этому воздействию природных и социальных объектов вследствие нарушения законов и закономерностей их возникновения, существования и развития.

Количественная и качественная характеристика научного состояния общества предполагает учет таких ее составляющих, как состояние материально-технической базы научной деятельности, научных кадров общества, состояние сохранения, переработки и передачи научных знаний подрастающему поколению, образовательного уровня работающих поколений, в том числе (а вернее – в первую очередь) представителей властных структур, который включает не только уровень общей и специальной грамотности, но и умение распорядиться полученными знаниями, уровень компетентности на том участке, на котором они осуществляют трудовую деятельность, обретаемой лишь с опытом.

Не секрет, что научное состояние общества в значительной мере зависит от экономического состояния общества, сложившихся в нем экономических отношений. Развитая, эффективная экономика, как правило, складывается в странах, опирающихся на достижения науки и техники, формируя, в свою очередь, предпосылки для материальной и финансовой поддержки дальнейшего развития науки за счет увеличения доли внутреннего валового продукта. Экономические же отношения, прежде всего, существующая в обществе форма собственности на орудия и средства производства, в конечном счете, детерминирующая его социально-классовую структуру, систему государственного устройства, от которой зависит политика государства, в том числе в области науки. Эти и другие факторы, как внутреннего, так и внешнего характера, следует учитывать при анализе научных состояний общества, без чего не может быть объективной характеристикой как их самих, так и связанного с их сменой научного процесса.

«Научный процесс», как нам представляется, следует рассматривать в качестве понятия социальной философии, философии научного сознания, а также социологии для обозначения объективно складывающейся совокупности последовательно сменяющих друг друга научных состояний, в которых находит свое выражение имеющее определенную направленность изменение системы отношений социальных субъектов к окружающей действительности, образующим ее природным и социальным объектам, основанным на знании присущих последним законов и закономерностей, которое сложилось на том или ином этапе исторического развития общественного организма.

Ранее мы рассмотрели общие признаки, которыми характеризуется научный процесс. Однако наряду с ними, ему присущи и свои особенности, формирующие его специфику.

Первая из особенностей научного процесса состоит в том, что он детерминирован объективными потребностями человека в адаптации его к

целому та певних його сегментів. Відповідно до цього, саме політична діяльність в своєму роді має виступати в якості процесу узгодження інтересів та різних позицій. Кожний політичний актор, який представлений в певній якості на політичному Олімпі, має власні інтереси та погляди на основі яких він і напрацьовує політичні позиції щодо різноманітних суспільних явищ, процесів питань тощо. В ході процедури підготовки та прийняття політичних рішень відбувається дискусія, яка має на меті вивести її учасників на більш прийнятне для них підсумкове рішення.

Але цей процес узгодження позицій часом має в певній мірі подвійну природу. З одного боку, конфлікт виникає на основі власних інтересів політичних акторів, а з іншого боку, кожен з них представляє в політичному просторі соціальні групи, які делегували їм таке право. Відповідно, якщо представники політичних фракцій ведуть дискусію о різних варіантах прийняття рішень, прикладом якого можна назвати дискусію в Парламенті щодо прийняття однієї з альтернатив законопроектів, то стратегія їх поведінки продиктована не лише їх власними амбіціями та інтересами, але і потребами електорату, думку яких вони представляють.

Багато в чому саме в такому процесі проявляється такий феномен як представництво інтересів соціальних груп та сегментів суспільства з боку політичних акторів. Відповідно, якщо розглядати такий політичний феномен, як інститут представництва інтересів, варто зазначити, що саме представницькі органи влади різного рівня є одними з основних інституцій, які дають простір для реалізації цієї функції суб'єктів політичної діяльності. За своєю сутністю представницькі органи влади є виборними органами влади, основна функція яких полягає у виявленні і відображенні думок, настроїв та інтересів членів територіальної громади та їх оформленні у вигляді загальнообов'язкових рішень з питань місцевого значення [2, 79]. Відповідно, з такого розуміння сутності цих інституцій можемо зрозуміти, що вони можуть виконувати різноманітні функції в політичному просторі. Так, наприклад формування законодавчої бази, прийняття найважливіших рішень є основним призначенням таких органів. Окрім цього навіть з самої назви цих інститутів випливає ще одна важлива їх сутність. Мова йде про те, що у складі ради, яка і є представницьким органом, представлено декілька політичних фракцій, які представляють собою депутатські об'єднання. Відповідно, ці фракції ведуть боротьбу за прийняття вигідно для їх інтересів рішень, а окрім цього і загалом використовують трибуну ради для донесення на публічному рівні власних позицій, програмних засад, реакцій на події, що протікають в суспільстві чи політикумі. Відповідно, через подібну діяльність і відбувається представництво інтересів соціальних груп, адже в теорії ці утворення і мають проводити свою діяльність у відповідності з тими установками, які продиктовані їм тими виборцями, соціальними групами та фінансово-промисловими кланами, які прямо чи опосередковано надали їм право представляти власні інтереси в політичних процесах та діяльності рад різних рівнів.

Якщо ж відходити від теоретичних засад діяльності та поведінки політичних фракцій, то і в практичній площині можна знайти ті основи залежності їх рішень від соціальних та політичних груп та об'єднань, які і привели їх до складу цих органів влади. Така залежність проявляється як у суспільному тиску, який в певній мірі

розподіл влади, а о розподілі функцій (компетентніше повноважень) різноманітних державних органів.

Національна специфіка використання теорії розподілу влади обумовлюється особливостями розвитку даної держави, характером і рівнем розвитком її державного механізму, економіки, суспільства, тим, які її положення висувуються на перший план, а які остаються непоміченими, чому приділяється першочергове значення, які особливості міжнародного оточення.

У наукових колах спірним вважається так питання, яке стосується мети і ролі судових органів в тріаді влади, оптимальне співвідношення законодавчої і виконавчої влади, особливо, в плані меж документного делегування законодавчих повноважень. В останній час чітко намітилась тенденція розгляду політичної системи з позиції персоналізації інституту Президентства. Серед факторів, що сприяють розвитку даної тенденції, називають посилення ініціативи і активності інституту Президентства у формуванні і проведенні внутрішньої політики, у вирішенні конфліктів. Висувається зустрічна теза, яка полягає в тому, що не існує довгострокового посилення однієї і послаблення іншої гілки влади, має місце лише періодичне порушення балансу законодавчої і виконавчої влади. Воно, як правило, пояснюється виникаючими критичними ситуаціями, або суб'єктивними якостями голів держав.

В цілому слід підкреслити, в раціонально влаштованій державі влада здійснюється на основі її розподілу між законодавчими, виконавчими та судовими інститутами, що виключає можливість узурпації всієї влади особою чи окремим органом. Принцип розподілу влади має статус загально соціальної цінності, оскільки сприяє встановленню демократичного суспільства на базі будь-яких державних устроїв.

Коваленко А.О.

аспірант кафедри політології ЗНУ

КОЛЕГІАЛЬНІ ОРГАНИ ВЛАДИ ТА ЇХ МІСЦЕ В СИСТЕМІ ПРЕДСТАВНИЦТВА ІНТЕРЕСІВ

Як відомо, політична сфера життєдіяльності суспільства представляє собою одну з основних сфер, в рамках якої відбуваються процеси, що забезпечують сталий розвиток суспільства, а також і задоволення інтересів та потреб соціальних груп та окремих індивідів, що належать до цього соціуму. Отже, якщо брати найбільш розповсюджене трактування поняття політичної сфери, то варто відзначити, що вона є конкретною сферою, де окремі люди і політичні утворення (угруповання) та соціальні групи ведуть боротьбу за завоювання державної влади [1]. Відповідно, саме в межах цієї сфери основні політичні актори намагаються виграти конкурентну боротьбу, перемога в якій надасть доступ до владних повноважень статусу і т.д. Окрім цього, саме в межах політичної діяльності відбувається спроба максимально тривалий час утримувати ці повноваження у своїх руках.

Але окрім цього політика передбачає не лише боротьбу за владні повноваження, але і напрацювання компромісних політичних рішень, реалізація яких має забезпечити сталий розвиток держави, окремих регіонів, суспільства в

змінюючоїся оточуючої природної і соціальної реальності і як такої являється структурним елементом процесу пізнання.

Вторая особенность научного процесса состоит в том, что в нем находит свое выражение проникновение человека в сущность предметов и явлений как природного, так и материального мира, выявление присущих им существенных, устойчивых, повторяющихся, внутренних, объективных и необходимых связей, то есть законов, которым они подчиняются в процессе возникновения, существования и исчезновения, и закономерностей как их конкретных проявлений. Вне этого проникновения не может существовать и развиваться ни одна из научных отраслей, ни наука в целом.

Третья особенность научного процесса состоит в том, что, являясь структурным элементом процесса познания, он в то же время неразрывно связан с практикой, с одной стороны, детерминируясь ею, а с другой стороны, обуславливая ее развитие. Ведь не секрет, что именно потребности практической деятельности человека как социального субъекта обусловили становление и развитие научной деятельности в Новое время, в период развития машинного производства капитализмом, приходящим на смену феодализму. Но так же очевидно и то, что именно развитие научного процесса явилось тем решающим фактором, который обусловил рост производительности труда на важнейших участках преобразовательной, практической деятельности человека.

Продолжая и сейчас оставаться таковым, научный процесс сегодня оказывает влияние на трудовой процесс и, сливаясь с ним, формирует такое явление, как научно-технический процесс, наличие которого, как нам представляется, в первую очередь, позволяет делать вывод о том, что наука все больше превращается в непосредственную производительную силу. И в этом находит свое проявление четвертая особенность научного процесса.

Пятая особенность научного процесса состоит в том, что ускорение темпов его развития служит одним из критериев экономического прогресса, а с ним и условием социального прогресса каждого общества и человечества в целом. И, наоборот, замедление темпов развития научного процесса свидетельствует о сбоях в работе экономики, а с ним и об угрозах застоя в развитии социального организма в целом. К таким грустным выводам, в частности, приводит анализ изменений, происходящих в структурных элементах научного состояния украинского общества за минувшие двадцать лет, то есть в основных составляющих научного процесса. К началу второго десятилетия 21 столетия в научных организациях государственного, предпринимательского и образовательного секторов Украины работало всего 135 тысяч человек, что составляет 0,7 % занятого населения страны. Из них 70 тысяч – исследователи, в том числе 4 тысячи докторов наук, 16 тысяч кандидатов и 50 тысяч исполнителей научных и научно-технических наук без ученой степени. Это говорит о том, что с 1991 года численность ученых-исследователей в нашей стране сократилась в три раза. Сокращение их имело место и в других странах, однако не столь разительное: на сегодня численность научных работников в России составляет 1,1 %, а в Беларуси – 1,3 % от занятого населения. Если государственное финансирование научной сферы в России составляет 0,57 %, в Беларуси 0,76 % от ВВП, то в Украине этот показатель соответственно в 2 и в 3 раза ниже [7]. При

пороговом значенні доли расходов государственного бюджета на науку 1,72 % ВВП она фактически составляет всего 0,4 %. Снижается доля инновационно активных предприятий: при пороговом значении этого показателя не менее 50 % он к 2013 году фактически составлял всего 11 %. Растет фактический износ основных производственных фондов страны. Так, например, по предприятиям топливно-энергетического комплекса это выразилось в таких показателях: блоки тепловых электростанций – 81 %, блоки атомных электростанций – 70 %, трансформаторные подстанции – 55 %, предприятия добывающей промышленности – 47,8 %, предприятия по производству и распределению электроэнергии, газа и воды – 60,7 % [8]. Серьезные трудности переживает и система как общего, так и специального образования страны, процесс развития которой как никогда нуждается в оптимизации. В результате тормозится развитие научного процесса, которое ранее служило мощным фактором поступательного продвижения Украины, социально-экономические показатели которой еще какие-нибудь двадцать с небольшим лет не уступали показателям наиболее развитых стран мира. Так что здесь, как говорится, есть над чем задуматься представителям властных структур, пребывающим на «капитанском мостике» нашего государственного корабля.

В зависимости от тех или иных оснований типизации представляется целесообразным различать научные процессы:

– по принадлежности к социальным организмам, в рамках которых они протекают, выделяя научные процессы, которые протекают в рамках становления и развития отдельной личности, той или иной социальной группы, конкретного общества и человечества в целом;

– в зависимости от факторов, обуславливающих изменения отношений социальных субъектов к окружающей их действительности, образующим ее природным и социальным объектам, основанным на знании присущих последним законам и закономерностей, выделяя научные процессы, которые детерминируются преимущественно новыми научными открытиями, изменением условий научной деятельности, работы системы образования и др.;

По характеру протекания, различая научные процессы, которые носят эволюционный характер, и те, которые сопровождаются взрывами, ломкой научных знаний, ранее сложившихся в социальном организме структур научной деятельности.

Каждый научный процесс характеризуется присущими им источниками и движущими силами, обуславливающими их протекание и развитие.

Литература

1. Гегель Г.В.Ф. Наука логики. В 3-х т. Т.3. – М.: Мысль, 1972. – С. 216.
2. См.: Великий тлумачний словник сучасної української мови // Уклад. і головн. ред. В.Т.Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – С. 1220.
3. См.: Воловик В.І. Философия педагогики. – Запорожье: Просвіта, 2003. – С. 63-87; Философия истории. – Запорожье: Просвіта, 2004. – С. 53-66; Политическое сознание. – Запорожье: Просвіта, 2006. – С. 84-133.
4. См.: Алексеев И.С. Наука // Философский энциклопедический словарь. – М.: Сов. энциклопедия, 1983. – С. 403-406.

управління державою відповідає структурі державної влади, що складається з трьох організаційно оформлених підструктур – законодавчої, виконавчої та судової влади. Розподіл влад, таким чином, є структуроутворюючим і функціональним принципом раціональної організації державної влади.

Принцип розподілу влади забезпечує нормальне функціонування державного механізму в цілому, оскільки не дає можливості жодні з гілок влади узурпувати владні повноваження інших. Саме з цією метою засновники ідеї розподілу влади створили систему стримувань та противаг. Разом з тим, принцип розподілу влади є, не стільки жорстким розподілом функцій та концепцій, скільки механізмом їх тісної взаємодії для вирішення проблем державотворення.

Взаємодія гілок державної влади як принцип конституціонального ладу України є досить актуальною проблемою в наш час, а отже, потребує якомога кращого вирішення нагальної проблеми. Втілення принципу розподілу влади пов'язане з логікою усталених стереотипів, створенням принципово нових інструментів, яких у нас до цього часу не було. На заваді стоять об'єктивні та суб'єктивні фактори, відсутність демократичних традицій у сфері державного будівництва, політичні, соціальні, психологічні стереотипи.

Теорія розподілу влади займає значне місце в сучасній юридичній та соціально – політичній літературі Заходу. Аналізу змісту основних напрямів розвитку теорії поділу влади, її мета і ролі в державно – правовому і конституціональному механізмі різних країн присвячені чисельні монографії та наукові статті.

Так, наприклад, сучасні дослідники, не заперечуючи домінуючої ролі та значення законодавчої влади в системі державного механізму, схиляються до висновку про те, що її не слід зводити в абсолют, так як це являє собою небезпеку для свободи і незалежності народу. Узурпація законодавчої влади може обумовлювати ризики не менш ніж більш звичайна, узурпація виконавчої влади.

На сучасному етапі немає єдиного уявлення і про соціально – політичну важливість і практичну значимість даної теорії. Діапазон думок по даному питанню дуже великий – від категоричного сприйняття до беззаперечного неприйняття теорії розподілу влади.

Актуалізуючи основні положення теорії розподілу влади у контексті їх використання до сучасної дійсності, ряд вчених приходять до висновку про те, що в реальному житті дані теорії нерідко залишаються лише формальною теорією, а її які-небудь зміни зачасти носять суперечливий характер. При такому підході з усього різноманіття функцій, кожної з гілок влади, свідомо або несвідомо вилучаються «схожі» або «змішані» функції, що не дозволяє об'єктивно дослідити взаємозв'язок між законодавчою та виконавчою владою.

Різноманітність проявляються і при вирішенні проблем співвідношення загальної теорії розподілу влади і «національної» практики її застосування.

Наряду з признанням факту існування загальної теорії розподілу влади, в науковій літературі формувалася думка, що існує не загальна теорія, а лише принципи розподілу, пов'язаний з постійним перерозподілом влади між її різними проявами. Обґрунтовується тезис про те, що в сучасній державі логічніше казати не про

Література

1. Декларація щодо регіоналізму в Європі // Калитчак Р. Регіоналізм у європейських інтеграційних процесах. – К. : Знання, 2007. – С. 254-264.
2. Борденюк В. І. Місцеве самоврядування і державне управління: конституційно-правові основи співвідношення і взаємодії / В. І. Борденюк. – К. : Парламентське видавництво, 2007. – 576 с.
3. Проект Європейської хартії регіонального самоврядування // Калитчак Р. Регіоналізм у європейських інтеграційних процесах. – К. : Знання, 2007. – С. 264-276.
4. Круш П. В. Регіональне управління / П. В. Круш, О. О. Кожемяченко. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 248 с.
5. Проект Закону України «Про основи державної регіональної політики» (станом на 7.12.2010 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minregionbud.gov.ua/uk/publish/printable_article/68893.
6. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – К. : Українська правнича фундація, 1996. – 56 с.

Кальцева С.І.

кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології ЗНУ

Мірошніченко Г.О.

кандидат політичних наук, доцент
кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

ПРИНЦИПИ ПОДІЛУ ВЛАДИ У МЕХАНІЗМІ ПОЛІТИЧНОГО УПРАВЛІННЯ

До основних сфер організації сучасного суспільства відносяться такі сфери суспільного життя – екологічна, політична та духовна. Відповідно розрізняють управління матеріальним виробництвом, політика та духовне управління.

Політичне управління – процес, що має на меті забезпечення ефективності функціонування політичних інститутів, злагодженості всіх складових політичної системи, її стабільності в цілому у спосіб законодавчо визначеного і закріпленого розподілу функцій та повноважень між управлінськими органами. Політичне управління пов'язане з проблемами централізації і децентралізації, одномірності і багатомірності, вертикалі і горизонталі управлінських процесів. Політичне управління полягає у приведенні політичних відносин відповідно до об'єктивних закономірностей соціального процесу, а також в умінні керуватися ними в процесі управлінської діяльності.

У процесі руху до поставленої мети суб'єкт управління керується принципом наступності. Він вказує на закономірний зв'язок між старим і новим, а також відображає характер зв'язку між ними. Становлення нового відбувається не шляхом відкидання попереднього, а через його використання. Суб'єкт управління повинен керуватися старим і новим, поєднуючи їх.

Розвиток демократії викликав появу нових структур та інститутів для розв'язання завдань, що стоять перед демократичним суспільством. Забезпечення рівноправної участі громадян в управлінні державою, забезпечення ефективного управління державою, забезпечення контролю за функціонуванням структур

5. См.: Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К.: Ірпінь ВТФ «Перун», 2001. – С. 674.
6. См., наприклад: Лепський М.А. Проблема соціального сопроотивлення в исследовании формирования и деформации социальной перспективы // Нова парадигма. – 2001. – Вып.33. – С. 43-53; Соціальний опір: проблема ідентифікації і протидії // Людина і політика. Український соціально-гуманітарний журнал. – № 1 (19) – Київ, Харків, Львів, Донецьк, 2002. – С. 66-74; Абаніна Н.С. Діалектика взаємодії: соціальні інновації – соціальний опір // Культурологічний вісник: Науково-теоретичний щорічник Нижньої Наддніпряни. – Запоріжжя, 2009. – Вип. 33. – С. 214-231.
7. См.: За 20 лет в Украине стало втрое меньше ученых // Публика. Журнал-газета. – № 5 (634). – 29–4 февраля 2013. – С. 4.
8. См.: Мунтян В. Интеграция и безопасность Украины // 2000. – № 4 (639). – 25-31 января 2013. – С. А 6.

Воронова Г.В.

кандидат філософських наук, доцент кафедри
суспільно-гуманітарних наук ДЕТУТ (м. Київ)

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Оптимальний розвиток будь-якого суспільства, в тому числі й сучасного українського, що перебуває на стадії трансформації, безпосередньо пов'язаний з досягненням максимальної суспільної користі. Це, у свою чергу, знаходиться у прямій залежності від поступального розвитку діяльності складаючих його громадян, а, в кінцевому рахунку, маючи на увазі не лише сьогоднішній день, а й більш-менш віддалену перспективу, тобто майбутнє дітей і онуків, прийдешніх поколінь українців, – від життєдіяльності людей. Адже життєдіяльність як сукупність стосунків з природою і один з одним людей, що осмислюють необхідність сприяння розгортанню процесу раціонального перетворення оточуючого середовища у власних інтересах, необхідною умовою чого є збереження життя як найвищої цінності, постає в якості вищої форми діяльності людини [1, 103-107]. І саме вона, її прогрес мають виступати найважливішими факторами суспільного прогресу, який, в той же час, буде гарантувати збереження життя як вищої цінності, збереження життя кожної людини і суспільства в цілому, а отже і можливість їх подальшого поступального розвитку.

Практично у всіх суспільствах і, зрозуміло, в нашому, українському також, життєдіяльність у всій її повноті ще не стала єдиною, переважною і навіть масовою формою діяльності. Вона навіть ще не встигла перетворитись на масову, притаманну значній частині співгромадян. Поряд з нею існують і, мабуть, ще довго будуть існувати такі метафізично обмежені форми діяльності, як привласнююча і виробнича. Їх неутримний розвиток створює все зростаючу загрозу для існування як людини, так і всього живого, обумовлюючи тим самим необхідність заміни їх новою, більш прогресивною формою діяльності, якою і є життєдіяльність. При цьому слід мати на увазі, що заміщення цією формою діяльності тих її форм, які склалися перед нею і продовжують існувати, являє собою поступальний розвиток процесу людської діяльності, так би мовити, екстенсивним шляхом.

Аналізуючи його, треба звертати увагу як на конкретний результат досягнутого на певному етапі життєдіяльності, так і на її невикористані можливості, піклуватися про реалізацію їх у дійсність, це надзвичайно важливо для тих, хто сьогодні зайнятий проблемою управлінського впливу на процес трансформації суспільства, визначенням оптимістичної соціальної перспективи, напрямку поступального розвитку суспільного соціального організму. В той же час їм не слід забувати і про існування іншого шляху поступального розвитку життєдіяльності – інтенсивного. Якщо інтенсивний шлях вимагає заміни форм діяльності більш прогресивною, тобто життєдіяльністю, то інтенсивний шлях потребує пошуку нових форм прояву самої життєдіяльності, заміни ними застаріваючих, менш досконалих. У цьому саме й буде знаходити свій прояв взаємозв'язок традицій і новаторства у розвитку життєдіяльності.

Бачити можливості кожного з цих шляхів, їх взаємозв'язок – важлива умова досягнення закономірностей розвитку життєдіяльності, їх плідного, ефективного використання в розробці програми управлінського впливу на процес трансформації нашого суспільства.

Література

1. Воронова Г.В. Життєдіяльність: сутність і зміст// Культурологічний вісник. Наук. – теоретич. щорічник Нижньої Наддніпряни. Вип. 15.- Запоріжжя: Прем'єр. – С. 103-107.

Горпинич О.В.

кандидат філософських наук, доцент кафедри соціології та соціального управління АПСВ ФПУ (м. Київ)

МЕТОД «ФОРСАЙТ» ТА ЙОГО РОЛЬ В УПРАВЛІННІ

«Форсайт - це систематичні спроби оцінити довгострокові перспективи науки, технологій, економіки та суспільства, щоб визначити стратегічні напрями досліджень і нові технології, здатні принести найбільші соціально-економічні блага». Бен Мартін (SPRU, University of Sussex)

Форсайт (від англ. Foresight - «погляд у майбутнє») - інструмент формування пріоритетів і мобілізації великої кількості учасників для досягнення якісно нових результатів у сфері науки і технологій, економіки, держави і суспільства.

Форсайт зарекомендував себе як найбільш ефективний інструмент вибору пріоритетів у сфері науки і технологій, а в подальшому - і стосовно до більш широкого кола проблем соціально-економічного розвитку. За результатами Форсайта формуються масштабні національні та міжнародні дослідницькі програми.

На основі Форсайта розробляються довгострокові, на 25-30 років, стратегії розвитку економіки, науки, технологій, націлені на підвищення конкурентоспроможності та максимально ефективного розвитку соціально-економічної сфери. Особлива увага приділяється досягненню консенсусу між

при розробленні державної регіональної політики, загальнодержавних і інших державних програм [5]. Тобто в нормативно-правових актах вже закріплені поняття «регіон» і «територіальна громада регіону», але відсутнє поняття «регіональне самоврядування». Це суперечить пунктам проекту Європейської хартії регіонального самоврядування, який визначає, що принцип регіонального самоврядування повинен, наскільки це можливо, закріплюватися у національному законодавстві.

Наявну колізію можна виправити, внівши зміни у нормативну базу стосовно визначення статусу і функцій регіонального самоврядування в Україні. Це актуалізується тим, що європейський вектор зовнішньої політики України чітко окреслений, тож постає потреба у приведенні вітчизняного законодавства у відповідність до європейського, а в Європі статус і повноваження органів регіонального самоврядування чітко закріплені у проекті Європейської хартії регіонального самоврядування (1997 р.). Європейські регіони мають досить широку правову, організаційну і фінансову автономію, яку реалізують на засадах принципу субсидіарності.

Таким чином, фактично інтереси жителів районів і областей України в регіональних органах влади представляють органи місцевого самоврядування – районні і обласні ради, об'єм повноважень яких значно відрізняється від повноважень місцевих державних адміністрацій. Діяльність кожного суб'єкта регіонального управління регламентується відповідними нормативно-правовими актами – Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 19 червня 1992 р. і Законом України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 р. При цьому багато питань відносять до сфери суміжної компетенції, що ставить проблему відповідальності за наслідки прийнятих рішень. Однак місцеві ради не мають власних виконавчих органів, тож фактично делегують виконавчі функції державним адміністраціям, що зумовлює домінування місцевих державних адміністрацій і досить формальний характер самоврядування в регіонах. Тож формально обидва суб'єкти регіональної влади рівноправні, а фактично – ні.

У проекті Закону України «Про основи державної регіональної політики» від 7 грудня 2010 року закріплено, що в реалізації державної регіональної політики за принципом деконцентрації здійснюється перерозподіл владних повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування з метою недопущення їх надмірної концентрації у одному органі, його монополізму при вирішенні питань [5]. Проте на практиці пріоритетне проведення державної регіональної політики реалізують наділені виконавчими функціями місцеві державні адміністрації. Функції ж місцевих рад – більшою мірою дорадчі.

Вирішити проблеми, які сформувалися на регіональному рівні управління в Україні, можна через проведення виваженої адміністративно-територіальної реформи і чіткий поділ компетенції між місцевими державними адміністраціями і місцевими радами на користь збільшення повноважень останніх і надання їм права формувати підзвітні виконавчі органи. Безумовно, необхідне вивчення зарубіжного досвіду організації і функціонування регіонального рівня влади.

самоврядування в проекті Європейської хартії регіонального самоврядування (1997 р.) визначається як право і спроможність регіональних органів влади здійснювати регулювання значної частини суспільних справ під власну відповідальність і в інтересах населення регіону згідно з принципом субсидіарності [3, с. 267]. Тобто регіональне самоврядування реалізує населення тих АТО, які були утворені за ініціативою держави («штучних» АТО) і отримали законодавчий статус регіональної громади, здатної реалізувати регіональне самоврядування. Населення «штучних» АТО створює вторинну територіальну громаду, яка може бути суб'єктом самоврядування, а може і не бути [4, с. 11]. Територіальна громада виступає як суб'єкт самоврядування тільки внаслідок закріплення в нормативно-правових актах її права на реалізацію самоврядування. Функціонально регіональне самоврядування є формою децентралізації державної влади.

Однак регіональне управління в різних країнах має відмінні риси, відповідно до чого виділяють декілька моделей організації регіональної влади. Наприклад, для англо-американської моделі характерна наявність на регіональному рівні лише органів регіонального самоврядування, а європейській моделі притаманне поєднання державного управління і регіонального самоврядування. У радянській системі ради народних депутатів виступали як органи державної влади.

В Україні регіон – це визначене законодавством територіальне утворення субнаціонального рівня, на основі якого сформовано відповідну систему органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування (Автономна Республіка Крим, області, міста Київ та Севастополь) [5]. Фактично регіональне управління реалізується на двох рівнях – районному і обласному, у кожному з яких сформоване державне представництво у вигляді місцевих адміністрацій і регіональне самоврядування, яке реалізують місцеві ради. Особливістю української практики є наявність парадоксальної ситуації – фактичне існування регіонального самоврядування при відсутності його формального закріплення у Конституції України, де вживається поняття «місцеве самоврядування» як право територіальної громади – жителів села, селища та міста – самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України. Конституція розглядає ради як органи місцевого самоврядування і визначає, що «органами місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ та міст, є районні та обласні ради» (ст. 140) [6, с. 46].

Отже, у Конституції України право на реалізацію самоврядування для населення району чи області не закріплене. В. Борденюк вважає, що територіальні громади районів і областей – це не механічна сума, а якісно нове територіальне утворення, але «Конституція України не визнає населення районів і областей територіальними колективами, які мають право на здійснення місцевого самоврядування, хоча на цьому рівні функціонують районні та обласні ради» [2, с. 187]. Невизначеність статусу органів регіонального самоврядування у головному законі країни дублюється і в інших нормативно-правових актах. Так, проект Закону України «Про основи державної регіональної політики» від 7 грудня 2010 року закріплює за органами місцевого самоврядування (обласними і районними радами) повноваження у регулюванні регіонального розвитку, зокрема, те, що вони вносять пропозиції щодо врахування інтересів територіальних громад відповідного регіону

основними «гравцями» по найважливішим стратегічним напрямкам розвитку шляхом організації їх постійного діалогу (у рамках панелей експертів, робочих груп, семінарів, конференцій тощо).

У процесі Форсайта оцінюються можливі сценарії розвитку окремих напрямків науки і технологій, окреслюються потенційні технологічні обрії. проте це не «Прогноз» (forecast) в сенсі вгадування майбутнього. Форсайт виходить з варіантів можливого майбутнього, які можуть наступити при виконанні певних умов: правильного визначення сценаріїв розвитку, досягнення консенсусу щодо вибору того чи іншого бажаного сценарію, ужитих заходів щодо його реалізації.

Досвід форсайт-проектів західних країн показує, що в першу чергу необхідно відмовитися від того, що такі об'єкти, як наприклад, якість життя населення, вже є. Необхідно відповідати на інші питання: чого ж хочемо ми (реальні учасники проекту), чого ми хочемо досягти в майбутньому, на що будемо працювати, до чого докладати зусиль. Це пов'язано з тим, що такі поняття як якість життя, рівень довіри, громадянське суспільство - є соціокультурними феноменами, вони не існують об'єктивно, а формуються як ефект певної соціальної практики. При проведенні технологічного Форсайта розробка або продукт, тобто зона докладання зусиль, найчастіше задається замовником. Тут же він вимагає спеціального пророблення й організації складної комунікації. У суспільно-політичних форсайт-проектах цей етап виділяється в окремий і називається виробленням «сущевих» умов.

Форсайт орієнтований на визначення можливих варіантів майбутнього. Основою для оцінки варіантів майбутнього є експертні оцінки. Методологія Форсайт увібрала в себе десятки традиційних і досить нових експертних методів. При цьому відбувається їх постійне вдосконалення, відпрацювання прийомів і процедур, що забезпечує підвищення обґрунтованості передбачення перспектив науково-технічного і соціально-економічного розвитку. Основний вектор розвитку методології спрямований на більш активну і цілеспрямоване використання знань експертів, що беруть участь в проектах

Форсайт орієнтований не тільки на визначення можливих альтернатив, але і на вибір найбільш кращих з них. У процесі вибору застосовуються різні критерії для визначення найбільш кращих варіантів. Так, наприклад, при виборі критичних технологій, може використовуватися критерій досягнення максимального економічного зростання, а при побудові технологічної дорожньої карти для галузі - виявлення потенційних ринкових ніш і вибір технологій, що дозволяють максимально швидко розробити конкурентоспроможні продукти для виникаючих ринків. Вибір стратегії розвитку проводиться на основі послідовності широких експертних консультацій, що дозволяє передбачати найнесподіваніші шляхи розвитку подій і можливі «підводні камені».

Форсайт виходить з того, що наступ «бажаного» варіанти майбутнього багато в чому залежить від дій, що вживаються сьогодні, тому вибір варіантів

супроводжується розробкою заходів, що забезпечують оптимальну траєкторію інноваційного розвитку.

Форсайт-проекти орієнтовані не лише на отримання нового знання у формі доповідей, набору сценаріїв, рекомендацій і т. п. Важливим результатом є розвиток неформальних взаємозв'язків між їх учасниками, створення єдиного уявлення про ситуацію. У ряді проектів формування горизонтальних мереж, майданчиків, в рамках яких вчені та бізнесмени, викладачі вишів і чиновники, фахівці суміжних областей можуть систематично обговорювати спільні проблеми, розглядається як один з головних ефектів.

У різних країнах методологія і організація Форсайта різні. Однак участь широких верств суспільства в обговоренні довгострокових стратегій розвитку з найбільш актуальних проблем, можливість обміну думками, знаходження консенсусу характерні для всіх форсайт-проектів. В Україні необхідність вибудовування діалогу між представниками влади, бізнесу, громадських організацій для досягнення спільних довгострокових цілей ставить проблему ініціювання форсайт-проектів в різних сферах актуальної.

Діденко Д.С.

аспірант кафедри соціології ЗНУ

ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЧАСУ

Дослідження феномену соціального часу безпосередньо пов'язане з визначенням проблемного поля, соціальної практики суспільства. На разі, ми окреслимо основні аспекти, які зокрема потребують подальшої розробки і вивчення. Так, соціальний час неможливо досліджувати без суттєвих і змістовних його властивостей, специфічних для конкретного історичного етапу та соціокультурного розвитку певного суспільства, – наявності часових модальностей.

Соціальний час є і ареною діяльності суспільства, і її мірою. Соціальний час, як постійний рух, не розуміється поза діяльністю як окремої людини, так і соціуму в цілому. Отже, «нам здається, що майбутнє недоступне, сьогодні не вловимо, але залишається минуле, явлене в результатах» [3, с. 93]. Основними особливостями соціальних явищ відносно часу є: тривалість та послідовність, безповоротність та безперервність протікання часу, неповторність та неминучість, наявність часових модальностей: «минуле», «теперішнє», «майбутнє», а також їх безперервність переходу з одної в іншу.

Так, Н. Луман зауважує на суттєвому аспекті часових модальностей суспільного устрою – феномені синхронізації. Адже розуміння часу будується на основі відношення себе, подій, діяльності, явищ, результатів і т. ін. відносно певних константних просторово-часових одиниць. Дослідник зазначає, що «теперішнє є вимушене положення, у якому необхідно діяти, маючи при цьому обмежений простір для маневру або ж недостатньо часу, то, звісно, сама по собі виникає думка про планування і про те, що ми маємо, так сказати, планувати себе як минуле, яке згодиться у майбутньому» [2, с. 221]. Тож, власну діяльність індивід координує згідно модальностей минулого, як досвіду, теперішнього, як миттєву арену дій, і

3. Белашов В. Якою бути українській армії? // Політика і час. – 1994. – № 2.
4. Конституція України| від 28.06.1996 року.
5. Пап'як А.Л. Збройні сили України двадцятого століття. – Л.: Кобзар, 1999. – 308 с.
6. Ярош Б.О., Ярош О.Б. Загальна теорія політики: Навч. посіб. для студ. спец. «Політологія» вищ. навч. закладів. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. – 240 с.

Горло Н.В.

кандидат історичних наук,
доцент кафедри політології ЗНУ

ПРАВОВИЙ СТАТУС І ФУНКЦІЇ ОРГАНІВ РЕГІОНАЛЬНОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Система територіального устрою сучасних держав характеризується багаторівневою структурою, у якій важливе місце посідає регіональний рівень управління. Увага до регіону як політичного утворення зумовлена його зростаючою роллю як у внутрішньодержавних політичних процесах, так і на світовій політичній арені. Традиційно під регіоном розуміється гомогенне природне, історико-культурне і соціально-економічне утворення, яке формувалося протягом тривалого часу. Регіон перетворюється на об'єкт управління, якщо він отримує статус адміністративно-територіальної одиниці (АТО). У цьому випадку регіон набуває ознак політичного утворення, до яких відносять наявність особливої системи управління, яка реалізує владу в чітко визначених адміністративних межах. В Європейському Союзі регіон є територіальним утворенням, яке сформоване в законодавчому порядку на рівні, безпосередньо нижчому від загальнодержавного, і наділене політичним самоврядуванням [1, с. 257]. Регіон формується як політична система, яка містить інституційну, нормативну, комунікативну, функціональну, культурну підсистеми. Однак не завжди етнографічний регіон збігається з регіоном як політичним утворенням. Наприклад, в Україні Галичина охоплює Львівську, Івано-Франківську області і велику частину Тернопільської області. Кількість АТО і територіальні масштаби регіонального рівня влади завжди обумовлені специфікою конкретної держави.

В регіоні як АТО формується регіональна влада, яка представляє собою проміжний рівень управління між загальнонаціональним і первинним (базовим, що реалізується в містах, селах, селищах) рівнями. Наявність декількох рівнів управління дозволяє оптимізувати процес державного керівництва суспільними процесами в територіальному аспекті. Особливістю регіональної влади в АТО є те, що вона реалізується як у формі державного представництва в регіоні, так і через органи регіонального самоврядування. Причому регіональне самоврядування не тотожне місцевому самоврядуванню. Їх поєднує те, що вони є формами самоврядування відповідних територіальних колективів, об'єднаних спільним проживанням та спільними інтересами в межах відповідних адміністративно-територіальних одиниць [2, с. 180]. Міське самоврядування реалізується територіальними колективами, які об'єднані фактом спільного проживання у межах так званих «природних» АТО, тобто населенням міст, сіл, селищ. Регіональне

відомо, армія становить одну із сторін в системі безумовно політичних військово-цивільних відносин [5; 254].

Сучасний стан Збройних сил передбачає пошук нових перспектив для їх розвитку та. Армія є одним із основних інструментів політики держави. Нажаль, процес скорочення кількості Збройних Сил України продовжується, так, за прогнозами, до 2015 року, їх чисельність повинна скоротитись приблизно до 24 тис. військових та 60 тис. цивільних осіб. На сьогоднішній день законопроекти, що обговорюються на засіданнях, передбачають переведення ЗСУ на контрактну форму поповнення військ [2].

Усе це, в свою чергу, веде до значущої реформи, але на даний момент наша країна втрачає свій престиж у світовій значущості (відсутність міцної та стабільної системи робить Україну «беззахисною» перед країнами-лідерами та країнами-агресорами).

Результати реформи української армії – поки в перспективах. Процес підготовки майбутніх воїнів практично не змінився, свідомість юнаків не підвищилася, і почуття патріотизму теж. Незважаючи на те, що державі обходяться такі перетворення у значну кількість коштів (за останні кілька років на реформу Збройних сил витрачено близько 60 мільйонів гривень) [5; 231].

За кордоном інтерес до військової служби підігрують за допомогою реклами та пропаганди. Виховання патріотизму на заході підтримують грошима, армію підживлюють кадрами.

Реформуванням національної армії в останні роки зайнялися багато європейських країн. Наприклад, у Франції реорганізація збройних сил зайняла шість років і закінчилася не так давно. Ціна французьких військових реформ виявилася дуже істотною. Тільки на допомогу кадровим військовим, звільненим у запас, щорічно витрачалось з бюджету більше ста мільйонів доларів. У країні також були створені спеціальні структури, які допомагали колишнім військовим краще орієнтуватися на громадянці.

Багато зробили й журналісти, які регулярно виступали в пресі і на телебаченні з оглядом і аналізом перетворень в армії. І все ж, за оцінками експертів, головну роль в успіху реформ зіграв високий авторитет військових серед населення Франції. У потрібний момент ця обставина дозволила без праці рекрутувати в армію десятки тисяч контрактників, які, між іншим, відбиралися за суворим конкурсом. До речі, рекрутів набирали, в основному, з місць, близьких до розташування військових частин та об'єктів, щоб по закінченні контракту вони могли повернутися додому і легше вирішити проблему свого працевлаштування.

Таким чином, залишилося близько 10-12 років до створення в нашій країні професійної армії контрактників. Це означає, що діти, яким сьогодні 5-6 років, вже зможуть вибирати – служити їм чи ні. Чи пов'язувати їм своє життя з армією, чи не варто? Сьогодні авторитет української армії ще вкрай низький, але – час реформи пішов.

Література

1. Закон України «Про збройні Сили України» від 6 грудня 1991 року.
2. Закон України «Про чисельність Збройних Сил України на 2011 рік» від 12.05.2011 року.

майбутнього, як планування і екстраполяцію власної життєдіяльності з урахуванням минулого набутого і ситуаційних теперішніх можливостей. Більше того, Н. Луман пропонує виокремлення часових модалізацій, які можуть носити подвійний («минулий теперішній час, майбутній теперішній час, теперішній майбутній час» [2, с. 222]), потрібний («майбутні теперішні часи теперішнього майбутнього часу» [2, с. 222] характер для більш влучного і адекватного уточнення.

Ми можемо визначити такі виміри простору, а саме: фізичний простір, соціальний простір і простір суб'єктивного сприйняття. Подані просторові виміри взаємозалежні і взаємопов'язані.

Проблемне поле соціального часу також включає феномен соціальної події. Подія – «те, що має місце, відбувається, настає в довільній точці простору-часу; значна подія, явище або інша діяльність як факт громадського або особистого життя; підмножина результатів експерименту» [4, с. 139]. Інколи у літературі соціальну подію класифікують як «спеціальний випадок» [4, с. 112] соціального життя. Однак О. Філіповим феномен події розглядається більш детально і влучно до нашої роботи. Так, вчений називає подію «смісловим комплексом, що означає співвідносне акту спостереження єдність. У цей смисловий комплекс входить завершеність у просторі та часі» [5, с. 7]. Однак, дане визначення трактується з позиції активного спостерігача за подією. Тому, завершеність у просторі і часі, як минула модальність, протікання події у процесі спостереження, як теперішній модус, доповнюється плануванням бажаної «завершеності», ймовірністю гіпотетичної завершеності події, як модальність майбутнього часу. Подія розглядається як обов'язковий елемент соціальності. «Єдність часу, впродовж якого подія зберігає свою тотожність (момент здійснення події), відповідає єдності простору (місце здійснення події). Як час, так і простір події ідентифікуються в деякій системі координат або в рамках взаємозв'язаної сукупності однорідних моментів і місць» [5, с. 7].

Отже, можна сказати, що соціальна подія – це соціальний продукт єдності часу і простору конкретного соціального повсякденного середовища. Соціальна подія – це цілісний часово-просторовий елемент.

Послідовність як характеристика часу є важливою умовою зв'язку соціальних подій як елементів соціального життя. О. Філіповський також виділяє декілька основних характеристик даного соціального явища: наявність учасників соціальної події; елементарність і атомарність; наявність логічного устрою; подія відбувається у просторі та часі; подія «спостерігається і розрізняється на основі соціальних узгоджень» [5, с. 28]; наявність зв'язку однієї події з іншою.

Схожої думки дотримується і П. Штомпка. За визначенням останнього «у понятті соціальної події агентний (особистісний) вплив діючих індивідів і структурний (ситуаційний) контекст, в якому вони діють, зводяться в один невідимий феномен» [6, с. 5]. Таким чином, вчений так само робить акцент на невідимості даного соціального феномену, його цілісності. Тому, вивчаючи просторово-темпоральну специфіку такої соціальної одиниці як подія ми прагнемо проаналізувати і дослідити часові модальності тенденцій соціокультурного розвитку суспільства. Вивчаючи події повсякденності, П. Штомпка також акцентує увагу на повторюваності даного явища, так як соціальні події – це, значною мірою, результати повсякденних практик. Справді, повсякденне життя локалізоване у

просторі і у часі, кристалізуючись у соціальні події. Характер подій, їх зміст, цінність залежать від місця, де вони відбувалися, відбудуться (простір) та часу, коли вони відбувалися, відбудуться.

Не менш цікавою проблематикою феномену соціального часу, особливо взаємодії часу та простору, є поняття хронотопу.

Хронотопи – це «просторово-часові координати» [1, с. 236]. У дослівному перекладі з грецької хронотоп означає «час і місце». Таким чином, хронотоп – це взаємовідносини часу і простору. Просторово-часовий континуум нерозривно пов'язаний з речовим наповненням, тобто усім тим, що так чи інакше «організовує» простір, збирає його, об'єднує.

Поняття «хронотоп» від впливом ідей таких видатних вчених як А.Енштейн і Г.Мінський було майже одночасно започатковано фізіологом О.О.Ухтомським, в області нейрофізіології, і М.М.Бахтіним, в області естетики. Вивчаючи хронотопічність здебільшого в літературі, М.М.Бахтін сформулював поняття «хронотопу», яке набуло значного поширення і надихнуло багатьох вчених на подальшу розробку даної теми. За М.М.Бахтіним хронотоп визначається як «суттєвий взаємозв'язок часових і просторових відносин, художньо визначених в літературі» [1, с. 245]. Отже, у повсякденному розумінні хронотоп є певним образом, який виникає у нашій свідомості, організовуючи певний час і простір у єдину цілісність. Хронотопи впливають на організацію нашого життя, у той же самий час вони піддаються впливу зі сторони нашого індивідуального, колективного досвіду, нашого особистісного і суспільного світосприйняття і світобачення.

Хронотопи не є чистим відтворенням минулих подій. Вони завжди тісно переплетені та інколи «спотворені» суб'єктивним сприйняттям дійсності. І до якої б часової модальності не належало відображення дійсності – минулих подій, теперішнього (сучасного) стану речей чи майбутніх уявлень – вони завжди включають принцип суб'єктивності. Суб'єктивність соціалізована, тому вона виражає напрям сприйняття інтерсуб'єктивного, поєданого з індивідуальним. Хронотопи носять мінливий характер. Вони можуть частково змінюватися з плином часу, набутими знаннями, трансформацією світосприйняття, зі зміною соціокультурного середовища. Хронотопи носять соціокультурний характер, так як вони включають і пам'ять, і сучасність. Хронотопи виражаються через соціокультурну поведінку. Отже, хронотоп – це взаємозв'язок часових і просторових відносин, що носять суб'єктивно - інтерсуб'єктивний характер.

Таким чином, ми окреслили проблемне поле дослідження соціального часу, яке включає: проблему модальності, проблему соціальної події та проблему хронотопу. Час відображається у часових модальностях минулого, теперішнього, майбутнього. Розуміння часу будується на основі відношення себе, подій, діяльності, явищ, результатів і т.ін. відносно певних константних просторово-часових одиниць. Соціальна подія має ряд притаманних їй характеристик, а саме: наявність і кількість учасників соціальної події; наявність пасивних і активних учасників події; елементарність і неділимість соціальної події; наявність логічного устрою події; наявність соціального контексту соціальної події; подія відбувається у просторі та часі; наявність зв'язку однієї події з іншою; типовість, повторюваність, послідовність соціальних подій. Зв'язок простору і часу логічно формулює

Ради «Про концепцію оборони та будівництва Збройних сил України» та «Про раду оборони України», закони «Про оборону», «Про Збройні сили України», «Про національну гвардію України», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» [4].

Збройні сили на різних відтинках часу займали досить різноманітне місце серед інтересів усіх держав. Скажімо, Україна, яка була ядерною державою (а потім і постядерною) мала повагу, як і в свій час багатомільйонне військо Радянського Союзу 50-х років.

Військова політика завжди була специфічним важелем у розвитку країн на світовому рівні. Військова політика в Україні має системний характер, що показує у свій час її взаємодію із різними сферами, а саме: внутрішня й зовнішня, економічна, соціальна, культурна, етнічна політика. Вона має певну свою мету, функції і засоби, напрями, методи, об'єкти, суб'єкти, ідеологію, принципи, норми.

Після розпаду Союзу Радянських Соціалістичних Республік та появи незалежної України, армія, як одна із складових розвитку держави на світовому рівні, почала втрачати свою значущість. У ХХІ столітті основою Збройних сил став, так званий, принцип оборонної достатності. У відповідно до даного принципу зменшилась чисельність та кількість військових з'єднань, а молоді юнаки не вбачають необхідності проходити службу в Збройних силах.

Воєнна політика, за своєю природою реалізує важливі функції:

- *програмно-теоретична*, яка реалізується через розробку певних воєнно-політичних планів, концепцій, положень, програм й настанов;
- *планово-аналітична* функція, що проявляється в оцінці воєнної та політичної обстановки;
- *організаційно-управлінська*, що в свою чергу інтегрує і переводить у безпосередню практику дві попередні функції;
- *світоглядна* – формує у громадян, військовослужбовців та інших воєнізованих формувань, уявлення про обороноздатність країни, відчуття патріотизму та про цінності суспільства;
- *методологічна* в свою чергу забезпечує вірне розуміння та рішення завдань державним та військовим керівництвом і громадянами;
- *координаційна*, яка узгоджує воєнно-патріотичну діяльність влади у мирний та військовий час;
- *прогностична* – надає можливість бачити певні перспективи у розвитку воєнно-політичних відносин з іншими країнами світу та вносити корективи у розвиток воєнної політики [6;120-131].

По самому своєму призначенню, армія орієнтована на зовнішній світ, уважно стежить за розвитком військової справи та військово-політичної обстановки в світі, прагнучи не опинитися в аутсайдерах. Збройні Сили, їх інститути, військовослужбовці включені в розгалужену мережу різноманітних відносин з місцевими органами влади, а також з урядами незалежних держав традиційного і нового зарубіжжя. В свою чергу, Збройні Сили тісно взаємодіють з різного роду політичними і громадськими, культурними та науковими об'єднаннями громадян, засобами масової інформації та іншими ланками політичної системи суспільства. Як

знижує ефективність досить опрацьованого і нормативного врегульованого механізму оцінки вмісту нормативного правового акту на етапі його розробки.

Література

1. Концепция снижения административных барьеров и повышения доступности государственных и муниципальных услуг на 2011-2013 годы, утвержденная Распоряжением Правительства России от 10.06.2011 № 1021-р [www.consultant.ru].
2. Закон України від 11 вересня 2003 р. № 1164-IV «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності»; Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2004 р. № 308 «Про затвердження методик аналізу впливу і відстеження результативності регуляторного акту» [www.rada.gov.ua]
3. Регламент Правительства России, утвержденный постановлением от 1 июня 2004 г. № 260 [www.government.ru].
4. Приказ Минэкономразвития России от 31 августа 2010 г. №398 «Об утверждении Положения о порядке подготовки заключений об оценке регулирующего воздействия» [www.economy.gov.ru].
5. Всі висновки про оцінку регулюючого впливу офіційно розміщуються на сайті Міністерства економічного розвитку Росії www.economy.gov.ru, а також в довідкових правових системах.

Василенко К.О.

методист заочного відділення
факультету соціології та управління ЗНУ

ВІЙСЬКОВА ПОЛІТИКА ХХІ СТОЛІТТЯ ЯК СКЛАДОВА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Військова служба на Русі споконвіку була почесним і гідним заняттям. Проводи в армію набирали характеру сімейного, а то й народного свята, а хлопців, не придатних до служби в армії, вважали неповноцінними, і вони все життя цього соромились. Характерним фактом є те, що таких молодих людей називали негідниками.

Україна почала претендувати на власну армію ще до розпаду СРСР. 24 серпня 1991 Верховною Радою України було прийнято Декларацію про незалежність. У той же день парламент своєю постановою «Про військові формуваннях в Україні» перепідпорядкував собі всі частини Радянської Армії, дислоковані на території республіки. Настільки стрімкий рух до створення військової машини, незалежної від Москви, в Києві пояснювали можливими повтореннями дій ГКЧП. Глава республіки Леонід Кравчук заявив, що «Україні потрібна армія як гарант демократії і незалежності» [1].

Було створено міністерство оборони, яке очолив командувач повітряної армії генерал-майор Костянтин Морозов. Однак управління військовими формуваннями, всупереч рішенням українських депутатів, продовжувало здійснюватися з Москви. Лише після 6 грудня 1991 року, коли Верховна Рада України прийняла закони «Про оборону України» та «Про Збройні сили України», почалося реальне будівництво збройних сил. На відміну від Росії, де досі немає повного пакету законодавчих документів по військовій політиці держави, на Україні військове будівництво почали саме з розробки правової бази. По черзі були прийняті постанови Верховної

наявність хронотопів. Хронотоп – це взаємовідносини часу і простору. Найбільш влучним для нашої роботи є тлумачення хронотопу М.М.Бахтініним. Тож, за М.М.Бахтініним хронотоп визначається як «суттєвий взаємозв'язок часових і просторових відносин» [1, с. 245]. Отже, хронотоп – це взаємозв'язок часових і просторових відносин, що носять суб'єктивно - інтерсуб'єктивний характер.

Література

1. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике / Бахтин М. М. // Вопросы литературы и эстетики. : Сб. – М.: Худож. лит, 1975. – С. 234-407.
2. Луман Н. Введення в системну теорію / [Н. Луман]; [під ред. Д. Беккера]. – М.: Видавництво «Логос», 2007. – 360 с.
3. Сорокін П. О. Соціальний час: досвід методологічного і функціонального аналізу / Сорокін П. О., Мертон Р. К.; [пер. Романовського М. В.] // Социс. – 2004. – №6. – С. 112-119.
4. Социологический словарь / [Отв. ред. Г. В. Осипов, Л. Н. Москвичев; уч. секр. О. Е. Чернощек]. – М.: Норма, 2008. – 608 с.
5. Филиппов А. Ф. К теории социальных событий / Филиппов А. Ф. // Логос 5 (44). – 2004. – С. 3 – 28.
6. Штомпка П. Социология социальных изменений / Петр Штомпка; [пер. с англ. под ред. В. А. Ядова]. – М.: Аспект Пресс, 1996 г. – 416 с.

Додонов Р.А.

доктор философских наук, профессор,
профессор кафедры философии

Донецкого национального технического университета

ПОСТНЕКЛАССИЧЕСКАЯ НАУКА: АПОГЕЙ ИЛИ ИМИТАЦИЯ

В беседах с авторитетными представителями самых различных отраслей знания неизменно приходится слышать сетования о том, что настоящая Наука осталась в прошлом, а то, что наблюдается сейчас – это лишь ее бледная тень, жалкое подобие былых высот, «игра в ученых». Похоже, что пик НТР прошел, и сторонники концепции снижения темпов развития науки были правы. Революция тем и отличается от эволюции, что предполагает скачкообразный переход к новому качеству, который по определению не может длиться бесконечно долго.

Следует также учитывать, что современная наука является не потоком чистого сознания, а высокоформализованным социальным институтом, и наши ученые живут не в «башнях из слоновой кости», а в реальном мире со всеми его противоречиями. В принципе, такие феномены как лженаука и квазинаука возникли не сегодня, но именно в наши дни они расцвели пышным цветом, заставляя задуматься о существенных отличиях нынешнего состояния науки от предыдущих стадий ее развития.

В соответствии с периодизацией академика В.С. Степина, в истории науки выделяются классический, неклассический и постнеклассические этапы. Критерием для их разграничения является соотношение субъекта и объекта научного познания. Так, для классической науки XVIII – первой половины XIX веков субъект был беспристрастным фиксатором изменений, происходящих в объективном мире.

Объекты научного познания рассматривались в качестве малых систем с ограниченным числом элементов, их силовыми взаимодействиями и жестко детерминированными связями. Основными понятиями естествознания этого периода являлись категории вещество, процесс, часть, целое, причинность, пространство, время и т.п. Постепенно механистическое мировоззрение утрачивает свою монополию, формируются специфические картины мира, которые не редуцируются к механической (химия, биология). Одновременно происходит дифференциация дисциплинарных идеалов и норм исследования. Например, в биологии и геологии возникают идеалы эволюционного объяснения, в то время как физика продолжает отталкиваться в своих научных поисках от идеи развития.

Необходимость выделения неклассической стадии связана с революционными переменами конца XIX – первой половины XX вв. в физике (открытие электрона, становления релятивистской и квантовой теории), в космологии (концепция нестационарной Вселенной), в химии (квантовая химия), в биологии (генетика). Возникает кибернетика и теория систем. «Новые идеалы и нормы неклассической науки, – пишет В.С. Степин, – характеризуются отказом от прямолинейного онтологизма и пониманием относительной истинности теорий и картины природы, произведенной на том или ином этапе развития естествознания» [1, с.318]. В противоположность идеалу единственно истинной теории, фотографически отражающей объект, допускается истинность нескольких конкретных теоретических описаний одной и той же реальности, поскольку в каждом из них может содержаться момент объективно истинного знания. Новая система познавательных идеалов способствовала усвоению сложных объектов, которые характеризуются многоуровневой организацией, наличием относительно автономных и вариабельных подсистем, стохастическим взаимодействием их элементов, существованием управляющего уровня и обратных связей, обеспечивающих целостность системы. Общенаучная картина мира рассматривалась не как завершённый «портрет природы», а как постоянно уточняющаяся и развивающаяся система знаний.

Появление в последней четверти XX века постнеклассической науки связано с интенсивным применением научных знаний практически во всех сферах социальной жизни, с революцией в области хранения и получения информации. Наряду с дисциплинарными исследованиями на первый план выдвигаются междисциплинарные и проблемно ориентированные формы исследовательской деятельности. В постнеклассическом естествознании формировались картины реальности, включающие идею историзма в представлении об уникально развивающихся объектах (биосфера, Метагалактика, Земля как система взаимодействия геологических, биологических, техногенных процессов). Если объектом классической науки были простые системы, а неклассической – сложные, то в современную эпоху внимание ученых привлекают системы уникальные, которые с течением времени формируют новые уровни своей организации (медико-биологические комплексы, объекты экологии, системы «человек-машина»). При их изучении поиск истины связан с определением стратегии и возможных направлений практического преобразования таких объектов, непосредственно затрагивая гуманистические ценности. Визитными карточками постнеклассической науки

у Федеральную службу с надзором в сфере природных ресурсов России отчетов о выполнении производственного контроля. На відміну від чинного регулювання уточнювався складу звіту і періодичність надання. Положення сформульовано таким чином, що повністю коло суб'єктів, які будуть зобов'язані подавати звіти, визначити неможливо.

4) ризики недосягнення цілей правового регулювання, а також можливі негативні наслідки від введення правового регулювання для економічного розвитку Росії в цілому або окремих галузей економіки. Такі ризики завжди присутні, і оцінка регулюючого впливу як методологія аналізу проекту нормативного акту дозволяє їх мінімізувати. Ризики можуть бути краще всього виявлено за допомогою проведення консультацій з широким колом зацікавлених осіб.

Наприклад, в «ретроспективному» Укладенні про оцінку регулюючого впливу положень федерального закону від 28 грудня 2009 р. №381-ФЗ «Про основи державного регулювання торговельної діяльності в Росії» від 30 червня 2012 р. розглядається ситуація, яка склалася на ринку оптової і роздрібною торгівлі після прийняття закону, і поточний стан різних суб'єктів підприємницької діяльності. Незважаючи на позитивні сторони чинного закону, який вніс істотні зміни в здійснення торговельної діяльності, а також у процес постачання продовольчих та інших товарів, частина з яких підлягає державному ціноутворенню, експерти в ув'язненні відзначають, що нові нормативні умови ведення торгівлі призводять до зростання адміністративних витрат для бізнесу: за переукладення договорів на нових умовах, за супроводження судових розглядів при знаходженні стягнень територіальними органами Федеральної антимонопольної служби Росії і т. д. Також вказується на невизначеність багатьох норм Закону, яка не дозволяє господарюючим суб'єктам відповідати встановленим законом вимогам, а органам Федеральної антимонопольної служби Росії використовувати широкую доказову базу при оскарженні рішень представниками бізнесу.

5) витрати бюджетів бюджетної системи Росії, пов'язані зі створенням необхідних правових, організаційних та інформаційних умов застосування проекту акту органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними і юридичними особами. Власне, аналогічний критерій повинен відобразитися в фінансово-економічне обґрунтування проекту будь-якого федерального закону, але між тим Регламент Державної Думи Росії не містить спеціальних правил його складання, що і може бути компенсовано застосуванням оцінки регулюючого впливу у законодавчому процесі. У цьому сенсі в протоколі засідання Урядової комісії з проведення адміністративної реформи від 29 вересня 2010 р. № 107 Міністерству економічного розвитку Росії доручено враховувати у процедурі підготовки висновків про оцінку регулюючого впливу думку суб'єктів Російської Федерації з урахуванням ефективності їх діяльності.

Проте «негативний» висновок про оцінку регулюючого впливу не є перешкодою і не блокує внесення в Уряд Росії проекту нормативного правового акту: у п. 61 Регламенту Уряду Росії зазначено, що наявність висновку про оцінку регулюючого впливу поряд з висновками Міністерства фінансів Росії і Міністерства юстиції Росії за результатами правової експертизи та антикорупційної експертизи є тільки умовою внесення проекту акту в Уряд Російської Федерації. Що істотно

– у сфері оцінки відповідності та безпеки процесів виробництва.

На висновки про оцінку регулюючого впливу також повинні подаватися всі проекти правових актів, пов'язані з питаннями ліцензування, акредитації, атестації, державної реєстрації. Тим самим у ході оцінки регулюючого впливу повинні бути виявлені:

1) цілі передбаченого проектом акту правового регулювання та їх відповідність принципам правового регулювання, затвердженим в офіційних стратегічних документах;

2) проблема, на вирішення якої направлено нове правове регулювання в частині прав та обов'язків суб'єктів підприємницької та іншої діяльності. При цьому можуть прийматися до уваги інформацію про існуючий досвід вирішення даної або аналогічної проблеми правовими, інформаційними або організаційними засобами в Російській Федерації та іноземних державах; оцінка фактичної ситуації, які склалися практик діяльності державного органу, підприємств, громадян, статистичних даних.

Наприклад, у Висновку про оцінку регулюючого впливу на проект наказу Федеральної служби по технічному та експортному контролю Росії «Про затвердження Адміністративного регламенту щодо виконання державної функції контролю за дотриманням ліцензійних вимог при здійсненні діяльності з технічного захисту конфіденційної інформації» від 2 липня 2012 р. зазначено, що зазначений нормативний правовий акт вводить нові правила правового регулювання, які не призводять до неможливості виконання покладених обов'язків, і не вводять надлишкові адміністративні та інші обмеження.

Наступним важливим критерієм є оцінка можливості вирішення проблеми іншими правовими, інформаційними або організаційними засобами.

Зокрема, у Висновку про оцінку регулюючого впливу на проект федерального закону «Про внесення змін до статті 9 Закону Російської Федерації «Про державний кордон Російської Федерації» і статтю 6 федерального закону «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Росію» від 15 червня 2012 р. зазначено, що ці нормативні акти передбачають вибір для суб'єктів підприємницької діяльності, які правила використовувати при перетині державного кордону торговельним судном, що здійснюють плавання між портами або морськими терміналами Російської Федерації.

3) основні групи суб'єктів суспільних відносин, інтереси яких порушуватимуться новим правовим регулюванням.

Такий критерій дозволяє надалі зрозуміти масштаби правового регулювання, оцінити витрати і вигоди всіх зацікавлених сторін, організувати публічні консультації щодо проекту нормативного акту.

Як показує практика, кількісне визначення складу основних зацікавлених груп є найбільш складним для розробника, оскільки офіційні статистичні дані не завжди застосовні, а відомчі дані відсутні або не використовуються.

Наприклад, розроблений Міністерством природних ресурсів Росії проект федерального закону «Про внесення змін в окремі законодавчі акти Російської Федерації (в частині розширення прав посадових осіб, які здійснюють державний екологічний контроль)» (Висновок про оцінку регулюючого впливу від 7 жовтня 2010 р.) пропонує покласти на суб'єктів господарської діяльності обов'язок за поданням

стали синергетика (включая фрактальный, диатропичный, голографичный подходы), антропный принцип, холизм.

Определившись, таким образом, с периодизацией и типологизацией науки, зададимся далее вопросом, который является для нас главным: выступает ли постнеклассическая наука ступенькой на пути научного прогресса или она есть ловкая имитация его продолжения при полной утрате собственно сциентистских черт?

Для того, чтобы ответить на этот вопрос, проанализируем, какие новые тенденции появляются в науке постнеклассического типа. В.С. Степин к их числу относит: а) изменение характера научной деятельности (компьютеризация науки, сращивания науки с промышленным производством); б) распространение междисциплинарных исследований и комплексных исследовательских программ; в) повышение значения экономических и социально-политических факторов и целей; г) изменение самого объекта исследования (открытие саморазвивающихся систем); д) включение аксиологических факторов в состав пояснительных предложений; е) использование в естествознании методов гуманитарных наук, в частности принципа исторической реконструкции [1].

Для постнеклассической науки характерным является тот факт, что теория и практика очень часто не коррелируются между собой. В конце XX века в определенных научных областях и, прежде всего, в космологии, сложилась ситуация, когда не просто взрывались основы рациональных установок научного видения мира, но теряли смысл базовые научные понятия – такие как научный факт, опыт, теория, факт. Эта ситуация, связанная с возникновением «эпистемологической пропасти», ассоциируется, главным образом, с разработкой парадигмы Фридмана. Суть ее заключается в том, что проблема сингулярности (точка, от которой ведут отсчет начала Вселенной) впервые поставила в чисто космологическом срезе проблему принципиально неверифицируемого факта в силу его уникальности (Вселенная рождается только один раз) и в силу его масштабов и параметров, которые несовместимы не только с инструментальными возможностями созерцания. Возникла ситуация, когда умозрительные конструкты не только опережают эмпирические исследования, но и принципиально не могут быть подтверждены опытным путем.

Такая невозможность соотнесения теории и практики приводит к тому, что наука становится все более «невидимой» и «искусственной». По утверждению П. Козловски, она «колеблется между ультрареализмом и фиктивностью. С одной стороны, поддерживается экстремальный реализм, который утверждает, что теория ... это точная копия действительности. Эта отрасль науки следует традиционным требованиям уточнения референции, т.е. требованиям, чтобы наука давала соответствие между понятием и вещью, между теорией и соответствующей ей действительностью (референция). С другой стороны, все чаще встречается симуляции как научный метод, наука становится все более фиктивной. Теории сегодня не открывают, их выдумывают и конструируют» [2, с.15-16].

А раз теория принципиально неверифицируема, возникает соблазн имитации научной деятельности. Трансформируется идеал ценностно-нейтрального исследования, ученый становится все более ангажированным. Больше того, в самом

процессе определения научно-исследовательских приоритетов в постнеклассической науке наряду с собственно познавательными целями все большую роль играют цели экономического и социально-политического характера. И бэконовская метафора с «идолами рынка» сегодня приобретает совсем иное звучание. Постнеклассическая наука направлена скорее не на поиск объективной истины, а на удовлетворение прагматических потребностей человечества. Научное знание постепенно превратилось в товар, который становится не только информационным ресурсом, но и источником жизни и одним из инструментов власти.

Подобные установки в постнеклассическом естествознании усиливаются постмодернистскими интенциями, согласно которым наука должна не столько отражать внешний мир, сколько рассуждать о его агональности. В науке постмодерна осмысливается не «мир существования», а мир как «бесконечное другое». Такой мир всегда открыт разнообразным процессам возникновения непредвиденного, неповторимого, эмерджентного. Постмодернизм стал социальным, культурным, философским ответом на гиперрационализацию эпохи модерна. Постмодернистский дискурс является патологической проекцией на окружающий мир, симптомом фрустрации смысла и экзистенциального вакуума его авторов. Абсолютизация рационально-технического начала в жизнедеятельности человека информационной эпохи порождает у постмодернистов стремление к радикальной переоценке феномена науки. При этом на первое место вышли тезисы об ограничении «прав» науки, ее критика, требование защиты от научного вмешательства в те сферы жизни, которые непосредственно связаны с интимным, духовным опытом человека. Парадигма постмодернизма анализирует не столько деятельностные аспекты человеческой жизни, сколько обосновывает доминирование личных качеств над социальными.

Важнейшим моментом постмодернизма является применение деконструкционистской методологии, которая обеспечивает свободу умозрительных построений от необходимости их центрации вокруг того или иного стержня. Деконструкция – это стиль философского творчества, который имеет целью не прояснение фундаментального опыта бытия, но всеобщий пафосный отказ от понятия бытия как такового. Методологическими принципами, на которые опирается стратегия деконструкции, являются принципы децентрации, плюральности, недетерминизма, ризомности, «номадического мышления», отказа от гранднарративов.

В контексте постмодернистского образа современной науки текучими является не только реалии мира, но и все законы. Естественный режим, в котором существует такой мир, обозначает словом «становление». Мир как становление – это процесс, который никогда не заканчивается, процесс самообновления мира. Поэтому любая его репрезентация в сознании со временем становится ложной. Более того, мысль о мире впоследствии становится ошибочной, а потому метафоризируется. Отсюда вытекает постмодернистское понимание истины как армии метафор. Мир как становление невозможно отразить в форме всеобщей, абсолютно истинной теории, ибо такая теория является отражением только бытийного, а не возникающего мира. Поэтому о многомерном, непрогнозируемом мире можно только рассказывать

механизм оцінки регулюючого впливу дозволяє якісно забезпечити теоретичну опрацювання положень нормативного правового акту та усунути зайві адміністративні бар'єри в процесі правозастосування.

Процедури оцінки регулюючого впливу, перш за все, передбачає послідовне здійснення розробником наступних дій, які відображаються в експертному висновку:

- чітке визначення проблеми, рішення якої вимагає прийняття нормативно-правового акту;
- виявлення і опис всіх можливих варіантів вирішення проблеми;
- виявлення та кількісна оцінка наслідків, до яких приведуть запропоновані варіанти правового регулювання;
- розробка стратегій та форм поведінки суб'єктів, що забезпечують реалізацію таких варіантів на практиці, оцінка їх ефективності та результативності;
- розробка механізмів моніторингу досягнення цілей регулювання та збору інформації;
- публічні консультації з зацікавленими суб'єктами на етапі розробки нормативного правового акту, що проводяться на систематичній основі.

Результатом застосування процедур оцінки регулюючого впливу є формування експертних матеріалів, які додаються до пропозиції про введення нових норм і принципів правового регулювання і представлених на розгляд посадової особи або органу виконавчої влади. У разі нормативного закріплення оцінка регулюючого впливу проєктів нормативних правових актів стає юридично обов'язковим. І це особливо важливо забезпечити не тільки відносно підзаконних актів, але й відносно федеральних законів і законів суб'єктів Російської Федерації.

Нормативну основу оцінки регулюючого впливу складають Регламент Уряду Росії, затверджений постановою від 1 червня 2004 р. № 260 і наказ Міністерства економічного розвитку Росії від 31 серпня 2010 р. №398 «Про затвердження Положення про порядок підготовки висновків про оцінку регулюючого впливу» [3; 4]. Крім того, окремі рішення з питань оцінки регулюючого впливу прийняті консультативними урядовими органами. Так, рішенням Урядової комісії з проведення адміністративної реформи (протокол від 7 грудня 2010 р. № 110) схвалені «Методичні рекомендації за оцінкою регулюючого впливу діючих нормативних правових актів федеральних органів виконавчої влади» [5]. Таким чином, юридично врегульовано процедури підготовки лише підзаконних актів, які, тим не менш, не передбачають заходів відповідальності за відмову органу влади провести оцінку положень нормативного акту.

Коло суспільних відносин, що підлягають оцінці регулюючого впливу, визначається наступним чином:

- організація та здійснення державного контролю (нагляду);
- встановлення, застосування та виконання обов'язкових вимог до продукції або пов'язаних з ними процесів проєктування (включаючи вишукування), виробництва, будівництва, монтажу, налагодження, експлуатації, зберігання, перевезення, реалізації та утилізації;
- встановлення, застосування та виконання обов'язкових вимог до виконання робіт і надання послуг;

умови), а також очевидна ідентифікація (мовна і зовнішньополітична) з країнами пострадянського простору, негативна оцінка процесів, що відбуваються в Україні, зумовлюють необхідність приділяти особливу увагу роботі з суб'єктами навчально-виховного процесу як у середній школі, так і у вищій школі для можливості формування свідомого і відповідального громадянства.

Загалом вивчення феномену громадянської ідентичності студентів та вчителів відкриває наступні перспективи подальших розвідок: вирішення проблеми негативного впливу зовнішнього середовища на громадянську ідентичність, дослідження правової культури учасників освітнього простору як складової їх громадянської компетентності з метою повноцінного виховання громадян, здатних до свідомого суспільного вибору.

Дідікін А.Б.

кандидат юридичних наук,
науковий співробітник Інституту філософії і права
Сибірського відділення РАН (Російська Федерація, м. Новосибірськ)

ОЦІНКА РЕГУЛЮЮЧОГО ВПЛИВУ ЯК МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ НОРМАТИВНИХ ПРАВОВИХ АКТІВ: ДОСВІД РОСІЇ ТА УКРАЇНИ

У сучасних умовах однією з ключових завдань здійснення державної політики стає ефективна реалізація адміністративної реформи, що передбачає оптимізацію управлінських функцій органів виконавчої влади, вибудовування взаємовигідних відносин державних органів з інститутами громадянського суспільства і бізнес-співтовариством і цілісної системи правозастосовної діяльності. Всі ці завдання на офіційному рівні відображені у Росії в Концепції зниження адміністративних бар'єрів і підвищення доступності державних і муніципальних послуг на 2011-2013 роки, в якій в якості інструменту оцінки якості державної політики вводяться нові критерії, включаючи своєчасну і компетентну оцінку регулюючого впливу положень нормативних правових актів [1].

В Україні прийнятий у 2003 році Закон про основи державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності, а також діють згідно з ним підзаконні акти Кабінету Міністрів України створили правову основу для впровадження процедур оцінки регуляторного впливу проєктів нормативних правових актів з боку бізнес спільноти. Така процедура протягом останнього десятиліття практично використовується в роботі державних адміністрацій Києва, Київської області та областей Автономної Республіки Крим [2].

Оцінка регулюючого впливу – це новий підхід і методика попередньої оцінки змісту нормативного правового акту в процесі його підготовки і прийняття, розроблена в Росії Міністерством економічного розвитку на основі протокольних рішень Урядової комісії з проведення адміністративної реформи (протокол від 20 березня 2012 р.). В даний час Департамент оцінки регулюючого впливу Міністерства економічного розвитку Росії вибудовує роботу з іншими федеральними органами влади щодо реалізації даної методики. Що в цілому показує слабкість парламентських установ в Росії, і їх нездатність врахувати думки представників бізнесу і громадськості у законодавчому процесі. В той же час

истории (нарративы). Отсюда – замещение традиционной гносеологии на нарративистику как сферу познавательной активности человека.

Центральными проблемами постмодернистского дискурса о науке являются: отношения власти и науки, знания и языка, индустрии дискурсивных технологий власти и свобода личности, взаимосвязь социокультурного контекста и социальной активности создателей науки, трансформация науки в технонауку, предотвращения экзистенциальных угроз бытию человека, порождаемые взрывообразным развитием индустрии наукоемких технологий (информационных, биогенных, интернетных, мультимедийных, виртуальных) [3, с.25-26]. Наиболее ярко эти идеи отражены в книге Ж. Бодрийяра «Симулякры и симуляция» [4].

Под влиянием постмодернизма постнеклассическая наука в целом не ощущает себя изолированной от других сфер духовной культуры, тем более не находится в оппозиции к ним. Для постнеклассической науки привычной становится толерантность по отношению к множественности противоречивых гипотез, включая тех, которые появляются за пределами самой науки. Наука XXI века допускает огромное количество различных дискурсов, диалогов, полилогов с другими формами знания. Этим объясняется интерес постнеклассической науки к маргинальным проблемам, которые появляются на срезе сразу нескольких видов знания, как научного, так и вненаучного. Исчезают нетерпимость, репрессивности, давление авторитетов, которые были характерны для предыдущих типов рациональности в науке. Обратной стороной данной тенденции есть стирание граней научности, возможность проведения по научным каналам откровенно антинаучных идей, махинации с ресурсами, выделенными для реализации научных программ и разгул манипулятивных технологий в политике.

Подводя итоги сказанному, следует отметить, что постнеклассическая наука представляет из себя принципиально иное состояние научного знания и соответствующего социального института. Коренным образом пересматриваются представления о таких базовых понятиях как бытие, мир, истина, субъект познания и т.п. Если классическая наука настаивала на своей главенствующей роли в формировании мировоззрения, то с потерей черт эволюционизма и сциентизма постнеклассическая наука уже не претендует на определяющую роль в этом процессе. Наука, философия, искусство, религия в постнеклассике сосуществуют в ситуации комплиментарности, а не вражды. Такие изменения в духовной ситуации вызвало обратное воздействие на реформирование самой науки: в ней устраняются границы между теоретическим и эмпирическим, фундаментальным и прикладным знанием. Эти изменения связаны с формированием так называемого «нового типа рациональности», который и делает возможным сосуществование небывалых научных взлетов с явной имитацией научной деятельности.

Литература

1. Степин В.С. Теоретическое знание / В.С.Степин. – М.: Прогресс-Традиция, 2003. – 744 с.
2. Козловски П. Современность постмодерна, современность свободная и современность идеологическая / Петер Козловски // Постмодерн в философии, науке, культуре. – Х.: б. и., 2000. – С. 15-28.

3. Лук'янець В.С., Кравченко О.М., Озадовська Л.В. та ін. Науковий світогляд на зламі століть: Монографія. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2006. – 288 с.
4. Бодріяр Ж. Симулякри і симуляція / Жак Бодріяр; пер. з фр. В. Ховхун. – К.: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2004. – 230 с.

Дойчик М.В.

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та соціології
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника

ГІДНІСТЬ ЛЮДИНИ ЯК КРИТЕРІЙ СТАНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

На сучасному етапі розвитку людська цивілізація досягла такого рівня соціокультурної еволюції, коли необхідним критерієм подальшого суспільного поступу постає гідність людини, наявність можливостей актуалізації її сутнісного потенціалу.

Як поняття моральної свідомості й категорія етики, «гідність» розкриває моральне ставлення людини до себе, а також ставлення до неї інших людей і суспільства загалом. Гідність віддзеркалює уявлення про безумовну цінність кожної людини, яка або реалізувала себе, або може реалізувати в майбутньому. Визнання гідності кожної людини впливає з принципу рівності всіх людей у моральному сенсі, прав на повагу безвідносно до соціального статусу. Таке визнання є неодмінною передумовою моральних відносин між людьми.

Суспільство повинно визнавати гідність кожної людини, незалежно від її віку і реальних чеснот. Визнання гідності людини, як родової ознаки, позитивно впливає на розвиток почуття її власної гідності як особливої форми самосвідомості. Це визнання вона сприймає як свідчення об'єктивного існування своєї гідності, навіть за відсутності моральних чеснот. А це сприяє пробудженню сумління в людині, посиленню вимогливості щодо себе, формуванню почуття відповідальності, самоконтролю, що належать до важливих передумов її самовдосконалення. Гідність як абстрактна властивість реалізується у процесі становлення людини як особистості, конкретизуючись у відповідних моральних чеснотах. Самореалізація людини як особистості передбачає, насамперед, уміння орієнтуватися серед моральних цінностей, оскільки, без чітких понять про загальне благо гідності немає.

Отже, можна виокремити принаймні два значення поняття «гідність», одне з яких пов'язане з визнанням самоцінності кожної людини безвідносно до її реальної життєдіяльності й соціального становища, друге – з конкретними чеснотами людини, її соціальним статусом. У другому значенні гідність може сприйматись у двох аристотелівських понятійних аспектах: як внутрішнє благо, у сенсі духовно-моральних якостей особистості, її самооцінки, що залежать від неї самої; та як зовнішнє благо, що являє собою визнання іншими чеснот, авторитету, соціального статусу людини, які, найчастіше, від неї не залежать. Гідність як зовнішнє благо знаходить своє неповне вираження у понятті «честь».

СЕКЦІЯ «ПОЛІТИЧНЕ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ УКРАЇНИ»

Арабаджієв Д.Ю.

кандидат політичних наук
доцент кафедри соціальної роботи
Запорізького національного технічного університету

МОНІТОРИНГ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНО- ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Вивчення громадянської ідентичності студентів вищих навчальних закладів як одного з родових суб'єктів освітнього процесу може слугувати базовим пунктом для подальших наукових розвідок у напрямку прогнозування результатів політики держави та її інститутів у сфері освіти, рішень та діяльності політичних партій, громадських об'єднань на громадян України, здатних до свідомого суспільного вибору.

Мета статті – виявлення особливостей громадянської ідентичності учасників навчально-виховного процесу (студентської молоді та вчителів загальноосвітніх навчальних закладів) на регіональному рівні.

Розглядаючи феномен громадянства, як правило, говорять про три його сторони – членство, права і участь. Членство передбачає належність до нації і об'єднань, частиною яких є громадянин. Громадяни наділяються правами завдяки членству і беруть участь у формуванні цих прав, адже громадянство передбачає також активну участь у житті суспільства. Крім того, громадянство передбачає певну суб'єктивну ідентифікацію себе з іншими громадянами – громадянську ідентичність.

Громадянська ідентичність – це «1) усвідомлення приналежності до спільноти громадян тієї чи іншої держави, що має для індивіда значущий смисл; 2) феномен надіндивідуальної свідомості, ознака (якість) громадянської спільноти, що характеризує її як колективного суб'єкта».

До сутнісних характеристик громадянської ідентичності належать наступні.

По-перше, громадянська ідентичність не формується в ізоляції – лише у взаємодії громадянина з іншими громадянами та в контексті участі в соціальних, політичних, економічних структурах.

По-друге, громадянська ідентичність не тотожна, але тісно пов'язана з інтелектуальним і етично-моральним розвитком.

По-третє, громадянська ідентичність – це холистичне утворення. Вона вимагає здатність як до критичного мислення, так і до емпатії, спонукає громадянина ідентифікувати себе з іншими громадянами, які можуть дуже сильно відрізнятися від нього.

Таким чином, дослідження складових громадянської ідентичності довело необхідність показало внутрішню готовність та позитивну спрямованість учасників навчально-виховного процесу до зовнішніх проявів громадянської активності. Але негативні умови зовнішнього середовища (економічні та соціально-політичні

невиконання своїх обов'язків держави перед особистістю, особливо за умови коли особистість свої то свої обов'язки перед державою виконує належним чином, зазначена «модель громадянськості» швидко руйнується. Їй на зміну поступово приходить зневіра, відстороненість, ворожість у ставленні спочатку до політико-державних інституцій, а згодом і до самої держави в цілому.

Втрата самоідентифікації та прив'язаності до ідеї державності у свідомості особистості неминуче призводить до руйнації реально існуючої державності. Виникає парадоксальна, але передбачувана ситуація, коли віртуально-свідомісна модель руйнує просторово-фізичну модель держави.

Гідність, як визнання самоцінності людини, дарована кожному разом із життям. А гідність як визнання чеснот, статусу людини здобувається відповідальним порухом душі, відповідальним учинком. Водночас, гідність як сукупність значущих особистісних якостей, важливих для самоусвідомлення власного буття, та гідність як честь, можуть втрачатись, якщо людина здійснює негідні вчинки.

Якщо уявлення про гідність особи ґрунтується на принципі рівності всіх людей у моральному сенсі, то в понятті «честь» люди оцінюються диференційовано, що знаходить своє відображення у понятті «репутація» («добра репутація», «погана репутація»). Честь, у цьому сенсі, є особливим моральним ставленням людини до себе, що виявляється в усвідомленні свого соціального статусу, роду діяльності і моральних заслуг, і відповідному ставленні до неї суспільства, яке зважає на її репутацію.

Протилежністю честі є безчестя, або ганьба, що постають у формі зневажливих оцінок, поганих думок, презирства оточуючих у ставленні до людини, що вчинила негідно. В окремих випадках безчестя, ганьба можуть стати приводом до глибинної рефлексії та морального самооновлення особистості, що зазнала морального падіння або була несправедливо знеславлена. Це саме можна сказати і про суспільство.

Визнання гідності, тобто самоцінності кожної людини, залежить від суспільства, його толерантності, економічного ладу, політичного режиму, від його здатності забезпечити процес утвердження невідчужуваних прав і свобод громадян. Від цього залежить і те, наскільки людина зможе у своїй діяльності не заплямувати, зберегти свою честь. З іншого боку, не варто відокремлювати і долю суспільства від долі окремої людини, розвиток держави від стану моральної свідомості кожного громадянина – від вдосконалення кожного з тих, хто творить систему суспільних відносин, на кому будується держава, ким вона підпирається, і з кого, в решті-решт, складається. На переконання сучасного українського мислителя М. Гузара, «кожен має поставити собі запитання, а що він зробив, аби влада була іншою, а країна вільною. В усіх смислах того слова: вільною від злочинів, від бідності, від упереджень, від страхів, від легкодухості» [3, с.12].

Духовне відродження нашого суспільства, гідність держави залежать кінцево від гідності утворюючих її особистостей: «У державі дух народу – мораль, закони – є пануючим началом. Тут людину визнають і з нею поводяться як з розумною істотою, як з вільною, як з особистістю; і кожна окрема людина, зі свого боку, робить себе гідною цього визнання тим, що долаючи природність своєї самосвідомості, кориться всезагальному, у-собі-і-для-себе-сущій волі, закону, – відповідно, по відношенню до інших поводить себе таким чином, як належить вести себе усім, – визнає їх за те, за що сама хотіла би бути визаною, тобто за вільну людину, за особистість. У державі громадянин отримує належну їй пошану завдяки посаді, на яку вона поставлена, завдяки професії, якою вона займається, і завдяки будь-якій іншій трудовій діяльності. Її честь отримує внаслідок цього субстанційне, всезагальне, об'єктивне, від порожньої суб'єктивності вже незалежний зміст» [2, Ві432].

Висока гідність людини полягає в тому, щоб бути вільною. Це, за Г. Гегелем, запорука того, що з часом «щезне ореол над головами земних гнобителів».

Рухаючись при розгляді окресленої проблеми «від протилежного», слід згадати такий винахід ХХ ст. як тоталітаризм, що формується як жорстока система гноблення, система підкорення волі індивіда, прагне всебічно нівелювати людську гідність шляхом несвободи, терору, тотального страху. Приниження гідності дозволяє цій системі знеособити людину, перетворити її на об'єкт, ресурс та засіб реалізації абсурдних тиранічних ідей. На думку економіста та історіософа Ф. Хайека [5], генезис тоталітаризму безпосередньо пов'язаний з антиліберальними та соціалістичними політичними течіями другої половини ХІХ ст., що заперечували абсолютну цінність особистості і розглядали людину лише як момент у загальному русі до колективної мети. У своїй праці «Джерела тоталітаризму» Х. Арндт [1] стверджувала, що суттєвою відмінністю тоталітаризму від інших форм державного насилля і гноблення – деспотії, тиранії, диктатури, є перетворення особистості в елемент тоталітарної системи, для якого характерним є сполучення безумовної віри з крайнім цинізмом. Така «тоталітарна людина» є атомізованим, відчуженим індивідом, представником «маси», стиснутої у колективні соціальні одиниці за допомогою насилля й тотальної ідеологічної маніпуляції. Для такої людини характерна деформація традиційних цінностей, невпевненість у стійких соціальних групах, відсутність власного «Я». Під дією системного пригноблення людської гідності, формується «тоталітарний синдром» – неможливість самодетермінації й готовність повністю підкоритися тому, хто обіцяє стабільне «тваринне» існування.

Тоталітарна держава є всеохоплюючою державою, що контролює усі сфери суспільного життя і навіть приватне життя, думки окремих людей. Такій державі і такому суспільству самодіяльність громадян не тільки не потрібна, але навіть шкідлива, а їх свобода небезпечна, а тому нетерпима.

Проте, соціокультурний досвід людства засвідчує, що народи вчать бути гідними, гідно відповідати на виклики часу, і, рано чи пізно, в їх бутті настає мить, коли люди повстають із колін, і вже «не вимагають своє розтопане у багні право, а просто беруть його назад, привласнюють його».

Відлік позитивних змін починається з пробудження в окремих людей почуття власної гідності, самоповаги, внутрішнього неприйняття системи, що здатні започаткувати ланцюгову хвилю морального оновлення: «Не варто чекати доброї нагоди... не слід складати розлогі плани... слід змінювати людей, повсякденно й наполегливо. Власним прикладом, переконливим словом.» [3, с.12].

Необхідність відстоювання власної гідності загострюють саме ті виклики і випробування, які ставлять людину перед вибором: бути гідним чи не бути, зректись своїх принципів і переконань чи залишитись вірним ідеалу. З цього приводу влучними є слова видатного французького філософа-екзистенціаліста Ж.-П. Сартра, написані ним у статті «Республіка мовчання»: «Ми ніколи не були настільки вільними, як під час німецької окупації. Ми втратили усі права – в першу чергу право говорити; нам кожного дня кидали в обличчя образи, а ми повинні були мовчати; нас масово депортували як робітників, як євреїв, як політ засуджених; усюди – на стінах, у газетах, на екранах – ми бачили те мерзенне безколірне обличчя, яке наші пригноблювачі називали нашим обличчям; саме тому ми були вільними» [4]. Ж.-П. Сартр наголошує, що саме у боротьбі людина досягає свою свободу.

відображення у вдосконаленні системи освіти та політичної соціалізації, трансформації політичної культури та свідомості суспільства та інших процесах.

Належне дотримання чи ігнорування зазначеної компромісної основи взаємин суспільства та держави знайшло відображення у двох (кількох) моделях перебігання політичних та суспільних процесів у державі.

За умови недотримання компромісності з боку держави і збереження експлуатаційної системи взаємодії з суспільством щодо розподілу та використання «суспільного ресурсу» реалізувалася модель «згорання державності». Її сутність полягала у тому, що експлуатоване суспільство, яке не отримувало задоволення базових потреб, або вважає несправедливою систему розподілу благ та ресурсів, в подальшому свідомо чи несвідомо відмовлялося від активного генерування нового ресурсу, або суттєво зменшує його обсяг, скорочуючи можливості держави і зводячи нанівець її конкурентний та управлінський потенціал, що призводило до поступового але неминучого її занепаду та руйнації. Суспільство припиняє надання державі ресурсу – держава припиняє забезпечувати життєвий рівень суспільства. Таким чином, коло замикається. Щоб уникнути такого розвитку подій, потрібне ініціативне реформування політико-управлінської системи з боку держави, або жорстким примусом та силою примусити суспільство до творення необхідного суспільного ресурсу. Такий шлях можливий, вживаний, але малоефективний оскільки виснажує і державу і суспільство. Він призводить до суспільного збурення, конфронтації та втрати конкурентного потенціалу держави. Тож логічним та ефективним є лише шлях обопільних поступок, компромісу, взаємодії між державою та суспільством. Оскільки, за великим рахунком, вони є єдине ціле і окремо існувати не можуть. Вони разом живуть та разом помирають.

Оцінка задоволеності потреб та справедливості розподілом ресурсів з боку суспільства є ситуативною та індивідуалізованою і залежить від багатьох факторів. До того ж мінливі зовнішні умови та приклад інших країн можуть суттєво змінити, посилити, критерії вимог з боку суспільства до владно-політичних органів держави.

Можливість практичної реалізації такого сценарію розвитку подій від початку запрограмовано сутнісною природою державності. Вона полягає у тому, що «держава» є в більшій мірі віртуальним утворенням, хоча й має певний реальний вимір у вигляді території, кордонів, населення, системи права та володарювання, історії та традицій тощо. Домінуюча «віртуальність держави» криється у свідомісному сприйнятті її сутності особистістю і суспільством, як формату визнання права держави та органів управління на залучення особистості до державних справ та використання системи державного примусу та насилля в обмін на забезпечення належних умов життєдіяльності, безпеки, соціального захисту, сприяння самореалізації і т.п. При всій спірності та архаїчності (далеко не завжди держава в змозі, чи має бажання належним чином виконувати свої функції, спекулюючи на свій вдаваній незмінності та експлуатуючи довірливе чи несвідоме суспільство) та зазвичай, нерівноцінності обміну, ця система є дієвою вже не одну тисячу років і залишається актуальною і зараз.

Через системи виховання, соціалізації, культури, ідеології, патріотизму, права формуються «усвідомлена чи емоційна громадянськість», основа реалізації національної державності, ідентичності, суверенітету. Проте під тиском

забезпечення, як максимум, можливості самореалізації особистості, як підґрунтя та умови творення ефективної, конкурентної держави.

Усвідомлюючи власне реальне місце у державному та політичному житті, суспільство все наполегливіше та активніше починає залучатися до процесу розподілу суспільного ресурсу. Його метою стає відновлення «природного» права на першочергове використання та розподіл генерованого ним ресурсу для задоволення власних, першочергових (суспільних) потреб, а не мало значимих та зрозумілих для нього потреб державно-владних інституцій та органів управління. Причиною поживлення активності суспільства в цьому питанні слугує тривалий період відвертої експлуатації суспільства з боку владних структур. Останні розглядали суспільство виключно як невичерпний «генератор ресурсів» (людських, матеріальних, трудових, фінансових і т.д.) без будь-яких прав та обов'язків перед ним. Раз по разу це призводило до суспільного збурення, що перетікало в революції, бунти, повстання і т.п. дії супротиву сваволі держави. ХХ ст. змінило парадигму влади, в жорсткій конкурентній боротьбі держав перемагали лише найефективніші моделі політичного та державного управління, які ґрунтувалися на ефективному використанні суспільного ресурсу та вмінні досягати компромісу у взаєминах з суспільством щодо його розподілу. Потреби суспільства у цей час зростали швидше можливостей владно-адміністративних інституцій щодо їх задоволення. Тож раз по разу виникали революційні кризи як натяк на неефективність володарювання та управління. Державно-владні інституції не зразу зрозуміли «натяк» та сутність проблеми. Тож у вирі революцій початку ХХ ст. найменш ефективні та суспільно-компромісні моделі володарювання просто зникли разом з носіями застарілих принципів управління (головним чином монархічні, як найменш конкурентні та найнедолугіші системи цього часу). Новоствореним органам довелося по ходу пристосовуватися до умов та намагатися не допускати помилку попередників. Від початку це відбувалися, здебільшого, на інтуїтивному рівні, а не виходячи із наукових ідей та принципів (які, між іншим, на той час уже були розроблені та запропоновані суспільству та владі).

У взаєминах суспільства та держави потрібен був компроміс на основі обопільної вигоди та порозуміння. Суспільство погоджувалося надавати ресурс для потреб держави лише за умови його ефективного використання та гарантії забезпечення бажаного рівня життя самого суспільства. Органи владарювання від політичного до адміністративного рівня зобов'язані були здійснювати політичну та державно-управлінську діяльність лише на умові дотримання зазначених вимог та, фактично, зобов'язалися максимально вдосконалити систему управління, підвищити її ефективність, забезпечити можливість суспільного контролю за власними діями.

Зазначений, однак ніде в документальному вигляді не оформлений, проте усіма визнаний, компроміс став наріжним каменем новітньої політичної, державно-управлінської та суспільної моделей ХХ ст. Він вимагав самовдосконалення і від владних інституцій, і від самого суспільства. Останнє мало набути нових знань та якостей в галузі політико-управлінської діяльності щоб мати можливість компетентно та змістовно контролювати, оцінювати, координувати діяльність владно-політичних органів та залучатися до управлінського процесу. Це знайшло

Тиранам усіх часів потрібно пам'ятати, що дух свободи, демократії та знання належного, вкоріненого в духовній культурі людства, породжує в серцях людей почуття соціальної справедливості і власної гідності. Існуючі суспільні суперечності, породжені людьми, тому мають усі підстави бути подоланими такими найкращими людськими здатностями, як розум, любов і творча діяльність. Людська природа рухлива, мінлива, життєствердна, сповнена сили; власною діяльністю людина розгортає усі закладені у собі здібності. Вона не боїться боротьби, і не боїться небезпек та ницості цього світу – жити у світі, навіть якщо він наскрізь просякнутий егоїзмом і долати егоїзм, є позитивною цінністю. З утвердженням права особистості на розумне волевиявлення своєї людської сутності, духовною задоволеністю, зростанням почуття свободи і власної гідності, відбувається об'єктивне розширення умов і можливостей демократії.

Кожна особистість, за словами К. Ясперса, має такі вимоги: на захист від насильства та на значущість своїх переконань, своєї волі. Захист надає їй правова держава, значущість її уявлень і волі – демократія. До непорушних прав людини як особистості належить її право на участь у суспільному житті. Тому гідність людини, як громадянина, отримує умови для повноти своєї актуалізації саме при демократії, тобто при можливості участі всіх у волевиявленні [6]. Кожна людина, залежно від рівня її самосвідомості, політичної зрілості і принциповості своїх поглядів, може розраховувати на визнання в межах демократичної системи цінностей.

Отже, принципи істинної демократії передбачають як обов'язкову умову ідею самоцінності кожної людини, утвердження гуманістичних світоглядних засад, прометеївське уявлення про вище творче призначення людини. Демократичний політичний режим, державний лад, визнаючи людину самостійною, вищою цінністю, передбачає шанобливе і дбайливе ставлення до її гідності, визнання за нею права на ініціативу, віру в те, що вільна людина спроможна зробити вільний, свідомий вибір.

Як стверджує М. Гузар: «Свобода нам потрібна для того, аби ми нарешті стали собою. Не тими, ким є нині, а ким покликані бути» [3, с. 12]. Почуття власної гідності з повним моральним правом переживає не просто вільний індивід, але той, хто виявляє у свободі свою індивідуальність. Особиста ініціатива та власні досягнення за умов свободи відкривають для людини широту об'єктивного виміру гідності. Така людина може пишатися собою і бути гідною визнання, оскільки зробила себе сама, втілила в успішних справах свої здібності, розкрила свій особистісний потенціал.

Людина демократичного духу цінує і поважає себе саме за те, що вона не така, як інші, не така, як усі, за те, що вона має своє власне обличчя, за те, що вона сама здатна, примножуючи суспільне благо, будувати своє щастя.

У демократичному суспільстві ідея гідності людини є вкрай значуща для кожного. Вона постає важливим критерієм демократичного поступу, утвердження принципів гуманізму. Гідність людини засвідчує, що вона є суб'єктом волі, з чого з внутрішньою необхідністю випливають усі можливості вдосконалення як системи суспільних відносин, так і створення гідних умов життя для всіх.

Література

1. Арндт Х. Истоки тоталитаризма / Х. Арндт ; [Пер. с англ. Борисовой И.В. и др.; Послесл. Давыдова Ю.Н.; Под ред. Ковалевой М.С., Носова Д.М.]. – М. : Центр Ком, 1996. – 672 с.
2. Гегель Г. Феноменология духа / Г. Гегель. – Ві432. – Режим доступу : <http://philosophy.ru/library/hegel/fenomen.html>.
3. Гузар М. Про свободу / М. Гузар // Експрес. – 2013. – № 23 (6825). – С. 12.
4. Сартр Ж.-П. Республика молчания / Ж.-П. Сартр. – Режим доступу : <http://ec-dejavu.ru/s-2/Sartre.html>.
5. Хайек Ф. Дорога к рабству / Ф. Хайек ; [Пер. с англ.; Предисл. Н.Я. Петрикова]. – М. : Экономика, 1992. – 176 с.
6. Ясперс К. Куда движется ФРГ? Факты. Опасность. Шансы / К. Ясперс. – М.: Международные отношения, 1969. – 224 с.

Калашник Н.С.

кандидат педагогічних наук, докторант кафедри державного управління та місцевого самоврядування Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, доцент кафедри соціальної філософії та управління Запорізького національного університету

ВИСОКОЯКІСНА ПІДГОТОВКА ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ У СВІТІ

Успішність функціонування та розвитку держави залежить від зовнішніх та внутрішніх факторів. Одним з найважливіших внутрішніх факторів успішності держави є його кадровий потенціал. Мова йде, перш за все, про тих людей, які впроваджують державну політику на різних рівнях та приймають управлінські рішення – про державних службовців, посадовців органів місцевого самоврядування, працівників органів державної влади. Високоякісна підготовка саме цих категорій посадовців потребує особливої уваги та підходів і є запорукою успішного розвитку держави у майбутньому.

На сучасному етапі розвитку суспільства, зокрема в професійній освіті, основним світовим стандартом та напрямом розвитку є забезпечення безперервної освіти фахівців, і державні службовці та інші посадовці не є виключенням. Професіоналізація державної та публічної служби в Україні потребує забезпечення всіх щаблів владних інституцій високопрофесійними працівниками, які б були здатні надавати адміністративні послуги населенню на високому рівні якості, а також втілювати реформи, які зараз реалізуються в Україні. Отже, успішність України в майбутньому та її конкурентоспроможність у світі залежать від того чи вдасться забезпечити створення та функціонування системи безперервної професійної освіти державних службовців та посадовців, їх якісну освіту впродовж всього професійного життя.

Нині в системі підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та інших посадовців основна увага приділяється формальній тобто інституціонової освіті (підготовка, перепідготовка, курсове навчання, короткочасні семінари тощо), хоча вона займає не більш ніж 20 % всього навчання у професійному житті службовців. Світова тенденція у розвитку професійного

перетворюється у знання, він може бути вбудований у світогляд та стати основою успішної діяльності. На глобальному рівні актуалізується розвиток освіти людини у сталому розвитку демократії. Врахування у проектуванні тенденцій постнекласичної раціональності, залучення широких кіл науковців до соціального проектування є важливою умовою успішності України як суб'єкта світового розвитку.

Література

1. Філософський енциклопедичний словник / гол. ред. В.І. Шинкарук. – К.: Абрис, 2002. – 744 с.
2. Назаретян А.П. Цивилизационные кризисы в контексте Универсальной истории (синергетика – психология – прогнозирование): пособие для вузов [Электронный ресурс] / А.П. Назаретян. – 2-е изд., перераб. и доп. – М., 2004. – Режим доступу: <http://ebooks.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi/0003339.htm>.
3. Федотова В.Г. Социальные знания и социальные изменения [Электронный ресурс] / В.Г. Федотова, В.Б. Власова и др. – М.: ИФРАН, 2001 // Цифровая библиотека по философии. – Режим доступа: <http://filosof.historic.ru/books/item/f00/s00/z0000913/st000.shtml>.

Цокур Є.Г.

д.політ.н., доцент, завідувач кафедри політології ЗНУ

ТРАНСФОРМАЦІЯ РОЛІ СУСПІЛЬСТВА У ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

На сучасному етапі надзвичайно важливою є соціальна складова модернізації системи державного управління та політичного врядування в Україні та світі. Наприкінці XIX – початку XX ст. відбулися важливі зміни у взаєминах суспільства та державно-владних інституцій. Суспільство суттєво переглянуло своє місце у системі політичних та державотворчих процесів. Прагнучи досягти паритетності та справедливості у взаєминах та розподілі результатів власної діяльності, суспільство все активніше стало втручатися у процес державотворчої та управлінської діяльності. Воно вже не бажало виступати лише у ролі залежного від владних інституцій та безправного «генератора ресурсів», які використовувалися органами політичного та державного управління вкрай неефективно та нераціонально.

Усвідомлення своєї реальної ролі у суспільно-політичному та економічному житті держави спонукало до вимог щодо належного ставлення та дотримання прав суспільства на реальну участь в політичному та державному житті. Суспільство почало виступати у кількох іпостасях, і як учасник політико-управлінського процесу, і як контролер (оцінювач) ефективності діяльності органів управління, і як замовник нової моделі врядування, адаптованої, перш за усе, до вимог суспільства, а не бажань правлячих верств та віртуалізованих державних потреб та стратегій.

Визначальними проблемами у взаєминах суспільства та владних інституцій стає проблематика розподілу та використання «суспільного ресурсу» (сукупності ресурсів генерованих суспільством у процесі своєї діяльності) та проблема підтримка, як мінімум, належного рівня забезпечення життєдіяльності суспільства,

Докласична раціональність визначає образ майбутнього як темпоральний зріз міфологічного та релігійного світогляду. В міфологічному світогляді це визначення відбувається через міфологеми як формально-смісловий компонент міфу, який має емотивний зміст, орієнтований на відтворення алгоритмізованої соціокультурної поведінки. Образ майбутнього як темпоральний зріз релігійного світогляду визначається через теологеми – його структурний компонент з емотивно-когнітивним змістом, що визначений конструюванням чіткої розділеності світу на поцей- і потойбіччя та інституціональним статусом релігії. Класична раціональність у філософському світогляді визначає суспільне цілепокладання через ідеологію. В її структурі ідеологеми визначають праксеологічний рівень суспільного буття, будучи теоретично осмисленими стійкими конструктами програми його вдосконалення.

На сучасному етапі відбувається трансформація характеру соціального проектування від заснованого на ідеологемах – до заснованого на знанні, як формі духовного засвоєння результатів пізнання, яка характеризується усвідомленням їх істинності [1, 228]

Ці зміни пов'язані з подальшим еволюціонуванням типу наукової раціональності від класичної через некласичну до постнекласичної, що відображає посилення холистичності у світогляді соціальних суб'єктів.

Класичні ідеології (ліберальна, комуністична, соціалістична тощо) як соціальні проекти відображали риси класичної раціональності: заходоцентризм, еталонність, наукова раціональність, віра у можливість підпорядкування соціальної реальності ідеалу.

Поява некласичного типу раціональності, посилення його значення у філософському світогляді та переосмислення змісту соціальних проектів пов'язані з набутих практичним досвідом втілення цих проектів, відображенням в образі майбутнього глобалізаційних процесів, що вплинуло на розуміння значення відповідного рівня суб'єктності в цих образах, а також з набуттям виняткового значення технологій в ідеологічній діяльності. На появу некласичних образів майбутнього у соціальному проектуванні також вплинули світоглядні тенденції постмодерну та формування інформаційного суспільства. Соціальні проекти некласичних ідеологій мають нечітке суб'єктне ядро, синкретичну соціальну базу, спрямовані на вирішення ситуативних проблем, на відміну від стратегій ґрунтовних змін класичних ідеологій. Вони є наукоємними та технологічними.

Посилення глобальних ризиків, що особливо гостро вимагає переваги конструктивності над ілюзорністю в образі майбутнього в сучасному соціальному проекті, ставить питання про посилення холистичності у проектуванні. У відповідь на цей виклик постнекласична раціональність акцентує на наукових знаннях як умові високоякісної влади у відкритому глобалізованому просторі інформаційної цивілізації. Соціальні проекти з постнекласичним образом майбутнього відрізняються технологізацією, посиленням наукоємності та теоретичним ускладненням, орієнтацією на масовість, змістовним розгалуженням, посиленням гуманістичної спрямованості. Суспільство знання являє собою більш структуровану альтернативу концепції інформаційного суспільства. Коли потік інформації

навчання полягає в активному впровадженні альтернативних форм освіти (неформальної, дистанційної, самоосвіти тощо)

Стратегічні напрями розвитку України, визначенні в Національному плані дій щодо виконання Програми економічних реформ на 2010-2014 «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» [1], змінили вектор реформування державної служби в тому числі і за напрямом забезпечення висококваліфікованих державних службовців та надання якісних адміністративних послуг суспільству. По суті, було надано нового змістовного наповнення трансформаційним процесам, і зараз необхідно забезпечити їх належне виконання.

Організація системи ефективної влади, забезпечення передових державотворчих і соціально-економічних процесів, а також стрімкий розвиток науково-технічних досягнень та потреби суспільства зумовлюють необхідність наукового переосмислення місця державного управління в професіоналізації державної служби в цілому і державних службовців різних рівнів. А також модернізації застарілих структурних утворень на науковообґрунтованих щаблях, але не втративши власних надбань України.

Науковці з державного управління, розглядаючи питання модернізації державної служби, зробили висновок, що питання переосмислення та гармонічного поєднання управлінських традицій та інновацій в умовах соціальних трансформацій та євроінтеграційних процесів є надзвичайно актуальною науковою проблемою в галузі науки «державне управління» [2]. Отже, важливим для успішної модернізації державної служби є самоідентифікація ґрунтуючись на власному досвіді та активне сприйняття та впровадження інновацій.

Реформування державної служби повинно відбуватися на всіх рівнях управління від особистісного до загальнодержавного. Більшість науковців та управлінців-практиків наголошують, що існуюча система професійного навчання державних службовців потребує модернізації згідно до сучасних стандартів надання адміністративних послуг населенню. Самоосвіта державних службовців також є невід'ємною частиною та одним з основних видів підвищення професійної компетентності останніми. Згідно до існуючої нормативної бази, саме самоосвіта забезпечує безперервність підвищення кваліфікації державних службовців, вона також є частиною підготовки та перепідготовки службовців, робить можливим здійснення державної служби на принципах професіоналізму та компетентності, котрі розуміються як необхідні умови професійної діяльності державних службовців. Але на відміну від інших видів підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців зміст самоосвіти не розкритий у нормативних документах і здебільшого її організація та якість віддається на відкуп власної сумлінності та розумінню про необхідність самого державного службовця.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що високоякісна підготовка державних службовців та посадовців, на наш погляд, повинна складатися у такій пропорції: 20% інституціалізована (формальна) освіта, 30% дистанційна освіта та 50% самоосвіта.

Література

1. Програми економічних реформ на 2010-2014 «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»: Затверджена Указом Президента України від 27 квітня 2011 р. № 504 – [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.
2. Серьогін С., Хожило І., Антонова О. Традиції та інновації як складова модернізації державної служби України / С. Серьогін, І. Хожило, О. Антонова // № 1(5) / 2011 Публічне управління: теорія та практика. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/pubupr/2011-1/doc/1/05.pdf.

Каприцьин И.И.

кандидат философских наук, преподаватель
кафедры социальной философии и управления ЗНУ

РОЛЬ ТРАДИЦИИ В РАЗВИТИИ РЕЛИГИОЗНОЙ КУЛЬТУРЫ СРЕДНЕВЕКОВЬЯ

История, как процесс осознания направленный вспять предполагает умозрительное вычленение этапов, периодов, эпох из общего потока событий. Наиболее продуктивным, связующим социально-историческую теорию и практику может выступить рассмотрение истории сквозь «призму» традиций.

Традицию считают древней, освященной веками, неизменной с тех пор, как она однажды впервые сложилась. В этом смысле у традиции нет истории, поскольку история подразумевает появление в определенный момент времени того, чего не было раньше. Согласно автору «Церковной истории» Евсевию, у ортодоксального христианского вероучения, вечно истинного и преподаваемого изначально, не было истории; история была только у ереси, которая появлялась в определенное время и в связи с новшествами конкретных учителей [5,7].

Вместе с тем, являясь «относительно устойчивыми, повторяющимися, прочными и общепринятыми формами, способами, приемами, методами человеческой деятельности, исторически сложившимися в рамках конкретной социальной общности или одного из элементов, составляющих ее структуру, определяемые общественно-экономическими условиями и другими особенностями существования общности» [2,13], традиции выступают наиболее долговечными, стабильными во времени формами удовлетворения социальных, в том числе духовных потребностей. Изменение этих форм может свидетельствовать о фундаментальных, завершающих процесс смены эпох, трансформациях в мировоззрении человека, отвечающих новому качественному уровню культуры и цивилизации.

Применительно к эпохам античности и средневековья, критерием смены общественных формаций являются фундаментальные изменения в духовной культуре – принятие христианства, закономерный акт симбиотически взаимодействующих культурно-исторических комплексов связанных Римской имперской властью.

Исторически христианство берёт свои начала из иудейской религиозной культуры. Первыми христианами были евреи, и, не смотря на отказ от некоторых

Индекс IDI став підставою для групування у 2002-2008 рр. всіх досліджуваних за його показниками країн у чотири групи – відповідно з найвищим, високим, середнім і низьким рівнем індексу IDI, і наступного дослідження рівня «цифрового розриву», тобто різниці у значенні індексу для кожної групи країн порівняно з попередньою та наступною. Результати показують, що «цифровий розрив» між групою з «найвищим» рівнем і кожною із трьох інших груп скорочується і що група з «високим» рівнем зближується із групою з «найвищим» рівнем. Україна за цим рейтингом потрапила у лідери «середньої» групи: у 2008 році за індексом IDI вона посіла 58 місце, а рік тому цей показник був дещо кращим – 51. Хоча в абсолютному вимірі індекс зріс з 3,8 у 2007 р. до 3,87 у 2008 р., що свідчить не про погіршення стану розвитку ІКТ, а про уповільнення темпів зростання порівняно з іншими країнами [2].

Таким чином, дані українських та міжнародних досліджень демонструють наявність тенденцій до розвитку інформаційного суспільства в сучасній Україні, хоча темпи цього зростання можна вважати недостатньо швидкими порівняно із світовим рівнем.

Література

1. Дубов Д. В. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. / Д. В. Дубов, О. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К. : НІСД. – 2010. – 64 с.
2. International Telecommunication Union. Measuring the Information Society.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.itu.int/ITU-D/ict/publications/idi/2010/Material/MIS_2010_without%20annex%204-e.pdf
3. World Economic Forum. The Global Information Technology Report 2009-2010. P. XV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.weforum.org/pdf/GITR10/GITR%2020092010_Full%20Report%20final.pdf.

Цапліна І.С.

кандидат філософських наук,
ст. викладач кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

ПОСТНЕКЛАСИЧНИЙ ОБРАЗ МАЙБУТНЬОГО ЯК ОЗНАКА СУЧАСНОГО СОЦІАЛЬНОГО ПРОЕКТУ

Образ майбутнього як цілісне утворення є темпоральним зрізом картини світу і світогляду соціального суб'єкта. Тому осмислення його особливостей у соціальному проекті має методологічне значення.

Образ майбутнього може бути визначений як соціально-філософське поняття, що позначає темпоральний зріз світогляду і картини світу соціального суб'єкта, який відіграє важливу роль у соціальному передбаченні та проектуванні та відображує потенційний стан існування соціального суб'єкта і світу в цілому. Образ майбутнього характеризується константністю, предметністю, цілісністю, узагальненістю та індивідуалізованістю і необхідний для здійснення суб'єктом діяльності, оскільки взаємопов'язаний із цілепокладанням.

На рівні світогляду суспільства образ майбутнього зазнав еволюційних змін протягом історії людства у зв'язку зі змінами типу раціональності.

Втім можна говорити і про деякі негативні: збереження значного дисбалансу між віковими, регіональними аудиторіями вітчизняного сегмента мережі Internet: Київ та міста-мільйонники досі залишаються основним джерелом вітчизняної Інтернет-аудиторії (на 6 міст припадає 25 % від загальної Інтернет-аудиторії). Крім того, Інтернет на сьогодні залишається переважно молодіжним середовищем – частка користувачів старше 45 років складає лише 18 % від загальної кількості; ступінь розвитку широкопasmового доступу до мережі Інтернет (один з найактуальніших глобальних трендів) в Україні можна оцінити як критично низький.

Рівень проникнення таких послуг в Україні складає лише 4,17 %, що значно нижче середньосвітового показника – 7,02 %; амбітні за своєю суттю проекти (на кшталт Національного проекту «Відкритий світ» - створення інформаційно-комунікаційної 4G освітньої мережі національного рівня) не завжди мають повноцінне обґрунтування в сенсі перспектив використання та готовності України функціонувати в межах подібних систем на технологічному, управлінському, економічному, освітянському, політичному рівнях.

Проаналізоване дослідження втім є своєрідним поглядом зсередини, в той час як не менш важливим є аналіз даних світових досліджень стану розвитку ІКТ в Україні, що знаходять відображення у великій кількості різноманітних рейтингів, які демонструють загальні та окремі аспекти особливостей побудови інформаційного суспільства в Україні.

У відповідності до щорічного дослідження, проведеного Всесвітнім економічним форумом (World Economic Forum), з метою аналізу активності використання у інформаційних технологій у країнах світу, у 2010 р. перше місце в рейтингу зайняла Швеція, а Росія й Україна виявилися відповідно лише на 80-му і 82-му місцях із 134 країн світу. Формування рейтингу відбувається згідно з «індексом мережної готовності» (Networked Readiness Index 2009-2010, NRI). Розрахунок цього індексу здійснюється на підставі аналізу декількох десятків параметрів, що об'єднані в три базові групи: 1) доступність технологій для споживачів, 2) готовність останніх використовувати технологічні новинки й 3) рівень їхнього безпосереднього використання.

Необхідно зазначити, що рівень мережної готовності України погіршувався протягом трьох років: у 2008 р. вона посідала 62 місце, у 2009 – 70-те [3].

Проте такі показники хоча і мають застерігати, проте навряд чи здатні об'єктивно відображати стан розвитку інформаційних технологій в країні. Можливим поясненням може бути уповільнене зростання показників мережної готовності порівняно з іншими країнами з одночасною наявністю розвитку ІКТ всередині країни, темпи якого втім можна вважати недостатніми.

Іншим показником формування інформаційного суспільства є складовий індекс розвитку ІКТ (IDI), що включає 11 показників, які охоплюють доступ до ІКТ, використання ІКТ і навички в області ІКТ. Він застосовується Міжнародним союзом електрозв'язку (International Telecommunication Union) для виміру рівня й еволюції у часі змін в області ІКТ та порівняльного аналізу ситуації у різних регіонах і країнах.

иудаистских догм, для них новая вера была преемственной в отношении к старой. Для христиан из евреев вопрос о преемственности касался их этно-культурной идентичности; для христиан из язычников сам факт, что христианство унаследовано от иудаизма, казался оскорбительным. Не только языческие критики христианства, но и язычники, обратившиеся в христианство, требовали решить, в какой мере они должны сохранять иудейскую традицию. Литература, посвященная диалогу раннего христианства с иудаизмом, предоставляет важные сведения о том, как развивалось самопонимание христианского богословия и как в нем понимались различия между христианством и иудаизмом [5,11].

На фоне «нефункциональности» античных богов в обострившихся вопросах бытия, христианство становится не только идеей, увлекающей новых и новых сторонников, но и официальной государственной религией, социальным и политическим рычагом власти.

Но ставка на консолидирующую функцию церкви Иисуса Христа не принесла государству ожидаемого мира, христианство оказалось «неверным союзником Рима». Структуры государства нужны были церкви как опора и средство самоутверждения как форма в которые она отлилась. «Религия вселенского призвания, христианство, не рисковало замкнуться в границах одной цивилизации» [4,10-11].

Но, как только христианство оказалось вне опасностей гонений, актуализовались опасности его внутреннего раскола. Христианский апологет II в. Иреней перечисляет 22 современные ему ереси, а Епифаний Саломинский в 375 г. – уже 156 «зловредных учений». Очевидно, что некоторые ранние формы христианских ересей восходят к иудейскому сектантству. Согласно Иринею, «все ереси произошли от Симона самарянина», а один из старейших каталогов христианских ересей – каталог Египиппа, упоминает Симона первым среди тех, кто пришел из «семи сект, существовавших в [еврейском] народе», для того, чтобы «обольщать [Церковь] суетными учениями» [5,16].

Ширилось размежевание между западным и восточным крылом церкви. К IV веку завершается процесс латинизации западной церкви, и консолидации западного клира вокруг римского понтифика.

Кризис римского государства, острая политическая борьба, частая смена императоров, варваризация общества, создали условия для складывания её жесткой управленческой структуры. Внешняя нестабильность вызывает «капсулирование» римской церкви, борьба за выживание и власть ввергает ее в «вихри» политической жизни. Анализ вероучения позволил В.И.Уколовой отметить сравнительную рациональность и практицизм западного христианства перед с восточным, меньшую тягу к теологическому теоретизированию [6,10-11].

В сочинениях Амвросия Медиоланского (ок.340-397), Иеронима Стридонского (347-419), Аврелия (Блаженного) Августина (354-430) закладывается христианское мировоззрение многих поколений их последователей.

Основой западного раннесредневекового христианства во многом стало учение Аврелия Августина – фигуры исторической, воплотившей в себе духовную драму того времени. Выходца из семьи язычника и христианки, прошедшего духовный путь от «сильных плотских страстей», через дуализм манихейства, академический

скептицизм и античную философию (неоплатонизм) к христианству, к концу жизни снискавшего славу не только систематизатора христианского вероучения, основоположника христианской эсхатологии, но и непримиримого борца с еретиками, прозванного «молот еретиков» [1,378].

Но, не смотря на сформированную идеологию и относительно функциональный управленческий аппарат, христианская церковь далеко не так победно распространяла своё учение, как это представляется в святоотеческих «житиях». А.Я. Гуревич, обращает внимание на обличения языческих культов среди простого народа у многих церковных авторов VI – IX веков. Судя по «Перечню суеврий и языческих обычаев» VIII в., использующимся на территории Франкского государства как справочник миссионера, большинство обличений было направлено против языческих обычаев аграрного происхождения [3,43-44]. Свидетельствуя о том, что основными носителями этих суеврий (поклонение идолам, установленным на полях, колдовство над скотом и др.) были крестьяне, имеющие непосредственный контакт с природой, практически включенные в её циклы, посредством традиционных языческих ритуалов осваивавшие своё природное пространство.

Не смотря на всемерную государственную поддержку церкви в деле христианизации, она не распространялась дальше формальной стороны. Не смотря на давление со стороны королевской власти (эдикты королей с требованиями прекратить нечестивые действия для обеспечения плодородия пашни и скота, защиты посевов от неблагоприятных погодных условий и др.), капитуляриев предписывавших силой принуждать крестьян к изучению «Credo», молитв, «Символа веры»[3,47], язычество не было побеждено. Церковные авторы сетуют на двоеверие своих прихожан, которые не избегают церковных служб и таинств, но в другое время приносят жертвы языческим богам, продолжают кремировать усопших, совершают ритуалы на кладбищах.

Таким образом, нет оснований говорить о доминировании христианства в религиозной культуре эпохи Средневековья, речь может идти лишь о его преобладании в письменной культуре того времени.

В реальности исследователи отмечают расслаивание христианства на религию народа, где Иисус Христос с угодниками занимает место в ряду с языческими представлениями, и христианство образованных людей, которые наряду с религиозной практикой занимались развитием христианского вероучения, Ярослав Пеликан пишет, о том, что «с 100 по 600 год большинство богословов были епископами; с 600 по 1500 год на Западе они были монахами; после 1500 года – университетскими профессорами» [5,6].

Как демонстрирует рассмотренный материал, христианство, с периода зарождения не является единым образованием, оно складывается из обусловленного сплетения иудейских, языческих, философских и других традиций актуализирующих потребности относительно немногочисленных социальных групп неудовлетворённых традиционными формами их удовлетворения.

Литература

1. Антология философии Средних веков и эпохи Возрождения. Сост. С.В. Перевезенцев. – М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2001. – 448 с.

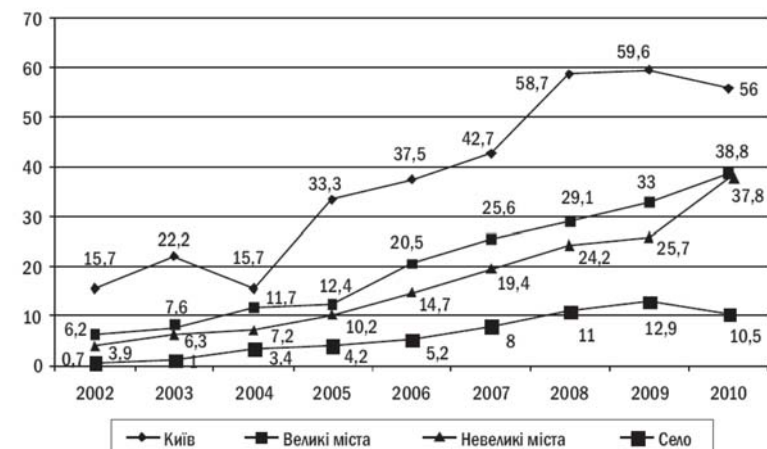

Рис. 3 – Користувачі Internet в різних типах поселень (у %) [1, 45]

Показовими є дані згаданого дослідження щодо місцезнаходження комп'ютерів, з яких переважно відбувається вихід у всесвітню мережу. Протягом 2002-2010 рр. частка користувачів, які звертаються до Internet з домашнього комп'ютера стала переважаючою, в той же час знизилася частка тих, хто користується мережею на робочому місці чи в спеціалізованих закладах (на кшталт комп'ютерних клубів) (див. рис. 4).

Варіанти	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Користуюся вдома	24,1	22,9	31,9	34,1	46,8	51,2	57,2	63,7	70,8
Користуюся на роботі	59,5	47,6	41,1	39,0	36,0	39,8	45,7	30,2	30,7
Користуюся в Інтернет-кафе, комп'ютерному клубі тощо	32,9	41,0	35,5	35,7	25,8	22,8	12,0	21,6	15,1

Рис. 4 – Місця користування Internet (у %) [1, 45].

Таким чином, відбувається синхронізація способів проведення часу у реальності, та у віртуальному світі. Тобто: раніше під час свого робочого часу користувач Internet вирішував і робочі, і особисті справи, реалізуючи свої соціальні, економічні, духовні потреби, включаючи потребу у розвагах, таким чином зменшуючи ефективність праці, за рахунок синтезу робочого та вільного часу. Тепер за рахунок розширення можливостей доступу до мережі вдома користувач може повністю реалізовувати свій трудовий потенціал в ході робочого часу, використовуючи мережу для виконання своїх робочих завдань (чому в неменшій мірі сприяють також і обмеження у доступі до розважальних ресурсів та соціальних мереж у Internet, які встановлює роботодавець та технічно реалізують ІТ – підрозділи установ та організацій). Таким чином, відбувається синхронізація реального та віртуального часу: робочий та вільний час співпадають у реальному та віртуальному світах.

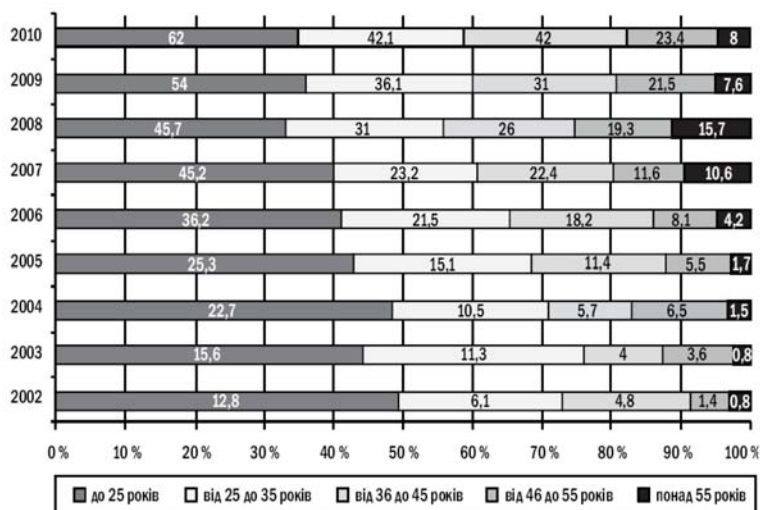

Рис. 2 – Користувачі Internet у різних вікових групах (у %) [1, 44]

Більш того наявність всесвітньої мережі створює передумови для інтенсифікації комунікацій, в тому числі і міжпоколінної: великою мірою спілкування у мережі є анонімним, соціально-демографічні характеристики відвідувачів різноманітних форумів не актуалізуються.

Важливим є і подолання просторової роз'єднаності: територія України є достатньо великою, що накладає свій відбиток на можливості у спілкуванні мешканців різних регіонів. У відповідності до даних моніторингового дослідження з питань розвитку інформатизаційних процесів в Україні протягом останніх років кількість користувачів мережі зростає практично у всіх типах поселення (містах, невеликих містах і селах) (див. рис. 3).

Все це створює умови для обговорення різноманітних проблем від фахових до загальнолюдських у віртуальному товаристві, що об'єднує людей, які в силу різниці у віці, соціальному становищі, географічному положенні, ніколи б не виявили б бажання, або б не мали можливості, спілкуватися віч на віч.

Соціальні зв'язки, що формуються таким чином, є не менш значущими, ніж ті, що утворюються в ході традиційних процесів соціальної динаміки. Відбувається ускладнення структури соціальної системи: її інформаційний рівень стає не просто результатом процесу віддзеркалення об'єктивної реальності, а виявляється тісно пов'язаним з її матеріально-енергетичним рівнем саме цими віртуальними соціальними зв'язками.

2. Воловик В.И. Идеологическая деятельность: диалектика традиций и новаторства [монография] / Виталий Иванович Воловик. – М.: Гл. редакция научной и учебной литературы АОН при ЦК КПСС. – 1990. – 208 с.
3. Гуревич А.Я. Средневековый мир: культура безмолвствующего большинства; [монография] / А.Я. Гуревич. – М.: Искусство. – 1990. – 396 с.
4. Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада / Жак ле Гофф; [Пер. с фр., общ. ред. Ю.Л. Бессмертного, послесл. А.Я. Гуревича]. – М.: Издательская группа Прогресс, Прогресс-Академия, 1992. – 376 с.
5. Пеликан Я. Христианская традиция: История развития вероучения. Том 1. Возникновение католической традиции (100-600).
6. Уколова В.И. «Последний римлянин» Боэций / В.И.Уколова. – М.: Наука, 1987. – 160 с.

Краснокутський О.В.

кандидат філософських наук, доцент,

докторант кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

ДЕРЖАВОТВОРЧІ ПОТЕНЦІ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ

Грунтуючись на філософській інтерпретації концептів «суспільна свідомість», «право», «правові відносини», «правове буття» уявляється цілком можливим визначити правову свідомість як соціально-філософську категорію для позначення однієї із основних форм суспільної свідомості, яка утворюється із певної сукупності ідеальних форм, що охоплюють і відображають правове буття, суб'єктивних образів системного різноманіття правових відносин, норм права, на підставі яких ці відносини складаються, які (образи) формуються у суспільстві на відповідному етапі його історичного розвитку шляхом накопичення, збереження й перетворення інформації про них.

Правосвідомість як одна із основних форм суспільної свідомості зберігає усі її фундаментальні риси, які, безперечно, отримують у вказаній формі свою певну специфіку. Щодо особливих характеристик правової свідомості, слід у першу чергу підкреслити, що вона має, по-перше, ідеальний характер, а, по-друге, похідний від правового, державно-політичного і, відповідно, суспільного буття характер. Виступає, як справедливо відзначають дослідники (В. Воловик, В. Туманов та ін.), у якості специфічного відображення економічних, політичних, інших відносин даного суспільства, становища класів і індивідів у системі суспільного виробництва, соціально-політичній структурі. І це по-третє. По-четверте, її зміст складає сукупність ідеальних форм, що охоплюють і відображають правове буття, суб'єктивних образів системного різноманіття правових відносин, норм права, на підставі яких ці відносини складаються, і, зрештою, самої правової системи. По-п'яте, зазначені ідеальні форми, суб'єктивні образи, з яких утворюється, складається правова свідомість, формуються у суспільстві на відповідному етапі його історичного розвитку шляхом накопичення, збереження й перетворення інформації про них. По-шосте, вказана форма свідомості, охоплюючи собою правове буття, віддзеркалює його основні моменти, сторони й аспекти, виконуючи при цьому функцію відображення правової буттєвості. По-сьоме, будучи похідною від суспільного буття, його правового, державно-політичного компонентів, правосвідомість має відносно самостійний від останніх характер, що зумовлює

певне її функціональне спрямування, пов'язане із активною зворотною дією на суспільне буття в цілому і, насамперед, правову й державно-політичну його складові. По-восьме, – і на цьому зробимо особливий наголос, – оскільки правове буття має безпосередній зв'язок із державно-політичним, виходить, впливає від нього, забезпечується ним, то правова свідомість, охоплюючи й відображаючи правове буття, фіксує тим самим у духовних вимірах загальні риси такого зв'язку, взаємозалежність держави і права, їхні «родинні» відносини, охоплює й відображає державно-політичну буттєвість, виконуючи при цьому, між іншим, функцію відображення цієї буттєвості, віддзеркалення буття державного організму.

Наступне. Якщо політична свідомість являє собою духовний вимір народження, становлення новітніх цілей тих чи інших класів, соціальних груп, верств, окремих особистостей, пов'язаних із даними цілями уявлень, ідей, що обумовлює, таку якість даної свідомості як цілепокладання, то правова свідомість, по-дев'яте, постає як ідеальний майданчик, простір, де відбувається духовний супровід процесів конкретизації, погодження й закріплення цих цілей, легалізації й реалізації волі домінуючої у суспільстві частини населення, зародження й розвиток відповідних суб'єктивних мисленнєвих образів. Разом з тим, оскільки правосвідомість обіймає й віддзеркалює усе наявне різноманіття суспільних відносин, урегульованих нормами права, своєрідну універсально-унормовану інтегруючу складову суспільного буття, то, враховуючи те, що така форма свідомості має відносно самостійний характер і чинить активний вплив на вказану складову, слід визнати, що правова свідомість, по-десяте, виступає як інтегруюча форма суспільної свідомості, що універсально унормовує суспільні відносини.

Як можна побачити, правова свідомість, по-одиннадцяте, разом із політичною, здатна відігравати найактивнішу роль у суспільстві, впливати на державно-політичну життєдіяльність, діяльність державного організму, про що справедливо зазначають дослідники (О. Уледов та ін.). До речі, як слушно зауважують деякі автори, серед них і В. Воловик, у системі понять, що з часом складаються у правосвідомості, роль інтегратора відіграє справедливість – категорія для позначення належного, що пов'язане із відповідними уявленнями про сутність людини та її невід'ємні права, які (уявлення) історично змінюються. Це по-дванадцяте. І дійсно. Позаяк учасники правовідносин є носіями суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, то правосвідомість, відображаючи правове буття в цілому й зазначені відносини зокрема, через посередництво такої категорії, як «справедливість», фіксує певним чином належне, тобто те, що вміщує в себе вимогу узгодженості прав і обов'язків суб'єктів таких відносин, відповідності певного діяння та відплати за нього, праці та її винагороди, заслуг та їх визнання, злочину та його покарання тощо, виконуючи при цьому інтегративну роль у мисленнєвих моделях означеної форми суспільної свідомості.

Резюмуючи думки щодо особливих характеристик форми свідомості, яка розглядається, приходимо до висновку, що в їх колі слід виокремити і таку, що певним чином підсумовує зміст попередніх і вказує, як і у випадку з політичною свідомістю, на наявність певного державотворчого потенціалу (державотворчих потенцій), що надає правосвідомості можливість впливати на процес розбудови держави, на розвиток, створення державного організму. Про це свідчать, зокрема, і

кількості українських користувачів всевітньої мережі (зокрема, у згаданий період таке зростання склало 26 % (з 4,3 % - у 2002 р., і до 30,3 % - у 2010 р.) (див. рис. 1).

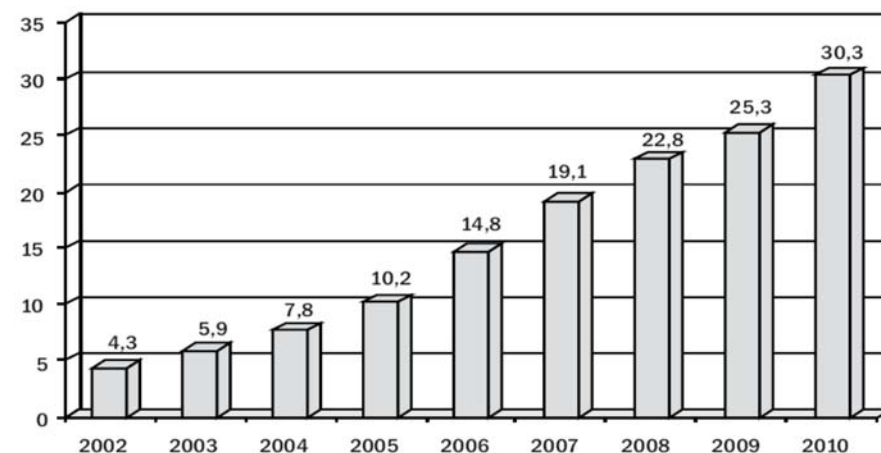

Рис. 1 – Користувачі Internet в Україні (2002-2010 рр.) (у %) [1, 44].

Звертає на себе увагу і той факт, що збільшення кількості користувачів Internet відбувається не лише за рахунок певних вікових груп, зокрема молоді, яка традиційно вважається споживачем інноваційних товарів та послуг, а рівномірно розподілене за всіма віковими групами (див. рис. 2). Така тенденція є надзвичайно показовою, оскільки свідчить про залученість до найсучасніших інформаційно-комунікаційних технологій представників всіх поколінь і визначає становлення інформаційного суспільства в Україні в його часовому вимірі. Таким чином, не відбувається розрив міжпоколінних зв'язків, викликаний різницею у адекватності та швидкості сприйняття реальності, представниками різних вікових груп.

інтересів в соціальних відносинах), 3) нової краси, естетики (освоєння людиною дійсності «за законами краси»), 4) нового досягнення (набування унікального результату після певної кількості зусиль).

Спираючись на описані теорії, можна вивести такі механізми творчості:

– неусвідомлювана творчість — акти і стани людини, які є відображенням дійсності, але вона не усвідомлює цього і не може відтворити шляху творчості.

– конструктивний інтелект - розуміння (апперцепція) образу, осягнення як результат вияву розумових здібностей, які пов'язані: з системою розумових операцій, зі стилем і стратегією розв'язання проблем, з особливостями індивідуального підходу і осмислюванням, що вимагає пізнавальної активності і напруження розуму.

– стратегіальна організація творчих процесів особистості (Г.Альтшуллер).

– цільовий детермінізм - мета, що випереджає результат і відіграє роль закону, який визначає шлях її досягнення, а також надає інформацію.

Література

1. Бергсон А. Два источника морали и религии. – М., 1994.
2. Бердяев Н.А. О назначении человека. – М., 1993.
3. Бердяев Н.А. Самопознание (опыт философской автобиографии). - М., 1990. - С. 304.
4. Воловик В. И. Философия истории: курс лекций [для студ. вузов] / Виталий Иванович Воловик. – Запорожье: Запорожжя, 1995. – 152 с.
5. Донецький вісник Наукового товариства ім. Шевченка. т.11 - Донецьк: Український культурологічний центр. - 2006. - 252 с.
6. Ильенков Э.В. Диалектическая логика / Э.В. Ильенков. – М.: Политиздат, 1974.
7. Идеальное: Ильенков и Лифшиц // Ред. Г.В. Лобастов. – М.: РГГУ, 2004.
8. Мамардашвілі М. Називати речі своїми іменами / М. Мамардашвілі // Філософські студії. – 1993. – № 1. – С. 87 – 94.
9. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М.: Госполитиздат, 1960. – Т. 23.

Чайка І.Ю.

к. ф. н., докторант НПУ ім. М. П. Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Однією з важливих проблем розвитку України на сучасному етапі є виникнення комплексу феноменів, що визначають її еволюцію до зрілого інформаційного суспільства.

В якості найпростішого з таких феноменів, який одночасно втім виступає інструментальною підставою функціонування всіх інших пов'язаних з ним явищ і процесів, можна вважати мережу Internet. Наявність доступу широких верств населення до всесвітнього павутиння, можна розглядати як перший крок на шляху розвитку конкретного суспільства до інформаційного етапу.

У 2002-2010 рр. Інститут соціології Національної академії наук України здійснював моніторингове дослідження з питань розвитку інформатизаційних процесів в Україні (вибірка становила 1200 осіб і репрезентувала доросле населення України за основними соціально-демографічними ознаками – вік, стать, освіта, тип поселення тощо). Результати дослідження свідчать про стабільне зростання

результати новітніх філософських і наукових досліджень (наприклад, докторська дисертація Ю. Калиновського «Правосвідомість українського суспільства як соціокультурний феномен: філософсько-правова рефлексія»). Справді. Адже правова свідомість, відображаючи правове буття, а разом із ним і державно-політичне, чинить активний вплив на останнє, обумовлюючи подальший розвиток державно-політичної буттєвості й, водночас, процес створення держави, розбудови державної конструкції. Перифразуючи відому тезу класика, можемо твердити, що правосвідомість людини не тільки віддзеркалює об'єктивний світ державно-політичного буття, але й творить його, виступаючи провідним чинником державотворення.

Свідомість провідних соціальних акторів, класів, які змушені так чи інакше в силу свого статусу займатися питаннями державного будівництва, розбудовувати державу, відбиває правовідносини, правове буття, що постає як поле конкретизації, погодження й закріплення цілей різних соціальних груп, верств та окремих особистостей, легалізації й реалізації волі домінуючої у суспільстві частини населення, й, сприймаючи об'єктивний виклик суспільства як соціальної системи, відповідаючи на цей запит, спрямовує процеси, що відбуваються у полі правового буття, вказані цілі, позначену волю, у державотворчє русло, здійснює необхідний для цього духовний супровід, генерує відповідні суб'єктивні образи державно-владних правовідносин, відносин із державного будівництва, норм права, на підставі яких ці відносини складаються, активно впливаючи тим самим на державотворчий процес. Так, зокрема народжується правосвідомість як одна із основних детермінант державотворення. До того ж суб'єкт державної влади, що представляє домінуючу у суспільстві частину населення, володіє легальним правом на здійснення державно-владних повноважень, маючи певне коло державотворчих потреб, інтересів і цілей, з необхідністю потрапляє у ситуацію неможливості повного або часткового їх задоволення у наявному форматі державно-владно-правових відносин, що, звісно, не може влаштувати ані його персонально як фактичного носія влади в державі, ані ті впливові соціальні групи, що за ним стоять. Завдяки цьому виникає ситуація, коли наявна об'єктивна державно-політична реальність, довоколишня правова державно-владна дійсність не задовольняє даного суб'єкта і він за посередництва правосвідомості створює суб'єктивні образи державно-владних правових відносин, норм права, на підставі яких ці відносини складаються, ідеальні моделі необхідної правової системи, впроваджує у життя ці образи і моделі, разом із відповідними цілями, завданнями, принципами, якими керується у своїй діяльності як він сам, так і його найближче оточення, тим самим змінюючи правовий вимір державно-політичного буття, а разом з тим і увесь державний організм, творячи у загальному підсумку його історію, створюючи державу. Якщо перифразувати класичну тезу, то до вищесказаного можна додати таке: світ державно-політичного правового буття не задовольняє людину, суб'єкта державної влади, і людина своїм діянням вирішує змінити його.

Якщо політична свідомість постає духовним виміром народження, становлення новітніх цілей тих чи інших класів, соціальних груп, верств, окремих особистостей, пов'язаних із даними цілями уявлень, ідей, суб'єктивних образів державного устою, системи державної влади, напряму розвитку держави, її творення, а також

відповідних політичних настанов, якими керується у своїй діяльності суб'єкт, здійснюючий державотворчу практику, то правова свідомість – простором, де відбувається духовний супровід процесів конкретизації, погодження й закріплення цих цілей, легалізації й реалізації волі домінуючої у суспільстві частини населення, зародження й розвиток певних ідеальних форм державно-владних правових відносин, норм права, на підставі яких ці відносини складаються, правової системи держави, а також формування відповідних імперативів, приписів правового характеру, якими керується у своїй практичній діяльності суб'єкт державної влади, здійснюючий розбудову державного організму, наявний державотворчий процес. А, отже, на відміну від політичної свідомості, що започатковує процес формування ідеології державотворення як практичної свідомості, на яку спирається суб'єкт, здійснюючий державотворчу практику, і що тим самим виступає у ролі утворюючої складової даного процесу, правосвідомість продовжує останній, наповнюючи його своєю потугою, і виступає у якості його перетворюючої наслідкової складової.

Вищевикладене дає підстави стверджувати, що для правової свідомості як перетворюючої наслідкової складової процесу формування ідеології державотворення притаманний цілий ряд особливих характеристик, рис, що у своїй цілісності визначають її специфіку. Поряд з ними для правосвідомості, певна річ, властиві й певні функції, які вона виконує в суспільстві як соціальної системі. Як засвідчує проведений аналіз, найчастіше автори праць у галузі правознавства виокремлюють такі функції правової свідомості: пізнавальну (когнітивну), регулятивну, оціночну, прогностичну, проєктивну, правоутворюючу тощо. Загалом слід погодитись із доцільністю їх виділення, дослідження, детального опису, враховуючи формат юридичної науки, її специфіку, але при цьому підкреслимо, що перераховані функції все ж таки більш доречно розглядати, а особливо у межах соціально-філософського дослідження, у якості додаткових, таких, що доповнюють основні, притаманні правовій свідомості як різновиду суспільної. Так, основними функціями правової свідомості, відповідно до двох провідних напрямів функціонального спрямування суспільної свідомості, слід вважати, з однієї сторони, функцію відображення правового буття, а, з іншої, функцію активної зворотної дії правосвідомості на правове буття. Крім того, враховуючи вищевикладені специфічні риси форми свідомості, що нас цікавить, правомірним виглядає виділення у якості основних також таких її функцій, як функція відображення державно-політичного буття, з одного боку, і, відповідно, функція активної зворотної дії правосвідомості на буття держави, з іншого. Водночас до такого переліку першорядних функцій зараховуємо й ту, яка узагальнює специфіку даної форми суспільної свідомості, а саме: функцію розбудови держави, розвитку, створення державного організму (державотворчу функцію).

На відміну від нижнього, буденного рівня практичної правосвідомості, що представлений здоровим глуздом, вищий, теоретичний її рівень презентований правовою ідеологією як сукупністю теоретично обґрунтованих ідей і поглядів на оточуючу правову дійсність і самого себе, які сприймаються суб'єктом як правильні й потрібні у вирішенні певних практичних завдань у правовій сфері, порядку денного юридичної (правової) практики. Отже, правову ідеологію концептуалізуємо у якості вищого рівня практичної правової свідомості, теоретичного її конструкта,

що роблять і інші, але краще всіх (хай навіть в якій-небудь окремій галузі), даючи всім новий еталон роботи. Тому особистість і виникає та існує лише завдяки творчій активності, саме тому і ставлять між творчістю та особистістю знак тотожності. Ми згодні з Е.Ільєнковим в тому, що предмет, створений людиною є відображенням її діяльності, як людська цивілізація, в цілому, є предметом діяльності своїх творців. Але зауважимо, що будь-який творчий акт - це не результат абстрактної логічної операції, а спроможність людини за допомогою творчої фантазії побачити світ зовсім по-новому. Бо будь-яка людина, яка творить за допомогою фантазії може уявити собі кінцевий предмет, ідею, задум. Тобто, фантазуючи, людина здатна заглянути наперед. Саме у цьому проявляється дуже близька природа фантазії та інтуїції.

До речі, багато філософів і сприймали творчість як інтуїцію. Найбільш розгорнута концепція творчої діяльності дана А. Бергсоном - особливо в роботі «Творча еволюція». Його інтуїтивізм - складна суперечлива теорія, в якій інтуїція трактується не як один з можливих етапів у процесі пізнання дійсності, а як основний, нічим не обмежений, нічим не визначений шлях проникнення в таємниці світу. Бергсон вважає: «Роль філософії - виправляти насильство над природними здібностями інтелекту. І тому справжня формула дійсної творчості така: повернути в зворотний бік звичайний напрям роботи думки» [1]. Наше пізнання назавжди залишилося б поверхневим, якби не «естетична інтуїція», яка дає людині можливість не тільки бачити світ, але й схоплювати «задум життя» [1]. Ми підтримуємо те, що творча діяльність як безперервне народження нового, складає сутність життя. Інтуїція дає нам цілісні семантичні гештальти для осмислення ситуацій (інсайт) і цілісні синергії (інстинкти, рефлексії), тобто певні образи дій для досягнення тієї чи тієї мети. Але зауважимо, що новаторство не можна зводити лише до неусвідомленого, мимовільного явища, це - єдність інтуїтивного і дискурсивного. Тобто, інтуїція може бути тільки одним з механізмів творчої діяльності.

Л. Балашов стверджує, що «нове у творчості - не взагалі нове, не будь-яке нове, а нове, що має те чи інше позитивне значення для людини» [5, 72]. Виходячи з цього він виділяє три аспекти творчості:

- творчість як створення духовних і матеріальних цінностей,
- творчість як створення або відкриття нового, небувалого,
- творчість як самовираження, самоствердження і самовдосконалення людини.

Ми погоджуємося з Л. Балашовим у розуміння, що ціннісний, евристичний і гуманістичний аспекти притаманні не тільки творчості, а і новації. Але необхідно уточнити, що поняттю «новація» притаманні ще й гносеологічний (що характеризує творчу діяльність як відкриття, нову ідею в розумовій праці) та діяльнісний аспекти: інтелектуальна діяльність у будь-якій галузі, пов'язана з соціальним пізнанням, фундаментальними, прикладними та емпіричними науковими дослідженнями та направлена на задоволення суспільних потреб. Наявність цих аспектів доказує нерозривний зв'язок понять «творчість» та «новація».

Таким чином, новації у творчості можуть бути представлені у вигляді: 1) нового знання (процес множення знання, співвідношень закономірностей, зареєстрованих в логіко-поняттєвій формі), 2) нового блага (вдосконалення потреб,

же час самостійно існують у ній у вигляді окремого, якісно нового, цілісного явища» [8, 82]. Тут М. Мамардашвілі пише про один з важливих механізмів появи новацій. Але у цього механізму є певна проблема: деформовані зв'язки (риси, властивості та якості) як результат трансформації внутрішніх відносин складної системи в процесі «відсікання» її проміжних зв'язків, «стискання» в особливий функціональний орган (квасисубстанцію) настільки очевидні, що їх можливо фіксувати емпіричним шляхом, а про приховані за ними реальні риси необхідно лише здогадуватися. Ми підтримуємо М. Мамардашвілі, також, в тому, що перетворені форми – це не просто видимість, а внутрішня форма видимості - стійке й відтворююче ядро [8, 84].

Говорячи про природу творчості, російський філософ М. Бердяєв виводить його появу «із ніщо»: «творчість небуття зробила буттям» [3]. Творчість з «ніщо», за М. Бердяєвим, це - творчість із свободи [3]. Взагалі, М.Бердяєв пропонує три елементи творчості, пояснюючи її природу:

- елемент свободи, завдяки якому тільки і можлива творчість;
- елемент дару і пов'язаного з ним призначення;
- елемент створеного вже світу, в якому і здійснюється творчий акт і в якому він бере собі матеріал [2].

Ми погоджуємося в такому ракурсі з тезою М. Бердяєва про те, що свобода - імпліцитна категорія і є необхідною умовою творчості, але, слід пам'ятати, що будь-яке нове, згідно із законом заперечення заперечення, так чи інакше у своїй основі має старе коріння, тобто вже усталені та визнані знання. Власне в цьому й полягає відносність нового. Більше за це, ми вважаємо дуже важливим для нашого дослідження те, що М. Бердяєв пов'язує з поняттям «новація» поняття «досконалість». «Свобода і здатність створювати нове є основною, внутрішньою ознакою кожної істоти, створеної за образом Божим; в цієї ознаці укладена абсолютна досконалість плану творіння» [2].

В контексті досконалість можна розглянути книгу М. Фосса «Ідея досконалість в західному світі» - чи не єдине в ХХ ст. дослідження поняття досконалість, містить положення, що «досконалість є відповідність дійсності поняттю про неї. Кожна новація, яка виявляється відповідної тому поданню, яке про неї є – досконала» [2]. Ми солідаризуємося з ідеями М. Фосса та М.Бердяєва, і вважаємо, що в цьому контексті новація визначається як ідеал.

Крім того, творчість можна сприймати як діяльність, у тому числі і колективну. К. Маркс писав, що «Навіть найгірший архітектор відрізняється від найкращої бджоли тим, що перед тим, як будувати свій осередок з воску, він вже побудував його в голові. Тобто, наприкінці процесу діяльності, маємо результат, який вже на початку процесу мав місце в уяві людини, тобто ідеально» [9]. Ми солідаризуємося з філософом в тому, що реально-виробничка діяльність людини передує зовнішньо-предметній діяльності. Тобто, людина має певні потреби в особливій формі своєї виробничої діяльності.

Підтримує цей підхід і відомий дослідник Е. Ільєнков. Він вважає, що речі, які створюються людиною безвідносно до її буття (без творчого початку) в світі з'явитися просто не можуть. Дійсна творча особистість, на думку Е.Ільєнкова, тим суттєвіша, чим повніше та глибше представлене в ній колективно-загальне, а не особисто-індивідуальне. Творчість для нього проявляється в умінні робити все те,

як теоретично обгрунтовану практичну правосвідомість. На цьому рівні як на найвищому, у теоретичній правовій свідомості її державотворчий потенціал отримує свій повноцінний вияв, забезпечуючи максимальну реалізацію її державотворчої функції.

Грунтуючись на цих думках, беручи до уваги зміст понять «ідеологія», «правова свідомість», видається можливим визначити правову ідеологію як соціально-філософську категорію для позначення систематизованого, теоретично обгрунтованого духовного відбиття об'єктивної реальності, сукупності теоретично обгрунтованих ідей і поглядів на оточуючу правову дійсність і самого себе, правовідносини, норми права, на підставі яких ці відносини складаються, які (ідеї і погляди) сприймаються суб'єктом як правильні й потрібні у вирішенні певних практичних завдань у правовій сфері. Сутність правової ідеології таким чином вбачається у тому, щоб бути систематизованим теоретично обгрунтованим духовним підґрунтям практичної правової діяльності, реалізації правовідносин. Така інтерпретація сутності, концепту правової ідеології дає можливість на основі визначальних характеристик ідеологічного явища й правосвідомості визначити й ряд істотних рис правового ідеологічного феномена. Послідовне осмислення останніх підводить до висновку, що правовий ідеологічний феномен під впливом державотворчого потенціалу правосвідомості спрямований на розбудову держави, розвиток, створення державного організму. Правова ідеологія, генетично увібравши в себе функціональне спрямування ідеології й правосвідомості, виконує щонайменше п'ять основних функцій: перша з них – це відображення об'єктивної правової реальності, практичної діяльності у правовій сфері в систематизованій, теоретично обгрунтованій формі, насамперед, у вигляді відповідних ідей і поглядів (функція відображення правової дійсності); друга – активний вплив на навкружну правову дійсність, практику (функція активного впливу на правову дійсність); третя – віддзеркалення державно-політичного буття, практичної діяльності держави у систематизованій, теоретично обгрунтованій формі (функція віддзеркалення державно-політичного буття); четверта – активний вплив на довколишню державно-політичну дійсність, практику (функція активного впливу на державно-політичну дійсність); п'ята – розбудова держави, розвиток, створення державного організму (функція державотворення).

Підсумовуючи наші роздуми, можемо із впевненістю констатувати, що правосвідомість, постаючи як одна із основних форм суспільної, яка утворюється із певної сукупності ідеальних форм, що охоплюють і відображають правове буття, суб'єктивних образів системного різноманіття правових відносин, норм права, на підставі яких ці відносини складаються, які формуються у суспільстві на відповідному етапі його історичного розвитку шляхом накопичення, збереження й перетворення інформації про них, має певні державотворчі потенції та у своїй цілісності спрямована на процес розбудови держави, розвиток, створення державного організму, виконуючи при цьому державотворчу функцію.

Лагутин А.В.

кандидат философских наук, доцент
кафедры социологических наук и социальной работы Керченского
государственного морского технологического университета

ВОЗМОЖНО ЛИ ПОЛИТИЧЕСКОЕ УПРАВЛЕНИЕ, И В УКРАИНЕ, В ЧАСТНОСТИ?

Вопреки общему признанию научной и политологической, в частности, аудиториями категории «политическое управление» как научно содержательной, в ее теоретической интерпретации нет заметного единства и однозначности [1]. В самом понимании практики реального так называемого политического управления на уровне государственно-политической системы существует немало проблемных вопросов. Так что волей-неволей складывается представление о своеобразной фантомности указанного понятия-феномена.

На сегодня наука об управлении во многих своих аспектах представляет сложный комплекс теорий общего и частного уровня, включая государственное управление, менеджмент, концепцию управленческих решений различных уровней, а также технологию принятия политических решений [2]. При этом ключевой характеристикой управленческой деятельности по общепринятым представлениям служит оптимизация системы как сложной (иерархии) составляющих ее элементов. Однако, подтверждаемый научными выводами практический опыт политического администрирования, за редким исключением, свидетельствует о невозможности достижения оптимальных состояний политики, политического процесса. Возможность достижения оптимума как готового, планируемого результата политического администрирования, реальна лишь для систем жесткого или авторитарного типа. Но при этом, закрытые, негибкие системы достаточно быстро теряют свои адаптивные способности, неизбежно приходя к организационному краху, коллапсу. Поэтому говоря о политическом управлении, как правилу, имеют в виду развитые демократические системы соревновательного или конкурентного типа. Содержанием же демократического политического процесса выступает неизбежный динамичный компромисс общественно-политических сил. Компромисс как результат коллективных действий-усилий можно с очевидной определенностью отнести к своеобразному роду искусства или социального творчества в значительной мере основывающегося на внерациональных, интуитивно-реактивных механизмах человеческого поведения. Впрочем, саму политику (в силу этой ее природной компромиссной сути) также, еще со времен Античности, относят к роду искусств, так как она всегда несла и несет на себе отпечаток творческой, не до конца программируемой деятельности далекой от рационализированной технологии, каковая ассоциируется с понятием управления.

Если внимательно всмотреться в содержание компромисса, внешне представляющего собой отказ противоборствующих, конкурирующих и почти всегда неравных сил, как от части своих первичных целей, как и от некоторых элементов требований по отношению к противникам, то он выступает достаточно сложной игрой, как правило, тех же неравных партнеров. Поэтому результаты политических взаимодействий партнеров-соперников всегда содержат элементы

Широбокова О.О.

аспирант

ОСМИСЛЕННЯ НОВАЦІЙ ЯК ДІЯЛЬНІСНЕ ВИЗНАЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ

«Обличчя» реальності змінюється: інколи поступово, інколи нестримно, але завжди помітно. Залежно від характеру подій, відбуваються поступові трансформації, суттєві якісні (як прогресивні, так і регресивні) або «катастрофічні» зміни. Все це визначає появу Нового - нового досвіду, нових відкриттів, нової реальності.

Мета цієї наукової розвідки – окреслити підходи до визначення поняття «творчість», що існують в історії філософсько-теоретичного мислення та показати зв'язок цього поняття з поняттям «новація».

Новація розуміється як соціально-філософське поняття, яке відображає нове, продукт інтелектуальної діяльності соціального суб'єкта, спрямований на якісну зміну об'єкта задля задоволення суспільних потреб, який прийнятий суспільством. А творчість, незалежно від підходу до її вивчення, як створення нового, що відрізняється неповторністю, оригінальністю та суспільно-історичною унікальністю. Під «новим» у такому випадку розуміється не просто нещодавно створене, а саме створення оригінальної ідеї або унікального матеріального предмета, оригінальних шляхів і методів вирішення наукової проблеми [4, 56]. Але тут треба зауважити, що нове знання, одержане в процесі наукового дослідження, може стати новим для вченого, який зробив спостереження або відкриття (безпосередньо новація), і новим для науки, для людства, тобто впровадження цього відкриття у «широкий світ» (інновація).

Існує декілька підходів до сприйняття філософами поняття «творчість»: внутрішній розвиток, іноді - наповнення старих форм новим змістом (М.Мамардашвілі), як свобода (М.Бердяєв), як діяльність (Е. Льєнков), як інтуїція (А. Бергсон), як інтелект (Едвард де Боно, Дж.Гілфорд, Е.П.Торренс), як одкровення або як містичний шлях (І. Еріугена, І. Л'єн), як розвиток (Г.Альтшуллер) і, нарешті, як гуманізм (Б.Новіков).

Одною з найважливіших проблем творчості є проблема «перетвореної форми», яку розглядали К. Маркс, Е. Л'єнков, М. Мамардашвілі, тощо.

В. Ленін вважав: «... всяка криза, навіть всякий перелом в розвитку, неминуче веде до невідповідності старої форми з новим змістом» [9]. Звісно, вирішення протиріч між змістом і формою може відбуватися по-різному – від повного відкидання старої форми до її часткового оновлення. Проте, у будь-якому разі, форма не залишається такою, як була, оскільки новий зміст «... може і повинен проявити себе у всякій формі, і новій, і старій, може переродити, помогти, підпорядкувати собі всі форми...» [9].

«Перетворена форма, – пише М.Мамардашвілі, – є продукт перетворення внутрішніх відносин складної системи, що відбувається на певному її рівні й приховує їхній фактичний характер і прямий взаємозв'язок побічними виразами. Ці останні, являючись продуктом і відкладенням перетвореності зв'язків системи, у той

майбутніх фахівців соціальної роботи, таких як: компетентність, ініціатива, творчість, саморегуляція й унікальність складу розуму тощо.

Для формування зазначених характеристик конкурентоздатності підготовка майбутніх соціальних працівників у вищому навчальному закладі повинна, на нашу думку, здійснюватися таким чином, щоб студенти одержували не вузько «предметну» підготовку (певні знання з предмету), а і підготовку, яка б забезпечувала формування необхідних особистісних характеристик, професійно важливих умінь і якостей. Тільки це може забезпечити підготовку майбутніх фахівців, здатних мобільно адаптуватися до швидких змін у розвитку суспільства і виробництва.

Таким чином, у формуванні конкурентоздатності майбутніх фахівців важливу роль відіграє підготовка соціальних працівників у вищому навчальному закладі, яка передбачає реалізацію таких *психологічних умов*: а) актуалізацію у студентів потреби у розвитку конкурентоздатності; б) засвоєння теоретичних знань з проблеми психології конкурентоздатності особистості та конкурентоздатності фахівців соціальної роботи; в) розвиток особистісно-професійних характеристик соціального працівника; г) формування умінь та навичок, необхідних для професійної діяльності конкурентоздатного соціального працівника тощо.

Література

1. Балл Г. О. Гуманізація загальної та професійної освіти як сприяння розвитку культури особистості // Психологічний ресурс простору вищої освіти: Збірник наукових праць / За ред. О. В. Винославської. – К.: ІВЦ Видавництво «Політехніка», 2004. – С. 7-17.
2. Большой энциклопедический словарь. – М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. – 1456 с.
3. Карамушка Л. М. Психологія управління закладами середньої освіти: Монографія. – Київ: Ніка-Центр, 2000. – 332 с.
4. Лопухова Т. Диагноз качества подготовки специалиста // Высшее образование в России. – 2001. – № 4. – С. 29-35.
5. Мельничук О., Яковлева А. Модель специалиста (К вопросу о гуманизации образования) // Высшее образование в России. – 2000. – № 5. – С. 19-25.
6. Носков В. І. Психогігієнічна концепція професійного становлення та самореалізації особистості в гуманітарному вузі // Актуальні проблеми психології. Том 1.: Соціальна психологія. Психологія управління. Організаційна психологія. – К.: Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України, 2002. – Ч. 4. – С. 113-121.
7. Обеспечение качества образования в Новгородском университете: Метод. материалы / Авт.-сост.: А. Л. Гавриков, С. В. Гудилов, В. А. Исаев, Г. С. Порковский; Нов. ГУ им. Я. Мудрого. – Великий Новгород, – 2001. – 144 с.
8. Перминова Л. М. Содержание образования с позиции самоидентификации личности // Педагогика. – 1997. – № 3. – С. 36-39.
9. Психологія праці та професійної підготовки особистості: Навчальний посібник / За ред. П. С. Перепелиці, В. В. Рибалки. – Хмельницький: ТУП, 2001. – 330 с.
10. Сериков В. В. Предисловие к сборнику «Подготовка специалистов в области гуманитарных и социально-экономических наук». – М., 1995. – С.3-4.
11. Універсальний словник-енциклопедія / Гол. ред. ради чл. кор. НАНУ М. Попович. – Київ, «Ірина», 1999. – 1551 с.

непредсказуемости, непреднамеренности, обнажая тем самым общий стохастический, т. е. случайный характер данной сферы «коллективного» сотворчества. Это понуждает многих исследователей при описании политического управления обращаться к языку синергетики [3].

Таким образом, политический процесс осуществляется на стыке сочетания определенной программируемости и нерегулируемости, стихийности, продуцирующей или иную степень неизбежного, и политического, и всеобщего или социального хаоса.

Для политических субъектов, участников политического процесса и субъектов политического управления, общим психологическим результатом повседневной жизнедеятельности есть наличие чувства внутренней неудовлетворенности, недовольства от недостижимости оптимума в своих планах, так и от действий своих партнеров конкурентов. К чувству недовольства добавляется очевидный комплекс недоверия и подозрительности в отношении конкурентов, реальных и мнимых соперников-врагов. Именно недовольство и недоверие составляют фундаментальный и устойчивый психологический фон политического поведения и мощный эмоционально-чувственный фактор принятия важнейших политических решений, всех действий политических актеров-администраторов, а также и рядовых участников политического процесса. Вопрос о том, составляет ли недоверие прочное основание для конструктивных действий и отношений в сфере публичной политики – явно вопрос риторический!

Недоверие и, как его следствие, чувство потенциальной опасности и страха, не могут выступать опорой, основанием для конструктивного мышления и действия. Их прямым мотивирующим поступки и решения фактором-стремлением выступает побуждение к более или менее явному, но неизбежному обману общества, своих партнеров и своих контрагентов, в том числе и как потребность сокрытия своих реальных планов и намерений (что на уровне неизбежной тенденциозно-закономерности продемонстрировал еще Н. Макиавелли). В конечном счете, политическое действие и решение технологически включают в свое содержание и самообман как попытку оправдать нечистоту или неправомочность, своих собственных замыслов в отношении партнеров-соперников и всей публики.

Второй стороной характерного политического действований, основанного на элементах необходимой лжи, служит его эмоциональная агрессивность в виде своеобразной демонстрации силы как естественного аргумента для тех, кто стремится утвердить доминанту своей идеи и воли, вне каковых пребывание в политике лишается смысла.

Политическая агрессивность (известная и как радикализм политических меньшинств, и как силовое давление и шантаж, со стороны крупных и мелких политических игроков) свойственна практически всем участникам публичной политики.

Круг устремлений политического субъекта-администратора замыкается в порочном безысходном самообольщении и неправде. Как могут политические действия, решения и так называемое управление, основывающиеся на изначально предполагаемом обмане и неизбежном властном принуждении быть конструктивным и оптимальным, т. е. отвечать требованиям разумного или

рационального управления политической системой и политическим сообществом?! Поэтому закономерным итогом поиска матрицы рациональной или конструктивной политики, сформулированным еще теоретиками Просвещения стала концепция «необходимого минимального зла» как желательного, но не всегда достижимого максимума силового компромисса государственной власти с обществом.

Таким образом, возможность творения всеобщего блага или осязаемого для большинства граждан добра инструментами, средствами политики и политического управления в лице государства и его представителей была если и не исключена, то поставлена под серьезное сомнение еще на заре становления республиканизма и демократии. По сути это служит принципиальным признанием невозможности полноценного политического управления. Что касается содержательного компонента необходимого минимального зла, или выбора из двух либо нескольких зол-альтернатив наименьшего, то таковое самым малым является именно для субъекта управления или правящей партии (элиты). Правящая группа из любой ситуации стремится и реально, за редким исключением, извлекает максимальные бонусы для себя. Следовательно, «социальное зло» как продукт и итог политического администрирования имеет субъективированное выражение доминанты интересов наиболее влиятельных политических группировок общества, агентами которых и выступают государственно-политические институты. Указанная тенденция сохранения доминанты интересов правящей группировки в политическом управлении выступает основной естественной его целью. Что отражает еще одну, ярко выраженную объективную закономерность политики.

Что касается интересов так называемого гражданского большинства, то они не выступают объектом прямого государственного учета или программирования, а удовлетворяются через сложный механизм опосредованных влияний и воздействий. В прямой форме действий институтов и представителей политического руководства государственно-политическое управление представляет собой технологию «латания дыр», или оперативного реагирования на явные вызовы, конфликты интересов и требования и конфликты.

Сущность политики и соответственной политической деятельности составляет их естественная двойственность, проистекающая из необходимости одновременной ориентации их субъектов и на свое неперемное доминирование, и на решение общих задач, тех самых задач по достижению оптимального состояния целостности и устойчивого развития системного комплекса. При этом стратегия доминирующего субъекта-администратора включает в себя задачу по целенаправленному ослаблению или дискредитации своих наиболее опасных конкурентов. Поэтому общая управленческая идеология реального ее ведущего субъекта содержит внутреннее непреодолимое противоречие исключающее достижение полноценного, долговременного политического компромисса общественно-политических сил в стране, или так называемого консенсуса.

Логическим и естественным эффектом действия указанного сущностного противоречия функционирующей системы, определяющего содержание политической деятельности ее руководства, служит технология неизбежного административного лавирования, маневрирования, ориентированная на демонстрацию управленческого конструктива в купе с одновременным тормозящим

навчальних закладах відкриті факультети з підготовки спеціалістів та менеджерів соціальної роботи.

Специфіка професійної діяльності соціального працівника потребує, на наш погляд, *суттєвої психологізації процесу підготовки до неї студентської молоді*. Адже соціальний працівник повинен володіти широким колом знань і умінь з різних галузей, зокрема володіти основами психологічних знань, оскільки йому доводиться працювати з людьми, які мають свої індивідуальні особливості, що вже само по собі певною мірою робить його працю психологічно насиченою, напруженою, динамічною, емоційною, ризикованою, відповідальною тощо.

Структура конкурентоздатності майбутніх фахівців соціальної сфери, яку слід формувати у вищому навчальному закладі, повинна включати, на наш погляд, дві групи психологічних характеристик: а) загальні; б) спеціальні.

До групи загальних психологічних характеристик, які забезпечують ефективність професійної діяльності, належать:

а) *загальні інтелектуальні здібності* (високий рівень розвитку: уваги, словникового запасу, логічності, кмітливості; просторового мислення; стратегій поведінки);

б) *регулятивні якості* (високий рівень загальної інтернальності та інтернальності в різних сферах життєдіяльності – в сфері досягнень, невдач, сімейних стосунків, ділових та міжособистісних стосунках, сфері здоров'я);

в) *вольові якості* (високий рівень сили волі);

До групи спеціальних характеристик, які забезпечують ефективність безпосередньо менеджерської діяльності, належать:

а) *професійна спрямованість* (гармонійне поєднання особистісної, колективної та ділової спрямованості) – ієрархічна структура домінуючих мотивів особистості майбутнього фахівця, які спонукають його до активності в процесі навчально-професійної діяльності, до розвитку та вдосконалення в професійній діяльності;

б) *спеціальні здібності* (високо розвинуті організаторські та комунікативні здібності). Щодо комунікативних та організаторських здібностей, то слід сказати, що де б не працювали майбутні соціальні працівники і чим би вони не займалися, вони завжди включаються у «світ спілкування», у систему відносин, займаючи в ній визначене місце. Однією з умов їх ефективної діяльності, а в кінцевому результаті і життєвого успіху, є розвиток комунікативних й організаторських здібностей.

в) *лідерські якості* (високий рівень розвитку в усіх сферах – діловій (формальній), неформальній та емоційній) проявляються в здатності особистості генерувати нові ідеї, спрямовувати людей на їх виконання, надавати інтелектуальну та емоційну підтримку працівникам у виконанні завдань, їх професійному та особистісному розвитку.

При аналізі загальних психологічних характеристик, які забезпечують ефективність професійної діяльності, слід зазначити, що важливу роль при цьому відіграє, насамперед, формування професійної компетентності.

З урахуванням сказаного, в освітньому процесі на перший план виходить проблема формування базових інтелектуальних якостей конкурентоздатності

в) постійно навчатися, тобто характеризуватися: стратегічним мисленням та баченням майбутнього; сильною корпоративною культурою; командним принципом роботи та вільним обміном інформацією;

г) функціонувати на засадах гуманістичного менеджменту, враховуючи специфіку діяльності (навчання, виховання та розвитку особистості яка підрастає).

Університетська освіта є ядром вищої професійної освіти. Під *професійним становленням студентів у вищому навчальному закладі* розуміють процес безупинної, прогресивної зміни особистості студента завдяки соціальному впливу і власній активності в напрямку професійного удосконалення та самоздійснення [7, с.104].

Слід зазначити, що *професійне становлення особистості, яке відбувається у студентському віці*, повинно здійснюватися з урахуванням психологічних законів самореалізації особистості [6], яка включає три «алгоритми» поведінки.

Перший «алгоритм» поведінки – *самовизначення*, пов'язаний з вибором галузі майбутньої професійної діяльності особистості. Саме завдяки йому студенти вибирають «нішу» для реалізації себе на професійному ринку праці. Другий «алгоритм» – *самоактуалізація* – пов'язаний з енергетичним потенціалом майбутніх фахівців, який обумовлюється їх життєвою позицією. Третій «алгоритм» – *самореалізація*, являє собою механізм, що носить інтегральний характер, і саме він повинен, у кінцевому рахунку, забезпечити стійкість поведінки майбутніх фахівців в обраній галузі професійної діяльності.

Важливим завданням університетської освіти, крім передачі знань і умінь (інформування), є також *формування особистості професіонала*, сприяння його ідентифікації з професією. Це передбачає *формування таких сторін діяльності та якостей особистості майбутнього фахівця*: 1) самостійна постановка навчального завдання та вибір способу його розв'язання; 2) мотивація та мобілізація вольових зусиль у досягненні результатів діяльності; 3) ініціативність у виборі та виконанні певних соціальних ролей, зокрема тих, які безпосередньо пов'язані з виявами схильностей до духовної культури; 4) схильність до розвитку; 5) знижена тривожність; 6) інтелектуальна працездатність з виявами творчості та розумових здібностей.

До *психологічних основ*, які спеціально слід створювати у процесі підготовки студентів до *продуктивної праці у вищій школі*, слід також віднести: 1) високу мотивацію навчальної діяльності студентів (чітка вираженість мотивів, як моральних, так і матеріальних, примушує особистість майбутнього фахівця думати, будувати плани, діяти); 2) спеціально розроблений зміст та форму організації навчання, відпочинку та праці, спрямованих на формування умінь партнерства та кооперації; 3) сенситивність соціальної ситуації розвитку, яка б активізувала взаємозв'язок духовних і матеріальних потреб у майбутнього фахівця; 4) творчий характер спільної діяльності в навчанні та праці [9, с.83].

Що стосується *формування характеристик конкурентоздатності як важливого завдання підготовки майбутніх соціальних працівників у вищих навчальних закладах*, то слід, насамперед, сказати, що за останні роки спеціальність «соціальна робота» стала однією з провідних спеціальностей. У багатьох вищих

ефектом, як спроби протистоять возможному ослабленню своих позиций в результате вводимых новаций. Мощной составляющей такой функциональной управленческой двойственности, ее основным средством, является идеологическая и социально-психологическая манипуляция или социальная демагогия, направленная на сокрытие реальных (спекулятивных) мотивов управленческих решений. Она также включает элементы самооправдания и перенесения груза ответственности за недостаточную эффективность руководства на своих политических конкурентов и другие объективные и субъективные, мнимые и реальные, оправдательные обстоятельства и факторы.

Таким образом, политическое управление не может существовать как согласованная, устойчивая, программируемая и сквозная технология деятельности целостного и институализированного в полном объеме субъекта (компактной), административной группы. Механизм его функционирования не поддается исчерпывающей оптимизации и рационализации на уровне заранее гарантированного и согласованного в основных параметрах результата. Поэтому концепция и идеология политического администрирования укладывается в простую формулу: поскольку достижение очевидного добра проблематично – то следует избегать очевидного зла. Причем очевидность последнего тем реальнее, чем большему ущербу подвергается имидж правящей группировки, находящийся в прямой зависимости от переменной среднего уровня качества жизни данного общества.

Коренной принцип институализации, построения государственной власти в современном государстве через ее функциональное разделение на законодательную, исполнительную и судебную составляющие – есть механизм раздробления центрального субъекта администрирования, согласованные до конца действия всех элементов его структуры, как правило, невозможны. Если присовокупить к разделению власти неизбежное размежевание основных политических сил – партий в стране, а также раскол всей общественной системы на властную подсистему и гражданское общество, то мы обнаруживаем полное отсутствие объективных социально-политических оснований для построения четкой и целостной иерархии политического управления и самоуправления.

Проблема политического управления является наиболее мифологизированной и мистифицированной проблемой общественно-политической жизни, поскольку составляет средоточие существенных закономерностей развития государственно-политических систем. Тем не менее, можно указать на примеры таких объективных ситуаций, когда идеологические мистификации оказываются бессильными скрыть реальную политическую драму неуправляемого общества и государства. Именно к такому и относится молодая Украина все годы своей независимости, осуществляя процесс глубинной социальной трансформации способом стихийной и беспорядочной эволюции. Ее жалкой организационно-управленческой компенсацией выступает примитивная конкуренция партийно-политических групп и олигархических кланов, конкурирующих в ходе беззастенчивого процесса растаскивания общественных ресурсов.

Так называемое политическое управление в реальности представляет собой неравновесный, неупорядоченный ряд действий административно-политических

групп и властных государственных структур или, иначе говоря, частных технологий по разрешению конкретных политических и социально-политических проблем – вызовов различного уровня и масштаба, включая и внешнеполитические их проявления. Причем, в комплексе этих технологий неизбежны и так называемые деструктивные действия провоцирующего характера, имеющие своей целью вызвать определенные, но не до конца прогнозируемые, действия своих политических контрагентов. Провокация, так же как и силовой шантаж – абсолютно естественные и неизбежные средства политического администрирования, характерные для политики всех времен и для государств любого типа, включая и те которые склонны себя относить к сугубо цивилизованным политическим сообществам.

Таким образом, четкая и видимая грань между политической нормой и политической девиацией в управленческих решениях отсутствует. Именно это превращает политическое моделирование и администрирование в неустойчивую, мистифицированную технологию, не отвечающую внешним представлениям о ее сущностной организованности и управляемости. Присовокупим к этому еще и неизбежное насилие как инструмент политического действия и администрирования и получаем то, что делает мир политических отношений, сферой влияния темных, дьявольских сил [4, с. 703]. Ибо, если мы признаем целерациональность политики, но при том обнаруживаем неспособность организованными человеческими усилиями достигать позитивного результата (общественного блага), то мы должны и констатировать тот факт, что политический процесс и его результаты – реализация инфернальной невидимой силы.

По признанию целого ряда политологов, средоточием политического администрирования служит не столько принятие и осуществление общесистемных, оптимальных решений, отвечающих интересам так называемого гражданского большинства, сколько принуждение большинства (чаще всего, средствами манипуляции с общественным мнением) к признанию их в качестве необходимых и легитимных. Вопрос же о компетентности общественного мнения или даже о его реальности мы оставляем за рамками нашего краткого экскурса в сущность политического управления.

Общий вывод этого экскурса – в том, что политическое управление – фантом, за которым скрывается примитивная и жесткая природа политического регулирования, как технология обеспечения доминанты интересов влиятельных общественных групп, лишённая серьезной социальной основательности и конструктивности, а также лишаящая надежды на сколько-нибудь оптимистичное политическое будущее и страну – Украину, и человечество во всемирном масштабе. Политического управления как целостного и рационального механизма планирования, программирования и регулирования обществом, общественно-политической системой при демократии не существует. Есть только виртуальное пространство идеологизированных и идеализированных стремлений и мечтаний о доминанте разума в социально-политической эволюции утопических, по сути; была и есть массовая иллюзия, связанная с реальным существованием общества порядка и справедливости. Но не более того!

РОЛЬ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Професійна вузівська підготовка конкурентоздатних фахівців є однією із суттєвих умов реформування українського суспільства та входження його в міжнародний простір. І цілком логічно, що ця *актуальна* проблема обрана предметом дослідження.

В сучасних умовах освіта являє собою найважливіший компонент діяльності соціально-економічної системи, що відповідає за відтворення інтелектуального потенціалу нації, задоволення потреб регіону в якісно підготовлених фахівцях, задоволення потреб населення в якісних освітніх послугах [4]. Необхідно підкреслити, що *освіта* сьогодні стає головним чинником відтворення і розвитку суспільного інтелекту [1]. В енциклопедичних виданнях термін «освіта» трактується як процес поширення знань і культури в суспільстві [11], як процес розвитку та саморозвитку, пов'язаний з оволодінням соціально значущим досвідом людства, засвоєним у знаннях, уміннях, творчій діяльності і емоційно-ціннісному ставленні до світу [2].

Аналізуючи роль *вищої освіти у професійному становленні студентів*, слід зазначити, що професійне становлення особистості можливе в результаті *професійної освіти*, яка здійснюється, насамперед, у вищих навчальних закладах і з якою пов'язана успішність професійної самореалізації особистості в усіх сферах її діяльності [8, с.36].

Метою дослідження є визначення ролі вищих навчальних закладів у професійному становленні майбутніх фахівців соціальної сфери.

Нова концепція вищої освіти ХХІ століття переносить акцент із вузькопрофесійного підходу до підготовки фахівців на багатобічний інтелектуально-духовний розвиток особистості студента відповідно до тієї дорослої ролі, яку вготовано їй у сучасному суспільстві [5, с.19]. Мова йде про підготовку у вищій школі дійсно вихованих, творчо і критично мислячих майбутніх фахівців здатних до різнобічного, цілісного бачення й аналізу складних проблем життя суспільства, а виходить, здатних і до пошуку нових рішень насущних проблем [10].

Л. М. Карамушка [3] підкреслює, що, для того, щоб ефективно виконувати завдання суспільства в сучасних умовах, освітні організації, у тому числі, і вищі навчальні заклади, мають відповідати таким вимогам:

- а) бути відкритими системами, які мають постійно враховувати зміни, що відбуваються в соціальному середовищі;
- б) швидко адаптуватися до нових підходів у суспільному розвитку та трансформувати їх у новий зміст навчання; нові освітні та інформаційні технології; нові стратегії взаємодії між учасниками управлінського та навчально-виховного процесу; нові психологічні характеристики учасників такої взаємодії;

інфраструктура, які витягнули народи СРСР (серед них і український) зі стану відсталості, що був зумовлений належністю народів Російської імперії до периферії світової капіталістичної системи. Ці інституціональні зміни в Україні дозволили підняти рівень життя і побуту населення, наблизивши його до рівня європейських країн. Мабуть найважливішим інтегральним показником результативності цих інституціональних змін є зростання середньої тривалості життя з 36 років у 1914 р. до 72 років у 1989 р. Неоліберальні реформи в Україні справили надзвичайно руйнівний вплив на інституціональні матриці, що проявилось в деіндустріалізації країни, підриві її промислового, наукового і науково-технічного потенціалу, погіршенні соціальної структури населення, скороченні на третину працівників соціальної сфери, ліквідації колгоспно-радгоспної системи, занепаді освіти, охорони здоров'я, науки і культури. Відповідно середня тривалість життя в Україні зменшилася з 72 років у 1989 р. до 67 років у 2010 р. В Україні поступово приходиться розуміння визначальної ролі інституціональних матриць у процесі розвитку життєустрою народу, про що свідчить початок відродження дошкільних закладів.

Аналіз основних закономірностей процесу розвитку життєустрою народу засвідчує необхідність в сучасній Україні науково виваженого і відповідального підходу державних та громадських діячів до формування інституціональних матриць, від яких залежить життєустрій і доля українського народу.

Перспектива подальших досліджень вбачається в розробці принципів державної політики, які оптимізують розвиток життєустрою народу.

Література

1. Кара-Мурза С.Г. Матрица «Россия» / Сергей Кара-Мурза. – М.: Эксмо: Алгоритм, 2010. – 256 с.
2. Кирдина С.Г. Институциональные матрицы: макросоциологическая и объяснительная гипотеза / С.Г. Кирдина // Социологические исследования. – 2001. – № 2. – С. 13-23.
3. Кремень В.Г. Філософія управління: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.Г. Кремень, С.М. Пазиніч, О.С. Пономарьов. – К.: Знання України, 2007. – 360 с.
4. Крохмаль Н. Историчні форми саморегуляції соціального процесу / Наталія Василівна Крохмаль. – Запоріжжя: «Просвіта», 2004. – 144 с.
5. Мельник М.І. Еволюція теоретико-методологічних підходів до формування бізнес-середовища в контексті розвитку інституційної та неінституційної теорії / М.І. Мельник // Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – Луцьк. – 2008. – Вип. 5 (20). – С. 14-15.
6. Рыбаков Л.А. Философия структур организаций. Эволюционный подход / Л.А. Рыбаков. – К.: Авторское издание при участии ОАО «Институт прикладной информатики», 1997. – 134 с.
7. Рузавин Г.И. Организация, самоорганизация и кооперация в развитии систем / Г.И. Рузавин // Самоорганизация: кооперативные процессы в природе и обществе. – Ч. 1. – М., 1990. – 116 с. – С. 7-26.
8. Туленков М. Сутність і співвідношення понять «організація», «самоорганізація» і «управління» / М. Туленков // Політичний менеджмент. 2007. – № 1. – С. 24-35.
9. Юрій М.Ф. Соціокультурний світ України / Микола Федорович Юрій. – Видання 2-е. – К.: Кондор, 2008. – 738 с.

Література

1. Черных А. А. Политическое управление: проблемы категории // А. А. Черных // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов / www.internauka.org.
2. Государственное управление и политика: Учеб. пособие / Под ред. Л. В. Сморгунюва. – СПб. Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2002. – 564 с.
3. Шабров О. Ф. Политика и управление // О. Ф. Шабров / <http://shabrov.info/Polupr/glava1.htm>.
4. Вебер М. Политика как призвание и профессия // М. Вебер. Избранные произведения. – М.: Прогресс, 1990. – 808 с.
5. Санжаревский И. И. Политическое управление и государственность / И. И. Санжаревский // Электронный научный информационно-образовательный журнал. ISSN 2221-7703 /[http:// pu.virmk.ru/arhiv/2011/01/arhiv.htm](http://pu.virmk.ru/arhiv/2011/01/arhiv.htm).

Малиновська О.С.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Сучасний етап розвитку людства відрізняється тим, що важливою умовою його виживання стає переосмислення якостей людини. Майбутнє людства, на думку С.Кримського, залежить не від ідеї людини взагалі, не від людяності самої по собі, а від їх відбиття крізь індивідуальні якості, які саме і визначають дієвість гуманістичної свідомості. Отже, людина отримує надійну опору власного життя у тому випадку, якщо пов'язує його сенс із співставленням з життям людства. У такому розумінні особливого значущості набуває якість громадянськості.

Дехто вважає, що громадянськість означає повне «розчинення» особистості у суспільстві, безумовне й повне її підкорення інтересам більшості, втрату нею своєї свободи і незалежності. Проте саме це почуття єдності людини з іншими людьми рятує її від страху самотності, від осмислення скінченності індивідуального існування, а усвідомлення зв'язку власної долі із долею свого народу сповнює смислом її життя і відкриває обрії причетності до вищих цінностей буття. І тільки це почуття уможливорює здатність людини віднаходити і посідати своє місце у просторі суспільного життя, ставати громадянином у справжньому і найвищому сенсі цього слова.

Певними детермінантами формування громадянської ідентичності особи вважають такі її характерні риси, як компетентність, відповідальність, свобода, людська гідність, моральна автономність, громадянська асоціативність та активність тощо. Усі вони достатньо широко розглянуті у літературі, проте останнім часом звертається увага на такі ще риси, як, наприклад, зрілість, адекватність особистості громадянина.

Образ зрілого громадянина зустрічається у П. Фейрабенда: «Зрілий громадянин – це не та людина, що вихована на принципах спеціальної ідеології (наприклад, пуританства або критичного раціоналізму) і яка носить її із собою, подібно духовній пухлині. Зрілий громадянин являє собою особистість, що навчилася розвивати й збагачувати своє мислення, а потім прийняла рішення на користь того, що уявляється їй найбільш придатним. Це особистість, що володіє певною духовною

стійкістю (яка не підпадає під владу першого... вуличного зазивали) і, отже, здатна свідомо обирати те заняття, що здається їй найбільш привабливим» [5, 456].

3. Бауман вважає, що морально зрілою особистістю можна вважати того, хто доріє до потреби у невідомому, кому життя здається неповним без певного елемента анархії, хто навчився цінувати те, що усі ми різні [1, 70]. І, дійсно, зрілість особистості проявляється у її вмінні реагувати на несподівані ситуації, вірно їх оцінювати, а також у толерантності по відношенню до інших людей.

А. Турен не поділяє оптимістичних поглядів щодо цього. У роботі «Чи здатні ми жити разом? Рівні і різні» він стверджує: «Майже зникає усвідомлення того, що тільки через прийняття цінностей суспільства – і навіть його заборон – індивідуум усвідомлює власну свободу... Дехто хоче відродити ідею громадянськості: індивідуум стає вільним, – говорять вони, – ідентифікуючи себе із співтовариством вільних громадян. Але навіть якщо ця громадянська мораль і дозволила написати піднесені сторінки тим, кого хвилюють десоціалізація молоді або проблема інтеграції у наше суспільство імігрантів, вона не пропонує жодного рішення в умовах складної реальної ситуації. Особистість, яка перебуває у суспільстві споживання, не прагне вrostання у це суспільство. Раніше соціалізація засновувалася на пов'язаних між собою образах часу і простору; ми ж, навпаки, все більше втрачаємо час і простір у їх соціальній визначеності... Зникла двоєдність громадських норм і суспільної або індивідуальної свідомості» [4, 469].

Демонструючи такі песимістичні погляди, у той же час він вважає, що саме у злитті особистісного досвіду та колективних дій полягає можливість суб'єкта вижити під тиском його могутніх суперників.

Щодо адекватності громадянина, то вона передусім виявляється у його самоідентифікації, у розумінні свого місця у суспільстві і відповідних йому потреб разом та у зв'язку з усвідомленням своєї соціальної ідентичності з іншими громадянами. На думку Т. Парсонса, «суспільство може бути самодостатнім тільки у тій мірі, у якій воно може покладатися на те, що вчинки його членів будуть служити адекватним внеском у його соціальне функціонування» [3, 21].

Громадянськість часто пов'язують з героїзмом та подвижництвом. В.Кізіма зазначає, що в добу постмодерну та наживи подвижництво – це «опора на своє безодне людське моральне ество заради відродження на його основі культури й гуманізму; розуміння життя як чогось більшого, ніж гонитва за задоволенням нав'язуваних рекламою псевдопотреб» [2, 190]. Сучасне подвижництво специфічне в тому, що воно також і героїчне; це подвижницький героїзм в ім'я повернення до людини: від «людини економічної», «людини споживацької» і «людини найманого працівника» до людини як буття гуманізму.

Громадянськість – це соціальна свобода людини і її відповідальність перед своєю вітчизною. Сутність і найвищий сенс громадянськості як однієї із головних якостей сучасної людини полягає, насамперед, у добровільному, свідомому і критичному прийнятті особистістю правил, норм, цінностей, законів громадського життя, а отже і відповідних прав та обов'язків. Необхідною передумовою усвідомлення та успішної реалізації людиною її громадянського покликання є гармонійний розвиток особистісного та суспільного начал.

першому випадку маємо справу з самоорганізацією, а в другому – згідно традиціоналістських уявлень – з організацією. Управління розуміється як цілеспрямований і свідомий вплив людини (утворених нею організаційних структур управління) на будь-які об'єкти, процеси чи явища для реалізації приватних або загальних інтересів. Самоорганізація постає суперечливою у своїх проявах щодо індивідів та їх спільнот, оскільки вона іманентно включає в себе як організацію, так і дезорганізацію, що веде до розпорядкування соціальної системи, включаючи появу різних соціальних патологій, криз чи катастроф. За цих умов організація і управління виступають феноменами, що спрямовані на забезпечення соціального порядку в соціальній системі, оскільки запровадження певних рамок поведінки і діяльності «закривають» цю систему, що можна пояснити стримуванням процесів самоорганізації. Таке уявлення про співвідношення організації, самоорганізації і управління є продуктом класичної соціолого-управлінської парадигми [8, с. 27-29]. У контексті постнекласичного соціологічного підходу, що розглядає людину і соціальні системи з позицій їх динамічної організованості і відкритості, діалектика співвідношення понять «організація», «самоорганізація» і «управління» має складніший вигляд, що обумовлюється участю і роллю людини в усіх соціальних процесах. Організація (у діалектичному співвідношенні цих трьох понять) виявляє себе як приватний (частковий) випадок самоорганізації, тобто як момент фіксації параметрів соціального порядку на проміжних етапах становлення і розвитку соціальних систем (організаційних формувань), що означає досягнення ними нових якісних властивостей. А управління в цьому співвідношенні виступає як інструмент підтримки динамічної організованості соціальної системи [8, с. 34].

Науковці визнають умовою збереження і розвитку соціального організму країни такий спосіб соціального управління, який спирається на взаємозв'язок організаційних і самоорганізаційних начал. Фахівці доводять, що «сутність управління будь-яким об'єктом полягає у обґрунтованому виборі та здійсненні таких впливів на нього, які узгоджені з механізмами його самоорганізації і спрямовані на підтримання певної цілісності і структурної визначеності цього об'єкта та бажаного характеру його функціонування і розвитку з метою успішного досягнення обраних цілей» [3, с. 97]. Встановлено, що механізми дії системи саморегуляції визначаються двома її підсистемами – регулюючою та регульованою, при взаємодії яких утворюються певні форми, що притаманні відповідному типу суспільства. У історичній ретроспективі такі форми виступають як історичні форми саморегуляції соціального процесу [4, с. 50].

Оскільки процес розвитку життєустрою народу постає послідовною зміною станів життєустрою народу, в яких відображено функціонування певної сукупності інституціональних матриць, то *інтегруючою закономірністю розвитку життєустрою народу необхідно визнати обумовленість зміни стану життєустрою народу зміною основних інституціональних матриць, на яких відтворюється соціальний організм країни.*

Інституціональні матриці відіграють визначальну роль у житті народів. У результаті сталінської модернізації були створені (або багаторазово розширені) такі інституціональні матриці як велика промисловість, сучасна наука та армія, доступна освіта і охорона здоров'я, механізоване сільське господарство, значна соціальна

матриці «тримають» країну та культуру і задають той простір, в якому існує країна і народ» [1, с. 5].

Другою закономірністю процесу розвитку життєустрою народу виступає *взаємозв'язок самоорганізації людей, груп та класів і державної організації в процесі становлення, функціонування та зміни інституціональних матриць, на яких відтворюється соціальний організм країни.*

В сучасній науці самоорганізація та організація розглядаються як основа розвитку соціальних систем і соціального організму країни. «Самоорганізація відіграла виняткову роль у процесі становлення суспільства. Саме завдяки кооперації своїх зусиль, відмові від деяких чисто індивідуальних інтересів на користь колективу стала можливою успішна трудова і культурно-історична діяльність людей. Але ця діяльність здійснюється в суспільстві не тільки у формі внутрішньої самоорганізації різних груп та колективів, але і зовнішній організації створених суспільством органів управління та влади» [7, с. 19].

Науковці ставлять питання про те, наскільки організація (тобто держава) узгоджується із самоорганізацією людей, груп, класів, і якою мірою зовнішня організація в соціальних системах відповідає їх внутрішній самоорганізації? Кооперація самоорганізації та організації в суспільстві, де діють свідомі істоти зі своїм інтересом, бажанням та волею, має такі особливості. По-перше, кооперування буде ефективним, коли його учасники на ділі переконуються в корисності об'єднання своїх зусиль. По-друге, в рамках суспільства інтереси і цілі окремих груп і колективів можуть прийти у суперечність з інтересами інших. Тому кооперація і самоорганізація тільки тоді будуть сприяти розвитку суспільства, коли їх учасники будуть віддавати перевагу загальносоціальним інтересам і цілям, співставляючи з ними свої групові цілі та інтереси. По-третє, частіш за все виразниками цих спільних цілей виступають органи державної влади, політичні партії, інші організації. *Соціальна система буде прогресувати лише при кооперації самоорганізації з організацією* [7, с. 19-21].

Л. Рибаків зазначає, що розвиток організацій і структур, виникнення їх нових форми завжди відбувається за наявності двох основних вихідних умов, які запускають процес самоорганізації. Перша умова – наявність спільних цілей (інтересів) у індивідів, друга умова – наявність такої взаємодії між ними і навколишнім середовищем, яка спрямована на досягнення цих спільних цілей. Формування надіндивідуальних схем та структур групової діяльності вимагало від індивідів співробітництва, тобто нової, відмінної від природної, реакції на поведінку інших, та створення організації з відповідною структурою [6, с. 20].

Для осмислення внутрішнього механізму розвитку соціального організму країни важливе значення має розуміння сутності та співвідношення понять «організація», «самоорганізація» і «управління», які у своїх визначеннях мають загальну основу – упорядкування. У статичному розумінні «організація» визначається як внутрішня упорядкованість, або узгодженість взаємодії частин структури цілого. Друге значення «організації» виявляється в її динамічному розумінні – як сукупність узгоджуваних процесів чи дій. Стан упорядкованості (або рух до цього стану) може бути результатом як спонтанних (стохастичних) процесів, так і наслідком цілеспрямованих і свідомих дій людини чи групи людей. Отже, у

Література

1. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества / Зигмунт Бауман ; [пер. с англ. М.Л.Коробочкина]. – М. : Весь мир, 2004. – 188с.
2. Кизима В. В. Тоталогия (философия обновления) / Владимир Викторович Кизима. – М. : Издатель ПАРАПАН, 2005. – 272 с.
3. Парсонс Т. Система современных обществ / Толкотт Парсонс ; [под ред. М. С. Ковалевой]. – М. : Аспект-Пресс, 1997. – 270 с.
4. Турен А. Способны ли мы жить вместе? Равные и различные / А. Турен // Новая постиндустриальная волна на Западе: антология / [под ред. В.Л. Иноземцева]. – М.: Academia, 1999. – С. 465-491.
5. Фейрабенд П. Против методологического принуждения // Фейрабенд П. Избранные труды по методологии науки: Пол Фейрабенд ; [пер. с англ. и нем., общ. ред. и авт. вступ. ст. И.С. Нарский]. – М. : Прогресс, 1986.

Масюк О.П.

кандидат філософських наук,

доцент кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

СОЦІАЛЬНЕ ЗАМОВЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ ПЛАНУВАННЯ ГРОМАДСЬКОГО ЖИТТЯ

Формування відкритого та демократичного суспільства передбачає активний розвиток недержавного сектору соціальної роботи. Він має будуватись на основі делегування соціальних зобов'язань держави громадським організаціям з забезпеченням відповідної підтримки та фінансування. Ідея оперативного планування соціальної роботи шляхом оформлення замовлень актуалізує дослідження використання цього інструменту регулювання суспільно-державних відносин.

Практику реалізації соціального замовлення в нашій країні висвітлюють Т. Семигін, К. Міщенко та Т. Кіча [2]. Систематизацією уявлень про роль некомерційних організацій в сучасному суспільстві займаються В. Комаровський та Л. Сторгунова [1]. До визначення характеристик механізму замовлення в системі управління соціальним організмом звертається В. Якимець [3]. Метою цієї наукової розвідки є визначення місця соціального замовлення в загальній системі планування громадського життя.

Виконання соціального замовлення включає в себе використання некомерційних організацій. Основу цього процесу складають три сектори партнерства в суспільному просторі: держава, бізнес і громада. Кожен елемент цієї конструкції має власну домінуючу характеристику, яка дозволяє сформувати баланс суспільного життя. Організаційні та регуляторні можливості державників, інновації та продуктивність господарників, креативність громадських активістів становлять платформу моделі планування та надання соціальних послуг.

В процесі формування ринку соціальних послуг, органи державної влади отримують роль посередника, який формує замовлення на виконання соціальних зобов'язань. Соціальне замовлення є формою децентралізованого управління, що передбачає передання виконання частини соціальних зобов'язань до

посередницьких організацій, які обираються та фінансуються державою на конкурсній основі задля ефективного надання соціальної допомоги.

В якості замовника виступають вповноважені органи місцевого самоврядування та державної влади, які мають право і відповідне матеріальне забезпечення на розміщення та контроль за виконанням соціального замовлення. Модель підтримки існування суспільного об'єднання змінюється на конструкцію стимулювання розвитку кожного з учасників. Професійні соціальні служби сформовані за участю органів влади мають займатись не тільки моніторингом соціального проблем, а й раціональним використанням ресурсів, спрямованих на їх вирішення. Відтак, в організації допомоги набуває актуальності оперативне планування персоналізованого надання соціальних послуг та оптимального використання коштів соціального спрямування.

Проте, завжди повинні залишатися сфери суспільного життя, які знаходяться в колі обов'язків держави та не передбачають екстраполяцію ринкових відносин на організацію суспільного життя. Постійно буде існувати та чи інша група клієнтів, які не зможуть отримати статус споживача соціальних послуг та мають спиратись на державний менеджмент.

Некомерційна організація є частиною реалізації механізму соціального замовлення на рівні суспільно-державних відносин. Вона представляє собою установу, яка на умовах конкурсу здійснює виконання замовлених соціальних послуг або продаж товарів, які необхідні для реалізації соціальної програми.

Децентралізація надання соціальних послуг населенню неможлива без розвитку всіх напрямків функціонування некомерційних організацій в нашій країні. Взаємодія «органи державної влади – некомерційні організації» має розвиватись на основі єдиного комплексу нормативно-законодавчих актів. Організація соціального замовлення повинна починатись з чіткої системи регуляторних механізмів.

Некомерційні організації соціального замовлення представляє собою цільове об'єднання людей, яке сформовано на основі посередництва «органи влади – громада» задля забезпечення оптимального розвитку учасників суспільних відносин. Замовлення може забезпечуватись за рахунок державного або комунального фінансування та носити освітній, науковий та господарський характер.

Планування роботи некомерційного сектору зосереджується на найбільш насущних соціальних питаннях. Громадські організації та благодійні фонди реалізують недержавні форми соціального забезпечення. Правозахисні та політичні рухи сприяють відстоюванню та реалізації прав, свобод і поглядів громадянина. Релігійні течії та екологічні організації забезпечують внутрішню гармонію людини та баланс її відносин з оточуючим середовищем.

Пріоритетним напрямком планування громадського життя постає створення адаптивної системи надання соціальних послуг, яка розвивається та трансформується одночасно зі змінами в суспільстві. Синхронізація взаємодії «соціальна служба – громада» розвивається за рахунок конкурентного використання бюджетних коштів з визначенням найбільшої суспільної користі.

Таким чином, соціальне замовлення постає одиницею планування громадського життя. Систематизований та оперативний аналіз соціальних проблем

Процес розвитку життєустрою народу постає як послідовна зміна станів життєустрою народу, в яких відтворювальна діяльність забезпечує структурно-функціональну цілісність соціального організму країни, який також перебуває у розвитку. Стан життєустрою народу – це характеристика порядку взаємозв'язку людини, природи і суспільства, що визначається функціонуванням сукупності інституціональних матриць, на яких відтворюється соціальний організм країни в певний період його історичного розвитку.

В матеріалістичній діалектиці закон розглядається в якості категорії, яка розкриває суттєві, стійкі, повторювані, внутрішні, об'єктивні, необхідні зв'язки між об'єктами, процесами і явищами. Закономірність же виступає як форма конкретного прояву закону. Пізнана закономірність, покладена в основу того чи іншого механізму, що використовується в певному виді діяльності, є надійним його принципом (В. Воловик).

Життєустрій народу як феномен, який забезпечує самовідтворення і розвиток соціального організму країни, підпорядковується дії *соціокультурного закону*. М.Ф. Юрій зазначає: «Відтворююча діяльність має відповідати певним вимогам, втіленим у соціокультурному законі, за яким будь-яка спільнота-суб'єкт повинна для свого існування відтворювати себе, свою відтворюючу діяльність, свою культуру, свої соціальні відносини, забезпечувати їх єдність, взаємопроникнення, знімаючи соціокультурні суперечності, які постійно виникають, не допускаючи їх зростання до рівня, що загрожує значним зниженням ефективності відтворюючої діяльності. Впродовж усієї історії людства суспільства могли існувати лише підпорядковуючись цьому закону. Зниження творчої здатності наслідувати цьому призводило до загибелі багатьох народів і держав» [9, с. 11]. Соціокультурний закон проявляється в сукупності відтворювальних процесів кожного соціального організму країни.

Перша закономірність процесу розвитку життєустрою народу полягає в тому, що *інституціональні матриці визначають умови відтворення соціальних суб'єктів, соціальних систем і самого соціального організму країни*.

Інституціональна матриця суспільства, за теорією Д. Норта, складається з інституцій (правила гри) та організацій (гравці – фірми, кооперативи, політичні партії, законодавчі і регуляторні органи, профспілки, церкви, школи, клуби, університети). Інституції являють собою створені людьми обмеження з метою зниження невизначеності у взаємовідносинах. Вони складаються з формальних (правила, закони, конституції) і неформальних правил (норми поведінки, звичаї, добровільно обрані для себе правила поведінки), та механізмів забезпечення їх дотримання [5, с. 14-15]. В концепції С.Г. Кірдіної, інституціональна матриця постає як стійка, історично утворена система базових інститутів, які регулюють економічну, політичну та ідеологічну підсистеми суспільства [2, с. 15-17].

С.Г. Кара-Мурза розглядає інституціональні матриці як великі техніко-соціальні системи (промисловість, транспорт, теплозабезпечення, освіта, наука, охорона здоров'я...). «Утворившись в залежності від природного середовища, культури, доступності ресурсів і конкретних історичних умов, такі системи стають матрицями, на яких відтворюється суспільство. Переплітаючись одна з іншою, ці

4. Терещук М.М. Республіка як гарантія демократії / М.М. Терещук // Часопис Київського університету права. – 2006. – №3. – С. 35-39.

Скворець В.О.

кандидат філософських наук,
докторант кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

ЗАКОНОМІРНОСТІ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ ЖИТТЕУСТРОЮ НАРОДУ

В сучасному світі життеустрій народу виявляється тим феноменом, опора на який забезпечує поступальний розвиток кожного конкретного суспільства. В той же час історичний досвід засвідчує, що ігнорування життеустрою народу зумовлює кризу, занепад і деградацію суспільства. Дослідження різних аспектів розвитку життеустрою народу знайшло відображення в роботах таких відомих дослідників як О.Г. Білорус, В.І. Воловик, М.І. Дробноход, С.Г. Кара-Мурза, Е.М. Лібанова, С.Б. Кримський, Ю.В. Павленко, Ю.М. Пахомов, О.С. Панарін, С.І. Пирожков, М.І. Сенченко, В.Ф. Сіренко, М.О. Шульга та інших.

Недостатньо дослідженою проблемою залишаються теоретичні уявлення про внутрішній механізм саморозвитку соціального організму країни, з яким пов'язаний процес розвитку життеустрою народу.

Мета статті – обґрунтування основних закономірностей процесу розвитку життеустрою народу.

Життеустрій народу – це поняття для позначення соціального феномена, який відображає історично утворений порядок взаємозв'язку людини, природи і суспільства, що забезпечує інтеграцію суб'єктів життєдіяльності в певний соціоісторичний організм і відтворення останнього як органічної цілісності, яка ґрунтується на відтворювальних процесах, що включають відтворення людини, економічної системи, соціальної структури, політичної системи, техносфери, соціокультурної сфери та способу життя соціальних суб'єктів.

Життеустрій народу постає атрибутом будь-якого соціального організму країни. Феномен життеустрою виступає як історично сформований результат життєдіяльності людей і як умова відтворення людини, соціальних суб'єктів і соціального організму країни в цілому, що гармонізує відносини між ними.

Життеустрій є феноменом, який стосується певною мірою практично всіх соціальних суб'єктів, соціальних систем і соціального організму кожної країни в цілому. Його можна класифікувати за видами соціальних суб'єктів, таких як людина, сім'я, родина, колектив, громада, соціальна група, клас, народ та інші.

Феномен життеустрою виконує дві дуже важливі функції в процесі життєдіяльності соціальних суб'єктів: по-перше, життеустрій забезпечує умови відтворення соціальних суб'єктів; по-друге, життеустрій забезпечує інтеграцію соціальних суб'єктів у соціальні системи більш високого рівня. Життеустрій народу є тим феноменом, який сприяє вирішенню поставленої Е. Гідденсом проблеми про взаємозв'язок соціальної та системної інтеграції. Життеустрій визначає способи інтеграції індивідів у соціальні системи і безпосередньо пов'язаний із системою інституціональних матриць, на якій відбувається відтворення життя соціальних суб'єктів і самих цих суб'єктів.

є основою для оперативного планування життя громади. Конструкція “органи влади – некомерційна організація” забезпечує більш оперативне та якісне вирішення насущних проблем в умовах прогнозованого функціонування державних регуляторів. Подібне планування має бути не тільки антикризовим, а й генеруючим потенціал суспільного простору.

Література

1. Политико-административное управление: Учебник/ [Под общ. ред. В.С. Комаровского, Л.В. Сморгунова]. – М.: РАГС, 2004. – 496 с.
2. Соціальні послуги в Україні: сьогодення та перспектива/ [Т.В. Семігіна, К.С. Міщенко, Т.Г.Кіча та ін.]. – К.: ВК «Зірка», 2007. – 52с.
3. Якимец В.Н. Межсекторное социальное партнерство: основы, теории, принципы, механизмы. – М.: Едиториан УРСС, 2004. – 384 с.

Повзло А.Н.

кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії ЗНТУ

ФИЛОСОФСКИЙ СМЫСЛ КАТЕГОРИЙ СВОБОДЫ И НЕОБХОДИМОСТИ В ПЛОСКОСТИ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНЫХ ПЕРСПЕКТИВ БУДУЩЕГО ЧЕЛОВЕЧЕСТВА

Для человечества смыслом всех происходивших, происходящих изменений, и, в особенности, в деле позитивных социальных перспектив развития его в ближайшем будущем выступает переход от процесса предыстории к подлинной истории при активном личностном участии большинства граждан планеты. Суть современного положения такова, что людям приходится продвигаться, буквально на ощупь: от мира необходимых «вещей» (небытия) к миру свободных возможностей (подлинного бытия).

В состоянии необходимости человек действует, хотя и неосознанно, но против самого себя (поэтому оно связано с небытийной стадией развития человеческого рода). В состоянии свободы человек самым осознанным характером действует для себя, для высвобождения своей духовности из-под груза обусловленностей и обстоятельств (а это уже связано с бытийной стадией человечества). В рамках последней стадии развития индивид становится личностью и реализует свое духовное начало посредством его подлинного сопричастия ко всей природе и обществу, ко всему объективному и субъективному.

Так или иначе свободное время – это единственная форма «социального пространства», в рамках которой обеспечивается всестороннее и гармоничное развитие личности. С помощью этого явления человечеству по силам преодолеть свою внутреннюю и внешнюю ограниченность и стать свободным человеком в свободном обществе.

Для значительной части людей свободное время – это досуг, это такая реальность, в которой человек в какой-то степени может быть свободен от выполнения своих профессиональных и социальных функций и полностью посвятить себя самому себе, своим родным и друзьям. Но, конечно же, данный процесс длится не долго. Основное свое время, свои думы и переживания человек

посвящает работе или учебе и всему тому, чем данные виды деятельности обеспечиваются. Человек существо общественное и поэтому его жизнь и поведение определяется не только личными интересами, но и интересами общества.

В том случае, когда господствует общественный интерес – царствует необходимость, а в случае, когда начинает главенствовать личностный интерес – царствует свобода. Свободное время, и это очевидно, каждым индивидуумом в значительной степени используется в целях личностного развития и самосовершенствования. Существует и другая диалектика: диалектика коллективного и индивидуального, социального и личностного. Данные категории тесно взаимосвязаны. И тогда, оказывается, общественное начало (выступающее для многих в качестве насилия и принуждения) может стать и, в конце концов, становится, источником развития начала личностного. То есть, совершенствование государства и социальных отношений объективно является залогом человеческой свободы. Таким образом, из сферы необходимости вырастает и формируется сфера свободы. Как только свободным станет общество, так свободным будет и человек. И самое главное: огромный импульс в этом направлении идет от личности к обществу.

Личность изменяет и совершенствует общественные отношения посредством производительной деятельности и активного труда, внося и внося тем самым до бесконечности (категория времени: от необходимого времени к свободному времени) в систему последнего элементы свободы. В этом случае, все зависит от человека. Изменяя самого себя, он, тем самым, изменяет социальную среду, в которой живет и с которой взаимодействует. Общество до сих пор еще несовершенно по причине несовершенства человека и человеческих отношений, зависящих от уровня и характера деятельности. Это происходит уже в такой системе производственных отношений, где, на данном уровне, лучше всего проявляется и измеряется человеческое начало и создаются условия для свободного развития как человека, так и общества. Высокий уровень деятельности человек демонстрирует при капиталистическом способе производства. Именно на этой стадии развития начинает пользоваться большим спросом интеллектуальная работа, для «производства» которой необходимо свободное время. Наука становится непосредственной производительной силой общества, а робототехнологии и информационные технологии стремительно вытесняют из производства примитивные поточные и конвейерные технологии, основанные на тяжелом и примитивном физическом труде.

Система общественного и индивидуального производства предполагают активные действия человека по отношению к природе. Связующим звеном между природой и индивидом является созидательный труд: как физический / не надо путать с физической деятельностью/ – прерогатива материального производства (под которым мы понимаем вынужденный и относительный процесс несвободы и небытия), так и умственный /не надо путать с мыслительной деятельностью/ – прерогатива духовного производства (с которым мы связываем общие надежды на скорейшее духовное выздоровление). Последнее должно быть связано с неуклонным «продуцированием» свободных форм деятельности, способствующего вхождению человечества в границы подлинного бытия.

політичного управління кожного громадянина, забезпечення підконтрольності системи державних інститутів громадянам.

Проблема загальнонародної ідеї безпосередньо пов'язана з необхідністю практики спільної справи. Для конкретного суспільства "загальна справа" - це справа суспільна. Формування цілісності країни і загальнодержавного устрою вимагає "спільної справи", мета якої визначена загальнодержавною ідеєю, зростаючої в напрямку загальнонародного визнання.

Загальній справі повинна служити загальнодержавна ідея. Зміна ладу або державного устрою може зберігати традицію "спільної справи" [2, с. 78]. У той же час "суспільна справа" не обмежується тільки загальнодержавною ідеєю, оскільки зміна державного устрою може удосконалювати життя народу [2, с. 78]. Тому, що громадська справа" цементує населення країни.

При формулюванні загальнодержавної ідеї, що претендує на значення загальнонародної, необхідне розуміння ідеї і справи. Ідея повинна ґрунтуватися на об'єктивному житті народу і служити задля розвитку життя народу в якості орієнтира, напрямок до якого реалізується спільною справою, в суспільній практиці [2, с. 81]. Самоорганізація залежить від загальної справи яку розуміють всі, і в якій беруть участь всі громадяни, тому самоорганізація неможлива без наявності спільного.

Якщо така єдність існує, прогресивний розвиток суспільства неминучий. Якщо загальнонародна ідея є словом, яке служить приватній справі, то перспективним втіленням такої ідеї є соціальний опір, конфлікт і деградація [2, с. 82]. Тільки суспільна практика дозволить перевірити зміст ідеї та скорегувати її.

Однією із складових феномену спільної справи можливо визначити розуміння держави як спільного спадку – історичного надбання нації, що потребує особливих механізмів його реалізації – через залучення нових форм владних дій та політичних процедур. Інноваційною особливістю цих нових механізмів є залучення до процесів політичного управління кожного громадянина, забезпечення підконтрольності системи державних інститутів громадянам.

Правильна республіканська система заснована на ідеалах спільної справи, існує як механізм самоусвідомлення єдиного суспільного організму, що створюється в результаті суспільного договору. В цій якості публічний механізм влади має подвійну характеристику – вольову і представницьку. В розумінні такої природи закладено сенс «устрою чистої республіки», який відповідає «ідеї суспільного договору», та застосовується на принципах свободи, громадянської ідентичності, механізму виборності та духовності.

Література

1. Дацюк С. Нова парадигма республіки [Електронний ресурс]. – 12 с. – 26.09.2010. – Режим доступу: <http://dialogs.org.ua/ru/project/page19450.html>. – Загол. з титул. екрану.
2. Лепский М.А. Взаимосвязь украинской идеи и общественного дела – как проблема полноты бытия Украины / М.А. Лепский // Нова парадигма. – №23. – С. 73-82.
3. Син-Шэ М. Рассуждение о целях, рычагах и точках опоры [Електронний ресурс]. – 4 с. – 01.05.2004. – Режим доступу: <http://soob.ru/n/2004/4/concept/6>. – Загол. з титул. екрану.

Оскільки республіканізм завжди протистоїть аристократії, монархії, олігархії та диктатурі, та ґрунтується на політичній системі, яка захищає свободу, включаючи верховенство закону. Значення республіканізму змінюється в залежності від культурного, історичного контексту.

Ідея республіки як форми державного устрою закоріненна ще в античності. В Афінах, де правила правителі-громадяни, не розрізняли держави та суспільства. Там існувала природна єдність влади і спільноти. Громадяни полісу були і підданими політичної влади, і творцями суспільних законів та норм. «Громадянське» і «приватне» було тісно взаємопов'язане. Не було і не могло бути громадянина поза полісом. Це й стало основою сучасної республіканської традиції.

У найзагальнішому випадку республіканізм може розглядатися як певний спосіб регулювання стосунків між людьми і речами, як вважав ще Цицерон, потрібні і загальні речі, і спільна справа з їх приводу або на їх основі. Інакше важко надати стійкість усім іншим елементам *res publica*: спільна справа буде швидкоплинна і нестійка.

У європейській історії існує два прецеденти схоплювання історичної цілісності, що мали державну форму і претендували на вічні способи організації життєдіяльності. Перша форма - ця абсолютистська держава. Її вічність і непорушність гарантувалися зв'язком з божественною владою, уособленням якої був імператор або цар. Друга модель - національна держава, де джерелом цілісності виступає ідея нації. Потрібно зазначити, що національна держава дозволяє залучати до неї лише вузьке коло людей. Кількість учасників спільної справи, навпаки, визначається лише волею його творців і їх наступників [3, с. 453]. Відмінність між одним і другим - в підставах (принципах, точках опори), на яких будується спільна справа.

Існує різне розуміння принципів спільної справи. Кант включав в розуміння ідеї республіки не тільки розподіл влад, але і принцип стримувань та противаг; не тільки переслідування загального інтересу суспільства, але і пропорційне представництво інтересів різних суспільних верств в уряді, а замість визнання суспільством пріоритету особистих прав над правами держави чи корпорацій, які захищаються по-різному, він пропонував захист особистих прав винятково з боку держави [1]. А Дестю де Трасі та Джеймс Мілль вважали ідею республіки, як представницької влади, революційним винаходом, який дає можливість застосовувати принципи спільної справи на великій території.

Принцип пріоритету прав особи щодо влади становить проблему в ісламській республіці тільки з точки зору європейця. Примат законів Шаріату над правами особи не означає автоматично примату влади, що послуговується законами Шаріату, над правами особи, хоча і створює повсякчас можливості для цього [1]. Інакше кажучи, можливість для зловживань в реалізації якогось принципу, не ліквідує сам цей принцип і не знищують відповідність ідеї спільної справи.

Головне надбання республіканізму полягає в розумінні держави як спільного спадку – історичного надбання нації, що потребує особливих механізмів його реалізації – через залучення нових форм владних дій та політичних процедур [4, с. 39]. Інноваційною особливістю цих нових механізмів є залучення до процесів

Таким образом, совокупный труд человечества перерастает в свободное время, становящееся, в свою очередь, своеобразным видом целесообразной деятельности людей («занятого» свободного времени). А продуктом последней является расширенное свободное время (своего рода производство свободы, «чистой» свободы). Получается следующая логическая цепочка: необходимое рабочее время создает предпосылки для увеличения вне рабочего свободного времени, в рамках которого производится абсолютное свободное время, сводящее на нет в жизненном процессе долю необходимого рабочего времени, таким образом мимикрирующего из своего «небытийного» положения к «бытийному» существованию.

В этом случае, важно подчеркнуть двойственную природу свободного времени. С одной стороны, существует свободное время в качестве вспомогательной функции, связанной с обслуживанием необходимого рабочего времени (это дополнительное рабочее время, имеющее место в рамках свободного времени, или «занятое» свободное время, к нему, например, относится деятельность институтов воспитания и образования, находящихся в структуре общественных отношений и обеспечивающих функционирование духовного производства в качестве необходимого элемента развития экономических производительных сил). А с другой стороны, остается часть свободного времени, которое можно назвать «незанятым» свободным временем, которое используется человеком только в сугубо личных (идеальных или идеалистических) целях, вне всякого отношения к социальным интересам и индивидуальной выгоды. То есть это делается только во имя реализации всех изначальных смыслов человеческого бытия в общечеловеческом и общеприродном смыслах (абсолютно творческое время /где творчество осуществляется во имя творчества/, например, самообразование, самовоспитание, саморегуляция и саморазвитие). Исходя из вышесказанного, необходимо подчеркнуть социально-экономическое значение категории «свободное время» в сфере государственного управления является стратегической категорией для обеспечения будущего Украины.

По представленной и обоснованной нами логической схеме субъект деятельности постепенно высвобождается из необходимого процесса производства и на основе постоянно увеличивающегося объема свободного времени преодолевает свою «зацикленность» на материальном производстве, перестает быть функционером машины и приходит к внутренней стабильности, избавляясь от психологии «раба». Так объективным путем рождается царство свободы.

Однако, нельзя забывать и об обратной стороне «медали»: если подходит к категории «свободного времени» конкретно-исторически, то мы увидим, что она не всегда есть универсальная «панацея» от всех социальных проблем и бед. В разные времена свободному времени были свойственны разные параметры и противоречивые функции (например, свободное время со стороны населения может однозначно ассоциироваться только с примитивным досугом или пассивным отдыхом, где самым обыкновенным образом оно просто «убивалось» или «прожигалось»). В этом смысле не может идти никакой речи о движении вперед. А еще и хуже того: данный «пассивизм» и тунеладство постепенно перерастают в скуку, тоску и пессимизм, т.е. в затраты времени, совпадающие с аморальным и

антикультурным образом жизни (наркоманией, преступностью, пьянством, проституцией и т.д.).

В таких и им подобных случаях свободное время проверяет человека на прочность, что тоже очень важно для каждого из нас. Проводя аналогии с известными высказываниями, в нашем контексте, можно прийти к следующим положениям: «человек познается в свободном времени» или «скажи мне, как ты проводишь свое свободное время, и я скажу, кто ты». Именно на рубеже данных «пограничных» (экстремальных) ситуаций наиболее зримо и ярко высвечивается подлинная сущность человеческого естества.

Когда индивид свободен от выполнения своих социальных обязанностей и предоставлен самому себе (что в общем-то не так уж и трагично, т.к. он по-своему может творить), на него ложится большая ответственность за его будущее. Как он употребит свое вне рабочее время, на что направит свои усилия, сможет ли пребывать в состоянии активных форм досуга и отдыха – все это зависит от личностных качеств человека, от уровня его воспитания, образования, силы воли, характера, степени сознательности и самосознания. Так что содержание свободного времени в значительной степени определяется каждым из нас. Но сам факт нашего существования в цивилизованных отношениях, в том состоянии, когда мы ощущаем свою полезность окружающим на основе личностной самодостаточности, во многом предопределяется необходимым количеством и качеством свободного времени.

Это должны понимать прежде всего те категории населения, которые сегодня имеют это свободное время и интенсивно используют его в целях личного саморазвития. Это та часть людей, у которой есть перспективы и способности для преодоления отрицательных последствий технократических подходов посредством компетентного предложения разумных решений в сфере взаимоотношений человек-техника. К таковым, в первую очередь, относятся люди творческих профессий, перспективная молодежь, в особенности студенчество.

В силу условий коллективного, группового обучения, например в вузе, экономия времени осуществляется в геометрической прогрессии. Это связано с тем, что сам процесс образования является неотъемлемым элементом свободного времени. Его рациональное распределение и использование позволяет его экономить и увеличивать ту долю свободного времени, которая связана с самообразованием и саморазвитием индивида, что является основной целью и смыслом исторического прогресса. Поэтому, все должно строго контролироваться и отслеживаться. Например, приращение к существующему отрезку свободного времени дополнительного интервала времени автоматически должно закрепляться и сопровождаться осмысленным и целенаправленным реагированием всей воспитательно-образовательной системы на эффективное распределение новейших технологий. Это будет способствовать трансформации новейшей информации и знания в социально-ценностную и познавательную «плоть» общества, коллектива и индивида.

И в связи с таким уровнем осознания данного процесса создаются необходимые предпосылки для реализации и опредмечивания сущностных сил человека в непосредственном «материале» культуры. Это дает гарантию дальнейшего поступательного развития общества в рамках расширенного воспроизводства

материального и духовного продукта. И это способствует освобождению индивидов на основе последовательного использования того времени, которым они могут свободно располагать, т.к. имеют настоящее богатство – свободное время.

Таким образом, именно студенческая «поросль», с одной стороны, объединяет в себе два важнейших элемента свободного самосовершенствования, таких как: способность творить и перспективное будущее. А с другой стороны, имеет в своем распоряжении значительный запас времени, предназначенного для накопления, укрепления и развития своего «Я». Поэтому, именно студенчество должно быть заинтересовано в том, чтобы верно была проанализирована смысловая «линия» человеческой эволюции и были указаны реальные пути к реальному освобождению людей от царства необходимости.

Досуг студента, свободное время должны стать одной из важнейших составляющих социальной политики и управления украинского государства. Так как именно студенчество является одним из самых перспективных слоев нашего общества, одной из самых активнейших, деятельнейших, культурнейших и образованнейших сил нашей молодежи. От того, как относится государство к данной социальной «категории», какие бы направления мы здесь не затронули, будет определяться стратегия развития в отношении нашего будущего.

В этом плане, в Конституции Украины и других государственных документах нас интересуют статьи законов, ориентированных на бесплатное всеобщее и обязательное начальное и среднее образование, на гарантированные возможности получения бесплатного высшего образования, на приоритет научных ценностей, на развитие в целом культурного и духовного потенциала нации на достойном мировом уровне. Все отмеченное существует (или должно существовать?) как ЗАКОН. Новый закон «Про вищу Освіту» должен отвечать интересам всего украинского народа. В этом законе должны получить место статьи, касающиеся не только вопросов учебного процесса, но и вопросов свободного времени студента. Его механизм должен быть отлажен таким образом, чтобы досуг студента направить в активное, созидательное, творческое русло, непосредственным образом связанное и отвечающее интересам учебного процесса, в котором существует студент на протяжении всего обучения. Я считаю, что данное направление в государственной социальной политике по отношению к высшей школе и студенчеству станет самым ключевым и перспективным. Его необходимо приветствовать, а также всеми возможными цивилизованными способами воплощать в жизнь.

В конечном счете, от результатов его реализации будет решаться вопрос о том, в состоянии ли Украина в скорейшем времени пополнить европейскую и мировую «когорту» высокообразованных, цивилизованных и демократических государств.

Радчук Я.В.

аспірант кафедри соціальної філософії та управління ЗНУ

КОНКРЕТНО-ІСТОРИЧНА СПЕЦИФІКА ПРОЯВЛЕННЯ ФЕНОМЕНУ СПІЛЬНОЇ СПРАВИ

Прикладом спільної справи може служити республіканізм як ідеологія управління громадянами державою з акцентом на свободу і громадянську гідність.